

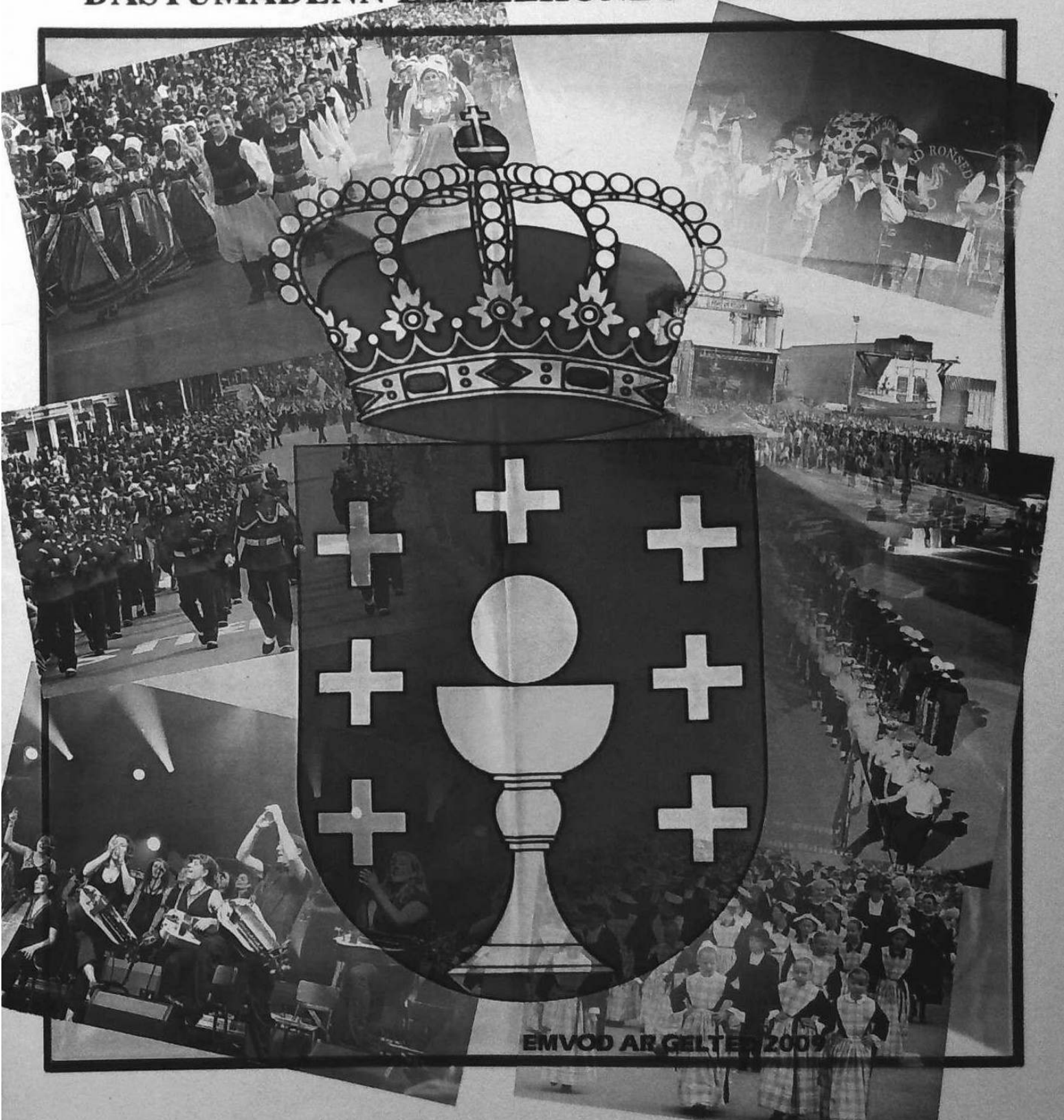
N° 110

an

DOETRIE

Priz:4€

DASTUMADENN É BREZHONEG BRO GWÉNED

SKOL-UEHEL AR VRO
INSTITUT CULTUREL
DE BRETAGNE

E
Kastell
An Erminig

6, stradaed an Nor Bostern
(rue porte poterne)
56 000 GWENED
Pzg : (Tél) 02 97 68 31 10
Plr : (Fax) 02 97 68 31 18
lcb.suav@wanadoo.fr

www.skoluhelarvro.org

**Crédit Mutuel
de Bretagne**

banque à qui parler

ROLL AR PENNADOÙ

PENNAD-STUR	P. 4
DIWENN AN DOUAR : <i>Loñed ha plantennoù neñe-deit</i>	P. 5
DISKAR ROUANTELEZH BREIZH	P. 6 - 13
<i>Distro ar Vretoned d' o bro</i>	P. 9
EMVOD AR GELTED 2009	P. 14 - 17
GED EFLAM KOED SKAU	P. 18
MATAO BIHAN HA MATAO BRAZ	P. 19 - 20
AL LUERN A OE BET TROHET E LOST DEHON	P. 21
TRIZEG LAVAR DE LAKAD E GWENEDEG	P. 22
AN DOÉRÉ E FORUM GWENED	P. 23
DARVOUDOU DE ZONED	P. 24
M'EM ES CHOEJET UN DOUS	P. 25
GIRIOU KROEZ	P. 26

Sptlhennig « Ofis ar Brezhoneg »

Kirieg é peb skrivagner a veid ar skridoù embannet,
édan é hanu, é pajennoù an doéré

Emenn éh es ur vennanté éh es un hent

Ur misi, é gwirioné, ar skolioù Diwan ! épad ma vé ar bed éndro dem un tammig digalonekeit.

D'an distro skol 2009 reseùet o-des 3209 a vugalé, de lared é, 133 ohpenn eid ar blé paset, ged 4,3 % a greskans.

Diù skol neüé en-des digoret ar blé-man : unan é Save-nay (Loèr-Atlantel) hag an arall é Rianteg, ged 30 skolaér lodennet é diù sklas. Rianteg ? Azé éma bet saüet ur gevredigezh é miz Even 2008 ; tolpet hé-des kentézh

un ugentad a familhoù ; o belbéhenn getan a zo bet dastumein argant aveid ma vehé bet saüet un ti-skol neüé. Kavet o-des an argant hag ind d'en em lakad de seüel ur skol a 200 m2. Ar skol a zo bet prest de zigemér ar vugalé d'ar yaoù 3 a viz gwenholon.

Braù ! Gourhemenoù dehé. Diskoeit o-des, hoazh ur wézh, pe vé vennet grons un dra, nitra ne hell parrad d'er gounid.

4

DIWENN AN DOUAR : Loñed ha plantenoù neüé-deit

Dré doemmdér an amzér é kreskad, dré or féson de viü-ein, éh a ar bed é chanjein, a nebeudigou, àr an douar, ér goahioù hag ér mor. Pen da d'un nivér ag al loned hag ar plantenoù de zigreskad, ha mar-a-wézh de voned de ged – èl ar gwérén (de wéled pajenn 5 én niverenn devézhan "An Doéré") – é ta réall de gemér o léh én ur zistrujein liéz rah ar pézh a gavant étaldé.

Al labourizion douar, hag ar jardinerion, a wél an amprehoned (pé amprévaned) a beb sort en em ziwenn gwel doh yeindér ar gouiañv, ha deit int de voud niverusoh de vurtellad al légumaj hag ar gwé-fréh. An hwen-gwé, d'o zu, sod èl m'émant ged bronsoù ar gwé, en em gemér dohté, krapet én avalegi (avalennoù, pé gwé-avalou), péregi, gwé-prun, ha gwé fréh arall...

Ne vezé ket kavet, tregont vlé-so, kement a chasplouz èl ma wélér hiriü-an-dé enrollet én-dro de barroù ar hoedoù-sapin. Ha, diéz é o distruj. Chetu hoazh deit, neüé-so, é départamant ar Var, ar fubu

dougerion ur hleñved hanüet "Dengue". Ne chomo ket ar ré-man pell amzér heb moned pelloh ér vro.

Er goahioù hag ér mor é vé bihannoh a besked, ha muioh a loned neüé, èl ar grilled él lenn Grandlieu (Loèr-Atlantel), pé morglérénoù (méduses) àr an aodoù.

Ar skeudenn a zisko ar jusi àr an Aff, étal Redon. Boud ` zo anehi eüé é Ploué hag é Pont-Skorv...Diéz braz é hé zennein ag an deur én arbenn a hirded hé grouiennoù plantet don ar vord ar goahioù pé ér sol anehé. Ha, mar ne chom én deur nameid un tamm bihan anehi, hi en em laka de greskad fonnabl én-dro. (de genderhel)...

5

DISKAR ROUANTELEZH BREIZH (é gré an Normaned) - HAG ADSAU AR VRO ged an Dug Alan-Barùeg (937 - 952)

Alan-Meur (888 - 907) a zo bet devézhan Roué Breizh. Ar é lerh, ne vo ket mui nameid Duged.

Pen-dé marù, ér blé 907, é vadoù a oé bet rannet étré é vugalé, 2 baotr ha 2 verh. Ur chikan braz en-doé kroget abenn étrézé, ur chikan hag a zelié padein seizh vlé. Hañi anché ne hellas enta dougein kurunenn o zad.

Ar gelloud politig ér vro a oé neuzé koézhnet, ér blé 914, étré daouorn Gourhelén, Aotrou Kont Kerneù, mez ar Vikinged (ar Normaned) a oé deit de voud ar vistr, kazimant é peb léh, épad un tregont vlé bennag (907-940). Ur hornadig hebkin, **Al Léon**, a oé chomet digabestr, grès de ziwenn kaloneg an Aotrou **Kont Hervé**.

Dismantret a oé bet menati Landévenneg (ér blé 913) hag ar veneh en-doé téhet kuit, ged relégoù Sant Gwénolé, betag Montreuil-àr-Vor, é

kreiznoz Rouantelezh ar Franked.

Epad ar bléioù-sé éh oé bet dibennet eùé Sant Bili, eskob Gwénéed, dré un Aotrou Viking hag a chomé é manér Guervazig, é parréz Plaorén, étal chapélig an eskob. Arlerh marù Sant Bili, eskobti Gwénéed a zelié chom heb eskob erbed épad un 50 vlé bennag.

A-fed, an Normaned a glas-ké diazéein étré ribloù al Liger hag ar Blancoèh, ur rannvro aveité hebkén, èl ma o-doé groeit én Neustria, ged aotré ar roué Frank Karl IIIvet, revé ar feur kempennet é Saint-Clair-sur-Ept, ér blé 911.

Ohpenn an aotré-sé, ar roué Frank en-doé reit eùé dehé ar vestroni en-doé-éan (pé kentoh an hani a gredé-éan boud dehon) àr douarou ar Rouantelezh breton. Hañi n'en-des biskoazh gwélet ar feur-sé, mez tennet en-des neoazh

drougoù braz àr ar vro épad hir amzér.

Red é anzaù eùé penaoz ne chomé ket kalz a bennoù braz é Rouantelezh Breizh, én arbenn ag an eun o-devoé a voud draillet, ha marsé dibennet, dré al laeron-mor miliget. Téhet o-doé kuit, èl razhed épad ur hrén-douar, ha ridet o-doé a-vostadoù de glask repu ér hornadoù tostan a Rouantelezh ar Franked. Treuzet o-doé mem, lod anehé, ar Mor Keltieg, ha deit a oent de houlenn sekour ged an éneberion goahan o-doé agent, ar Saozon.

Emesk ar ré devézhan-sé, um gavé bugalé Alan-Meur, an devézhan Roué.

An eskobed hag ar veneh en-doé kuiteit ar vro, ind eùé, ged un nivér braz a véléan diskonfortet...ha kaset o-doé geté relégoù ar sent hag en-doé diazéet ar fé én Armorig, pemp pé huéh kantvléad kent. Nag un dristé !

Ne chomé ket mui enta ér vro, doh ma kredér, nameid ar beurizion hag al labou-

rizion-douar, ar ré anehé atao hag a oé staget grons doh o zammoù-douar, ha n'o-doé ket gellet kuhein doh ar Vikinged.

Rah an tiér a oé bet dismantret ha losket, étré al Ligér hag ar Blancoèh ; al loñed a oé bet lakeit d'ar marù, ind eùé, cid ma choméhé ar vro abézh dijabl a beb buhé... kent digemér ar boblans neué !

E kontrél, boud a oé neuzé miloù a Vretoned streüet ér gérioù tostan a Rouantelezh ar Franked, betag Pariz, ha mem é kreiznoz ar Rouantelezh. Rag-sé é kavér hoazh, hiniù-an-dé, kement a gartériou hanüet « Bretonnerie » é kériou ker pell étrézé èl Orléans, Poitiers, Tours, Chartres, Chateaudun, Pithiviers...

■

Madehoé (pé Matuèdoi). Aotrou Kont ar Poher, a oé é repu é Breizh-Veur, é léz ar Roué Saoz Athelstan, ged é bried, merh Alan-Meur. Azé en-doé bet darempred ged ar menah léhann, hag a venné

adseùel menati Landévenneg, ged sekour ar Vretoned divroet. Deit a oé ar menah d'an Armorig, ér blé 936, hag anaù

a hré mad é pézh stad a oé ar vro, hag é pézh léhiou é vehé gelllet um gemér doh an Normaned, ha marsé torrein o gelloud é Breizh.....

Mab Madehoé, Alan-Barùeg (*é galleg : Alain Barbe-Torte*) a oé gañet ér blé 917. Ean endoé enta 20 vlé, pe oé ar menah Iéhann é ansé adseùel kalon ar Vretoned divroet éneb de alouberion o bro.

Ha deit a oé abenn-kaer dehon ar sonj a ziskenn de Vreizh ged ur vandennad brezélerion yaouang èl-don, lod anehé galvet dré ar menah Iéhann.

Arriüet é Bro-Ereg dré ar mor, deit a oent de benn a gemér ar gér a Wened, mez féahet a oent bet dré Gwiliou-Hir-Gléan, mab an Norman Rollon, ha forset de zistrocin de Vro-Saoz én o bagou (937). Ar blé arlerh é oent ursort deit éndro, ged muioh a dud, ha divaget o-doé é kosté Dol.

Azé o-doé kavet bandenna-dou Bretoned arall doh o gortoz, kouviet ha tolpet dré ar menah Iéhann. Ha fardet o-doé a-gevred ar an Normaned lojet é menati Dol, ha kentéh arlerh, ar ré hag a oé tolpet é kosté Sant-Brieg.

Féahet a oé bet agrén an Normaned milliget. Diskennet en-doé neuzé Alan-Barùeg ged é dud betag kér an Naoned, émenn éh oé, ér prantad-hont, an nivér brasan ag an Normaned, é kreisté an Armorig.

Kroget en-doé abenn ur foèterezh kri étré an 2 strollad brezélerion. Séhed braz o-doé ar Vretoned épad an emgann, mez chetu ma o-doé dizoleit ur fetan deur fresk, goudé boud goulennet sekour ged ar Werhiéz Vari. Adkresket en-

doé o nerzh abenn-kaer, ha féahet o-doé an Normaned.

Neuzé éh oé bet reit de Alan-Barùeg ar rank a zDug Breizh dré ar vrezélerion breton tolpet éndro dehon.

Neuzé eùé o-doé gwélet é péh stad éh oé kouézhet kér an Naoned, dizalbadet a-kerzh dré ar Vikinged; an drein en-doé kresket é peb léh, betag mangoériou an ilizvamm, an hani ker brudet, saüet gwézhharall é gré an eskob Félix. Alan-Barùeg n'en-doé ket gelllet kerzhed abarzh, heb trohein an drein, de getan, a-daolou gléan !

Adsäuet a vo neoazh an ilizvamm devéhatoh, dré venanté an Dug, ha kér an Naoned a zo bet, a-houdevéh, kér-vamm an Dugelezh abézh.

Goudé boud torret gelloud ar Normaned arall, stalet hoazh é kreisté an Armorig, Alan-Barùeg a oé chomet é peah ged ar ré anehé hag a vestroni neuzé an Neustria, deit de voud an Normandi.

Adgounidet en-doé enta rouantelezh é dad-kozh Alan-Meur, nameid ar hornadou tostan de houriniz ar hKotentin, ha klaskein a hré neuzé sonnad goustadig é vestroni ar vro, kentoh eid diskoein pégen goann a oé hoazh gelloud an Dugelezh

Bili en-doé, sanset, ar an oll aotrouné chomet ér vro, mez kement-sé ne blijé ket tamm erbed de Izikel, Aotrou Kont Roazhon, (*Judikaël Bérenger*), hag a venné boud anzaüet, éan eùé, é rank an Duged.

E wéled an tabut-sé é seüel étré Alan-Barùeg hag Izikel, Normaned an Neustria, édan gourhemennou Harold, endoé hoazh um daolet ar ar Vretoned é kosté Dol, mez skarzhet a oent bet ursort, abenn ar fin, goudé ur foèterezh kalet hag en-doé padet tri dé plén (*ér blé 944*). Chomet a oé ar gounid ged ar Vretoned.

Merüel a hras Alan-Barùeg ér blé 952. Adsäuet en-doé gelloud hag inour ar Vretoned én Armorig. Ha rénet en-doé an Dugelezh épad 23 blé

Distro ar Vretoned d'o bro

Doned a hré éndro kalon d'ar Vretoned divroet, ged an doéreiou a-zivoud obéroù Alan-Barùeg ; ul lod braz anehé a oé enta deit éndro d'an Armorig.

Mez biüet o-doé, épad 40 vlé pé muioh, én ur vro estrén hag a oé bet treboulet é peb fésou, hi eüé, ged dismantou an Normaned...ha ged kemadurioù an oll broioù én Europa, a-houdé an 9vet kantvleád.

Gelloud an d(t)iemed é Breizh a oé koézhet de nitra, hag én o léh éh oé bet diazéet ur gelloud neüé, hanüet an "Dalhiadezh" (pé ar "Wizigezh", ar "Féodalité" é galleg). Ar gelloud-sé a laké un diforh étre an dud, aveid goarantein, sanset, peb unan doh goalcu-riou ar bed, én amzér-hont.

An dud a rank izél, é peb parréz, um laké édan goardaj unan kriüoh eité én heveleb parréz, hag a hanüent o "Aotrou". Hennen a zelié o diwenn é peb fésou, p'o-doé dober a voud diwennet.

An Aotroued (pé Aotrouné) um laké, ind eüé, édan goardaj un "Aotrou Braz" hag a viüé é kalon ar hornad-bro én ur hKastell hag a hellé, pe oé rekiz, lakad ar hornad-bro akerzh (an Aotrouniezh) de blé-gein dehou, ged impléein ar pakad tud armet hag a chomé én é gastell.

A-drest an Aotrouné-sé éh oé hoazh un nivér bihan ag Aotrouné arall a rank ihuél, **Konted ha Biskonted**, hag en-doé bili arnehé édan mes-troni meur ar rénouar ihuélan, hanüet ar Roué (pé an Dug, é Breizh).

Dugelezh Breizh, a-houdé Alan-Barùeg, a oé enta rannet étre un nivér bihan a vBaroned ihuél (naü anché), hag un nivér braz a Aotrouné a rank izéloh. Ind a oé, oll ar un dro, **noblans ar vro**.

Peb hani anehé a zelié, peb blé, rantein al « **lid gwizigezh** » (homage, é galleg) d'an hanni diazéet a-drest dehon : peb Aotrou d'ar hKont pé Biskont én é gornad, ha

peb Kont ha Biskont d'an Dug.

Al « **lid-gwizigezh** » a oé rantein revé ar « giz plén » (homage-lige), pe zelié ar lidour boud sentuz d'é Aotrou é peb kevér, ha kemér perzh én é lu-brezél, doh rekiz ; pé revé ar « **giz krenn, pé di-blenn** » (homage simple), pe oé venet diskoein doujans ha respet heb-kin é kevér an Aotrou.

An Dug a reseüé enta lidoü-gwizigezh an oll Baroned – Konted ha Biskonted – én arbenn ag o "Aotrouniezhou" én Dugelezh. Mez ne zelié ket-éan lid erbed de hañi, dré ma talhé é garg a zDug a-berzh an Aotrou Doué heb-kin.

An eskobed hag an abaded a zelié, ind eüé, rantein al lid-gwizigezh d'an Dug, dré ma oent Aotrouné é kër-vamm o eskobti, hag én o menatiou. Mez klask a hrent liéz boud dijabet ag al lid deliet, ha kement-sé a vo kaoz d'ar chikan paduz én Dugelezh.

E gré Alan-Barùeg ha gouddé, éh oé deit éndro d'ar vro

un nivér braz a Vretoned divroet. Mez deit a oé ar un dro geté, ul lodenn vad a dud ha ne oé ket Bretoned. Kouviet a oent bet dré an Dug aveid ad-poblein ar hornadoù chomet gouli, pé hanter gouli, arlerh dismantrou ha laherezh an Normaned. Kemennet a oé bet mem rein dehé o frankiz, pe oent staget agent èl served doh douar un Aotrou bennag a rouantelezh ar Franked !

Ar hornadoù poblet geté, doh tu ar retér a Vreizh, a gomzé ur yézh romano-gallig, hanüet ar « galleü », é léh ar brezhoneg. Ne vo ket bis-koazh gelllet o brezhonekad a-houdeveh, dré ma oé ré zisté én dro dehé nivér ar vrezhonegerion.

Alan-Barùeg en-doé-ean, heb arvar, desket ar brezhoneg ged é dud, ha komz a hré pechanj ar yézh-sé ged é genbroizion divroet. Mez, komz a hré eüé ar saozneg ged é gensorted é paléz ar Roué Saoz, léh ma oé bet desaüet, ha léh ma en-doé um liammet ged Judit, ar plah saozonéz hag en-doé reit

dehon daoù a vugalé, **Hoël** ha **Gercg**, heb boud diméet.

Goudé boud deit d'an Ar-morig, ha boud dilézet (mar-sé ?) Judit é Bro-Saoz, diméet en-doé hoazh diù wézh revé lidou al lézenn :
- ar wézh ketan (ér blé 940)

An dispeah étre Drogon ha Foulk

Arlerh marù Alan-Barùeg (ér blé 952), an héritour a oé Drogon (952 – 958), é vab édan oed lakeit édan goardaj Thibaud, Aotrou Kont Chartres, ha brér é vamm.

Mez honnen en-doé goudé diméet éndro de Foulk, Aotrou Kont an Anjou. Drogon a oé bet lakeit neuzé édan goardaj Foulk, deit èlsé de voud

Dispéah éndro étre Hoël ha Konan Gargam

Hoël, mab bastard Judit, a oé neuzé Aotrou Kont an Naoned ; galvet a oé bet de voud Dug Breizh dré noblans ar vro, goudé boud kaset kuit Foulk, oeit éndro d'é vro, an Anjou. Mez **Konan** leshanüet Gargam, ur mab bastard, éan eùé, de Izikel Bérénger, Aotrou Kont Roazhon, a oé di-

de verh Aotrou Kont an Anjou, mez marüet hi-doé a-bred, heb lezel bugalé ;

- hag an eil gwézh, de verh Thibaud, Aotrou Kont Chartres. Honnen en-doé reit dehon ur mab hanüet **Drogon** (*pé Dreu*).....

gwir rénour an Dugelezh. Drogon, deit én oed, en-doé klasket kemér afériou ar vro étre é zaouïorn, éneb de vennanté é dad-kaer. Mez hennen nen doé ket kousantet plégein dehon ; ar peurkêh héritour a oé bet mouget, un dé (é 958), heb ne ouiér più a oé bet an torfetour. E dad-kaer, me gred, revé sonjou an dud !...

méet de Ermengard, ur verh de gKont an Anjou. Ha éan en-doé um geméret abenn doh Hoël, sellet èl énebour braz é dad-kaer. Konan a sonjé um lakad é penn an Dugelezh, é léh Hoël.

Kensorted Konan a oé deit de benn a lahein Hoël, mez chom a hré éneb dehé Géreg,

brér Hoël, ha deit de voud eskob an Naoned. Hennen, kentéh ma oé marù é vrér, en-doé dilézet abenn é garg a eskob (ér blé 970), hag um lakeit é penn éneberion Konan. Féahet a oé bet neoazh an « eskob » ged soudarded Konan ar bratell-brezél Konkerell (981), ha rekiz a oé bet dehon plégein de gKonan, betag é varù (ér blé 988).

Ha daoù vlé arlerh é varüé eùé é vab Alan, d'an oed a 9 vlé. Ne chomé ket mui hañi a ouenn Konted an Naoned a-veid tâlein de vestroni Konted Roazhon !

Neuzé éh es bet 6 vlé a béah ér vro, édan mestroni Konan, deit de voud Dug Breizh.

Hennen a glask neuzé tabut ged Kont an Anjou, ged ar sonj de stagein ar gKontelezh-sé doh Dugelezh Breizh.

Mez Foulk a za de benn a féahein brezélerion Konan é kosté Angers (991). Klask a hra eùé seüel mabed bastard Hoël éneb de gKonan ha d'é vab Jaffré.

Un emgann neüé a zo neuzé

dalhet, é lann Konkerell hoazh ur wézh, ér blé 992. Mez pilet a oé bet azé soudarded Foulk dré ré Konan. Alas ! lahet a oé bet Konan épad an emgann...

Chetu hoazh neuzé tri blé ohpenn a vrezél (993 – 995) étre **Jaffré**, mab Konan, hag **Izikel**, bastard Hoël, lakeit dré Foulk é penn Kontelezh an Naoned.

Boud zo bet neoazh, abenn ar fin, un emgleù ér blé 995 étre

- **Jaffré**, anzaüet èl Dug Breizh

- Hag Izikel, Aotrou Kont an Naoned.

Mez ar chikan étre Konted Roazhon ha ré an Naoned a vo berped prest de darhein éndro épad an 350 vlé de zoned (995 – 1354).

A rummadoù Roazhon, Kerneù ha Pentherù é vo breman tennet an Duged é Breizh, édan sellou o éneberion trahoanteg : Duged an Normandi, ha Rouañé ar Franked hag ar Saozon.

Loeiz Ar Mouël

Emvod ar Gelted 2009

El beb blé, an Emvod a wél maréadoù tud é ruillein (*déferler*) àr An Oriant. Ar blé-man ar Galisia a oé én inour hag o Zi-Bro en des reseùet 65 000 a zarempredierion é-pad ar festival. Red é eùé lared penaoz gouarnamant Galisia en des dakoret ohpenn 600 000 euro aveid kempenn Ti é Vro. Displéget é bet a-barzh oll ar pézh a ra pinuidigezh ar hornad-bro-sé : an arzoù, an arzerion, ar beskereteh, ar biùans, èl ar morga-

hed (*poules*), ar staliouù labour, h.h...E-mesk an arzerion, n'um gavé ar ré brudetan : Carlos Nuñez, SonDeSeu, Susana Seivane...

Ar Valéadenn Vraz, ar sul ketan, d'an 2 a viz-est, en des ataù displéget kerlennoù ha bagadoù, kaeroh unan eid an arall. Hag èl seul gwéh, un nivér braz a sellerion a chomé bamet dirag kement a vraùité ...hag édan an amzér gaer, ar blé-man.

A-du-rall, un nivér braz a zeverransoù a bep sord a zo bet kenniget d'an dud. Diéz a vehé gobér ar roll anehé,

med, étré an arvestoù kaer, ar sonadegoù, ne vanké ket nitra aveid rein jourdoul d'ar viziterion. Ur gir alkent diàrbenn unan bennag anehé : ar ré kaeran, ar ré neùéan, ar ré dibaran (*les plus originaux*) :

Carlos Nuñez, d'ar yaoué 6 a viz-est, en des lañet sal vraz an « Espace Marine ». 4000 a dud a oé azé. Gwir é lared é ma Carlos unan ag ar ré a blij ar muian d'ar Vretoned.

Pedet en doé én é arvest, ur bagad a varteloded deit a vro Brézilia : "Banda Fuzileiros Navals" (più en dehé bet

kredet an dra-sé ?). Keméret o des skwir àr Bagad Lann Bihoué, hag a oé bet eùé pedet dré Carlos Nuñez. An noz-sé, éh oé ar muzik ur héjaj étré ar muzik keltieg ha kani (latino) ar Brazilia, mez plijet braz hé des !...

Epad **Noz Vraz** ar Galisia, d'ar lun 3 a viz-est éh es bet kenniget eùé un arvest soué-huz, ged tolpad muzisianed

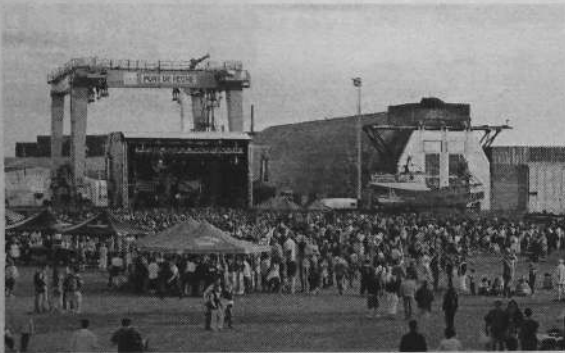
« SonDeSeu », saùet é Vigo, aveid gobér un taol-asé.

Etré o rollad (*répertoire*) hengounel hag an tonioù a neùé saùet, ar 55 muzisian youank-sé, en des kempennet ur muzik groeit aveid lakad lan a leüiné é kalon an dud, ha deit int de benn ag o houstelé, rag ar chelaouèrion en des

prizet braz ar gelloud hag ar vegon a lakent én o hoari.

Bagad Ronsed Mor, a Lokoal-Mendon, en des inouret é 40 vlé, d'ar merhér 5 a viz-est én « Espace Marine ».

Boud zo bet un devézhan arvest brudet : **Noz Vraz ar Porzh** pesketerezh, hag en

Ur gaer a nozezh hoah, honneh, rag brudet braz é ar bagad-sé hag en-des gounidet pedèr gwézh ar hetan priz. Saüet en des, én arbenn ag é dro-blé, un arvest neüé : « Kéjaj ». Kéjet é bet enta rolladoù hengounel, reneüéet, pé ré neüé. Kéjet eüé istoériou an dud : ré ag an douar, ré ag ar mor, ré en des merchet buhé ar bagad èl Pascal Lamour, Gilles Servat, Louise Ebrél, Dom Duff, ha rérall...

des, hoah ur hwéh, tennet devaton miliadoù a dud, d'ar sardon 8 a viz-est. Ar saüadenn-

douar (*terre-plein*) léh ma vé douaret hag aozet, drest oll, ar rouéd-stléjerion (*chalutiers*), en des tarzhet ged nerzh ar sevenadur, én dro d'ar bagoù. Ar muzisianed hag o muzik a oé dishanval tré eüé. Keméret en des perzh azé : ar goant Susan Scivane, "prinsez ar gaïta", Bagad An Oriant, Vent du Nord, ur strollad deit ag ar H(K)ébec, ar Grove Boys, ur strollad « pop », hh...Leüiné a oé ged an oll, ha laret a vehé bet kentoh ur fest vraz. An oll a garehé, a-benn ar blé, ma vehé digoret éndro Straed vraz La Perrière, èl ar bléiou paset. Ma hello Lisardo Lombardia n'um gleù ged mérdi An Oriant, é vo **Noz ar Porzh** ar souézhusan ag ar festoù aveid klozein Emvod ar Gelted.

An naüved ha tregont Festival en-des plijet braz d'an oll, revé Lisardo Lombardia. Kontet é bet 60 000 ostizion en des péet o léh ha kaset 1,5 million euro d'ar yalh. Ar

saliou a zo bet lañet, troiou 60 %. Ardrou de 650 000 a za-rempredierion a zo deit de gér An Oriant épad an Emvod.

A-benn ar blé, aveid 40 blé ar Festival, or horn bro ni : **Breizh**, a vo én inour hag an dud é karg a sonj skoein un taol kriù, ged ar gwellan arzerion hag an arvestoù kaeran. Nen dé ket hoah arrestet ar roll-labour ha ne vo ket dizoleit anehon éraog an neüé hañv, mes a dra-sur, é vo ur pikol a fest. A vremen é hellér neoah lared é vo kempennet un diskouézhadur vraz aveid displég buhé 40 vlé Emvod ar Gelted.....

Digémér mad, enta, de VREIZH, a-benn ar blé
- Jobig ar Guludeg aveid ar skridoù, Yves ar Guludeg aveid ar skeudennoù -

GED EFLAM KOED SKAÛ, *ar vord ar Blañoeh*

Pé oed em-boé-mé neuzé ? Martezé 12 vlé ? Eh oen ér gér, ér Gerneué, ar gwénér-sé. Ha surwalh éh oem é kreiz an hañv, pé gwir éh oé bet goulennet genein moned ged Koed-Skaù d'ar Blañoeh.

Perag d'ar Blañoeh ? Breman é ta sonj dein penaoz éh oé an traoù :

Koed-Skaù a garé Loeiz Herrièu, hag ar Gérneué. Ha éan a garé eùé ar hrampouéh ! D'an dé-sé é kuité é gornadbro, Lokmariakér, hag é té d'obér ur pred krampouéh d'an Hen-Bont... Sod a oé ged ar hrampouéh ! Hwéh koublad a yé forh êz getoñ ! Goudé ur vérenn vad, ha chistr hweg, Eflam Koed-Skaù a zisklér dohtu : "Eh an bremañ d'ar Blañoeh, éh an de ziazé me hrampouéh !"

Loeiz a lar dehoñ dohtu : « Eflam, nen dé ket fiabl moned d'an deur yein, goudé ur pred kabidant ével ma ho-pet groeit ! » Met Eflam, penneg èl ur Breizhad, a lar : "Loeiz, ur pred krampouéh a zo skañv èl an aùél." Vedig a lar

neuzé : "Moned a hrei Mériadeg genoh betag ar Blañoeh, ha kas a hrei doéré dem, mar da deoh kouéhel àr an hent, Eflam !"

Evel-sé enta éh on oeit ged Eflam betag ar Blañoeh, ha mé koutant braz ! Nag ur misi aveid ur hrouédur a 12 vlé, de voned de harpein un dén brudet èl Eflam Koed-Skaù !

Ha chetu ni on daoù é voned dré ar parketiér hag ar hoèdoù bihan, betag stér brudet ar Blañoeh.

En un taol ne wélen mui Eflam erbed ! Huchet em-es àrnehon : Eflam, Eflam ! Respond erbed.

« Marsé éma kouéhet ged é gorvad krampouéh ! » a sonjen-mé. Ne farien ket groñs ; oeit a oé Eflam àrdran ur hleu é soñein : (àr an ton « Kléhiér mem Bro »

« Ne ouilet ket àr men distro, met diskañet un ton neué. Soñet kañenn ar gouilioù braz. Deit d'an tu-rall ne hret ket kaz ar hoèh a arriù d' an Hen-Bont biskoazh n'o-doé na poén, na spont !... »

Mériadeg.

MATAO BRAZ HA MATAO BIHAN (*kendalh*)

Ne oé ket bet pell Matao bihan én arvar petra gobér. Emberr é kleùas pazioù ur jao é tostad d'ar pennhêr ; a dra sur éh oé ar mestr é arriù ér gér...

Doh kleùed hé fried é tigoùézh ne oé ket a hoari. Achiù ar friko !... Ar hlohér a framm* dohtu ér bank é lost an ti, tré ma oé ar voéz é kuhed kig rost, katèu ha gwin ér fornigell.

- "Mil malloh,, ! a huchas Matao bihan àr é foenneg, é wéled ar friko é voned kuit.

- "Più a zo azé,, ? a eilgir ar mestr doh er gwéled.

- "Ne chomet ket azé ér harddi, deit kentoh d'an ti,,

Matao bihan a zispleg dehon penaoz en-devoé fariet, hag en-devoé troeit én é sonj gobér un hun ér foenn de hortoz an dé.

- « A volanté vad ! emé ar mestr, med de getan, damm de zèbrein un tamm, marù on-mé ged an naon. »

Hag ind o daoù én ti.

Ar vestrez a zas én arbenn

dehé, koérenn* èl ur gahéz ! Servij a ra dehé ur biligad youd silet ! Ar mestr a zèbras goutuz, med Matao bihan a sonjé ér hig, ér hatèu hag ér gwin kuhet ér fornigell.

Ar sahad krohenn en-devoé paket étré é zùharr édan an daol.

Matao a bouizé é droed arnehon gwéhavé. Ar grohenn séh a darhé : krak ! krak !

- "Na petrà 'ta a zo én ho sah, kansort ?" a houlenn ar mestr.

- « Ur meni-sorsér*, a respond Matao. Hañval é genein ne gav ket bourrabl doh or gwéled é tèbrein youd silet a pe zégas àr an daol-man ur bern friko kuhet ér forn.

- « Nen dé ket gwir, emé ar mestr. Dam de selled !

Kaved a hrant an traoù gra-teit ged ar sorsér. Hag ind é stagein ér gatèu , ér hig rost hag é lonkein ar gwin.

Goudé boud karget mad é gov, Matao bihan en em laka

de bouizein hoah àr é sah :
Kraak ! Kraak !

-« Ar sorsér a lar é vehé kou-
tant de chom genoh, mestr, a
zevri ma reheh dein ur boe-
selad péhioù argant »

-« Euruz a vehen, surwalh,
de gaved a me zi ur sorsér èl-
sé de me servij friko bamdé,
med un tammig éma digor ho
peg. Lakam un tri-hard boe-
selad* ag ar bank-sé a zo ér
lost an ti àr an oll. »

Matao a chomas un tammig
én arvar én arben d'ar hlohér
a oé kuhet ér bank, med doh
gwéled ar péhioù argant a
stergené diragtoñ ne hell mui
parraad :

-« Stokam, mestr, med reit
dein ur garrigell de gas me
samm ! Kénavo ! »

Matao bihan a bella ged é
garrikellad, argant ha bankad.
D'an tu rall ag ar hoed é
treuzé an hent ur hoah àr ur
pont koh.

-« Petra gobér ag an tamm
bank-man débret d'ar breñ-

Giriou diésoh :

Koérenn : sournois - **frammein** : foncer, se fourrer - **ur méni-sorsér** :
une sorte de sorcier - **boéselad** : contenu d'un boisseau
Stergencin : briller comme des étoiles

ved, a huchas Matao. Bannam
éan ér stér hag é vein kuit
anchon ! »

-« Arsa ! Arsa ! a skrignas ar
hlohér én diabarh ! Laosket-
mé de viùein ha me rei deoh
ur voeselad argand. »

-« Hama neuzé é chanj an
traoù, a respond Matao. »

Eañ é seùel ar golo : ar
hlohér a strimp ér mêz, a saill
d'ar gér de glask an argand.
Ne oé ket bet hir é toned én-
dro ged é yalhad.

Matao bihan a ritornas d'ar
gér ged é garrikellad péhioù.
O hadein a hras àr ar blan-
cheris é tigouéh én ti.

- « Chetu ur grohenn-jao
gwerhet kér, emé-éan. N'em
bo ket mui dobér a voned de
glask ronsed Matao braz de
labourad me fark. Trawalh
vo de brénein loñed avei-
don. Ha n'em-bo ket a hu-
chal a bouiz penn dirag an
dud é tremén :

Hu ! Dia ME ronsed !

Raf Pondi...

AL LUERN A OE BET TROHET E LOST DEHOÑ

Ul luern kozh, met duah
hoazh de skrapein kounifled
ha gell hoazh de vusad al
luern, zoken ul lèu azohton,
hama, al luern-sé a oé bet
dalhet én é béch (*pench*) ; met,
dré ur burhud bennag, éh oé
bet tennet a vizér! Neoazh,
heb goud dehoñ, éh oé bet
trohet é lost, hañi ne oui
penaoz.

El m'en-doé gelllet mont kuit
di-lost kaer, lan a véh memes
tra, éan araog én ul lézel ével
testoni, é lost karet àr an
douar !

Achapel a oé enta, di-lost,
lan a véh én é galon. Aveid
gelloud gwéled, én dro de-
hoñ, luerni di-lost kaer èltoñ,
é saüas, lan a finès, ur sonj
mad én é benn.

Un dé ma oé é prederein àr
ar gudenn-sé, éan oeit a son-
jal : « Petra a hram-ni ged ur
bouéz didalvé de herzel hed
an dé àrdran ur horv ? Un dra
hir ha pañeg hag a ya de sku-
bein ar fang ér minotennou ?

Ne servij dem de nitra, didal-
vé groñs é ! Ha red é enta hé
zrohein ! Mar karér me che-
laoù, oll al luerni a vo akord
de drohein o lostoù ! »

Met, unan ag ar varé a laras
dehon : « Un ali mad a ret
dem, a dra sur. Met, mem
breur, plijet genoh troein ho
korv, ha diskoein dem ho
kein ; neuzé é lareem deoh
petra a sonjam-ni ! »

Kentéh é tiskoas al luern é
gein d'é vreudér luerni, ha
kentéh é saüas hucherezh,
goaperezh, ken kriù, ken safar-
ruz, ma ne oé mui tu erbed
kén de chelaoù doh al louarn
di-lostet !...

Klaskein lakad de gredein
éh oé fur ha mad trohein al
lost, a oé koll amzér. Ha
dalhet a oé bet de houarn al
lost én é léh, hag ataù, hiniù-
an-dé, é talh mad ar giz-sé.

Troecit a-zivoud

La Fontaine. (*Le renard ayant la
queue coupée*)...*Mériadeg.*

TRIZEG LAVAR DE LAKAD É GWÉNÉDEG :

Je n'étais pas bien grande pour mon âge.
Mais, par bonheur, on recherchait les bergères.
Dès le début on m'a donné un petit salaire.
C'est avec joie que je partais le lendemain au Skaüed.
Je m'en souviens comme si c'était hier.
Un gros chien a bondi hors de sa niche.
Il se mit à aboyer très fort, et je n'osais pas avancer.
« N'aie pas peur ! Fridu sera bientôt ton compagnon. »
C'est vrai, pendant 3 ans il m'a été fidèle et affectueux.
La patronne m'a donné un bon morceau de pain beurré
Et, ensuite, une grande assiétée de soupe au lait.
J'étais ravie, car j'étais gourmande à l'époque.
Comme je le suis encore aujourd'hui, je l'avoue.

E gwénédeg :

Goall vraz ne oen ket d'em oed, ha neoazh saù awal a gaven.
Dré voneur, klask a vezé àr ar vugulézed yaouank.
Ag an dé ketan o-doé reit dein ur goprìg braù.
Ged jourdoul éh en, an dé arlerh, d'ar Skaüed.
Sonj em-es ag an dé-sé, èl a pe vehé déh a vehé.
Ur péh ki en-des saillet ér méz ag é loj.
Ha éañ de harhal kriù, ha mé, ne fien ket moned pelloh.
« Ne zoujet ket ! Fridu a vo ho kensort emberr. »
Gwir é, épad tri blé éma bet fidèl ha lan a garanté aveidein.
Ar vestréz en-des reit dein ur péh tamm bara amonenn.
Ha goudé, ur gaer a asiétad soubenn leah.
Koutant braz a oen, rag ma oen liperéz, an amzér-sé.
El ma on atañ hiziù-an-dé, m'en anzaù.

An Doéré é « FORUM ar hevredigezhioù » é Gwénéd

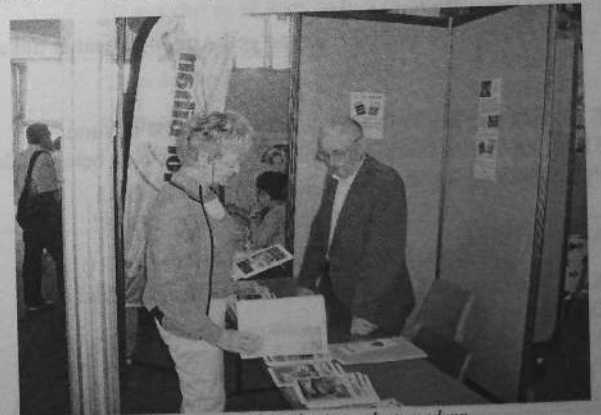
« An Doéré » en-des keméret perzh ér Forum kempennet é Gwénéd d'ar sadorn 12 a viz gwenholon devézhan. Ur bochad tud a zo deit, troan-dé, édan daoù pikol koban. Ar ar stalioù, a beb sort, displeget édan éh oé éleih a draoù de wéled.

Eraog mem ma oé digoret dorioù ar Forum éh oé « An Doéré » lakeit én é léh, é izili prest de reseù ar viziterion. Ar hetan anehé a zo bet an Aotrou Mèr, Goulard, éan-

mem. Chomet é un herradig amzér genem de ouied penaoz é kerhé an dastumadenn hag ar gevredigezh. Kêr Gwénéd a ra 200 euro, beb blé, d'an dastumadenn.

Goudé on-es bet an tu de zispleg d'ar sellerion de betra é servij ar gevredigezh Bro Ereg ha de ziskoein hé dastumadenn « An Doéré ». Ur ré anehé a zo deit de vouldénnerion, ha gwell, komanterion.

De reneüein abenn ar blé !

Loeiz ar Mouél é tiskoein an dastumadenn

DARVOUDOU DE ZONED

« Santéz Anna Gwénéed » a gouvri hé izili hag hé mignoned d'un deùezh-labour é Plénùér (*Ploemel*), d'ar 17 a viz Gouél-Mikél (pé Héré) de 10 eur de vitin.

Reneüéein a hra eüé an enderüiad én inour d'ar soudarded mari ér brezél 1914/1918. E Pondi é vo ar blé-man d'an unneg a viz kalan-gouiañv (pé miz du) é iliz Intron Varia al Leüiné de 3 eur d'enderü

E « Amzer Nevez » Soye – Plañvour – Pgz : 02 97 86 32 08 :

- d'ar gwénéer 20/11/2009 : soñadeg ged
- d'ar sadorn 5/12/2009 : ged Y.F. Kemener hag Aldo Ripoché
- d'ar lun 21/12/2009 : soñadeg ged Dédé Le Meut, Dominig Le Blay ha Samuel Le Hénanff.
- D'ar yaou 22/10/2009 : Etrézomp é brezhoneg (Job Jaffré) ged Daniel Doujet.
- D'ar sadorn 24/10/2009 : arvest ged Armor-Argoat ér Sal ar Pevar Avel – An Oriant.

E Kaodan (ér Sal Vraz ar Gouélioù Kergoff) d'ar yaou 31/12/2009, ged Tarzh-An-Deiz, Pred ha Fest-Noz betag an deiz. Pgz : 06 83 45 34 66

Ar ré dreménet :

Alphonse Charles-Le Gwévelloc'h, komanantour fidél d'an Doéré
Alain Olivier ag an Drinded
Tad François Le Quéméner én Hen-Bont
D'o familhoù éh a or gourhemenoù a gengañv hag a garanté.

M'EM ES CHOJET MEN DOUS

M'ém es choé-jet men dous. e zha pé a - zoh er
Oé ket ma oé ur vraù mez plijein a hré dein. Oé
ket sta oé ur vraù. mez pl - jein e hré dein

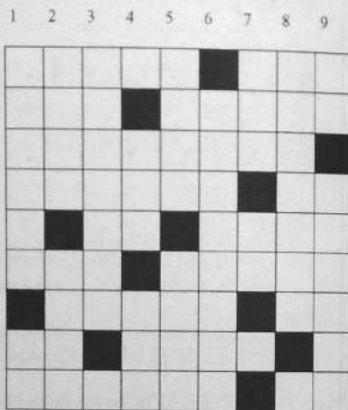
- 1 - M'em-es choéjet men dous a zo pell azohein
Oé ket ma oé ur vraù mez plijein a hré dein.
- 2 - M'em-boé choéjet un dé eid moned d'hé gwéled
M'hé havas ar an hent, ar an hent é toned
- 3 - M'hé havas ar an hent, ar an hent é toned
Hé mouchet én hé dorn, ha hi forh ankinet.
- 4 - Petra faot deoh, men dous, chifet èl m'ho kavan
Nen doh ket ker joéiuz èl ma doh liésan.
- 5 - Kleüed em-es lared, Franséz, é gwirioné,
Penaoz é partiet eid gobér ho konjé.
- 6 - Gwir awalh é, men dous, arhoah é partian
Eid gobér me seih vlé é porh mor an Oriant....
- 7 - Ma mar déhet a verüel ér brezélioù, Franséz,
Eid chemel fidél deoh, me vo mé liañez
- 8 - Kénavo-ta, men dous, kénavo eid seih vlé,
Me halon a zo deoh ged oll me haranté...

Tennet a Livr Kañenoù ha Soñenoù Jean-Louis Larboulette
embannet ged Dastum Bro-Ereg

GIRIOÙ-KROEZ (ged Kermorvan)

A-hed

- 1-Est.-E kreiz ar fas.
- 2-Féson de gomz.-Troiad.
- 3-Bos Adam (daoù gir).
- 4-Un orsalenn a zo unan.-Hantér hant.
- 5-Penn éhén.-didan.
- 6-Atom bihanneit.-Dibill.
- 7-éndro (daoù gir).-Vogalennoù a vuhé.
- 8-Letrad ketan.-Rudy dré an dehoù.
- 9-Ar blasenn (de zornein, ged ar gir-mell).-An hani ketan.

A-dreuz

- 1.-Brenni kerklouz.-Stér é Sant-Omer.- 2.-Niveù.-Néañ lan a stired.
- 3.-Distro d'ar yhed.-4-Tachad.-Yéyé dibennet.-5.-(a)vérit bri.-Peutr ur merhér.- 6-Pézhioù argant melén (daoù gir).- 7-Tapennoù deur adrest an houlennoù.-Ya, é Moskou.- 8.-En em laka éraog un hanù aveid diskoein, goulenn...(daoù gir).-9.-Komans an implé.-Ar an doenn, pé ar harr-tan.

Reskond : (ne sellet ket heb klask !)

A-hed : 1.-BLEAD.-FRI.-2.-RIS.-IMRAM.-3.-AVAL-GOUG.-4.-NEDENN.-HA.-5.-EH.-EDAN.-6.-ION.-LIANT.-7.-ANEUE.-UE.-8.-AB.-YDUR.-9.-ALLEUR.-UN.

A-dreuz : 1-BRANDI.-AA-2.LIVE.-OABL.-3.-ESADENN.-4.-LEH.-EYE.-5.-DIGN.-LUDU.-6.-MONEIEUR.-7.FRU.-DA.-8.-RAGHANU.-9.-IM.-ANTENN.

Atlantic
Breizh
Kopiadennoù

Skritelloù, mailing, kartennoù-
degemer, pik-fax, grouiennerezh,
plastikerezh, boulhadurezh...

www.abcopies.com

KOPIADENNOU EN HO UNAN

Jean-Michel MAHEVAS : 02 97 35 22 61
abcopies56@wanadoo.fr
10, avenue A. FRANCE 56100 LORIENT

Studierion
Kevredigezhoù
Entreprizioù
Ne vern più...

ENEZ GROE - Kambroù-ostiz(chambres d'hôtes) Digor a-hed ar blez

3, Ar Leur'hae Enez Groe Pgz : 06 09 71 01 91

AMZER NEVEZ

Kentelioù ha stajoù sonerezh, dañs ha brezhoneg ;
Lévræoueg keltieg, abadennoù sonerezh, festoù noz
Degemer evit ar c'hevredigezhioù (saliou emvod...)

Amzer Nevez-Soe 56 270 Planvour Plg:02 97 86 32 08
Fax : 02 97 86 39 77 e-mail amzernevez@wanadoo.fr

ASSOCIATION BRO ER EG La Grande Métairie 56370 CARNAC

Pour toute correspondance relative à la rédaction de la revue AN DOERE
à l'association, pour les abonnements à la revue
écrire à

Ad Alfons Samson : 8, Av. Jules Le Guen - 56260 AN ARVOR

N° CCP de l'Association : NANTES 4 287 62 E (chèques libellés
à l'ordre de Kevredigezh Bro ER EG)

Kenlabourerion An Doéré en niverenn-mann

Loeiz Ar Mouél - Mériadeg Herriou - Jobig Le Galadeg

Alfons Samson - P M Jehanno - Yves Le Galadeg

AN DOERE : Publication trimestrielle ; prix du numéro : 4 €

Abonnement annuel (4 numéros) : 15 €

+ 1 € (adhésion à l'association) = 16 €

Gérant de la publication : Louis LE MOUËL

Directeur de la publication : Alfons Samson

27, rue de Ferdinand Le Dressay - 56000 GWENED

N° C.P.P. A.P. 64 359 (03-1982) N° ISSN : 07 50 3326

Dépot légal 3ème trimestre 2009

INTERNET : <http://perso.libertysurf.fr/andoere> E-MAIL : andoere@libertysurf.fr

N° :111

an

DOÉRIÉ

Priz:4 €

DASTUMADENN É BREZHONEG BRO GWÉNED

Nag a erh ar blé-man

SKOL- UHEL AR VRO
INSTITUT CULTUREL
DE BRETAGNE

E
Kastell
An Erminig

6, stradae an Nor Bostern
(rue porte poterne)
56 000 GWENED
Pzg : (Tél) 02 97 68 31 10
Plr : (Fax) 02 97 68 31 18
lcb.suav@wanadoo.fr

www.skoluhelarvro.org

40 ANS
Festival INTER CELTIQUE
6 AU 15 AOÛT 2010
Lorient
ANNÉE DE LA BRETAGNE

Crédit Mutuel
de Bretagne

LA banque à qui parler

ROLL AR PENNADOÙ

KENT-SKRID	P. 4
MERIADEG HERRIEÙ	P. 5 - 8
DIWENN AN DOUAR	P. 9 - 10
ISTOÉR AN ARMORIG : AN DUGED	P. 11 - 18

Jaffré(Geffroy) 995 - 1008

Alan 11vet 1008 - 1040

Konan 11vet 1040 - 1066

LARAM KAER	P. 19
LAVREG TONTON FILIP	P. 20 - 21
AR LION HAG AR RAZH	P. 22
PAJENN AL LÉNNERION	P. 23
UR SONENN	P. 24 - 25
GIRIOU KROEZ	P. 26

Spilhennig « Ofis ar Brezhoneg »

Kirieg é peb skrivagner aveid ar skridoù embannet,
édan é hanu, é pajennoù an doéré

Bléad mad 2010

Penaoz e vo ar bléad 2010 ? Ne ouiam ket a-dra-sur ; pe vehem èl ar Roué Stevan ! Neoazh èh ouiam an dégouézhioù kempennet a-houdé un herrad-amzér, èl beb blé :

- An « Déizioù 2010 » é Bro an Oriant a gomans d'ar meurher 13 a viz genvér hag épad ur miz hantér é vo kinniget deverransoù a beb sort, prezégennoù, abadennoù muzik, festoù-noz...ha hoazh...
- Ne vanko ket a-du-rall, drestoll tro an Hañv, Gouélioù ha Festoù dré ar vro abézh. An Doéré a gomzo anehé pe vo deit an termén.
- Galvet vo ar Vretoned de anùein o « huzulerion broadel » (*Conseillers régionaux*) d'ar 14 ha d'ar 21 a viz meurzh. Ged ar ré-sé é vo goulennet diwenn aférioù Breizh. Ha dobér ' vo. Sonjal a hram én or henvroiz hag en-des kollet o labour. Red a vo d'an dud neùé é karg skoazellein an entreprizioù eid ma vo kresket nivér ar postoù-labour, rein harp d'al labourizion-douar ha desàuerion loned goallgaset, fall gopret...Penaoz kompren an dra-man pe vé tud é verùel ged an nan dré ar bed ? Diéz é de gompren ...
- A-fed an Europa éma Bro-Spagn é penn Kuzul Europa goudé dé ketan ar blé betag ma tei Bro Beljik de gemér hé léh d'an dé ketan a viz gourhelén. Grès de"Feur Lisbonn" éma bet anùet ur Prézidant é penn ar Huzul.Ur Beljian - Herman Van Rompuy a zo bet anùet aveid 2 vlé ½ , ha geton ur Saozonéz, Catherine Ashton, Kannadéz Veur Politik estrén an Europa.

Ar Vretoned a zo a du aveid ma kerho an Europa a-féson. Bléad mad dehi.

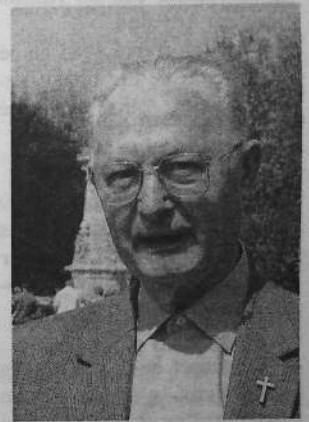
Bléad mad deoh eùé, lennerion ker An Doéré. En despet men dé oeit Mériadeg d'an Enan, kendalh a hrem pen-dé-gwir èh oh fidél d'ho tastumadenn.

Skipailh An Doéré

Marù é Mériadeg Herrièù

Oeit é Mériadeg d'an Enan, én é 85 (r)blé, d'an 22 a viz an Avent 2009.

Deli a hrem en em gaved geton é Santéz Anna aveid kempenn niverenn 111-man « An Doéré ». An emgav a zo bet d'é overenn-intermant é iliz-veur Santéz Anna. Diryaoù 24, dé kent an Nédéleg enta, éma bet lidet de 2 eur ½ d'enderù dirag un iliziad mad a dud. Doh an aotér èh oé 25 béleg hag an Aotrou Eskob; én iliz, familh Mériadeg hag én dro dehi kalz tud, mignoned deit ag ar péar horn ag ar vro, brezhonegerion al lod muian anehé. Rag Mériadeg, brezhonégour ag an dibab, en

-des diwennet, par ma en-des gelllet, tro é vuhé, ar yézh desket àr varlenn é mamm.....

Buhé Mériadeg :

Mériadeg a zo gañet ér Gernéùé Sant-Karadeg - Hen-Bont d'ar 26 a viz genvér 1924.

Dégeméret é Kloérdi Santéz Anna é 1936, ha goudé é Kloérdi braz Gwénéed é miz

gwenholon 1942 éma bet beléget é miz Méhùen 1948.

Kentézh achiù é studi ér Skol Veur éma bet kaset d'al Lisé Sant-Ivy é Pondi èl kennour saozneg.

É 1961 arriù a hra èl Person é Borh Lokoal, neuzé é ta de (g)Kervignag étal an Aotrou Joachim Ar Palud.

É Miz an Avent 1981 éh oé dégeméret é Presbital Iliz-veur Santéz Anna; deit a oé

É Obéroù :

De getan é kavér obéroù Loeiz Herriéu, é dad, en-des éan embannet, èl **“Dasson ur Galon”** (é 1957), ha **“Kamdro an Ankoù”**.

Komanset en-des Mériadeg skriu livrou p'en des bet an Iliz reit d'an ilizioù an aotré de implé ar yézhou-pobl é léh ar latin.. Groeit a hré troidigezhioù, pe oé goulennet geton, ha kempennet abenn ar fin ul lévrig **“Kañam an Overenn”** hag a oé kavet abarzh ordinér an overenn ha kantikoù ag ar ré anaüetan. Aveid ar véléan é kinnigas ul livr neüé : **“Livr ar béleg doh an Aotér”**.

É Lokoal hag é Kervignag en-des éan eüé kempennet

aveid rein sekour ged an Aotrou Yann An Dorze, é vignon, ha Person an Iliz-veur.

É 2003 en em gavas én Ti Sant-Joachim émesk béléan àr ar leve (*é retred*) èlton....

“Le Breton du Morbihan” groeit èl kani Visant Séité, ha kentézh àr é lerh, é 1979, **“Le Breton du Morbihan”** (400 pajenn énonn)*

Ul lévrig **“Skrideù Gwenedeg”** a ra dañùé de lénn de studierion ar yézh.

« **Le Breton du Morbihan Vannetais** » a zo bet kresket é 1981 ged ur gériadurig.

E 1981 é ta eüé ér méz : **«Dictionnaire Français-Breton» Vannetais**, ha **« Le Breton du Morbihan »** é 35 kentél, heuliet ged ur gériadur.

E 2001 **«Dictionnaire Breton-Français»**, hag é 2002 **«Dictionnaire Français-Breton»**, gériadurioù reneüéet, a zo bet an devézhan gériadurioù é gwénédeg.....

An Doéré

Mériadeg a zo bet émesk ar ré en-des saüet ar **«Gevredi-**

Mériadeg ur blé-so ged un tolp « An Doéré »

gezh Bro-Ereg » ha kempennet niverenn ketan **«An Doéré»**, é miz mae 1981.

Ar Bont ar Velin :

“Ar Bont ar Velin” al livr en-des skriuét, é 1938, Védig an Evel, pé Loeiza ar Melinér, a zo bet adembannet é K.L.T.g d'un tu, ha troeit é galleg d'an tu-rall. Grès de labour Mériadeg éma bet lakeit àr ar stern ha deit ér méz épad miz

Sekouret en-des goudé genem skrivagnerion an Dastumadenn én ur hennig pennadoùskrid pobleg, éz de lénn. Gwenaél, é vreur, a sekouré mar-a-wézh geton, rag éan a skriué eüé ur brezhoneg flour. Deit é Mériadeg de voud or Penn-Rénour a-houdé 12 vléso. Ur holl braz é enta aveid **« An Doéré »** hag a zelio èl rézon kenderhel, surwalh àr un hent neüé. Digor en-des Mériadeg an hent-sé én ur lézel àr é lerh **« Ar Bont ar Velin »** skriuét én ur skritur hoantet agent ged é Dad karet...

kalan-gouiañv devézhan. Ha gwell arzé ! Ne oé ket tu erbed de gaved al livr a-houdé gwerso. Ur brezhoneg kaer a zo énonn, ha revé ar Wénéderion en-des éañ lénnet, nen dé ket diéz de lénn ged ar skritur choéjet. Er fésou-sé é

vo marsé lénned ged plijadur
ér skolioù diùyézhég.

Aveid ar ré a garché prénein
al livr : é Livr-di Iliz-Veur
Santéz Anna é chom hoazh

skwérennoù, petremant é
helleù goulenn ged : Anna ha
Gilles Le Guennec 10, rue du
Boug 35 000 Roazhon. Pgz :
02 99 50 63 71.....

*Skriüet zo bet al Livr « Le Breton Parlé du Morbihan » ged ur
rag-skrid a gredam lakad aman. Diskoein a hra Mériadeg é ga-
ranté é kevér é dad hag àr un dro é kevér é vro.*

E KOUN ME ZAD :

Un taol-degouéh é, ha nétra kén,
Mar dé bet embannet ar lévr-man ér blé 1979,
Kant vlé goudé gañedigeh me zad, Loeiz Herriéu.
Med un dégouéh ag ar ré gaerriañ é aveidon-mé,
Rag ged leüéné é kennigan d'em zad karet
Ur lévr de zeskein brezhoneg ér skolieù hag én tiegeheù,
Ur lévr hag e gendalh ged ar labour
En-des eañ greit é Bro Gwénéed,
Ged oll nerh é spered hag é galon a Vreizhad,
"àr henteù an digasted de zihun é vreudér."
Dassonein e hra me halon
É sonjal ér boén hag én trebilleù
Hwerv en-des gouzanvet hed é vuhé
Ewid « klod Doué ha vad ar Vretoned »
Re vo enta « Le Breton Parlé »,
Doh dibenn ar hantvléad 1879-1979,
Evel « dasson ur galon » unan a vugalé Loeiz Herriéu,
El un testoni a hrad-vad de zivennour divrall ar gwénédeg.

DIWENN AN DOUAR

Kudenn ar restajoù*

En ur hantér kantvléad
en-des ar rummad tud a
hiriù tennet gounid ag an
douar muioh eid oll ar
rummadoù-kent.

Groeit en-des eùé muioh
a restajoù ha diéz é breman
en em zijablein anehé....
Chetu ur ré ag ar hudenn-
noù* a gavam àr o divoud,
dré ar bed abézh.

- 4 miliard a donelladoù
lousteri deit ag an tiér a
greska spontuz dreistoll ér
Stadoù Unanet, mez eùé él
léhiou arall èl én Europa.
Al lodenn brasan a ya d'al
léhiou-diskarg ha d'an uzi-
nioù-loskér* Nameid 15 %
neoazh anehé a zo
adaozet* (mantaliou, koed,
kartons, papér, gwér..).
Ardro 1000 diskarg heb
aotré* a zo dré rann-broioù
Frans.

- 720 milion pellgomzér-
a-zoug* a zo bet taolet ne
vern émenn, ha neoazh
émant pistrieg*, danjeruz

aveid ar yéhed (ged kad-
mium abarzh, krom, plom,
beryllium..) Nameid 2 %
anehé a zo adaozet*.

- Tost de 90 % ag ar
postou-télé hag an urzhia-
térioù a zo kaset d'ar Ben-
gladesh, China, India, Bir-
mania ha Pakistan... ad-
kempennet* duhont ged an
daouorn heb diwall doh an
danjér nag aveid ar yéhed,
nag aveid an deur, pé an
douar. Kudennou braz a zo
breman, dré skwér, é Kan-
ton, é Delhi...

- Ar séhiér-plastik. 120
milion sah-plastik a arriù
beb blé àr aodoù ar mor.
Pe ouiér éma red dehé 4
hant-vléad hantér aveid en
em distruj ! Er marhadoù
breman é vé reit ur sort sé-
hiér bio-dizolhabl*. Ke-
mentrall é hellehé boud
groeit aveid ar boutailloù
plastik. Dehé éma rekiz 5
kantvléad é-raog ma teint
de voud fondet.

- A-du-rall éma kaset ul lodenn vraz a restajoù pistrieg* ar broioù pinuig d'ar broioù peur. Dré skwér : Abidjan en-des reseùet 500 tonellad a veskaj soud « flemmuz » ?)*. sulfur, hidrogen ha fénel...hag endes lazhet 10 dén ha goalaozet 6000 arall. E Alang (India) miliadoù a labourizion a denn an houarn ag ar listri kozh heb diwall. E Guiyu (China) 100 000 labourer a zo éh obér árdro restajoù élektronik. Duhont 80 % ag ar vugalé a zo klañv ged ar plom.

- E Frans é ta 1150 tonellad a loskadurioù ag ar hreizennoù nukléel. Hama,

*** Giriou diêsoh :**

- Restajoù : déchets, résidus, débris...
- Kudenn : problème. Kudenn erbed : Pas de problème !
- Uziniou-loskér : usines d'incinération
- Adaozet : retraités, recyclés...
- Aotré : autorisation
- Pellgomzér-a-zoug : téléphones portables
- Pistrieg : toxique
- Adkempennet : retraités, recyclés...
- Bio-dizolhabl : biodégradables
- Flemmuz : caustique, blessant...

ar plutonium a laka 24 000 blé aveid koll an hantér ag é radio-aktivelezh.

Petra gobér ?

An dud a gompren gwell éma mall braz diwenn andouar hag éma red implé é vadoù ged daoulagad neùé. Ar pourvéioù kempennet a zeli boud distroet d'an douar én ur stad a jaoj dehon. Espér a zo : an iji-nerion a gred é vo tuchantig tu de greskad an ekonomiezh dré ar bed nameid én ur adkempennein rah ar restajoù hag a zo ur gudenn vraz aveidom hiriù.

ISTOÉR AN ARMORIG : AN DUGED

tennet a rummad Konted Roazhon : Jaffré (Geffroy), Alan IIIvet, Konan IIvet.

Jaffré (Geffroy) 995 – 1008.

Goudé an emgleù ged Izikel, a-zivoud ar garg a (z)Dug Breizh lakeit é rummad Konted Roazhon, brasan soursi Jaffré a oé bet chomel é péah ged rénerion an Normandi.

Diméet en-doé mem de **Ha-voéz**, un hoér de Richard IIvet, Dug an Normaned (996).

Arlerh marù Izikel, ur bastard dehon hanùet **Budig** endoé keméret léh é dad àr gadoér-veur Konted an Naoned, ged sekour soudarded an Anjou. Mez heb kousant Gautier, eskob an Naoned...Bre-zél enta étre soudarded an Aotrou Kont ha ré an Aotrou Eskob ! Un emgann kri endoé neuzé dégoùzhet é kreiz ar gér, àr dro kastell ar Bouffay (= *Bod-Fai*).

Chomet a oé ar gounid ged Budig, grès d'an harp reseùet aberzh brezélerion an Anjou,

ha kousantet en-doé Kont an Naoned lakad é gontelezh édan mestroni an Anjou...

En drébad-hont éh oé bet béh eùé étre an Dug Richard IIvet hag Odon (*Eudes*), Aotrou Kont Blois.

Jaffré en-doé um lakeit a du ged an Normaned. Alas ! Ur vandennad Normaned arall, deit a vez-bro aveid harpein Richard, en-doé fariet àr ar mor é kosté aodoù an Armorig, hag en-doé fardet àr ar vro é kevéreded Dol. Dismantet o-doé ar gér a-kerzh, heb modér na trué...

Jaffré a oé bet kounaret ged an afér-sé, èl rézon, èl an oll Vretoned én dro dehon. Chomet a oé neoazh fidél de Richard, é vréreg. A-fed, vennein a hré grons, ged sekour ar Normaned, torrein al liamm a « wizigez » (*goa-*

zalerezh = vassalité) hag a oé bet kempennet étre Kontegezh an Naoned hag Aotrou Kont an Anjou !

Kastell Klison saüet épad hlétoù keran an Ivet kantvleüad, adsaiet goudé.

Boud a oé bet eüé, ér prantad-hont, trebilhoù braz é Kontelezh an Naoned étre Aotrouné Klison ha Pont-Kastell hag an duchentil a rank izéloh ; ar ré-man um glemmé én arbenn ag ar gwirioù ha taosou ré bonné lakeit àr ar wizion (gozaled) é kornad bro an Naoned.

Prest a oé an oll dud àr ar mézoù d'um seüel éneb de Aotrouné braz ar Gontelezh ! Ar chikan-sé en-doé dalhet pell amzér, dré ma oé an Dug Jaffré, ha Budig, Aotrou Kont an Naoned, én ur stad dihel-loud é kevér droedoù an Aotrouné braz.

Abenn ar fin, an avisted a oé neoazh deit éndro é pennoù an dud. Hag an eskob Gautier en-doé anzaüet mestroni Hoël àr Gontelezh an Naoned...

An Dug Jaffré a oé un dén a fé greduz. Largentéuz braz a oé bet é kevér menatioù Logunéh ha Rhuys, aveid diskoein é fidélded d'an Iliz.

Deit a oé eüé dehon ar chonj a voned é perhinded d'an Douar Santél àr un dro ged an Eskob Gautier. An Dugelezh a oé bet, én atretan, lakeit édan rénerezh an **Dugéz Havoéz**.

Arriüet é Rom, àr béioù an Apostoled Pièr ha Paol, an daou berhindour en-doé kavet éh oent bet pell awalh...ha keméret o-doé hent an distro.

En amzér-hont, éh oé bet kempennet un taos neüé, hanüet « *prov an dégemér leüin* », aveid rein un nebeudig argant d'ar berhinderion, revinet èl ma oent d'ar liésan é toned éndro d'ar gér.

An Dug Jaffré en-doé um gavet èl-sé àr blasenn ur barréz, é kosté an Naoned, pe oé ar valtoterion é obér o labour hag é reseü an taosou deliet.

Un tabut braz a oé saüet étre ar beurizion, hag an dud a noblans. Ha chetu ma vanké daou zinér é lodenn-taos ur geizh intanvéz...ha hi reit ur yar d'ar reseüour aveid kempouizein hé delé. Mez skoul an Dug en-doé neuzé um saüet én aüél, ha skrapet ar yar, taget dehon én un taol...Ha rah an dud de hoarhed a-végad, épad ma oé lakeit é gwerzh gwélé an

Alan IIIvet : 1008 – 1040 :

El ma oé Alan IIIvet édan oed, é vamm **Havoéz**, un hoér de zDug an Normandi (èl

intanvéz aveid tennin geti an daou zinér hag a vanké atau.

An intanvéz en-doé rédet d'hé ziig, lan a gazoni. Ha, pen-doé treménet an Dug étaldi, àr gein é jaü, hi-doé lanset dehon ur maen pinteg, ged nerzh ar gazoni goret én hé halon (hag én hé bréh). Ar maen en-doé skoeit doh penn an Dug, hag er lahet àr an tach !

El-sé éh oé marü Jaffré ér blé 1008, revé komzoù ur menah, èl m'éma bet skriüet é obérénn d'Argentré (é "*Actes de Bretagne*")

Lezel a hré àr é lerh péar a vugalé édan oed, tri mab (**Alan, Eudon, Even**) hag ur verh **Adel**. Ar mab kozhan, hag a oé Aotrou Kont Roazhon ha Gwénéed, a oé bet abenn-kaer hanüet Dug Breizh, èl é dad.....

ma ouiér), en-doé dalhet de ré-nein an Dugelezh én é léh, betag hé marü (ér blé 1034).

Red a oé bet dehi, de getan rah, dégas éndro ar péah é kornad an Naoned, treboulet èl ma oé étre an dud àr ar mézou hag ar Varoned braz. Ar ré-man a hoaské ar vro ged an taosou ponnér lakeit àr oll an dud. Um saüet o-doé enta al labourizion-douar é-neb d'o Aotrouné hag um lakeit o-doé de intañein o hastelloù hag o manériou.

An Dugéz a oé deit du-zé, ged é mab, hag um lakeit endoé é penn lu an Dugelezh. Un emgann blaoazhuz en-doé dégoüzhét, hag un nivér braz a beizanted a oé bet lazhet àr ar bratell-brezél, hag ul lodenn arall anehé a oé bet eüé toulbazhet ha kastiet.

An Dugéz a ouié mad neoazh penaoz pouiz an taosou a oé bet penn-kaoz d'an dispéah. Hi a dorras adal-neuzé an damm-sklaverezh hag a hoaské al labourizion-served, àr an oll dachennoù hag a oé é-dan bili an Dugelezh.

Goudé an tabut-sé, éh oé bet hoazh red d'an Dugéz um ziwenn doh ar vBaroned braz

hag en-doé poén é sentein de hourhemmennoù un dianvézou-réz. Chonj a hrent rein ar garg a zDug de **Juhel**, mab bastard Konan-Gargam (ha yondr an Dug Alan IIIvet). Mez chom a hras penn ar vazh ged an Dugéz Havoéz hag hé mab; koll a hras mem Juhel é vuhé én emgann kri hag a oé bet dalhet é Malastreg, ér blé 1024.

Én emgann-sé, Alan Kaniard, Aotrou Kont Kernéu, a oé chomet a-du ged an Dug Alan IIIvet.

Hennen en-doé um daolet, arlerh an afér-sé, àr Foulk Nerra, Aotrou Kont an Anjou én é gastell, é Lude, ha skrapet en-doé azé merh yaouang Odon, Aotrou Kont Chartres, ur plah a 13 vlé heb-kén, de béhanni é timéas goudé é Roazhon, ér blé 1027. Nag a fallanté étre kérentaj !

A-du-rall, poén braz en-doé Alan de anzaù mestroni é vréreg Robert, Dug an Normandi, àr Dugelezh Breizh. Ha brezél enta éndro étrézé ! Neuzé éh oé bet dizalbadet hoazh bro-Dol ged an Nor-

maned, ha bro-Avranches ged ar Vretoned. Red a oé bet neoazh de Alan IIIvet plégein de Robert, Dug an Normandi, hag anzaù é vestroni é Breizh...dré « *parage* », de la-red é, dré doujans hag inour, hebkén (?) ! Er bléiou-sé eüé éh oé bet saüet kastell Pontorson dré an Normaned a-veid diwenn ar hornad-sé doh hoantou ar Vretoned (ér blé 1030).

Un nebeudig goudé, éh oé deit chikan étre an Dug hag

☩☩

Marüet en-doé **Havoéz** ér blé 1034. Un dra mézhuz a zé-gouézhaz neuzé étre hé daou vab, Alan an Dug, hag é vrér Eudon. Um bilet o-doé o daou étal korv marü o mamm, én arbenn ma kavé Eudon éh oé bet reit dehon ul lodenn displeituz a zanüézh é dad. Kousantet en-doé Alan rein d'é vrér ur « perhénaj » (*apannage é galleg*) hag a oé gozig ker frank èl ma oé hannan Dug é-unan. Kempennet a oé bet èl-sé a-veid Eudon – hag a-veid é dud àr é lerh – ur pi-

Alan Kaniard, Aotrou Kont Kernéu, an hannan hag en-doé saüet menati ar Groéz Santél, é Kemperlé.

Hennen a houlenné ul lodenn a gontelezh an Naoned, a-fed é bried, un hoér de vBudig. Ne vo ket reit dehon ar pézh a houlenné, ... mez marüet en-doé Budig é berr am-zér, heb héritour erbed. Hoël, mab Alan Kaniard, a vo enta, un nebeudig devéhatoh, Aotrou Kont Kernéu, ha Kont an Naoned abézh, oll àr un dro !

☩☩

kol « Aotrouniezh » hag um lédé a-zebri Dol ha Sant-Maloù betag Sant-Brieg ha Landregér.

An Aotrouniezh-sé, reit de eil mab an Dug Jaffré, a vo devéhatoh penn-kaoz d'un nivér braz a zrougoù hag a zispeah én Dugelezh.

E kontrél, an darempredoù ged Robert, Dug an Normandi – ha tad ar bastard Gwillam – a oé deit de voud péahuz ha didrouz. Ker péahuz ha didrouz ma en-doé Robert dibabet Alan IIIvet de voud

goard àr é vab Gwillam, ha goard eùé àr Dugelezh an Normandi, épad é berhinded d'an Douar Santél (ér blé 1034).

Marùet en-doé Robert du-hont, én Azia-Tostan, hag Alan en-doé enta ridet de Rouen aveid lakad Gwillam àr gadoér-veur é dad. Deliet en-doé, aveid kement-sé, di-wenn droedoù an Dug yaou-ang éneb d'é éneberion Normaned, ar ré ataù ha ne venné

ket dégemér ur bastard èl Dug an Normandi. Chomet a oé ar gounid ged Alan IIIvet, ha dégeméret a oé bet enta Gwillam èl Dug an Normandi.

Mez ged an afër-sé en-doé Alan kollet é vuhé, rag ampouizonet a oé bet ged unan a éneberion Gwillam (1040). Lezel a hré àr é lerh ur mabig a dri miz, hanüet Konan (Konan IIIvet).

≡

Nen des bet enta nameid tabut dispéah ha brezél, épad an 32 vlé a rénezh Alan IIIvet. Chom a hré, dré vraz, an Dugelezh én hé saù, mez gelloud an Dug ne oé ket kalz kriùoh eid hanni ar Varoned Braz én dro dehon, hag a réné an Aotrouniezhoù a rank ihuélan :

- Kontegezhioù an Naoned, Léon, Kerneù
- Aotrouniezh ar Porhoed, édan bili an duchentil Rohan
- Aotrouniezh ar Penthierù, ar "perhénaj" reit de Eudon, brér an Dug
- Hag un nebeudig Aotrouniezhoù arall, él ré Gwitreg, pé Klison...

An Duchentil-sé en-doé saüet kastelloù-kriù é kalon o Aotrouniezhoù. Azé é talhent o brezélerion, o lézennerion, o melestrerion, o barnerion...

heb selled kalz doh mestroni "plén" an Dug !

An naù brasan anché a oé an naù Baron Breizh, kuzulerion tostan an Dug.

Konan IIvet (1040 – 1066)

Goudé marù Alan IIIvet, an Dugelezh en-dehé deliet boud rénet dré Bert, intanvéz an Dug marù, èl goardéz d'hé mab édan oed.

Mez Eudon, brér an Dug marù, en-doé kavet éh oé deit aveiton ar hourz de gemér léh é vrér. Ha éan de forbañein é hoéreg Bert, ha d'um lakad goard d'é ni édan oed, ha d'an Dugelezh abézh (1040). Kement a hardéhted en-doé displijet d'an Aotrouné, èl rézon. Tennein a hras enta pemp plé a zispéah ér vro.

Un herrad goudé, ér blé 1047, an Aotrouné en-doé anzaüet Konan èl Dug, aveid en tennein a-ziar krabonoù é yondr. Mez Eudon nen doé ket hoazh kousantet plégein, rag Hoël, Aotrou Kont an Naoned ha Kerneù en-doé um zisklériet a-du geton...An dispéah ér vro en-doé dalhet pell amzér, mez féahet a oé bet ursort Eudon abenn ar fin.

Um dennein en-doé neuzé én é Aotrouniezh (Penthierù), hag Hoël én é gastell a Naoned. Deit a oé enta ur prantad a béah én Dugelezh, épad mé oé Gwillam, Dug an Normandi, é kempenn é lu-brezeùl aveid moned de vestroniein roantelezh Bro-Saoz. Un tabut arall en-doé neoazh saüet, ér prantad-hont, étre an Dug Konan ha Rivalon, Aotrou Kombourh, hennen harpet ged an Dug Gwillam. Ha dispéah ha brezél arré...

Konan en-doé neuzé difiet Gwillam, é sigur an droed en-doé-éan de rénein an Normandi, é léh Gwillam, èl héritour an Dug Alan IIIvet. Mez an Dug norman, kentoh eid reskond dehon, en-doé lanset é lu-brezeùl àr ar beurkezh kornadoù Bro-Dol, Dinan ha Roazhon. Konan a oé bet forset de blégein ! Mez an Normaned en-doé kuiteit Dugelezh Breizh é berr amzér, féa-

het dré ar gerteri vraz hag a oé kouézhet àr an Dugelezh, én amzér-hont !

Rivalon a oé bet féahet, éan eùé, ha forbañet ér méz ag ar vro.

Konan IIIvet en-doé um daolet neuzé àr an Anjou, ged ar mennad a stagein doh an Dugelezh ul lodenn ag ar gontelezh-sé, én tu-man d'ar stér Mayenne. Vennein a hré eùé kastiein Gwillam aveid an harp en-doé reit de Rivalon...

Alas ! Groeit a oé bet dehon, dré é éneberion Normaned, ar pézh o-doé groeit agent d'é dad, ér blé 1040. Ampouizonet a oé bet enta, éan eùé, é kreiz é ampertiz, d'an oed a 26 vlé heb kén, ér blé 1066.

Konan nen-doé ket hoazh héritour erbed. Ean zo bet enta an devézhan Dug tennet a rummad Konted Roazhon ! Ar é lerh éma deit ar gurunenn de Hoël, Aotrou Kont Kerneù hag an Naoned, èl pried un hoér de gKonan, héritouréz de gKontegezh Roaz-

hon, ha de zDugelezh Breizh. En despet de varù Konan IIvet, ha d'an tabutoù dé-gouézhet étré Breizh hag an Normandi, ar Vretoned en-doé keméret perzh, a vostad, èl lu vraz tolpet dré Gwillam aveid skrapein rouantelezh Bro-Saoz, ged aotré ar Pab Alexandr IIvet (1061 - 1071).

Emgann Hastings é 1066 - Tapestry Bayeux.

Niveruz a oent bet é emgann Hasting, d'an dé 27 a viz Gouil-Mikél 1066, hag én o mesk éh oé daoù vab an Aotrou Kont Eudon : Alan Rouz, ha Brian, Konted Penthierù. Azé en-doé Alan-Rouz gounidet Kontegezh Richmond, é Bro-Saoz... Ur gontegezh hag a oé ker pinüig èl Dugelezh Breizh hé-unan.

*Loeiz Ar Mouël
(de genderhel)*

LARAM KAER

« Armel, dam de goed Mañé Kun ! »

“Perag d'ar hoedoù-sé, me zad ?”

“Rag azé éh es gwé ihuél, ha minotennou plom hag a rei vad d'ho tiwar”

“Ha neuzé éh ein ged plijadur ! rag bourein a ran krapein, deval, rédeg dré ar minotennou stréh !”

“Ag ar choéj ! Plijadur hopo, ha mé eùé genoh...Met diwallet mad a dorrein ur garr, rag neuzé é vein drastet ged ho mamm !”

“O pas, me mamm a vé dalbéh lan a garanté aveidoh !”

« Ya, met hi a zo prim eùé, a-

daolou... ha neuzé éma gwell moned ér méz d'ar fonna-plan ! »

« Gwir e laret, me zad ! Mé eùé, ne vein ket pell é strimpein ag an ti-tan, a p'em-es torret ur wérenn ! »

« Ho mamm a zo stréh ém hevér aveid ur rézon vad : a sel fin ma vein ur skuir mad aveid é bugalé. An doujemant a zo karanté, a lar-hi liéz dem... »

Armel a cheleué d'ar gwel-lan ma hellé, met én un taol é kri a bouiz-penn :

« Sellet ! Sellet ! me zad ! Ur rah-koed é saillal àr ar barreù ! »
Mériadeg

KRENN-LAVAROU :

Pedet d'ar gwénér, pedet de chom ér gér.

Pedet d'ar yaoù, pedet étré an daoù (*invité à moitié*).

Melinér a laer, a laer,
Pochad bled doh toul é rer.

Ar velin segal, Meitour mad, Meitour mad.
Ar velin gunéhtu, nag an éné, nag an éné ?
Ar velin mél, léh ma ei éh ei, léh ma ei éh ei.

LAVREG TONTON FILIP

Brasan plijadur Tonton Filip, d'an termén ma oé hoah foérioù, a oé moned de foér Sant Laorans é Bro Klégéreg.

Ne oé ket a harz geton an dé-kent ! – « Faot dein boud gwisket fresk, ged ur roched hoarnet braù, ur jiletenn mod neùé... ». Ar blé-sé, àr an oll, Tonton Filip en-devoé prénét ul lavreg, pé kulotoù mar karet, unan velouz èl ma zougé pitaoued ar hornad. Keméret a oé bet ged ur marhadour a dreméné dré ar mézoù de werhein kement sort mihé-raj...

Kent moned de gousked, Tonton Filip, eveljust, a hra un aîsé ged é lavreg :

- « Gast ! Ré hir é an diùharr anehi. Ruzein a hrant àr an douar ! Rah an dud a skrigno de hoarhein ér foér doh men gwéled ! »
- « Saùet un tammig ar brikolenn ! » a laras é voéz.
- « Hwi a wél awalh é kerhan àrnehi, emé Tonton Filip. Ré hir é al lavreg-

man : red a vo deoh, plah, hé berrad un nebeud.”

- « Fé dam ! Labouret em-es mé trawoalh tro an deùéh, skuiz brein on. Moned a hran dohtu de gousked. »
 - « Elsé, a zistag Tonton Filip, ne hellein ket mé dougein ar meni lavreg-man arhoah de voned d'ar foér ! Gasted ! »
- Chetu breman é tostad é verhig Anna, daoùzeg vlé dehi.
- « Hama ! me merhig, hwi é ar gwellan ! Hwi a verrei êz braz me lavreg dein. Ho mamm a zo sklommet hé bizied hénoah. »
 - « Ya, sur Papa, mez...ne hellan ket ! »
 - « Na perag 'ta ? »
 - « Men devérioù skol a zo de skriù, me livroù de zeskein, ha mamm ne houlenn ket ma choman de loskein gouloù. »
 - « Mad ! a huch Tonton Filip ; diù voéz én ti, diù voéz a nitra ». Tonton Fi-

lip a ya de gousked, téret ru...

Moéreb Janed a oé berped an devéhan de glask hé gwé-lé. Hi a wél àr ar gadoér lavreg an Tonton, ged é diùharr ré hir : « Peurkêh dén ! N'hellein ket ur sort er leskel de voned d'ar foér ged kulotoù sort-sé ! Méh em-bo geton ! »

Ha moéreb é kemér é gultan, un nadoé ha ned. Dohtu éma deit geti trohein, krignad, gouriad ha pakein ur rohan mad ag al lavreg. Ha hi, koutant, de grapein én hé gwé-lé, étal Tonton kousket mad !

Anna, épad an amzér-sé, ne hré meid troein ha distroein édan al lanjér : « Goap a vo groeit a me zad arhoah é foér Sant Laorans, emé-hi. Ne vein ket pell ur sort é kempenn ar meni kulotoù-sé ! » Neuzé, Annaïg a saù a roched, a zigor ar gouloù, ha dousig, dousig, èl ul logodenn, a gemér é gultan, hé bouist nadoé ha ned ! Dohtu

éma deit geti, trohein, krignad, gouriad ha biüennein ur rohan mad ag al lavreg !

Ha, hi koutant, de return d'hé gwé-lé, é péhani é koéh an hun abenn àrnehi...

An trenoz de vitin, ne oé ket devéhat moéreb Janed de zigor ar fenestr. D'hé zu, é sailh abred Annaïg ag hé gwé-lé. Tonton Filip é tihun a zo souéhet braz é wéled étaldon é voéz hag é verh ; « Groeit un ansé ged ho kulotoù breman ! » a larant àr un dro !

Tonton Filip, skañv èl un estig, a strimp ér mêz ag al linsélioù : « Me ouié, sur, é vehé bet kempennet me lavreg. Hwi a zo diù verh koulouch ! »

- « Ha yaoù-ta ! » a huch oll ar bégoù àr un dro pe oé gwisket al lavreg velouz...
- « Gast ! emé Tonton Filip, ne gomprenan ket nitra : an nihour an tamm kulotoù-man a ruzé àr an douar ; ar mitin-man, béh dehé ma arriüant ged men daoulin ! » *Raf Pondi.*

AR LION HAG AR RAZH

A gement ma hellér, àr an douar-man,
é ma red de beb unan, rein an dorn d' é nésan !
àr hentoù ar vuhé, liéz or-bé dobér
a unan bihannoh, a p'en dom én diovér.
Hag an daoù skuir, éh an de gontein deoh,
e zisko splann, n'en-des nitra suroh.

Én amzér-sé, ur razh bihan
disonj, a zibouk ag é zoua-
rou, étré paouò spontuz ul
lion, roué braz an oll loned.

Ha chetu eañ, dirag ar lonig
peur, é tiskoein ragtal é vraz-
ted veur ha kun : leuskel 'hra
ar rah spontet, de zistroein, àr
é hoar, devad é vamm néhan-
set.

Ha pégen souézhuz é goui-
ed, é troas un darvoud kaer-
sé, de zakorein, un dé, d'ar
lion un donézon, un digoll
dispar ! più en-dehé biskoazh
kredet, é vehé bet daù d'ur
lion kaved, un harp, ur
sekour, ged ur rahig distér ?

Ha neoazh, un dé, é voned
ér méz ag ar hoed braz, é ma
bet tapet ha sternet paouò ar

lion én ur roued sterd ha
sonn, lakeit azé ged tud an
dachenn, àr viüenn ar hoed.

Kaer en-doé ar lion hudal
ha diskrap ha krignad, kriùoh
kriù é stardé ar roued-hont
àrnehon.

Mez, just neuzé é ta ér méz
ag ar hoed, un aotrouig bihan,
RAZH DU anùet, hag a rédas
abenn devad Roué ar loned...
Ged é zent fin ha luemm, é
trohas daoù pé tri maill, ha
goudé ar roued abézh, é berr
amzér, éh oé bet dispennet
ged ar razh !

Ha breman ar lion, bet sta-
get ha liammet, a saù dilui-
kaer, hag a bleg é benn roué-
el, dirag ar razh bihan, hag
en-doé en dihaodet.....

PAJENN AL LENNERION :

Oeit on bet de overenn-
intermant mignoned dein :
Herri Maheù, Tad Franséz ar
Héménér, ha Mériadeg Her-
rieù. Peb unan anehé a zo bet,
èl ma ouiér mad, brezho-
negour ha diwennour ar yézh.
Emesk an dud deit a-vostad
éh oé brezhonegerion tré de
gañein, de bedein én o lavar-
ind. Asantet a vehé bet geté
un overenn hantér galleg /
hantér brezhoneg ahoél. Seul
gwézh é ma bet kavet un di-
garé aveid leskel or yézh-ni
de gosté. Mem d'an overenn-
intermant Mériadeg, nameid
aveid ar hañennoù, éh oé ar
bedennoù rah é galleg, gozig
tra. Neoazh, mar dé unan hag
a vérité un overenn é brezho-
neg, éh oé éan a oé.

Respont « An Doéré » :

A du om genoh, mignon ker. De « Santéz Anna Gwéné » é
vehé kentoh de lared hé ali ; mar ne hram nameid gourrouzein
ne dalv ket de nitra. « Goulennet... skoeit àr an nor... » a lar an
Aviél... Red a vo dem alken kavet an tu de zisoh.

Kleüet em-es laret ne oé ket
posubl pen-dé-gwir éh oé an
Aotrou Eskob é penn-lidein
an overenn ! Me gredé en-doé
an Aotrou Eskob desket ar
brezhoneg én ur arriù d' é
eskopti...Lakam, nen des ket
bet ean hoar de zeskein !
Nitra ne barré ar véléan arall
a implé ar brezhoneg.

Arlerh overenn Mériadeg
em-es kavet ur ré mignoned
dein eùé; éh oent rah chifet,
ur wézh ohpenn, laram mem
kounaret...

Ur gwall zisparti (*discrimi-
nation*) aveidon-mé. Me gare-
hé reseù ho ali, hwi tud « An
Doéré » ha sonjal petra gobér,
penaoz chanj tu d'ar vazh...

Kermorvan.

PE OEN É BREIZH, MEM BRO KARET...

Pe oen é Breizh, mem bro ka- ret, Pe oen e
Breizh mem bro ka- ret, Pe oen é Breizh mem bro ka-
ret. Eu- ruz e oen eu- ruz ber- pet

1
Pe oen é Breizh, mem Bro karet (ter)
Euruz a oen, euruz berped.

2
Euruz a oen ged mem breudér (ter)
Etal me zad, me mamm ténér...

3
Déioù santél ma oen kroédur (ter)
Me sonj énnoh ged plijadur.

4
Déioù bourruz, déioù ker mad (ter)
N'hellein jaméz hous ankoéhad.

5
Perag ér gér nen don chomet (ter)
A pe oen ken euruz berped ?

6
M'em-boé groeit ar sonj diaviz (ter)
De houd penaoz éh oé Pariz.

7
Ur sé aotrou em-boé lakeit (ter)
Ha de Pariz chetu mé oeit.

8
Alas ! é léh kaved dañùc (ter)
N'em-es kavet meid peuranté.

9
E léh kaved plijadurioù (ter)
N'em-es kaved meid trebillioù

10
N'hellan biùein pell doh mem bro (ter)
De Vreizh enta me yei éndro.

11
Me yei d'ar lannoù bokedeg (ter)
Émenn é komzér brezhoneg.

12
Me yei de gleùed hoah é son (ter)
Kléhiér santél ar vro breton.

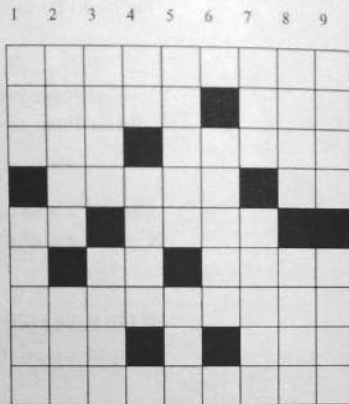
13
Hag é Breizh me viùo bamdé (ter)
Ken nen dei m'énéan dirag Doué.

(Tennet a Livr Guerzenneù Breizh-Izél - E. Le Strat)

GIRIOÙ-KROEZ (ged Kermorvan)

A-hed

- 1-(a)dalv(anù-goann).-
 2-Mignoned.-Lodi heb é l.
 3-Saùour brudet ul lestr.-
 Merh Roué Argos, mamm
 Persée, a véz tu.
 4- Pas énnoh nag énni .-Na
 té na cañ.
 5-Estet é miz est.-Elsé
 6-Diù vogalenn.-êl é Pariz.
 7-Goah, pé riolenn.
 8-Dirag Gardner.-Voga-
 lennoù Gulliver.
 9-Séienn velouz.

A-dreuz

- 1.-Hwézhed arnchon hag é
 ta deoh toemmdér.-Dégouézh.-2.-Diskient, begeg.-Evo ag an diaz
 d'al lein. 3.-Gwiadenn.-Fréh Ev hag Adam.-4-Penn Veda.-Pas implé-
 et.-5.-Téatr Pariz.-Fur treboulet.-6-Pried "ur vamm".- 7-Diêz moned
 d'ar sol.-Endro.- 8.-Formaj Holland.-Gwin skriüet mod kozh. 9.-
 Skriüet en-des «Les Caves du Vatican».-Kerent, heb penn na lost..

Reskond : (ne sellet ket heb klask !)

A-hed : 1.-TALVOUDEG-2.-AMIED.-ODI.-3.-NOE-EANAD.-4.-ENNON.-ME.-
 5-ED.-ENTA.-6.-AU.-ANGE.-7-GOVERDEUR.-8.-AVA.-UIE.-9-VELOUZENN.

A-dreuz : 1-TAN.-EMGAV-2.AMOED.-OVE.-3.-LIEN.-AVAL 4.-VE.-NEUE.-
 5.-ODEON.-RFU.- 6.-ANTAD.- 7.DON.-ANEUE.-8.-EDAM.-GUIN.-9.-GIDE.-
 EREN.

Skritelloù, mailing, kartennoù-
 dégemer, pik-fax, grouiennerezh,
 plastikerezh, boulhadurezh...

KOPIADENNOU EN HO UNAN

Jean-Michel MAHEVAS : 02 97 35 22 61
 abcopies56@wanadoo.fr
 10, avenue A. FRANCE 56100 LORIENT

Studierion
 Kevredigezhoù
 Entreprizioù
 Ne vern plü...

ENEZ GROE - Kambrou-ostiz(chambres d'hôtes) Digor a-hed ar blez

3, Ar Leurc'hae Enez Groe Pgz : 06 09 71 01 91

AMZER NEVEZ

Kentelioù ha stajoù sonerezh, dañs ha brezhoneg ;
 Lévrageg keltieg, abadennoù sonerezh, festoù noz
 Degemer evit ar c'hevredigezhioù (saliou emvod...)

Amzer Nevez-Soe 56 270 Planvour Plg:02 97 86 32 08
 Fax : 02 97 86 39 77 e-mail amzervez@wanadoo.fr

ASSOCIATION BRO-EREG La Grande Métairie 56340 CARNAC

Pour toute correspondance relative à la rédaction de la revue AN DOERE
à l'association, pour les abonnements à la revue
écrire à :

Ao Alfons Samson : 8, Av. Jules Le Guen - 56260 AN ARVOR

N° CCP de l'Association : **NANTES 4 287 62 E** (chèques libellés
à l'ordre de Kevredigezh Bro-Ereg)

Kenlabourerion An Doéré en niverenn-mann

Loeiz Ar Mouél - Mériadeg Herrieù - Jobig Le Guludeg

Alfons Samson - P M Jéhanno - Yves Le Guludeg

AN DOERE : Publication trimestrielle : prix du numéro : 4 €

Abonnement annuel (4 numéros) : 15 €

+ 1 € (adhésion à l'association) = 16 €

Gérant de la publication : Louis LE MOUËL

Directeur de la publication : Alfons Samson

27, rue de Ferdinand Le Dressay - 56000 GWENED

N° C.P.A.P. 64 359 (03 1982). N° ISSN. 0750.3326

Dépot légal 1er trimestre 2009

INTERNET : <http://perso.libertysurf.fr/andoere> E-MAIL : andoere@libertysurf.fr

NEUÉ-AMZÉR 2010

ISSN : 0750-3326

N° : 112

an

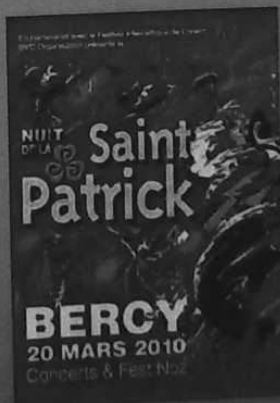
DOETRIE

Priz: 4 €

DASTUMADENN É BREZHONEG BRO GWÉNED

Ged Aotré DELFIK PROD

St Patrig é Bercy

SKOL-UEHEL AR VRO
INSTITUT CULTUREL
DE BRETAGNE

E
Kastell
An Erminig

6, straed an Nor Bostern
(rue porte poterne)
56 000 GWENED
Pzg : (Tél) 02 97 68 31 10
Plr : (Fax) 02 97 68 31 18
lcb.suav@wanadoo.fr

www.skoluhelarvro.org

**Crédit Mutuel
de Bretagne**

LA banque à qui parler

ROLL AR PENNADOÙ

KENT-SKRID : <i>an trimiziad de zoned</i>	P. 4
KUZULERION NEÛÉ AR RANN-VRO	P. 5
ISTOÉR AN ARMORIG : <i>AN DUGED</i>	P. 6-15
<i>Hoël</i>	1066 - 1084
<i>Alan IV</i>	1084 - 1112
<i>Konan III</i>	1112 - 1148
INTRON VARIA AR FOZ	P. 16-17
DIVIZ ETRE HOER HA BREUR	P. 18
PAJENN AL LENNERION	P. 19
OR RE DREMENET	P. 20
DAOU LIVR NEUE	P. 21-22
AN NÈRÛENN HAG AR GORZENN	P. 23
UR SONENN : FEST JOZON	P. 24-25
GIRIOU KROEZ	P. 26

Ar pajennoù-golo 1 ha 28, luhskeudennoù kaer "Gouil Sant Padrig" endes tennet or mignon Yves Le Guludec é Pariz. Trugaré vraz dehon.

Kirieg é peb skrivagner a veid ar skridoù embannet,
édan é hanù, é pajennoù An Doéré

An trimiziad de zoned :

Arlerh ur gouiañv kalet é teliché doned un neùé-amzér ag ar ré kaeran, hag an tu d'en em gaved étrézom estroh eid ur wézh.

P'arriùo An Doéré ganeoh é vo bet lod ahanom oeit d'ar (h)**Kan ar Bobl** é Pondi. Deit é de voud emgav brasan ar sévenadur é Breizh ged kañerion ha soñerion brudetan ar vro. A vlé de vlé é kreska an nivér ag an dud, hag én o mesk, bugalé tré de gañein gwelloh gwell... Gwir é éma ar fest braz-sé **Kan ar Bobl**.

Perhinderion Santéz Anna a zo kouviet d'ar sul 25 a viz imbrill (ebrel) de heuli Perhinded ar Vrezhonegerion èl ma vé groeit beb blé d'ar sul devézhan ag ar miz-sé.

Aveidom-ni, lénnerion An Doéré, ne vo ket ankouézhet Dé an Asansion, d'an trizeg a

viz mé (mae). De 9 eur ½ é tigoré dor an « Ti-Parréz » aveid reseù izili "**Kevredigezh Bro-Ereg**". Epad un eur ½ é vo dalhet hé Zolp-Blé. Kentéh arlerh é vo kouviet oll an dud d'an overenn-bred. Ur pred a vo servijet de greisté hantér é ti « Ar Goualleg », ged kañerion, laredoù... én ur gir : un deuézh kaer ! Kaset abenn ar folenn papér distag aveid lakad ho hanù adal breman.

E miz mae eùé éma Gouil Sant Iwan, eil patrom ar Vretoned. Epad ma vo deverransoù dré ar vro abézh é vo lidet ar Gouil é Sant Iwan-Bubri. Goudé an overenn lidet de 11 eur é vo kenniget d'an oll pred ha feit-deiz tro an enderù.

Mignoned An Doéré en em gavo surwalh ged plijadur d'an déioù bourruz-sé.....

An Doéré

Kuzulerion neùé ar Rann-Vro (4 départamant Breizh/5)

A vostadoù éma oeit ar vouéherion de votein d'ar sul 14/3 de getan, ha d'ar sul 21/3 evit an cil gwézh. Ul lod braz ag an dud a zo chomet neoazh ér gér, digaz èl m'é-mant é kevér ar politikerezh.

Léna Louarn

Red a oé dibab or huzulerion neùé, hag én o mesk ar hetan anehé, ar Penn-Rénour é karg ag ar Rann-Vro, de lared é, **Jean-Yves Le Drian**. Hennen en-des gouarnet é gadoér heb kudenn erbed. E listenn sokialist a zo krapet de 50,27% hag elsé en-devo 40 ézel (*membres*), an UMP 20, ar ré Hlaz 17, ar Gommunisted 6.

Emesk ar ré neùé éh anaùam **Léna Louarn**. Kemér a hra é léh de Yann-Bér Thomin, é karg ag ar sevenadur. Geti é vo diwennet surwalh ar brezhoneg kement ma hello. Or gourhemenoù ha chans vad dehi.

Al listenn, « Ni ho savo Breizh », ged Kristian Troadec, ar Parti Breton pé Strollad Breizh, hag an ékolojisted AEI, en-des kinniget d'ar Vretoned votein, ar 5 départamant a Vreizh. Al listenn a zo chomet édan 5% (4,45), mez nen dé ket fall a-veid au wézh ketañ.

Spi on-es é labouro stard ar guzulerion de rein lusk d'an ékonomiezh ha kaved an tu de greskad ar postou-labour a vank kement dré ar vro.

Reneuéet 'vo ar votadeg é 2014. Unanet a vehé kuzulerion ar Rann-Vro ha ré an départamantou. Mez, amzér zo hoazh, ha doned a hrei votadegoù arall én atretan. Ar ré-man a hellehé chanj penn d'ar vazh. An Doéré

ISTOÉR AN ARMORIG (*Kendalh*)

An duged tennet a rummad Konted Kerneù (1066 – 1148) :
Hoël – Alan IIIvet – Konan IIIvet.

Hoël (1066 – 1084)

Ged marù Konan IIvet, am-pouizonet dré an Normañed ér blé 1066, éh oé deit Hoël de voud Dug Breizh, èl pried un hoér de (g)Konan, héritou-réz eùe de gKontelezh Roazhon.

Pièuein a hré-éan Kontegezh Kerneù a-berzh é dad, ha Kontegezh an Naoned a-berzh é vamm. Ne chomé enta ér méz ag é vestroni nameid Kontegezh Léon, ha perhénaj Penthierù.

Deit a oé eùe Gwillam, ér blé-sé 1066, de voud roué Bro-Saoz, goudé emgann Hastings.

Hoël um gavé èl-sé én ur stad diskonfortuz, sterdet èl ma oé é (z)Dugelezh étre daoù rouantelezh gelloudeg, prest d'hé lonkein...

Rekiz mad a oé enta dehon, pe oé unan anehé ré hardéh én é gevér, kemér harp àr an

arall aveid achapein d'an danjér, ha salvein èl-sé é vestroni plén àr Dugelezh Breizh.

Epad ar bléioù ketan ag é renerezh, ar vro um gavé kentoh didrouz dré ma oé dirédet de Vro-Saoz ul lodenn vraz ag an Aotrouné boul-jusan.

Red a oé bet neoazh de Hoël derhel penn doh tri baron braz hag a glaské lemel é gurunenn geton :

- Eudon, Aotrou Kont Penthierù
- Jaffré Grenonat, mab bastard Alan IIIvet
- Ha Raoul, Aotrou Kont Gaël.

Saüet o-doé un dispeah én Dugelezh, ged sekour éneberion ar vro, ar Fransizion, a-du ged an Dug, hag an Normañed, a-du ged ar (v)Baroned hag a venné en diskar.

Chomet a oé ursort ar gounid ged an Dug Hoël (1066), ha

derhel a hras hoazh seih vlé ohpenn é penn an Dugelezh, én ul lakad oll é nerzh de wellad rénerezh ar Vro.

Soursi brasan an Dug a oé deit a-berzh Gwillam, Dug an Normandi ha Roué Bro-Saoz. A-fed, hennen a venné ma vehé anzaüet é vestroni àr Dugelezh Breizh, èl ma en-doé groeit Alan IIIvet é kevér Robert-an-Diaoul (tad Gwillam).

Hoël n'en-doé ket kousantet. Gwillam en-doé neuzé dis-

kennet deVreizh, ha lakeit ar gron (séiziz) àr ar gér tostan, Dol. N'en-doé ket neoazh gelllet moned abarzh rag ma oé ar gér diwennet ged brezélerion kaloneg Alan-Ferjan, mab Hoël. Hennen a oé deit azé de salvein inour Dugelezh Breizh, ged sekour soudarded Philippe, Roué Frans (1076).

Chomet a oé enta Hoël mestr én é (z)Dugelezh, heb anzaü mestrion an Normañed...Mez merüel a hras eih vlé arlerh, ér blé 1084.....

Alan IVvet (*Alan Ferjan*) 1084 – 1112

Taolenn kollet Alan Ferjan (Abati Redon)

Alan IVvet, mab an Dug marù, en-doé un imur kentoh péahuz ha didrouz. Red a oé bet neoazh dehon tâlein doh diézemantou hanval de ré é dad.

E vestroni àr an Dugelezh a oé nahet dré Jaffré Grenonat, bastard Alan IIIvet, ha dré Jaffré Boterel, mab Eudon ha Kont Penthierù.

Tapet a oé bet Grenonat én ur hrogad é kosté Roazhon, ha toulbahet a oé bet é Kem-

per (1086). Azé é varüas kent pell. Chom a hré Jaffré Bote-rel éneb de Alan IIIvet, mez kaved a hras ar marù, éan eüé, én ur foèterezh dé-gouézhet é kosté Dol (ér blé 1093).

Gwillam en-doé vennet eüé, hoazh ur wézh, merchein é vestroni àr Dugelezh Breizh (1086), hag Alan IVvet en-doé nahet éndro plégein dehon, èl rézon.

Brezél arr énta é kosté Dol. Mez un nivér braz a Aotrouné ar hornad en-doé um daolet àr brezélerion Gwillam, hag o haset kuit d'o bro !

Goudé an afér-sé, Gwillam hag Alan en-doé klasket um gleüed éndro, ha deit a oent de voud amied. Diméein a hras mem an Dug breton de (g)Konstans, ur verh de Gwillam (1086).

Ar blé arlerh, é varüé Gwillam (1087), ha saüet a oé bézh abenn étré é vugalé – Gwillam ar Rouz (Roué Bro-Saoz), Robert (Dug an Normandi) hag Herri. Alan IV en-doé um lakeit a-du ged Herri, mez hennen en-doé, a-

benn ar fin, pléget d'é vreudér.

Chom a hré atao Alan IV ar mestr én é (z)Dugelezh.

Siel Alan Ferjan

Goudé marù Konstans, Alan IV en-doé diméet éndro de Ermangard, merh Aotrou Kont an Anjou. E bried neüé a oé ur brinséz devot braz : saüet hi-doé ha kempennet ur menati é Buzay, é kosté an Naoned...

'En amzér-hont, speredou an dud a oé treboulet ged an eun braz o-devoé a-zivoud achimant ar bed hag a zelié, sanset, arriü édan berr... A-fed, dégouézhet a oé drougou spontuz àr ar vro a-houde ar blé 1000 : krénoù-douar, ar vosenn, ar gerteri, ha burz-hudou én èbr ag an am-

zér...heb komz a fallanté an dud !

Trué en-doé rah an dud doh mizér ha gloéz ar gristénion hag a viüé duhont, àr an Douar Santél, goasket édan treid an (d)Turked hag ar (v)Moslémed. Ar berhinderion deit a Jérusalem, èl Pier an Ermit, a intañé, é kalonou an dud, ur gazoni divent é kevér an difidéled. Abenn ar fin, éh oé bet predéget d'an dud é telient kempenn ur « **brezél santél** », ged aotré ar Pab Urban IIvet, deit de emvodou an iliz é Plaisance hag é Clermont... « *Dieu-le-Veut* » a oé laret dehé ; ar brezél santél a oé « Vennanté Doué ».

Ha chetu ar gristénion doh um « groézein », hag é kerzhed, a vostadou, trema an Azia-Tostan aveid dakor ar frankiz d'o breudér, é bro hor Salvér. Ar rummad ketan anehé a oé bet afér ar vugalé. O relegou a oé streüet àr an hentoù o-doé heuliet, ha drest-oll é kosté Nicée, én turrall d'ar Bosfor.

An Aotrouné, deit àr o lerh, a oé bet spleitusoh. Keméret o-doé ar gér a Jérusalem, ha lakeit o-doé unan anehé, Godefroy de Bouillon, é penn ar rouantelezh kristén o-doé saüet duhont. 'En o mesk éh oé Alan-Ferjan, Dug Breizh, hag en-doé keméret perzh ér getan kroézadeg-sé, àr un dro ged Robert, Dug an Normandi. Chomet a oé pemp blé abézh ér méz a Vreizh, ha rénet a oé bet ar vro dré é eil bried, Ermangard, épad an amzér-sé (1095 – 1101).

Deit éndro d'é vro, ér blé 1101, Alan en-doé klasket gwellad mélestradur an Dugelezh. Diazéet en-doé ur « **Parlamant** » aveid sekour geton kempenn lézennoù reizh, ha kemér perzh é réne-rezh ar vro. E penn ar "Parlamant" éh oé 9 Baron a rank ihuélan, hag én o mesk, éh oé an Aotrouné braz arall – dibabet dré an Dug – an Eskobed hag Abaded, hag un nivér a gannaded choéjet é kériou vrasan an Dugelezh. Ged kemennoù ar Parlamant, ha

vennanté an Dug, éh oé diluiet an oll chikaniou dé-gouézhet étre an dud, hag éh oé diazéet al lézennoù neué.

Ardro ar blé 1005, Alan-Ferjan en-doé arsaüet a rénein éan-mem an Dugelezh. Reit en-doé é helloud de Konan IIIvet, é vab. Ha ocit a oé-éan de beurachiü é vuhé é menati Redon, é péhanni é varüas ér blé 1112.

Douaret a oé bet é gorv é chapél ar menati. E bried Ermangard en-doé um dennet d'ur houvand, hi eüé. Hi oé bet gwellan disipléz ar béleg ha menah santél **Robert d'Arbrissel**.

A-fed, biüein a hré eüé, én amzér-hont, an dén-sé hag en-des bet ur vuhé forh souézhuz. Ean oé mab de bPerson é barréz, Arbrissel é kosté Gwitreg (Vitré), ha deit a oé de voud person an heveleb parréz, éan eüé, arlerh é dad hag é dad-kozh.

Skoleit a oé bet é skoliou ar vro, hag é Pariz, ha deit a oé de voud Arh-Beleg (Vikél-

Braz) an eskobti a Roazhon, é gré Sylvestre de la Guerche. Klaskein a hré santélad an dud a iliz én eskobti, revé gourhemennou ar Pab Grégoire VIIvet. Mez ar véléan a rank izél, hag a viüé heb arvar èl tad ha tad kozh Robert – en-doé um saüet éneb dehon, pe oé arriüet é Roazhon un eskob neué "Marhod"... Forset a oé bet Robert de zilézél neuzé é garg a Arh-Béleg an eskobti, ha de déhein kuit.

Um dennet en-doé Robert, de getan, de goed Kraon, tost de harzou an Anjou, hag azé en-doé biüet un herrad èl ur menah én dézerh, éh obér pénijenn hag é pédein erhad, dé ha noz. Um vagein a hré ged lezeüaj ha fréh an douar. Ar gristénion devot tro-ha-tro a zé de viüein étaldon, ha de batérad geton. Hag, én o mesk, éh oé un nivér braz a voézi (voézed) hag a blahed, a beb stad-buhé, ihuél pé distér, deit azé de glask ar santelezh, àr un dro ged ar menah Robert...

Ean um gavé jablet ged kement a dud, é koedoù Kraon.

Vennet en-doé neuzé um dennein d'un dézerh arall, pelloh, én ul léh hanüet Fontevraud é kosté Saumur. Mez doned a hré atao milou a dud àr é lerh, deit de chelaoù doh é bredégoù santél, ha de viüein étaldon, édan an amzér. Keméret a oé geté èl ur sant, hanval de "ermited" ar gristéniezh ketan.

Tri mil a dud, pé muioh, revé skridoù an amzér-hont. Red a oé bet o zolpein é daou venati dispartiet, an hanni distéran aveid ar baotred, hag an hanni a rank ihuélan aveid ar merhed. Al « léaned » a oé serviterion al « léanézi », hag Abad al léaned a oé édan gelloud Abadéz al léanézi.

Emesk disiplé Robert, éh oé Ermangard, Dugéz Breizh, ha Bertrade, Rouané Frans (*pried ar Roué Philippe*) goudé boud bet pried Foulk, Aotrou Kont an Anjou.

Konan IIIvet (1112 – 1148)

Konan IIIvet, mab Alan-Ferjan, en-des rénet an Dugelezh épäd 36 vlé, ha mélet a vé, d'al liésan, èl un dén a-

Fontevraud a zo bet brasan menati an amzér-hont, ged 60 menati arall staget dohton. Rénet a oé édan réolennoù Sant-Bénéat.

Robert d'Arbrissel, diazéour Fontevraud, ne vé ket kalz inouret én iliz, heb ne ouier perag, é gwirioné. Temallet a oé bet dehon heb arvar :

- boud mab ur person
- en-devoud biüet ged peb sort tud, noz ha dé, é koedoù Kraon ha Fontevraud
- boud bet goalgomzet anehon é skridoù an eskob Marbod
- ha boud lakeit léaned Fontevraud édan gelloud Abadéz al léanézi...

Un delüenn en-des é iliz-parréz Arbrissel, mez n'en-dé ket bet biskoazh dégeméret é rank ar Sent.....

vizet ha fur, dré ma chomé sentuz de hourhemen-noù é vamm santél Erman-gard.

Ur soursi braz, ha poéniuz, en-doé bet neozh, ér blé 1113, pe oé bet kempennet feur Gisors étre Loeiz VIIvet, Roué Frans, ha Henri, Roué Bro-Saoz. A-fed, Loeiz VIIvet a anzaùé azé mestroni Henri àr Dugelezh Breizh, é sigur ma oé, àr un dro, roué Bro-Saoz ha Dug an Normandi.

Boud a oé bet eùé ur chikan braz étre meneh Redon ha ré Kemperlé a-zivoud péhanni ag o zaou menati en-doé ar bieù àr inizenn ar Gerveur. Ar chikan-sé a zelié padein 140 vlé !

Ha chom a hré hoazh chikaniou kozh arall, èl an temallasionnou éneb de Oliér, Aotrou Pont-Sal, ha Savary, Aotrou Donj, hag a waské o gwizion (*vassaux*) ged ré a daosoù. Red a oé bet d'an Dug ansé distañein brazanté dirézon an Aotrouné aveid dégas éndro ar péah ér hornad (1127).

Red a oé bet eùé dehon brezélad seih vlé éneb de Robert, Aotrou Gwîreg (Vitré), hag um ziskoé didrué, éan eùé, é kevér an dud lakeit

édan é Aotrouniezh. Alas ! féahet a oé bet Konan dré brezélerion Robert ; red a oé bet neuzé d'an Dug torrein gelloud Robert àr é Aotrouniezh, hag er forbañein ér méz ag an Dugelezh.

Mez an dén a oé deit éndro, goudé un herradig, ged un ajad soudarded a rouantelezh Frans...Plégein a hras ursort, abenn ar fin, de lézenn an Dug, hag anzaù a hras éh oé ar gaou geton é unan !

Abati Intron Varia Langonnet saüet de getan ér blé 1136 dré Konan III

Aliet dré é vamm, Konan en-doé kempennet eùé lézennou neùé aveid modernad giziou an Dugelezh. Vennet en-doé, èl-sé, diskar « *Kustum ar pesé* », hag a laké Aotrouné an aod perhéned de beb tra streüet àr ar rehiér,

goudé ur pesé (*nauffrage*). Torrein a hras eùé al lézenn hag a ré d'an Aotrouné ar bieù àr madoù al labourizion-served, pe varué ar ré-man heb bugalé...

Diméet a oé bet Konan de vMathild, merh Herri Roué Bro-Saoz, ha daou a vugalé en-doé bet geti : ur mab Hoël, hag ur verh Bert.

Mez, kent merüel, nahet en-doé boud tad Hoël, én arbenn a fall vuhé Mathild én amzérhont.

Ar verh, Bert, a oé bet diméet diù wézh : ar wézh ketan, de Alan-Du, Aotrou Kont Penthierü (ha Kont Richmond, é Bro-Saoz), ha reit hi-doé dehon tri a vugalé : ur mab hanüet Konan, éan eùé, ha diù verh, Konstans unan anehé.

An eil gwézh, hi doé diméet de Eudon, Biskont ar Porhoed, heb rein dehon héritour erbed.

Chetu enta é péh stad arvaruz a oé tiegezh an Dug, pe gollas Konan IIIvet é vuhé, ér blé 1148.

E korv an 12vet kantvleád, é gré an Dug Konan IIIvet, é viüé eùé é Breizh daou zén forh brudet : Eon ar Stirenn, ha Pier Abélard.

An hanni bourdusan anehé, **Eon ar Stirenn** (*Eon de l'Etoile, é galleg*) a oé gañet é kosté Loudieg, ha biuein a hré é söl Koedoù Brékilien. Predeg a hré d'an oll penaoz éh oé "Mab Doué" deit de « varnein ar ré viü hag ar ré varü », revé komzoù an Aviél. « *Per Eum* (distaget « Eon ») *qui venturus est judicare vivos et mortuos* ».

Anaüet a oé én oll parréziou é Kreiz Breizh, hag ér hornadoù tostan a Rouantelezh Frans. Lared a hrér mem anehon é hellé gobér burzhudoù !

Galüet a oé bet enta de zoned d'un emvod-iliz é Reims, ha reit a oé bet dehon an tu de ziférein é sonjoù adal d'ar Pab Eugène IIIvet.

Doh er chelaoù, an oll dud tolpet én dro d'ar Pab en-doé um lakeit de hoarhed agougad !

Lakeit a oé bet neuzé Eon én toul-bah, hag azé éh oé marù é berr amzér, kollet dehon é skiand vad. E zisiplé, chomet èl-sé heb o mestr ha kelennér, en-doé arsaùet fonnabl ged o fredegoù, mez derhel a hrent de voud brudet - ha doujet - ér hornadoù dizesk, é kreiz an Dugelezh.

An dén arall, brudet braz eùé, hag a viùé épad rénerezh Konan IIIvet, a zo **Pier Abélard**.

Gañet a oé éan ér Pallet, é kosté an Naoned, ha skoleit a oé bet é skol-veur Pariz. Deit a oé de voud ur helennér prizet hag ur « rhétour » dreist-par, un divizour hag ur predégour gouieg meurbed, duah de chalmein un nivér braz a chelaouèrion bammet. Diférein a hré divizoù ampert diar kudennoù diésan an amzér-hont, hag um gemér a hré gwéhavé, heb biskoazh boud én arvar, doh pennoù ihuélan ar skolioù-veur.

Ker brudet ha ken istimet a oé on dén ma en-doé Fulbert, chaloni iliz-vamm Intron-Varia, é Pariz, goulennet

geton rein kentélioù furnéz d'un niéz dehon, Héloïz.

Kousantet en-doé Abélard abenn-kaer, mez, goudé kentélioù ar spered, éh oé deit eùé kentélioù ar garanté tinér...betag degas Héloïz de voud dougeréz !

E ouied an doéré, Fulbert a oé bet kounaret kri. Um daolet en-doé neuzé, ged un nebeud kensorted, àr ar helenner milliget, ha trohet en-doé dehon é lodennig « méhuz » hag a oé bet penn-kaoz d'ar péhed. « Ne hello ket mui ataù péhein » a laras Fulbert !

Goudé boud gwelleit é gorv, Abélard en-doé neuzé kaset Héloïz de di é hoér, ér Pallet. Azé éh oé gañet dehé fréhenn o haranté (ha fréhenn o féhed) : ar hroèdur hanùet Astrolab. Deusto d'an degouézhiou-sé, Abélard hag Héloïz a oé chomet fidél, ha karantéuz, an eil é kevér égilé, betag o marù.

Abélard a oé deit de voud menah é Sant-Denis, ha dibabet a oé bet goudé de voud Abad é menati Rhuys. Héloïz

a oé-hi Abadéz é menati ar Paraclet, é kosté Nogent. Biùein a hrent o-daoù én ur stad a santelezh didro; al lizhérioù a gasent an eil d'égilé a zo un testoni gwirion d'o haranté dreist-par ha divlamm.

Abélard en-doé bet neoazh un droug-kalon arall, dré m'en-doé um lakeit de skriu divizioù a-zivoud mistérioù ar Fé, heb en-devoud reseùet aotré erbed ged an eskobed. « Ne fall ket kredein aveid komprén, a laré-éan. Gwell é komprén, de getan, aveid kredein ». Kement-sé a oé sellet dijaoj, dreist-oll revé Bernard, diazéour menati Clervaux, ha predégour brudet, éan eùé.

Abélard a oé bet enta galùet de zispleg é sonjoù é Emvod Iliz Sens, ér blé 1140, a-dal d'un nivér braz a eskobed hag abaded, ha d'ar Roué Loeiz VIIvet éan-mem. Azé éh oé bet red dehon plégein doh gourhemennou Bernard, ha

goulenn pardon an iliz. Marùet en-doé daoù vlé arlerh (é 1142), d'an oed a 62 vlé, hag é gorv a oé bet douaret é abati ar Paraclet, ged aotré Pierre Le Vénétable, abad Cluny.

Héloïz a variás-hi ér blé 1162, ugent vlé enta goudé Abélard...hag hé horv a oé bet lakeit étal hannu hé haranté. Lared a hrér penaoz hennen en-doé neuzé astennet é zivréh aveid dégemér korv Héloïz étaldon.

Diléhiet é bet o relégou é gré an Dispéah-Braz (ér blé 1792), ha lakeit én ur bé masonet é béréd ar "Père-Lachaise". Ar o bé é vé hoazh hiniù-an-dé dégaset bokedoù fresk, liéz-a-wézh : ind a zo un testoni de zoujans an dud a-vreman é kevér ar "**garanté divarùel**". Ar garanté gwirion zo tréh d'ar marù ha de red an amzér !

Loeiz ar Mouël (de genderhel).

INTRON VARIA AR FOZ ER GEMENE (kontadenn) :

A-dra-sur ne dalv ket ar boén kantréel betag kerbenn ar Vro Pourlet aveid klask ar gaeran iliz ag ar hornad. An hani a wélér breman a zo bet saùet d'an XVIII kantved ha kempennet gwézhioù a-houdé.

Chapél Intron Varia ar Foz

D'an termén ma oé tuchentil ar Gémené mestr ar vro an iliz a oé édan bili parréz Lok-Maloù a-kosté. El ma vehé la-ret hiriù : person Lok-Maloù a oé person-kanton.

Ardro ar blé 1529, Mari, beskontéz Rohan-Gémené a hras seùel ur chapél d'un

nebeud menahed tolpet doh troed ar hastell. Chetu ar getan iliz a chomas àr hé saù betag an Dispeah 1790. Chetu ar pézh a lar an Istoér. Mez ar judenn a zo kalz bouraploh de gleüed.

A-daolou batulér :

Doh ar mitin-sé, troeit ar werhiéz én hé sonj moned d'obér un dro balé àr ar mézoù. Dré forh, é kavér hir an amzér é sklérder ar Baradouiz ! De béh tu moned ? De Vreizh ta ! Hi àr an hent, hé Mabig Jézuz de heul dré an dorn.

Dégouézhet a oé an daou baléour àr an dostenn a béhani é wélér hir an dremwél tro-hatro. Duhont, chetu chapél Krénénan àr saù àr ur mañé tost de Ploërdud. Duman, é plom tour brudet Intron Varia Kelven ihuéloh eid m'éma hiriù, rag diskaret é bet a-houdé. Etré an diù chapél, ur

flagenn didrouz é péhani a rid ar Skorv a gammdro de gammdro.

« E gwirioné, emé ar Werhiéz, chetu aman ul léh bourabl meurbed. Diù chapél, unan a glei, unan a zehoù, me gavehé braù un derved aman. »

Ne oé ket hoazh disohet ged hé sonj ha kenderhel a hré ged hé balé pe za dehi dé-gouézhet àr hé hent ged fetan Kergustang é parréz Lok-Maloù. Plahed ar hornad a oé ar mod geté diskenn betag an aoglenn de gannein o bugad ha de heijein ar goall-vrud àr gein o nésan, tré ma labouré ar batulér.

Just awalh, ar mitin-sé, teadoù ar gannerézed a oé luemmet d'ar vilan. Saùet a oé tabut étrézé hag ar batulériou mem en-doé komanset de hoari àr ar pennoù. Doh gwéled kement-sé, ar Werhiéz a saùas hé fazoù pelloh : « Karet em-behé lakad seùel un iliz aman, tost de hani Sant-Maloù, emé-hi...Med

ged ar jilori a seblant boud é kornal bamdé, ne dalv ket ar boén...Dam pelloh ! »

Hag ar Werhiéz, neuzé, de gemér ur voull rond ha lugernuz hag a splanné é sol ar fetan. Hé boutein a hra a oll hé nerzh de gaved ar flagenn : « Léh ma arresto, azé é lakein me chapél. »

Goudé boud ruillet a lamm de lamm émesk ar benal hag ar brug, chetu ar voull burzhuduz é arrest én ur fozell don ha digor, tost de ribl ar Skorv. Ur fetan a strimp hé deur kentéh ér méz ag an douar.

E kleüed ar burzhud, tud ar hornad a saù ur chapél un nebeud bléioù goudé : **Intron Varia ar Foz** a oé hanuet. Tuchentil ar Gémené d'o zu a saùas ur hastell pellikoh. Tamm ha tam parréz ar Gémené a greska eid doned de voud ker-benn ar Vro-Pourlet. Med più a anaù hoazh hiriù judenn Intron Varia ar Foz ?

Raf Pondi.

DIVIZ ETRE HOER HA BREUR

- Perag é rédet-hwi ker buan ?
- Ne harzan ket chomel ér gêr d'obér nitra.
- Azéet on-mé mez labourad a hran àr un dro. Emenn eh èt-hwi ?
- D'an Hingêr de wéled Job an Taleg, ha de dañoad é chistr neüé.
- Aman é kavér avaloù hueg !
- M'em-es ur gredenn éh-es ur plahig koant duhont ! Nen dé ket gwir ?
- Kouchet e hwes mad; petra a gavet-hwi diaviz azé ?

- Ur péhed a vehé selled doh merhed koant ?
- Nann, mez perag éh an-kouézhet moned de wéled ho hoér Elen ? Hé unan kaer éma. Diskoeit enta un dapenn karanté aveiti.
- Gwir é. Ar baotred a vé digaz, ha digaz on bet én hé hevêr. Hwi zo karadeg ha kaloneg. Vad en-des groeit ho komzoù dein. A zrebi hiziù é hratan deoh moned liésoh de gomz geti.

Mériadeg.

Labour ar hemenér :

(De zeskein dré vimoêr)

Kemenér on, kemenér mad
Deit d'em hlah de labourad.
Nen deit ket d'em hlah d'ar sul
Rag é vein-mé é houarn me mul.
Nen deit ket d'em hlah d'al lun
Rag é vein é cherrein me frun.
Nen deit ket d'em hlah d'ar merh
Rag é vein é tomein me herh.
Nen deit ket d'em hlah d'ar merhêr
Rag é vein é skubad me lér.

Nen det keit d'em hlah d'ar yaou
Rag é vein é skarhein me hraou.
Nen deit ket d'em hlah d'ar gwénér
Rag é vein é cherrein me fêr.
Nen deit ket d'em hlah d'ar sadorn
Rag é vein é horein me forn.

Kemenér on, kemenér mad
Deit de me hlah de labourad....

PAJENN AL LENNERION

Unan ag ol lénnerion en-des goulennet genem penaoz lared « *la mer est verte* » ?

Ma ya, é brezhoneg, é kembraeg, èl é yézhoù keltieg arall gwézharrall...nen des nameid ar gir glaz evit lared *bleu* ha *vert*. Ar hêrioù Glastonbury, Glasgow a zoug al liù glaz...Mad, mez penaoz reskond de houlenn ol lénneur ?

Glaz : bleu, é galleg

Evit spisaad pésord glaz é vé staget dohton un hanù, pé un hanù-goann (*adjectif*).

Chetu un nebeud skwérioù (*exemples*) :

Glaz-mor : bleu marine – Glaz èbr : bleu-ciel - Glaz-ru : mauve, violet.- Glaz-gwenn : bleu clair, mez eùé, livide, pâle, blafard – Glaz-du : bleu foncé – Glaz velén : vert-jaune
Gourhlaz, damhlaz : bleuâtre, bleuté.
Glazig : bleuet

Glaz : vert

Geot glaz, un aval glaz, an « Europa hlaz » (*l'Europe verte*)

Glaz-deur (distillet glazteur) : vert (*végétation, fruits*)

Glaz-pour : vert-foncé (*èl pour*)

Gwerh : vert (*artificiel*)

Gwerh-du : verdâtre

Gwér : vert - al liù gwér (*couleur verre*) – Daoulagad gwér

Gwér-glaz : glauque

Mergl-kouivr = *vert-de-gris*

Neuzé, penaoz lared « *la mer est de couleur verte* » : Glaz é ar mor !

Or ré dremenet :

En niverenn devézh an on-es lakeit ur pennad-skrid a-zivoud **Mériadeg Herriou** hag a zo bet galvet de Zoué d'an 22 a viz an Avent.

Bernard Le Nail eùé, anaüet mad dré ar vro, en-des kuiteit ar bed-man d'an oed a dri blé ha tri uigent, d'an 6 a viz genvér.

Alas ! dré ziù wézh hoazh en-des Kevredigezh Bro-Ereg ha Santéz Anna Gwened kollet diù ag o izili :

1 - **Yvonne Le Marec** a Langidig a zo oeit d'an Enéan

d'ar 24 a viz an Avent hag hé overenn-intermant lidet d'ar 26 de 10 eur ½ é iliz Langidig

Ne vanké ket ur wézh an tolpadou, al lidoù, a gempenné an diù gevredigezh. Hi a geméré perzh, a galon vad, é kañein sonennoù kaer Bro-Gwened, ha gouied a hré ul lod mad anché.

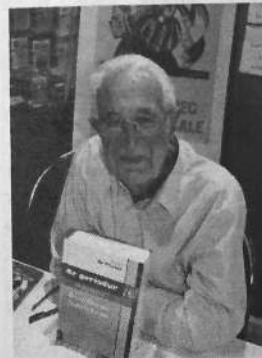
2 - **Jacqueline Ropert**, mamm Maryannick, ag an Oriant. Hé overenn-intermant a zo bet lidet é iliz Santéz Thérèse-Keryadoù d'al lun 22 a viz meurzh.

De Hervé, de Maryannick éh a or sonjoù karantéuz. Sur, en-des plijet an overennoù dehé, ken douget ma oent ged ar hañennoù brezhoneg.

Plijet ged Sent Breizh boud groeit an dégemér gwellan d'or mignoned karet.....

Daoù livr neùé de brenein :

Ur gériadur neùé :

Andreo ar Merser hag é livr

Ur gériadur en-des kempennet Andreo ar Merser a zo àr

ar staliou goudé un nebeud suhuniou. Ur brezhoneg biù a zo abarzh, kanni ar vrezhonegerion desket a-vihan, àr varlenn o mamm, kanni eùé ar yézh a-vreman impléet dré ar radio (*skingomz*), dré an télé (*skinwélér*) ha skriüet ér gazettennoù. Ar skritur skolveurieg (*universitaire*) a zo bet choéjet. 1250 pajenn a zo ged troidigezh brezhoneg-galleg ha galleg-brezhoneg. Abarzh éh es eùé ur gériadur berr hag éma displéget penaoz distag ar giriou. Ul livr de brenein enta.

E Coop-Breizh é vé kavet.

Ar Bont ar Velin

E niverenn 111 An Doéré on-es laret deoh éh oé bet embannet "Ar Bont ar Velin" é brezhoneg peurunvan, hag é galleg a-dâl.

Ar Bont ar Velin a zo obérenn Loeiza ar Melinér, pried

Loeiz Herriou. Chetu ar pézh a skrivé-hi d'é bugalé én ur hinnig dehé al livr présiuzman.

"Skrivet em-es ind heb ken sonj nameid ober plijadur hag un tammig vad marsé de

lénnerion a zo ar brehoneg o lavar pampdieg, èl m'èma hon hani-ni.

Gwell arzé ur sord, mar kav ar rérall énné ur boked ben-nag hag a blijo dehé.

Trawalh a vo eidon-mé gouied ho-po hwi, mem bugalé karet, kavet énné un testoni distér a me haranté én ho kevér ar brehoneg, ar yéh-sé en-des dalbéh komzet dein me zad ha me mamm hag em-es mé disket deoh d'em zro, aveid ne vo ket torret ar ranjennen ho stag doh ho rummad tud.

Beet èlté Breihiz gwirion, kristénion sonn, ha breman dam dehé a zevri...".

Livr gwerzhet é Coop Breizh.

Kinnig labour :

Stumdi a zo é klask ur sekretour(ez)-kontour(ez), lan-amzér, adal ar 1an a viz mae 2010.

Ne zoujet ket goulenn an titouroù (*renseignements*) ged Stumdi, a-zivoud ar stajoù berr pé hiroh ar ar brezhoneg, ar ar postoù-labour a hell ar greizenn-stummadur (*centre de formation*) kinnig d'hé skolidi.

Chomléh Stumdi : Manoir de Keranden BP 311
29 413 Landerneau Cedex Pgz : 02 98 21 39 94
www.stumdi.com

AN NÈRÙENN HAG AR GORZENN

An Nèrùenn, un dé, a laras d'ar Gorzenn :
« Léh braz e hwes-hwi de glemm étal ar Hrouéour,
Rag, aveidoh, ur bobelan a zo ur samm ponnér,
Hag an distéran aùél hag a lak an deur de ridennein
A hra doh-hwi plégein ho penn dohtu.
Adreistoh é wélet me fenn-mé,
Ihuél èl ur mañé hag a dâl èz kaer,
Doh an taolou kriüan ag ar goahañ amzér.
Pe veheh hoazh é chom é aior ledan,
Men dél ken puill hag a holo rah an douar tro-ha-tro,
N'ho pehé ket kement-sé de zoujein,
Rag ma ho tiwallan doh ar goahadoù aùél,
Mez, ne gresket-hwi, d'al liésan,
Nameid é léhioù izél, mouist ha deureg.
E gwirioné, an Intron Natur a zo direizh én ho kevér !"
D'hé zro, ar Gorzennig a lar a vouéh izél :
"An druhé e hwes eidon, Dèrùenn, a za ag ur halon vad.
Mez, ne geméret ket poén genein-mé,
Rag ésoh é dein andur an taolou goall-aùél,
Eid m'en-dé aveidoh ! Plégein a hran, mez ne dorrán ket ! »
A boén m'en-doé achiù a lared kement-sé,
E tiskenn ag an dremwél, ar goahañ barrad arnañv,
deit biskoazh ag ar hreiznoz :
Chom a hra an Nèrùenn reud ha sonn.
Plégein a hra izél ar Gorzennig hé fenn,
Doublein a hra ar barr-aùél é zaoliou, ha hudein a hra ken kriü,
Ma tiskar an Nèrùenn a-zoh hé gouriad hir ha don,
Ha ma huint hé fenn roufluz a saùé-hi ihuél, bet an Néañv,
adreist ar Gorzennig, hag adreist oll hé hoérézed,
Aveid chom én ho saù éma gwell mar-a-wézh plégein...
(fablenn La Fontaine, ged Mériadeg).

FEST JOZON

Di-merh é Ker-hui-ton, Na kae-reit fest e oé, gé! Di-merh é Ker-hui-
 ton, Na kae-reit fest e oé, gé! En i-nour de Jo-zon, Hag
 é bri-ed Zo-e! ol Dett oé tud a vos-tad A bep kor-
 nad, A gé, gé, gé! Na bou-rapl e oé é fest Jo-zon, Mi-nour Ker-hui-ton.

Diskan

**A gé ! gé ! gé ! – Na bourabl a oé
 E fest Jozon - Minour Kerhuiton**

Pear éjon, tregont vlé – D'ar lun a oé bet lahet, gé ! (diù wéh)
 Hag ohpenn kement-sé – Un dousén pendeved, 0 !
 Boud oé d'éved chistr mad – Unneg tonnad !

Ar bombard, ar binioù – a gleuér é soñein, gé ! (diù wéh)
 An dud a vandennoù – a gerh én ur gañein, 0 !
 E ta an naoù bried – Ag an eured.

Kent pell àr an dachenn – Ema tolpet an oll, gé ! (diù wéh)
 De hortoz ar virenn – An dud yaouang a groll, 0 !
 Braùoh pé braù é son – Ar soñerion.

Euredenn – é Bro Gwened

Neoah ar soñerion – A arsaù én un taol, gé ! (diù wéh)
 Rag ar geginerion – A lar moned doh taol, 0 !
 Hag ocit an dud abenn – De glask mérenn.

E soubenn a zo dru – Oll an traoù a zo hueg, gé ! (diù wéh)
 Doh taol a beb tu – Lod kaer a lip o beg, 0 !
 Hag a lar étrézé : - “ Na bourabl a oé ! »

Pen dé achiù ar pred – éh ér d'ar groll éndro, gé ! (diù wéh)
 Mez ne vé groeit berped – Meid krolloù mod ar vro, 0 !
 Hañi ne venn gobér – Krolloù mod kér.

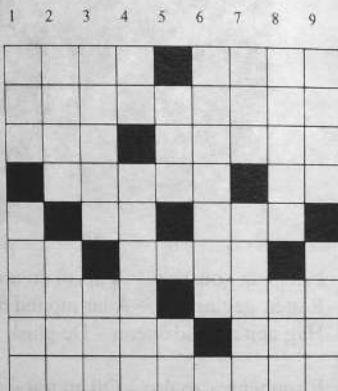
Eid dichuéh ar binioù – é kañér mar-a-wéh, gé ! (diù wéh)
 Na kaeret soñennoù – A oé laret daibéh, 0 !
 An dud ne chuéhent ket – Doh o hleüed

Duhont àrdan ar gwé – An héol a zo kouéhet, gé ! (diù wéh)
 Chetu achiù an dé ! – Moned kuit a zo red, 0 !
 Mez àr an hent d'ar gér – hoah é kañér :

GIRIOÙ-KROEZ (ged Kermorvan)

A-hed

- 1-Fréhenn ar mor.- Mab Adam.
- 2-Akustumein.
- 3-Diardran.- Koumoulenn du.
- 4-Réd-korv.-Hantér nann.
- 5-Lonig du.-Anad heb d.
- 6-Gir-mell.-Hanù ur gañerez Alice....
- 7-René treboulet.-Létrad soudard heb é vogalennoù.
- 8-Sant é Langidig.-Ter vogalenn é Bodadeg.
- 9-Unan é Bubri beb miz.

A-dreuz

- 1.-Ged ar hog.- (a)gresk é lannoù.- 2.-Semailh.-Elen dré an diaz. 3.-Koveg.-Kensonennoù é Robin.- 4-Ul liù.-Dastum.-5.-Rod draillet.-Nann ar hrouédur.- 6-Tamm-papér rekiz d'ar harr-tan.- 7-Ur gwérennenn é Londrez.-Impléet eid brochennad.- 8.-Annie a-drechil.-Chignan.- 9.-Lann mesket.-Porzh-mor ar Yémen.

Reskond : (ne sellet ket heb klask !)

A-hed : 1.-ISTR.-ABEL.-2.-AKOURSEIN.-3.-RER.-DUENN.-4.-DEBOR.-NA.-5.-GO.-ANA.-6.-AN.-DONA.-7.-NERE.-SDRD.-8.-ALBIN.-OAE.-9.-LENNADENN.

A-dreuz : 1.-IAR.-BANAL.-2.-SKED.-NELE.-3.-TOREG.-RBN.-4.-RU.-BODEIN.-5.-RDO.-NA.-6.-ASURANS.-7.-BEE.-NADOE.-8.-EINNA.-RAN.-9.-LNNA.-ADEN.

Atlantic
Breizh
Kopiadennoù

Skritelloù, mailing, kartennoù-
dégemer, pik-fax, grouiennerezh,
plastikerezh, boulhadurezh...

www.abcopies.com

KOPIADENNOU EN HO UNAN

Jean-Michel MAHEVAS : 02 97 35 22 61
abcopies56@wanadoo.fr
10, avenue A. FRANCE 56100 LORIENT

Studierion
Kevredigezhoù
Entreprizioù
Ne vern più...

ENEZ GROE - Kambroù-ostiz (chambres d'hôtes) Digor a-hed ar blez

3, Ar Leurc'hae Enez Groe Pgz : 06 09 71 01 91

AMZER NEVEZ

Kentelioù ha stajoù sonerezh, dañs ha brezhoneg ;
Lévroeg keltieg, abadennoù sonerezh, festoù noz
Degemer evit ar c'hevredigezhioù (salioù emvod...)

Amzer Nevez-Soe 56 270 Planvour Plg: 02 97 86 32 08
Fax : 02 97 86 39 77 e-mail amzernevez@wanadoo.fr

ASSOCIATION BRO-EREG La Grande Métairie 56340 CARNAC

Pour toute correspondance relative à la rédaction de la revue AN DOERE
à l'association, pour les abonnements à la revue
écrire à :

Ao Alfons Samson : 8, Av. Jules Le Guen - 56260 AN ARV
N° CCP de l'Association : NANTES 4 287 62 E (chèques lib.
à l'ordre de Kevredigeh Bro-Freg)
Kenlabourerion An Doéré en niverenn-mann
Loeiz Ar Mouél - Mériadeg Herriéu - Jobig Le Guludeg
Alfons Samson - P M Jehanno - Yves Le Guludeg

**23ME TROPHEE
RONSED-MOR
LOKOAL-MENDON**

**12-16
MAI
2010**

**CONCERT
'LE CHANT DES
SARDINIÈRES'**

**EN BRETON :
Théâtre 'Diwall er
festival' get C'hoarivan
Fest-Deiz pour enfants**

FEST-NOZ VRAS

SOIRÉE CABARET

**JEUX BRETONS
APÉRO-CONCERT**

**CONCOURS
FEST-DEIZ**

**BAGAD RONSED-MOR
LOKOAL-MENDON**

PLUS D'INFOS
WWW.RONSEDMOR.ORG

**Sam
15
mai** **FEST-NOZ**
Trophee Ronse-d-mor
18h : apéro - concert avec
REPRIS DE JUSTESSE

**SKOLVAN BIG BAND
MELIOUANK
TRAÎNES MEURIENNES
FRÈRES MAHEVAS
BAGAD PENHARS**

www.ronredmor.org

LOKOAL-MENDON

AN DOERE : Publication trimestrielle : prix du numéro : 4 €

Abonnement annuel (4 numéros) : 15 €

+ 1 € (adhésion à l'association) = 16 €

Gérant de la publication : Louis LE MOUËL

Directeur de la publication : Alfons Samson

27, rue de Ferdinand Le Dressay - 56000 GWENED

N° C.P.P.A.P. 64 359 (03 1982), N° ISSN. 0750.3326.

Dépot légal 1er trimestre 2010

INTERNET : <http://perso.libertysurf.fr/andoere> E-MAIL : andoere@libertysurf.fr

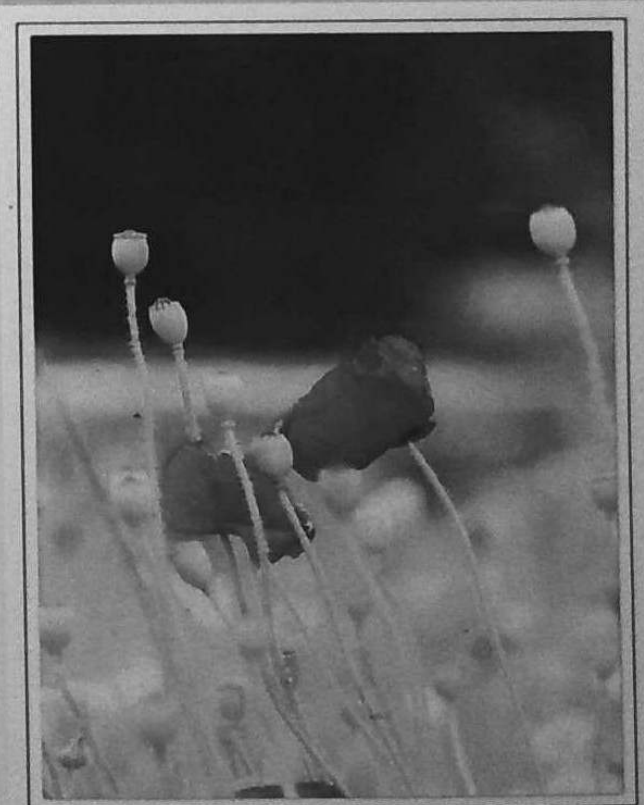
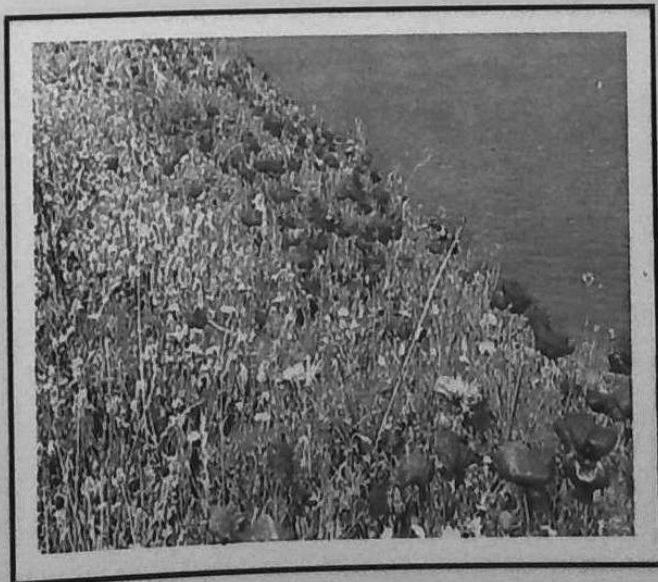
N° : 113

an

IDOÉRIÉ

Priz: 4 €

DASTUMADENN É BREZHONEG BRO GWÉNED

SKOL-UEHEL AR VRO
INSTITUT CULTUREL
DE BRETAGNE

E
Kastell
An Erminig

6, straed an Nor Bostern
(rue porte poterne)
56 000 GWENED
Pzg : (Tél) 02 97 68 31 10
Plr : (Fax) 02 97 68 31 18
lcb.suav@wanadoo.fr

www.skoluhelarvro.org

Crédit Mutuel
de Bretagne

LA banque à qui parler

ROLL AR PENNADOÙ

KENT-SKRID : 2010 Blé Gouél Breizh	P. 4
KOUSIADUR SPONTUZ É PLEG-MOR MEXIKO	P. 5 - 6
ISTOÉR AN ARMORIG : AN DUGED	P. 7 - 15
<i>Konan IV 1148 - 1166</i>	
<i>Henri II Plantagenet 1166 - 1181</i>	
<i>Jaffré II 1181 - 1187</i>	
<i>Henri II Plantagenet 1187 - 1189</i>	
<i>Konstans 1187 - 1196</i>	
<i>Arzhur 1199 - 1203</i>	
AR REDADEG 2010	P. 16
YAOÙ AN ASANSION É BUBRI	P. 17
EMENN MONED	P. 18
UGENT VLE SKOLIOU DIHUN	P. 19 - 20
PAJENN AL LÉNNERION	P. 21
FABLENN : AR HAZH HAG AR RAZH	P. 22 - 23
KAÑENN DANS	P. 24 - 25
GIRIOU KROEZ	P. 26

Kirieg é peb skrivagner a veid ar skridoù embannet,
édan é hanu, é pajennou An Doère

Kentskrid :

2010 : Blé Gouél Breizh

Surwalh, a-houde gwerso, éma inouret Sant-Iwan el Patrom Breizh; laram kentoh, eil patrom, rag Santéz Anna é, hag é chomo, Patronéz ar Vretoned.

Un dra neué neoazh a zo arriuet genem ar blé-man. Chetu deg vlé-so éh oé saùet é Naoned « Gouél Sant-Erwan » el Gouél ar Vretoned. A vlé de vlé en-des kresket, strèuet dré ar vro abézh, ha muioh mui, é mēz bro (Pariz, Stadoù-Unanet, Japon...). Deit é de voud « **Gouél Breizh** » de lared é or **Gouél Broadel**, chetu.

Un dra vad é ma vé grouiennet ar Gouél-sé ar an 19 a viz mae, dé Sant-Iwan, el m'en-des groeit an Iwerzhoniz ged Sant-Padrig, o fatrom-ind. Ur bazenn a zo hoazh de obér : lakad an dé-sé, an 19 a viz mae, un deù-

ézh heb labour, penn-derbenn gloestret de (h)Gouél Breizh ha de Sant-Iwan »

Ar blé-man 2010 a vo gloestret eùe de Vreizh épad an deg dé ag ar **Festival Etrékeltieg** a vo én Oriant. Komans a hrei d'ar gwénér 6 a viz Est betag ar sul 15, dé Intron Varia Kreiz Est.

Yves Ar Guludeg a heulio, a zé de zé, an darvoudoù hag a denno fotoioù (*luhskeudenoù*) kaer ; ul lod mad anehé a vo dibabet aveid o lakad é pajennoù « An Doéré » aveid, é kredam, plijadur oll hé lénnerion.

Darvoudoù plijuz arall a vo hoazh dré ar Vro épad an hañv.

Skipailh An Doéré a heta deoh vakansoù a zeverrans hag a ziskuézhañ ar un dro....

An Doéré

KOUSIADUR SPONTUZ É PLEG-MOR MEXIKO :

Ar Stadoù-Unanet a zo la-keit dirag ur goalldaol ag ar ré goahan arriuet ar an douar, goahoh eid pesé an “Amoco Cadiz” ar on aodoù-ni, adal de (b)Port-Sall, d’an 16 a viz meurzh é 1979. 227.000 tonnellad a éoul a oé bet skuillet ér mor.

D’ar yaoù 22 a viz Imbrill (*ebrel*) 2010 éh om. Na trist an dé-sé ! Ur bladenn-petrol léhiet é Pleg-Mor Mexiko, un tregont km. bennag azoh “Delta ar Mississippi”, en-des

tarzhet hag intañet. Unneg dén hag a oé é labourad ar-nehi a zo bet lazhet. An éoul (*pétrol*) a achap kentézh a boullad. Ohpenn 800.000 litrad en em ziskarg bamde a-zidan 1.500 m. Ur diverradur dihaod, diroll...é rédeg tréma aodoù Louisiana. Neoazh, ar ré-man a zo lan a besked, istr, éned...Duzé en em gav éleih a éned deit de zischuéh (*ziskuish*) ha kaved ar magadur a zo rekiz dehé.

Ar marù a zo doh o gortoz.

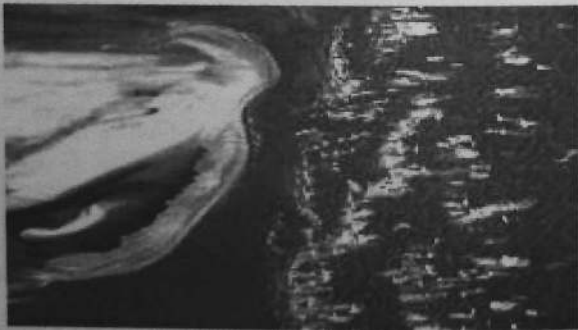
Ar bladenn-éoul intañet

Petra gobér breman ? B.P. (*British Petroleum*) en-des anséet diazé ur volz àr ar puñs aveid dégemér an éoul é achap, heb doned de benn. Goudé éma bet lakeit ur méni avouilled hag a reseù ul lodenn ag an diviradur. Pe vo stéfet ar béraj é chomo ar

morad du pell amzér dirag an dud dihell...

Epad an amzér-sé éma an oll broioù é klask respont d'an diover a éoul dré ar bed.

Edan ar mor é vé kavet muioh mui a bourvéioù éoul (25 % anehé àr an oll). 35 % ag an éoul a zo tennet breman a-zidan ar mor, betag an donded a 3.000 metr. Ar goall-darvoud é Pleg Mor-Mexiko a hrei ma vo ijinet teknikoù neüé, suroh eid araog...mez, ne barreint ket ar moradoù-du, alas ! tré ma vo éoul de dennein a sol ar morioù, deusto d'an diézemantou gouzanvet ha d'ar revinioù groeit d'an ékoloji.

Ar morad du é rédeg tréma an aodoù

ISTOER AN ARMORIG (*kendalh*)

An DUGED tennet a rummad KONTED PENTHIERÙ (1148 – 1213) : Konan IVvet, Henri II Plantagenêt, Jaffré IIvet, Konstans, Alis.

Arlerh dismantou* ar Vikinged, a-hed an 9vet hag an 10vet kantvleád, an eskobtioù hag an abadioù é Breizh a oé bet adsaüet a-nebedigezh é-pad an 11vet hag an 12vet kantvleád. Adsäuet a oent bet dré vennanté ha larganté an Duged, ha ged sekour an Aotrouné* brasan.

El-sé enta éh oé deit éndro ar vuhé é Landévenneg hag é Redon, é gré Alan Barüeg, hag é Rhuys ha Logunéh, é gré Jaffré.

Mez an eskobed hag an abaded um gavé neuzé édan gelloud an dud a noblans ihuél, hag en-doé sekouret geté adseüel o eskobti pé o abati. Red a oé bet enta dehé plégein d'o mistr largantéuz, hag o lezel de lakad o amied é postou ihuélan an iliz.

Goanneit en-doé eüé gizioù-buhé* ar véléan, èl ma on es gwélet é parréz Arbrissel. Lod ag ar bersoned –

ha mem eskobed – a oé diméet, hag a viüé èl-sé heb soursi erbed é kever réolennou ar hléré*.

Red a oé enta sonjal adstummein an iliz, ha kement-sé a oé bet labour ar Pab Grégoire VIIvet. Ged an adstummatur-sé éh oé bet diazéet, én Dugelezh, 27 menati neüé, lakeit édan réolennou Sant-Bernard, Sant-Bénéat, pé Sant-Augustin.

Iliz-Vamm Arheskobti Dol saüet é 555, unan ag an 9 eskobti a Vreizh.

Ξ

An tabut a-zivoud Arheskobti Dol, saüet é gré Nominéo, a chomé un dañuezh chikan étre arheskobed Tours ha eskobed an Dugelezh. Lod ag ar pabed a gasé ar "Pallium"* de arheskobed Dol, aveid diskoein éh oent a du geté, mez lod anehé a hou-

An dug milliget : Konan IV (1148 – 1166)

Pe oé Konan IIIvet édan merüel (1148), é sonj a oé lezel an dugelezh ged Konan, krouédur é verh Bert, ha mab hé fried ketan Alan-Du, Aotrou Kont Penthierù (ha Kont Richmond, é Bro-Saoz).

Ar hrouédur en-doé 6 pé 7 vlé. E hortoz ma vehé bet én oed, an dugelezh a vehé bet mélestret* dré Eudon, biskont ar Porhoed, hag a oé, neuzé, eil bried Bert.

Mez an traou n'en-doé ket kerzhed èl ma sonjé Konan IIIvet...An Dugelezh a oé bet lakeit én ur stad trueg, ha rannet é diù lodenn distag :

lenné grons geté plégein édan bili Tours.

E fin an 12vet kantvléad, ar roué Philippe-Auguste (1180 – 1223) a bouizo kement ar pab Inosant IIIvet ma vo lakeit, abenn ar fin, un termén d'an afér, é forsein Dol - hag an oll eskobed arall a Vreizh - de sentein de d(T)ours, aveid mad (1199).

- Kontelezh an Naoned ha Kerneù, édan bili Hoël, mab bastard(?) an Dug marù,
- Ha Kontelezh Roazhon, édan bili Eudon, goard ar hroédurig Konan.

Ha chikan braz étre an daou z(D)ug, heb komz a droedoù ar hrouédur Konan, héritour d'é dad-kozh èl an Dug gwirion* - ha heb komz ag un dén arall hoazh, Jaffré (*Geoffroy*) ur breur de Henri II Plantagenêt, Roué Bro-Saoz a-houdé 1154. Jaffré en-doé diskennet ag an Anjou d'an Naoned, ha dégeméret a oé

bet ged an Naonediz èl kont an Naoned ha Dug Breizh.

Kentézh ma oé arriüet én oed (é 1156), Konan IVvet en-doé vennet kemér an Dugelezh abézh étre é zaouorn, é léh é dad-kaer Eudon, mez hennen n'en-doé ket kousantet plégein dehon !

Ha brezél arré enta étre Konan IVvet hag é dad-kaer. Hennen, hag en-doé dija féahet Konan én Naoned (1154), en-doé neuzé um daolet ar brezélerion Konan, ha forset é vab-kaer de déhein kuit...de Vro-Saoz.

Konan a oé deit éndro, goudé un herrad, ged ur pakad soudarded Saozoned, dégaset dehon a-berzh Henri IVvet. Ha chomet a oé ar gounid ged Konan; pilet* a oé bet Eudon épad an emgann, ha lakeit én toull-bazh (1156).

Ξ

Konan IVvet a oé enta deit neuzé de voud an Dug gwirion. Mez Henri IIvet a oé ar mestr - ged é soudarded - hag é sonj-éan ne oé ket adseüel an Dugelezh é Breizh, mez

kentoh diazéein é vestroni plén ar vro, hag hé rénein èl ma réné dija é Bro-Saoz, én Normandi, ér Maine, én Touraine, én Anjou, ér Poitou hag én Aquitaine...

Konan en-devehé deliet derhel penn de Henri II. E kontrél, diskoeit en-doé boud diaviz, é kevér ar Plantagenêt trahoanteg*, é rein dehon bili ar Kontegezh an Naoned, hag ar ul lodenn vraz a Gontelezh Penthierù (1158).

An Aoutrouné é Breizh ne hellé ket kousantein un donézon ken dirézon. Um seüel a hrézant enta éneb d'ar Saozon hag éneb d'o Dug...ha brezél arré !

Neuzé en-doé sonjet Henri II dimécin Konstans (*Constance*), merh bihan Konan, ha héritouréz an Dugelezh, d'ur mab dehon Jaffré.

Youankig a oé an daou grouédur...mez preset a oé ar Roué. Hennen en-doé enta forset Konan IVvet de rein dehon éan-mem, Roué Bro-Saoz, rénezh an Dugelezh betag ma vehé bet ar vugalé én oed.....

Henri II Plantagenêt (1166 – 1181) :

Konan IVvet, kollet dehon é skiand vad, en-doé kousantet dilézel é gurunenn. Koéhel a hras honnen neuzé àr penn énebour goahan an Dugelezh, ar Roué Saoz Henri II Plantagenêt. Ha chom a hrei an traou èl-sé épad 15 vlé, azebri 1166 betag 1181.

Konan IV, an dug milliget, en-doé um dennet de Gontelezh Gwengamp, betag é varù, ér blé 1170.

Ξ

An Aotrouné um saué, beb blé, éneb d'ar roué Saoz, heb koll kalon, mez tennin a hrent eùé, àr ar vro, vanjans ar vrezélerion Saozon, ha peb sort disantoù obéret dré o meùelion didruhé, ar v(B)ransoned.

An Dugelezh abezh a oé bet treuzet, ha didreuzet, édan treid ar ronsed brezél, ha gouzanvet en-doé disantoù ha goal-obéroù an oll soudarded, ré ar roué Saoz, ré an Dug Konan IVvet, ré Eudon

deit éndro, ha ré an Aotrouné saüet aveid diwenn frankizioù an Dugelezh. Nag a gastelloù revinet*, nag a gérioù losket (èl *Joselin, Fougères, Roazhon...*), nag a dud a beb rank lazhet pé maheignet...

Kastell Fougères en-doé Henri II Plantagenêt revinet é 1166. Adsüet kentézh arlerh ged mangoérioù ihuél hag éleih a dourioù dalhet en-des penn a-houde doh an antzér hag anemized ar Vro.

Ohpenn kement-sé, ar roué Loeiz VIII en-doé anzaüet* de Henri IIvet, é 1169, ar “vestroni plén” àr an Dugelezh, hanval d'an hani en-

doé àr ar Normandi, ar Maine, an Aquitaine.

Erbad* a oé bet d'ar v(B)aroned um seùel hoazh ur

Jaffré IIvet (Geoffroy) 1181 – 1187 :

Er blé 1181 éh oé arriüet Jaffré IIvet, mab ar roué Henri II, én oed de rénein.

Diméet a oé bet neuzé de g(Konstans) merh an devézh-an Dug (é 1182), hag um lakeit en-doé abenn-kaer é penn an Dugelezh, é léh é dad.

Ean-é an hani en-des kempennet ar vro é 8 lodenn hanüet « Baillaj », ha lakeit ér penn anehé ur « sénéchal ».

Ean é eùé an hani en-des diazéet « lézenn ar mab hénan » aveid tiegezhioù an Noblans ; ar mab kozhan (hénan) a oé héritour de oll madoù an aotrou marù, mez deli a hré tâlein de oll doberioù é vreudér youankoh, hag é hoérézed (1185). Al lézenn-

Henri II Plantagenêt - 1187 - 1189 Konstans (Constance) – 1187 – 1196 :

Kentéh èl marù an Dug Jaffré, é dad Henri II Roué Bro-

wézh (é 1174). Ataù é chomé ar gounid ged ar roué Plantagenêt!

sé a zo anaüet èl « kemenn an Dug Jaffré » (é galleg : Assise du Comte Geoffroy).

Ean oé enta un dén fur hag avizet. Marsé mem é vehé bet é stad de adseùel frankizioù an Dugelezh – deusto ma oé mab ar Roué Plantagenêt – p'en-devehé biüet pell awalh.

Mez marüet en-doé ér blé 1187, d'an oed a 28 vlé heb-kén, flasket édan korv é jao, épad un hoari-tro (*tournois, é galleg*) kempennet édan daou-lagad ar Roué Philippe-Auguste.

Ean en-doé ur verh vihan Aliénor (*Eléonore*) hag é bried Konstans a oé hoazh dougeréz*...

Saoz, en-doé adkeméret abenn-kaer rénezh an Duge-

lezh, mez, un herradig goudé éh oé gañet un eil grouédur de gKoustans, ur mab.

Henri II en-doé vennet en hanùein Henri, èl-don, mez Koustans, aliet* heb arvar ged Baroned ar vro, en-doé er badéet Arzhur, én évor* d'ar roué breton hag en-doé diwennet Breizh-Veur gwézh-arall éneb d'an alouberion* Saozoned.

A-fed brudet a oé istoér Arzhur én amzér-hont én arbenn a obéroù ar skrivagnèrion Geoffroy Monmouth (*é Bro-Saoz*) ha Chrétien de Troyes (*é rouantelezh Frans*).

Ξ

Stadoù Breizh, tolpet én Naoned, en-doé neuzé anzaùet Konstans èl gwir Dugéz Breizh, èl goardéz d'hé mab Arzhur...

Stad ar vro a oé enta treboulet braz, a pe varùas Henri II Plantagenèt daoù vlé arlerh é vab, ér blé 1189. Taget a oé bet, revé komzoù an dud, dré daoù ag é veùéilion doganet (*cocufiés*) dehon.

Héritour ar roué Plantagenèt a oé é vreur **Richard**

Kalon-Lion (*Richard-Cœur de Lion*). Hennen a venné grons, èl rézon, éan eùé, mired afériou Breizh étré é zaouorn. Kroget en-doé ged é vichér Roué ha Dug én ur voned d'an 3vet kroézadeg*, én Azia-Tostan, àr un dro ged ar Roué Philippe-Auguste (1190) Diskoein a hrent boud amied, ha kempennet o-doé étrézé un emgleù* politig hag a laké Dugelezh Breizh édan mestroni plén ar roué Plantagenèt. Konstans a oé neoazh anzaùet geté èl an Dugéz gwirion, ha dalhet hi-doé enta de rénein an Dugelezh betag ar blé 1196.

Ξ

Epad é berhinded d'an Douar Santél, Richard en-doé disklériet de d(T)ancrède, Roué Sicile, penaoz é ni Arzhur a vehé bet é héritour, pe zehé-ean a verùel heb bugalé. Grateit en-doé eùé diméein Arzhur de verh Tancrède, pe vehent bet arriüet én oed (*feur* Messine*), ha reseüet en-doé, aveid an dra-sé, ur pikol sahad pézhioù eur !

Mez é toned éndro d'é vro, goudé ar perhinded, Richard

en-doé gouzanvet ur pesé* àr aodoù ar mor Adriatig. Dalhet a oé bet, toul-bahet, ha gwerzhet d'an Empelaer jermanig...Red a oé bet dehon péhein kir braz aveid adgounid é frankiz (1193).

Vennet en-doé neuzé merchein é vestroni àr an Dugelezh é houlenn grons ged Konstans hag hé mab doned d'er gwéled é Rouen (1196).

Dalhet a oé bet Konstans prizoneréz édan vennanté Richard, ha rekiz mad dehi sentein dehon. Forset a oé mem bet de ziméein éndro d'ur Baron norman, Ranulph (*pé Raoul*), Biskont Avranches...

Mez Arzhur en-doé achapet, ha deit a oé de glah repu é kastell Brest, kent boud dégeméret é léz Philippe-Auguste (1197).

Ha, daoù vlé arlerh, é varüé Richard, ean eùé, - ér blé

Arzhur – 1199 – 1203 :

Kentézh èl ma oé marù Richard (1199), Konstans en-doé hoazh adgoulennet hé frankiz, goudé boud torret hé

1199 – lazhet dré un taol akebuz é kosté Limoges. Deit a oé azé é klask kemér, dré gri, kastell ur vassal dehon, emsaüet* éneb d'é Aotrou !

Ξ

Kurunenn Richard en-devehé, sanset, deliet boud reit d'é vreur **Yehann-Dirantelezh** (*Jean-Sans-Terre, é galleg*), trivet mab ar Roué Henri Ian ...Mez Richard en-doé grateit é feur* Messine, é vehé bet Arzhur é héritour, pe zehé ean a verùel heb bugalé...

Al lod brasan a v(B)aroned Bro-Saoz en-doé anzaùet mestroni Yehann, goudé boud goulennet ali Aliénor, intanvéz Henri Ian. Mez ar vasaled hag a viùé én tu-man de Vor-Breizh a oé kentoh a-du ged Arzhur ! Brezél enta étrézé ha kensorted Yehann-Dirantelezh...

euredenn forset ged Ranulph. Baroned Breizh, doh o zu, en-doé reit de Arzhur ar garg de rénein an Dugelezh, deusto

ma n'en-doé hoazh nameid 9 vlé.

Mez Arzhur a oé neuzé é-dan gelloud Philippe-Auguste. Grateit en-doé dimécin de verh é hoard, hag anzaüet en-doé mestroni plén ar Roué a-veid boud sekouret geton, ér brezél de zoned éneb d'é yondr Yéhann-Dirantelezh.

Neoazh, Philippe-Auguste en-doé sonjou arall : vennein a hré-ean, me gred, lakad é zaouorn àr Dugelezh Arzhur èl m'en-doé groeit eùé àr oll aotrouniezhoù arall Yéhann é rouantelézha Frans...Lezel a hré enta Arzhur de vrezélad neb d'é yondr, mez heb rein dehon an harp a vehé bet rekiz aveid gounid !

Forset en-doé eùé ar peurkeih Arzhur de anzaü gelloud Arheskob Tours àr an oll eskobed a Vreizh (1199). Ar Pab Inosant IIIvet en-doé sentet de vennanté ar Roué ha torret de virüikén ar gozh lézenn hag en-doé distaget eskobed Breizh azoh iliz ar Rouantelezh. Digollet a oé bet an Dug, aveid an treisoni méhuz-sé, ged an inour reit dehon èl chaloni iliz-veur Sant Martin é Tours.

Epad an amzér-sé, Yéhann Dirantelezh en-doé um lakeit de vrezélad éneb d'an oll, é kornog ar Rouantelezh. El-sé en-doé diskaret kastell Fougères aveid kastiein ar Fougéris. Kabluz a oent, sanset, dré ma o-doé diwennet ar gér éneb d'hé Aotrou ! Dizalbadet* a oé bet eùé ur hornad braz a gontelezh Roazhon. E gwirioné, rah an Dugelezh a oé bet intañet, ha goasket édan treid o ronsed, ged brezelerion Yéhann.

Ξ

Neuzé éh oé diskennet ar Plantagenêt de greiz ar Rouantelezh, é kosté Mirebeau (Poitou). An Aotrouné a gontegezhioù ar Fransizion en-doé um geméret dohton, hag én o mesk éh oé Arzhur ged é vrezelerion Bretoned (1202).

Un aotrou a gensorted Yéhann a zas de benn, é kourz an emgann, a zerhel Arzhur, dré zreizoni, hag en dévécin a hras d'é yondr.

Hennen en-doé neuzé klasket forsein é ni de renonsiein d'an droed en-doé de voud anzaüet èl héritour de Rouantelezh Bro-Saoz, revé ven-

nanté Richard-Kalon-Lion (é feur Messine). Arzhur n'en-doé ket kousantet, èl rézon.

Yéhann en-doé ean dalhet neuzé é Rouen èl ur prizonér hag er goalldretet épad ur blé. Er lakeit en-doé, éan-mem, d'ar marù abenn ar fin, é 1203, ha, goudé, taolet é gorv ér stér Sequana (Seine).

An Dugéz Konstans, mamm Arzhur, a oé marù daoù vlé

kent (ér blé 1201), goudé boud bet diméet éndro, an 3-vet gwézh, ged un aotrou a Rouantelezh Frans, Guy Thouars. Hennen en-doé reit dehi un drivet krouédur, ur verh hanùet Alis (Alix), un hantér hoér enta de Aliénor (Eléonore) ha de Arzhur.

(de genderhel)...

*Giriou diêsoh :

Dismantein, pé **dismantrein** : distrujein, diskar, fondein, dizalbadain...

Gizioù neùé : féson neùé de viùein

Aotrouné pé aotrouniezh : tud-jentil é karg a-gevret.

Réolennou ar hléré : réglements du clergé

Pallium : mantell reit d'an arheskobed

Melestrein : administrer – **Mélestrour** : administrateur – **Mélestradur** : administration

Gwirion : vrai, réel

Pilad : battre, écraser...

Trahoanteg : affamé, goulu

Revinet : distrujet, flastret

Anzaü : avouer, reconnaître

Erbad : (adv.) bien, une bonne chose..., avoir beau...

Dougerez : enceinte (attente de naissance)

én évor : en mémoire de ...

Aloubér : envahisseur

Kroézadeg : Croisade

Emgleù : entente

Feur : engagement, traité

Pesé : naufrage

Emsaüet : soulevé

AR REDADEG 2010

Mitin mad en-des treménet ar Rédadeg a-hed d'ar mor, ar hent Plañvour-Gwidel

6 devezh ha 5 nozvezh, a-hed 1200 km, en-des padet « **Ar Rédadeg 2010** ». Kuiteit en-des Roazhon d'al lun 10 a viz mae hag arriüet é d'ar pemzeg é Pondi, én ur drémen dré Redon / An Naoned / Gwened / An Oriant / Kemper / Brest / St-Brieg / Pondi...dré vraz...Eleih a dud en-des keméret perzh ér

Rédadeg, ré yaouank drestoll, ré kozhan eüé...aveid ma vo impléet ar yézh ér skolioù Diwan, ha ma vo reit harp d'ar strolladoù a zo é labourad aveid dezoned ar brezhoneg.

Ur Rédadeg arall a vo hoazh kempennet é 2013 : red a vo gortoz daoù vlé enta.

Yaoù an Asansion é Bubri, d'an 13 a viz mae

De 9 eur1/2, én Ti-Parréz, é komansé Tolp-Blé or Hevredigezh Bro-Ereg. Loeiz ar Mouel en-des keméret léh Mériadeg Herrieù èl Penn-Rénour ar Gevredigezh, heb chanjemant a du-rall.

An overenn-bred a zo bet lidet én iliz-parréz, ged an Aotrou Méliou Guillaume.... Nebeutoh a dud a zo bet marsé eid ar blé paset, én arbenn merhad ag an darvoudoù arall éh es bet an désé, èl « Ar Rédadeg » é Pondi.

N'en-des manket épad ar pred, na kañerion na larerion sorbiennoù ! Betag 5 eur éh om chomet de lénn ha de gañein... é ti « Ar Goualleg » hag én Ti-Parréz.

Peb trivet sadom ag ar miz en em dolpam én « Ti-Parréz », de 5 eur d'enderù, aveid lénn, kañein, deskein fablennoù ; ur blijadur d'en em gaved ha de wellad or brezhoneg ar un dro !

Ketan tolp breman : disadorn 18 a viz gwenholon...

Lod ag an dud d'ar pred é ti Ar Goualleg

Emenn moned de bourmén épad un enderù ?

Hama, ar wézh-man, mar karet doned genem, dam de **Lokoal**. An hent a zo de gemér é Borh Mendon, én ho tu dehoù, betag Lokoal. Neuzé, keméret hent « **Ar Forest** », àr an tu klei, pen doh deit a-dâl d'an iliz. Ar-lerh 1 km ½ bennag éh arriüet ged ur park-karr.

Kuzhadell ar Chouanted. An toull de ziskenn a zo ardran Klara

Ur skritell plantet azé a zis-pleg penaoz Jorj Kadoudal hag é soudarded en em guzhé azé épad an Dispéah braz, étre 1793 ha 1804, ar blé ma vo arrestet Jorj é Pariz ha lazhet duhont. Heuliet an hent hag a ya de Ria an Intell; un hent bourruz, sioul ha dischuéhuz. Ar an tu klei é kaveët kuzhadenn ar Chouanted, an hini a wélet àr ar skeudenn. Kerzhet hoazh betag ar stér a zo un nebeud pelloh ha hwi en em gavo dirag ur haer a léh, é gwirioné. Azé é vo hoazh an tu de bourmén én ur heuli ribl ar ria.

D'an tu rall éma gourinuzenn ha chapel Sant Kado. Aveid moned éma red enta kemér hent Belz; étre Belz ha Pont Lorois éh es, àr an tu dehoù, un hent hag a hondui de Sant Kado...

Ni zo sur é veët koutant ag ho enderüad.....

UGENT VLE SKOLIOU DIHUN :

E 1990 éma bet saüet ar gevredigezh « **Dihun** » aveid ma vehé bet desket ar brezhoneg, par d'ar galleg, ér skolioù katolik.

Ugent vlé enta, de lared é, daoù ugent vlé goudé an am-

zér ma oé diwennet grons komz ar yézh ér skolioù. El ma wélér, ne faot ket, gwézh erbed, koll espér. Mez, penaoz éma deit an tu de zigor dorioù ar skolioù d'ar brezhoneg ?

én ur skol Dihun

Grès d'ar skolioù Diwan surwalh. Ketan skol Diwan a zo bet digoret é 1977. E 1982 é heulié ar skolioù publik. De gérent ha bugalé ar skolioù ka-tolik éma bet rekiz gortoz

1990. Diù sklasklas en-des digoret ar blé-sé ged 20 a vugalé, unan é *Guissény*, tost de (b)Plougerne, an arall é skol *Sant-Gwenn é Gwened*. Ez é de gompren éh oé an

dud é karg an Deskadurezh publik ha katolik é selled ged evézh doh ar skolioù neùé Diwan é araokaad. Ar ré-man a denné ar vugalé d'o skolioù, bugalé kollet aveid o skolioù-ind. El-sé red a oé bet d'o zu digor sklasoù diüyézhek..... Neoazh, a-fed Dihun, éma bet diézh spontuz lakad rénerion ar skolioù katolik de gompren éh oé spleituz aveité eùé gobér kementrall.

Kredein a hram é vehem hoazh marsé dalbéh é hortoz. Kenevé un dén kaloneg : Yannig Baron. Grès dehon, d' é nerzh-kalon – ha ne zoujé ket arsaù a zèbrein épad suhunadioù hir, ha lakad é yéhed én danjér – en-des um lakeit ar skolioù katolik de skoliatad eùé ar vugalé é brezhoneg.

Hiniù-an-dé éh es 4 444 a vugalé « Dihun » é 60 skol, dré ar 5 départamant.

Yannig Baron a zo édan lézel é léh a Brézidant de **Chantal Clément**.

Lionel Le Petit a vo é penn Dihun ar Morbihan.

Yannig Baron, ha skipailh é karg ar skolioù ar 5 départamant

Or gourhemenoù ha chañs vad dehé ! Ne vanko ket an harzoù a beb sort aveid par-raad kreskans ar skolioù diüyézhek. Neoazh ne vo ket salvet ar brezhoneg heb en deskein par d'ar galleg, hag ar un dro, par d'ar yézhoù arall, èl ar saozneg. Ged 3 yézh desket abred éma èsoh dégemér an danvézioù-studi, ha darempred ar bed éndro dem, ged ur spered digor.

Na kompren a hrei un dé an dud é penn Deskadurezh ar Stad hag ar ré a zo én hani Katolik èl ma hra ar pobloù arall én Europa ?.....

PAJENN AL LENNERION :

A-zivoud « Ar Bont ar Velin » (Livr Védig An Evel)

Unan ag ol lénnerrion en-des laret dem ne oé ket diézh lénn al livr deusto ma oé skriüet é peurunvan.

Pe vé gouiet skriü ha lénn ar gwénédeg, a-nebeudigoù é hellér en em akoursein d'ar brezhoneg skriüet é perunvan. D'or sonj-ni é vehé gwell lénn ragtal é brezhoneg, ged harp ur gériadur, é léh selled

doh ar pennadoù troeit é galleg.

Kinnig a hram deoh lénn de getan an diù sorbienn « **Hoérig ar Gwignéli** » ha « **Kog ar Gwernegi** » en-des embannet « An Doéré » én é niverennoù 83 – 84 – 85 – 86 (*Hoérig ar Gwignéli*) 87 – 88 – 89 (*Kog ar Gwernegi*), hag o lénn arlerh é peurunvan.

Petra é ur Minour ?

Aterset om bet aveid gouied sinifians ar gir « **minour** ».

Ur minour a zo de getan an hani a labour én ur veingleu, de lared é : ur mēngleuér.

Petremant, ur minour a hell boud :

- ur paotr édan oed hag édan goardaj.
- un énevad (*heb tad ha mamm*) héritour
- un dén pinüig ha mab unig

- ur meitour (*fermier, métayer*)
- mar-a-wézh ur jao maget mad aveid boud gwerzhet !

giriou arall kempennet geton :

- **minouréz(ed)** : plah édan oed hag én hé unan (*én ur familh pinüig*).
- **minouraj** : *minorité*
- **minourig** : minour bihan, meitour yaouank.....

Ar Hazh hag ar Razh (fablenn):

Péar lon dishanval : ar Hazh skrapour formaj, an én trist, ar Glod (*hibou*), ar hrignour maill, ar Razh, an intron Garell (*dame belette*), ged hé dilhad hir. Oll an tolpad-sé en-des sonjoù multreterion, hag oll é viènt tost unan doh an arall é kov braz, mez brein, ur wéenn pin kozh ha gouïù.

Ken nivéruz a oent ma lakas ar hoèdour é rouédoù troha-tro d'ar wéenn.

Kourz braz de vitin, ar hazh a réd ér mêtz, gwézh aveid moned de glask ul logodenn. Doh fin an tioélded hag a barra dohton a wéled ar roued garù ! Kouézhet é abarzh, én danjér a varù ! Hag or hazh a gri forh, hag ar razh a réd herruz. Unan lan a zizanspoér, an all lan a joé : rag ma wélé é kreiz ar roued é énebour didruhé !

Ar peurkêh kazh a lar neuzé : "Keneil ker, diskoeit a hwes merchoù a garanté aveidein, deit enta breman de sekour genein en em dennein ag ar

peñch, léh ma on kouézhet, deusto dein. A-viskoazh emes bet karanté aveidoh, ével aveid mem breur, keu erbed n'em-es, ha trugaré a laran de Zoué...Eh en de lared me fedenn, èl ur hazh a féson, mez ar roued garù-man men dalh : étré ho taouïorn éma mem buhé. Deit de zisklomm al liammoù-man, a galon mé ho péd !"

"Mad awalh, mez pésort gopr a reèt hwi dein ?" a hou-lenn ar Razh.

"Hama, gratad a hran un emgleù a galon, hed mem buhé, genoh, a lar ar hazh, biù-et lan a gonfians; éneb d'an oll, éndro deoh, mé ho tiwallo, ha me zèbro ar garell, àr un dro ged goaz ar Glod. Emant o daoù éneb deoh !"

Respond a hra ar razh : "Amoèd ! Nag éh an-mé de rein deoh ho frankiz ? Hama, n'on ket ken amoèd-sé !"

Ha éan dohtu de zistrocin d'é doulleg kuzh ! Eh oé ar garell étal an toull ! Ihuéloh é

saù ar Razh, ha gwéled a hra ar Glod ! Danjér é peb korn ! Ha red braz enta diskenn betag ar Hazh...Trohein a hra ur sklomm, ur chadenn, hag un all hoazh, hag é ta ar Hazh de benn èlsé a zistagein al likoéz !

Ha breman éma an dén é tigouézh geté ! Fardein a hra kuit dohtu an daoù gensort neùé. Un herradig goudé, ar Hazh a wél dirazon ar Razh hag a oé doh n'em guzhed ha prest de achap pe vo red :

« A ! mem breur, a lar ar Hazh, deit de rein dein ur bok. Ne sellet ket èl un énebour an hani a oé ho ami

ér wéenn-sé. Ha kredein a hret-hwi em-es ankouézheit penaoz, goudé Doué, éh on deliour deoh a mem buhé ? »

« Ha mé, a respond ar Razh, ha kredein a hret em-es ankouézhet penaoz éma ho natur ? »

Emgleù erbed, skrivet dirag ar mestr, ne hell forsein ur Hazh de voud duah de gompren petra é ar grad-vad. Hag un dra-rall : ha tu a zo de ziazéein ar fiars àr un emgleù, un emgleù gañet én danjér a varù ? Un dé ma oé bet reit dem on daoù en em ali-ein, hed un euriad ? »

(Ged Mériadeg).

Laredoù kaer :

An hani ne oui ket sentein, ne ouio ket gourhemennein. A pe vér saüet ihuélan, neuzé é vé ar lamm brasan. Gwin kozh hag amied kozh, n'en-des nitra gwelloh. Marù é Yann amoed, mez kalz a hériterion en-des. Matézh neùé a p'arriüo, kement èl tèr a labouro.

P'em behé karet, é toull men dor em behé kavet ur minour*, Ha m'em-es bet ur botour-koed !

* *pried pinüig*

KAÑENN DANS

Me a- naù ur goul- mig Din- dan ar houé- doù U- hel
é hé nei- zig Ha téù ar bar- rou Koul- kou- dé mé am euz
es- pér De gaoud an doua- ré De hou- nid hé ha- lon
té- nér Ha d'hé haoud din- mé.

1 - Me anaù ur goulmig
Edan ar hoèdou
Ihuel é hé neizig
Ha teñv ar barroù.
Koulskoudé mé em-eus espér
De gaoud an doare
De hounid hé halon tinér.
Ha d'hé haoud din-mé.

2 - Me anaù ur goulmig
Tèr ha goué meurbed
Vel ur had zo spontig
Ne gar ket ar bed
Koulskoudé mé em-eus espér

De gaoud an doaré
De hounid hé halon tinér
Ha d'hé haoud din-mé

3 - Koulskoudé me houlmig
Mar peuz m'ankouézheit
Em hreiz me halonig
Ho karo berped
Hag é virein hoazh an espér
De gaoud an doaré
De wéled ho tiwéz tinér
E hoarhein din-mé

4 - Me anaù ur goulmig
Duzé barh mem bro
Me spered klañvidig
A gred éma marù
Koulskoudé mé em-eus espér
De gaoud an doaré
De adgwéled hé dremm sedér
Ha d'hé haoud din-mé.

5 - Ha mar doh me houlmig
Marùet d'an douar
Ennon me halonig
Gouiùo a lahar
Mez miret a hrei an espér
D'ho tihoud un dé
Er Baradouiz glan ha sedér
E mesk an élé.

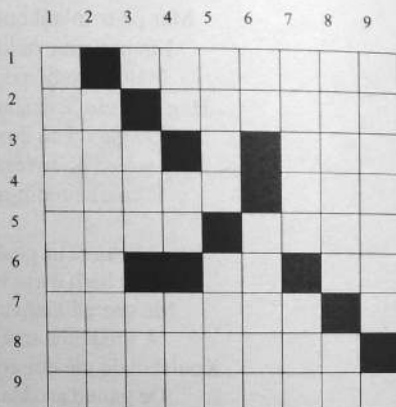
Tennet a "Levr Kanaouennoù Brezonek" - Taldir.

GIRIOÙ-KROEZ (ged Kermorvan)

A-hed

- 1-Braùité.
- 2-Hantér baba.- Dispri-zans.
- 3-Miz arlerh gourhelén.- a wisk ar gar.
- 4-Skingomz kerklouz.- Ged Guévara.
- 5-Rédet hag é ta de voud berr.-Kér tost de Wénéd.
- 6-Diù gensonenn.- Diù vogalenn.- Un tamm moka.
- 7-Lestr karget.
- 8-Penneg.
- 9-En o mesk an éned.

A-dreuz

- 1.-Kargein (tri gir).- 2.-(a)larehé Ya. 3.-Tad direihet.-Mihér skañv.-
- 4-Stér é Sant-Omer.-Ean, é galleg.- Tutu heb diardran.- 5.-En-devo.-
- Hoazh.- 6-Diù gensonenn é araj.- Ti ar pézhioù-hoari.- 7-Dulcedo,
- lammet geton é notenn muzik.-Liéz staget doh Opus.- 8.-Doué
- Israël.-Komans a hra de voud tomm.- 9.-Diskiant.

Reskond : (ne sellet ket heb klask !)

A-hed : 1.-KAERDED.-2.-BA.-ANJULI.-3.-EST.-LOR.-4.-RADIO.-CHE.-5.-ANAL.- TEIZ.- 6.-RT.-AE.- MO.-7-LESTRAD.-8.-AHEURTET.-9-NEIJERION.

A-dreuz : 1-OBER/AR/LAN-2.-ASANTEHE.-3.-TDA.-SEL-4.-AA.-IL.-TUT.-5.-ENDO.-ARRE.- 6.-RJ.- TEATR.-7.-DULCE.-DEL-8.-ELOHIM.-TO.-9.-DIREZON.

Atlantic
Breizh
Kopiadennoù

Skritelloù, mailing, kartennoù-
dégemer, pik-fax, grouiennerezh,
plastikerezh, boulhadurezh...

KOPIADENNOU EN HO UNAN

Jean-Michel MAHEVAS : 02 97 35 22 61
abcopies56@wanadoo.fr
10, avenue A. FRANCE 56100 LORIENT

Studierion
Kevredigezhoù
Entreprizioù
Ne vern più...

ENEZ GROE - Kambroù-ostiz(chambres d'hôtes)
Digor a-hed ar blez.

3, Ar Leurc'hae Enez Groe Pgz : 06 09 71 01 91

AMZER NEVEZ

Kentelioù ha stajoù sonerezh, dañs ha brezhoneg ;
Lévraoueg keltieg, abadennoù sonerezh, festoù noz
Dégemer evit ar c'hevredigezhioù (salioù emvod...)

Amzer Nevez-Soe 56 270 Planvour Plg:02 97 86 32 08
Fax : 02 97 86 39 77 e-mail amzervevez@wanadoo.fr

ASSOCIATION BRO-EREG La Grande Métairie 56340 CARNAC

Pour toute correspondance relative à la rédaction de la revue AN DOERE
à l'association, pour les abonnements à la revue

écrire à :

An Alfons Samson : 8, Av. Jules Le Guen - 56260 AN ARVOD

N° CCP de l'Association : NANTES 4 287 62 E (chèques lib.
à l'ordre de Kevredigeh Bro-Ereg)

Kenlabourenion An Doéré en niverenn-mann

Loeiz Ar Mouél - Mériadeg Herrieù - Jobig Le Guludeg

Alfons Samson - P M Jéhanno - Yves Le Guludeg

AN DOERE : Publication trimestrielle : prix du numéro : 4 €

Abonnement annuel (4 numéros) : 15 €

+ 1 € (adhésion à l'association) = 16 €

Gérant de la publication : Louis LE MOUËL

Directeur de la publication : Alfons Samson

27, rue de Ferdinand Le Dressay - 56000 GWENED

N° C.P.P.A.P. 64 359 (03 1982). N° ISSN. 0750.3326.

Dépot légal 2ème trimestre 2010

INTERNET : <http://perso.libertysurf.fr/andoere> E-MAIL : andoere@libertysurf.fr

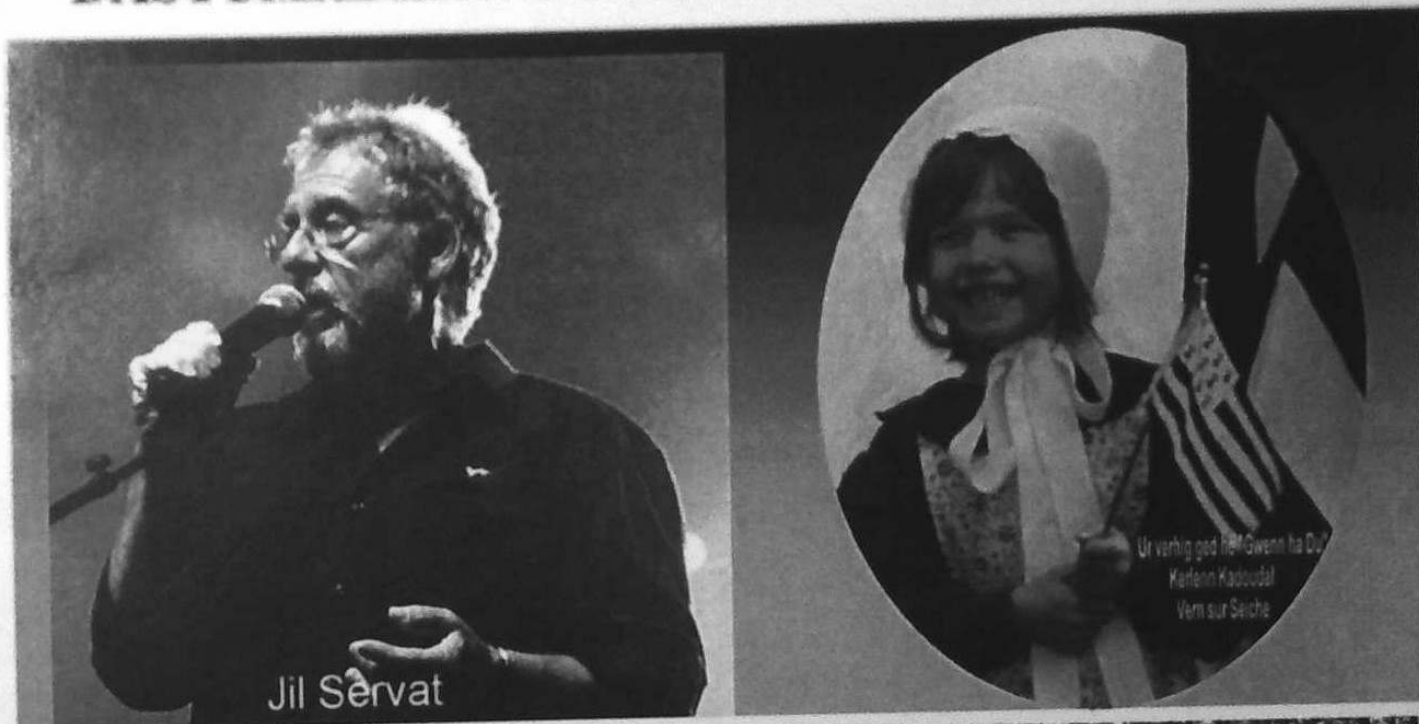
N° : 114

an

DOÉRIÉ

Priz: 4€

DASTUMADENN É BREZHONEG BRO GWÉNEDE

Jil Servat

Kerlenn Ar Vro Vigoudenn

SKOL- UHEL AR VRO
INSTITUT CULTUREL
DE BRETAGNE

E
Kastell
An Erminig

6, straed an Nor Bostern
(rue porte poterne)
56 000 GWENED
Pzg : (Tél) 02 97 68 31 10
Plr : (Fax) 02 97 68 31 18
lcb.suav@wanadoo.fr

www.skoluhelarvro.org

40 ANS
Festival INTER CELTIQUE
6 AU 15 AOÛT 2010
Lorient
L'ANNEE DE LA BRETAGNE

Crédit Mutuel
de Bretagne

LA banque à qui parler

ROLL AR PENNADOÙ

PENNAD STUR :	P. 4 - 5
GWISKAMANT PLÉHÉNEG	P. 6 - 9
ISTOÉR AN ARMORIG : AN DUGED	P. 10 - 12
Alis	1203 - 1213
Pier Falgloéreg	1213 - 1234
FESTIVAL ETRKELTIEG	P. 13 - 16
ISTOÉR AN ARMORIG	P. 17 - 22
Iéhann-Rouz	1237 - 1286
Iéhann IIIvet	1286 - 1305
DARVOUDOÙ DE ZONED	P. 23
KAN AN DARASKL	P. 24
SOÑENN	P. 25
GIRIOU KROEZ	P. 26

Kirieg é peb skrivagner a veid ar skridoù embannet,
édan é hanù, é pajennoù An Doééré

Pennad -stur

Lakad éndro ar brezhoneg én é léh

Ohpenn 90 % ag an dud a garehé ma vehé desket ar brezhoneg ér skolioù, ha neoazh n'en-des, abenn ar fin, nameid 2 % ag ar vugalé kelennet é brezhoneg, hama ! laram berr : nen da ket an afér én ur vro sanset démokratel !

Più zo kabluz ? An Deskadurezh surwalh, pen-dé-gwir éma ar gelloud geti.

Med, nag ar Vretoned ! Emenn éma o vennanté ?

Un hantér-hant vlé-so ben-nag éh oé kleüet komz ar brezhoneg é peb léh é Breizh-Izél. A p'en-em gavér hiriù ne vern é pé léh éma diéz kleüed komz yézh on tadoù ; é galleg surwalh, ha gwézh-havé é saozneg, mar-a-wézh é alamaneg, hag arabeg taol-ha-taol... Ne gomz ket mui ar vrezhonegerion a-vihan, nameid é galleg.

A pe gomzám én niverenn-man ag ar broioù keltieg é

hellam kévérein Breizh doh Bro-Skos ha Bro-Gembre :

Bro-Skos :

- Poblans : 5,2 million a dud
- Diazé politig : emrenerezh (*autonomie politique*)
- Yalhad ar vro (*boujedenn*) : 43 miliard euro
- Yézh ofisiel : ar gouézeleg (*gaèlique*) par d'ar saozneg

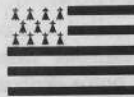
Bro-Gembre :

- Poblans : 3 milion a dud
- Diazé politig : Kambr bro-adel (*ged ar gelloud d'ober al lézennoù*)

- Yalhad ar vro : 20 miliard euro
- Yézh ofisiel : ar hembraeg, par d'ar saozneg

Breizh :

- Poblans : 4,3 milion a dud
- Diazé politig : Kuzul rannvro (*4 départ /5*). Al ligér-Atlantel distaget azoh ar ré-rall - *Heb ar gelloud de ober lézennoù*.
- Yalhad ar vro : 0,98 miliard euro
- Yézh ofisiel : ar galleg. Ar brezhoneg a zo nahet (Art. II al Lézenn-Diazé).

.Chetu un dra splann : n'on-es ket, ni Breizhiz, nag ar gel-

loud, nag an argant. Penaoz enta doned de benn a ziwenn or yézh ?

Mar chomam mud, pé ged meni-vennantéioù, é veem arhoazh diempennet én ur vro "Far-West"...

Perchans éma ar skolioù diüyézeg é kreskad a-nebeudigoù, ré a-nebeudigoù, med é kreskad alkent ! Hag é kavam, beb blé, 5 000 a dud én oed é teskein ar brezhoneg, par ma hellant. Espér enta a zo hoazh...Espér én Europa hag a labour aveid rein muioh a frankiz d'hé broioù, ha diwenn o sévenadurioù èl trézolioù ar bed.

.Dalham mad, dalham sterd. Ne chomam ket àr vord an hent; ar ré-rall a zo doh or gortoz.

"Tostaad a hra an dé, an dé kaer a hoantam, ma vo or broig-ni èl kement bro, diliamm; ma hello or brezhoneg, èl kement yézh a zo, é meuleudi ar bed de Zoué, kaoud hé léh éndro..."

Loeiz Herrieù é 1932

**« Sell-àrdran » diàr
gwiskamantou
Pléhéneg, é bro an
Orient.**

Kant bro, kant giz, kant par-
réz, kant iliz.

Ur feson é de zigor or skrid
ged ar hrennlavar-man àr an
dishanvalded ha spisialded a-
zivout ar gwiskamantou é
Breizh, épad an XIXved ha
XXved kantvléad. Ar « sell-
àrdran »-man a fall dehon dis-
koein gwiskamantou breizheg
Pléhéneg, an déieu fest hag an
déieu pandéieg, a houdé kreiz
an XIXved kantvléad betag
kreiz ar XXved kantvléad.

Eraok displeg dré ar munut ar
gwiskamantou-sé, red é gober
ur gammdro ged en Istoér.

É Breizh, èl én oll broioù a
Frans, éraog an XIXved kant-
vléad, ar beizanted a oé gwis-
ket ér memes feson. Dougein
a hrent ur gwiskamant revé
rank ar gompaniunezh, rénet
ged réolennoù stréh ha lorchuz.

**Rétrospective
du costume
plouhinécois, du bassin
de Lorient.**

« Cent pays, cent modes, cent
paroisses, cent églises.

*Ce dicton est une manière
d'introduire notre propos sur
la diversité et la singularité
des modes vestimentaires bre-
tonnes au cours des XIXème
et XXème siècles. Cette ré-
trospective a pour intention
de présenter le costume bre-
ton plouhinécois dans les
jours à la fois de fête et du
quotidien du milieu du
XIXème siècle au milieu du
XXème siècle.*

*Avant de préciser les carac-
téristiques de ce costume, il
est nécessaire de faire un petit
détour historique.*

*En Bretagne, comme dans
toute la France, avant le
XIXème siècle, les paysans
étaient sensiblement vêtus de
la même façon. Ils portaient
un costume de classe sociale
qui était strictement régi par*

les lois somptuaires.

Ged ar réolennoù-sé, ne cho-
mé ket mui ged Yann Kouér
nameid kemér danùé diféson
èl berlingue, droguet, tire-
laine, pillot ha lién groeit lièz-
mad ged labour ar familh pé
ar rannvro. An noblans hag ar
vourhizion a hellé, ind, pré-
nein mehér lorchuz ha brage-
risoù talvouduz.

Gourhemenn ar Roué, ér
1737, hag a ré d'an noblans
an droed de zougein an
« Indienne », a zo bet distroet
ged plijadur dré ar beizanted,
pé kentoh dré mouzéed an
dud-sé. Laram penaos an
« Indienne » pé al lién koton a
oé de getan gwenneit ha
goudé liùet ged liùaj kroguz.
Al lién-sé, kaliko ha mouse-
line, prénet dré ar vourhi-
zion pinùig ha dré an
noblans, a zé a vro an Indez,
hanùet bro ar hoton, én
amzér-sé. Kompaniunezh an
Indez en-doé en dégaset de
Vro Frans.

Med, én despet d'an traou-sé,
lod brasan ar bobl a chomé én

*Ces lois ne laissaient à Jac-
ques Bonhomme que les tissus
grossiers comme le berlingue,
le droguet, la tire-laine, le pil-
lot et la toile souvent produits
par l'artisanat familial ou
local. Tandis qu'elles réserver-
aient aux nobles et aux bour-
geois l'utilisation de certaines
riches étoffes et ornements
précieux.*

*L'ordonnance royale de 1737
qui donnait l'usage de « l'in-
dienne » à la noblesse, fut
gaillardement transgressée
par des manants, plus spécia-
lement par des manantes.
Précisons que « l'indienne »
ou toile de coton très fine
était d'abord blanchie puis
peinte avec des réserves de
mordants. Ces toiles de cali-
cot et de mousseline, que la
haute bourgeoisie et la no-
blesse s'arrachaient à prix
d'or provenaient de l'Inde,
pays du coton par excellence
à l'époque et qui étaient im-
portés en France par la Com-
pagnie des Indes Orientales.*

Mais, il n'en reste pas moins

é rank.

que la masse du peuple demeurait à son rang.

Elsé, é kendalhé ur sort gwiskamant ingal eid an oll gouérizion, èl ma hellam kaouid ur skwér mad anchon é taolennou ar vreudér Le Nain. Tu zo de lared, é berr gériou, penaos é oé ar giz ér XVIIved kantvleád ged ar feson-sé : aveid ar wazed, un tok klaüet pé ur bounet gloan ru pé glaz, unan pé meur a jiletennou é krohenn gavr pé deved, ur gamizolenn vraz pé bihan, ha bragoù braz ged chaochoù pé **ganache**, ha botoù koed.

Ainsi se maintenait une sorte d'uniforme de la paysannerie dont on peut avoir un bon exemple dans les tableaux des frères Le Nain. On peut l'inventorier sommairement au XVIIème siècle de la manière suivante : pour les hommes, chapeau à cuve et à bonnet de laine rouge ou bleue, un ou plusieurs gilets de peau de bique ou de mouton, veste de longueur variable, grandes culottes assorties de guêtres ou de ganaches, sabots.

Aveid ar mouézed, distéroh hoazh é ar giz : kapot pé koéf én dro d'ur bounet é ter lodenn, un hivizenn lién, ur gorvigenn vihan heb divréh, ur vroh mehér mortaluz àr unan pé meur a vroh-vihan hag un dantér ged « devantér » pé « piécette ». É studi an testimoniou kohan é spisér penaos, éraok ar XVIIved kantvleád, gwiskamantou ar bobl é Breizh a oé dishanval-tré ag ur vro d'un arall.

Pour les femmes, la mise est plus sommaire encore : capot ou coiffe emboitant sur un bonnet à trois quartiers, chemise de toile, corselet sans manches, jupe de gros drap sur un ou plusieurs jupons et un tablier à devantier ou piécette.

L'étude de sources plus anciennes précise qu'avant même le XVIIème siècle, les costumes populaires en Bretagne montraient une différenciation locale bien affirmée.

Èl ma nen dé ket bet miret

gwiskamantou ar maréiou tremenet-sé, red é deom sellet doh an ikonografi sakret hag a gennig deom merchoù talvouduz. Skeudennoù breizheg Fiakr an Iwerhonad hag Izidor ar Spaniard, diwennerion al labour-douar, a zisko penaoz

En l'absence presque totale de costumes conservés pour ces périodes, l'iconographie religieuse nous apporte des indications précieuses. Les sculptures bretonnes de Fiakr l'Irlandais- et d'Isidore l'Espagnol, deux saints protecteurs de l'agriculture, sont représentées dans le costume des paysans.

éh oé neuzé gwiskamantou ar beizanted. An traou-sé a zo lodennou-diazé hag a vo mammennou aveid giziou niverruz ar beizanted én XXved kantvleád. Ar gér-sé « giz », « guise » é galleg, a servij de anùein modou an dud àr ar mézoù ; ken pi-nùig é ar sinifians en-des, ma lar ar hrenlavar-man :

**Peb bro, peb giz.
E peb bro peb gwiskamant.**

Skridoù kempennet é ga brezhoneg ged J.J.ar Fl

Illustration 1: Saint Isidore, bois polychrome, XVIIe siècle, Quimper, Musée Départemental breton

(De genderhel A suivre... E niverenn 115 de zoned)

lleg ged an Intron Bernadet och ha Loeiz ar Mouël.

Ce sont là les éléments de base qui donneront naissance aux innombrables guises paysannes du XXème siècle. Ce mot « guise » ou « giz » en breton, qui désigne toujours nos modes paysannes, est riche de sens comme le dit ce dicton :

Peb bro, peb giz : « chaque pays, chaque costume »

te Malette ha troeit é E miz gwenholon 2010.

ISTOÉR AN ARMORIG (kendalh)

Alis (1203 – 1213)

Kentéh ma oé arriüet an doéré a varù Arzhur, Stadoù-Breizh, tolpet é Gwénéed, en-doé anzaüet Guy Thouars èl mélestrour an Dugelezh, èl goard d'é verh a dri blé Alis.

Ar Varoned en-doé goulennet eùé, ged ar Roué, ma vehé torret mestroni Iéhann àr an oll douarou hag a oé é bieù geton, é oll kornadoù ar Rouantelezh.

Ha brezél enta hoazh étré Philippe-Auguste ha Iéhann-Dirantelezh. Hennen a oé bet forset neuzé de guitad grons ar Rouantelezh, ged ar vézh a voud bet dilézet ged an oll (1204). Lakeit en-doé mem é Rouantelezh é Bro-Saoz édan mestroni ar Pab, aveid parraad Philippe-Auguste a zoned d'um gemér dohton, én tu-rall de Vor-Breizh.

Ar Varoned breton en-doé neuzé skarzhet a vro-Dol hag a gornadoù ar Mané-Sant-Mikél, an oll Normaëd hag a oé chomet du-zé. Intañet o-

doé eùé ul lodenn a zugelezh an Normandi, aveid kastiein an Normaëd, hag en-doé dégaset kement a zrougoù de Zugelezh Breizh (1204).

Mez Philippe-Auguste n'en-doé ket diskocit dehé gradvad erbed. E sonj-éan ne oé ket dakor de Vreizh hé frankiz, goudé boud kaset kuit ar Roué Plantagenet...mez kentoh lakad an Normandi ha Breizh àr-un-dro édan é gel-loud-éan. Rag-sé en-doé keméret kér an Naoned ged é soudarded, ér blé 1206.

El-sé eùé en-doé rénet, éanmem, an Dugelezh abézh étré 1206 ha 1213, é-léh Guy Thouars hag a oé intañv Konstans, an Dugéz marù, ha goard Alis, an Dugéz yaouang.

E gwirioné, ar wir héritouréz de Gonstans en-devehé deliet boud hé hoér kozhan Aliénor, hag a oé dalhet prizoneréz ged ar Saozon, én ur hovand é kosté Bristol.

Azé é chomas betag hé marù (ér blé 1241), heb boud anzaüet biskoazh èl héritouréz d'an Dugeléz - goudé marù Arzhur - nag ged ar Roué Plantagenet Iéhann, na ged Philippe-Auguste. Nag un dristé !

Er prantad-hont, Philippe-Auguste a glaské diméein Alis, hag en-doé neuzé 9 vlé.

Bé Alis hag hé merh Yoland é Abati Ar Gér-Neüé - Naoned

Sonjet en-doé, de getan, é Henri Avaugour, Aotrou Kont Landregér hag héritour de Gontelezh Penthierù (ur hroèdur a 4 blé, heb-kén !), mez dibabet a oé bet kentoh

Pier-Dreux (*Pierre de Dreux*), tostoh de gérentaj ar Rouaë a Frans.

Pier-Dreux en-doé, é miz genvér 1213, rantet d'ar Roué al lid-gwasal plén, kent boud euredet d'an Dugéz Alis.

En amzér-hont, éh oé bet eùé un dispéah braz é broiou ar hreisté a Frans, én arbenn a goal-gredennou ar Gatared*, streüet niveruz én dro de gériou Albi, Carcassonne ha Toulouse. Ar Pab en-doé saüet ur groézadeg éneb dehé (1209), hag ar Varoned breton a oé deit - a vostadoù - de gemér perzh én emgannou. En o mesk éh oé un Aotrou breton a rank ihuél, Simon-Monfort, deit de voud forh brudet én arbenn ag é fal-lanté. Groeit en-doé lahein an oll dud a gér Béziers, rag ne hellé ket diforh ar Gatared émesk ar ré-rall. « Lazhet-ind rah, a laras-éan, ged aotré kannad ar Pab, Doué éanmem a hrei an dibab étrézé ! » Chom a hra hoazh biù, hiniü-an-dé, an évor a obéroù Simon-Monfort..

**An Duged tennet a rummad Dreux
(Pier Falgoéreg – Iéhan Rouz – Iéhan IIIvet – Arzhur
IIvet – Iéhan IVvet)**

Pier Falgoéreg (Pierre Mauclerc) 1213 – 1234

Deit de voud Dug Breizh, dré é eured ged an Dugéz Alís – ha dré vennanté Philippe-Auguste – Pier Dreux en-doé, èl rézon, anzaüet mestroni ar Roué àr an Dugelezh, én ur rantein dehon al lid goazoniezh deliet :

- aveid an douarou en-doé é rouantelezh Frans (revé ar giz « plén »)

hag aveid Dugelezh Breizh (heb ne ouier ma oé bet revé al lid « plén », pé pas).

Ataù en em ziskoas berped fidél de Philippe-Auguste be-tag marù ar Roué, ér blé 1223. Keméret en-doé perzh ér hroézadegoù kempennet dré ar Rouantelezh éneb de zifidéled Albi ha Toulouse (1219 ha 1226).

Moranüet a oé bet « Fal-Gloéreg » (*Mauclerc*) én arbenn ag ar vennanté en-doé de lakad an dud a iliz de blégein

de-hon. A-fed, deit a oé an esko-bed de benn a rénein kérioù an eskobtioù heb soursi erbed a vestroni an Dug arnehé.

Pier Falgoéreg

Pier en-doé um geméret, de getan, de eskobed Dol (1214) hag an Naoned (1217), mez ar ré-man en-doé reskondet...

12

(moned d'ar bajenn 17)

FESTIVAL ETRKEL TIEG AN ORIENT

Aveid é 40 ved blé, ar Festival 2010 en des laket en inour Bro BREIZH. Inouret é bet enta kaer-braz, rag n'en des ket bet biskoazh kement a dud (árdro de 800 000), na kement ag arvestoù talvouduz hag a zevransoù é pep léh, nivér anhé é oé penn d'o gweled heb dispign blank erbet.

Lisardo Lombardia, penn-rénour ar FIL en des enta dispiléget oll an traou-sé, ha laret

pegement a blijadur en des bet én ur hwéled berzh-mad (succès) an dro-blé man. Deusto d'ar 5 milion euros en des koustet, un tammig segal a chom hoah ér yalh. A-benn ar blé, é vo tro ar Gelted divroed (*an diaspora*) de voud én inour.

**KENSTRIVADeg
AR BAGADOU**

Cap Caval en des, hoah ur wézh, skrapet ar hetan priz ha oeit geton neuzé ar maout eid an derved blé de-heul, dirag bagadoù Kemper ha Kemperlé. Gelled a hra enta sonerion bigouden Plomeur boud randonuz.

Jil Servat, èl berped disent (*rebelle*), med ataù tinér a galon, en des hoah inouret braz é Vro. Kafiet en des dirag 3000 a dud ha lakeit ér sal gozig jourdoul ur filaj.

13

Banleioù ar Vreizhoù Kestleg

Bagad Bro Kemperle

Ar Valé a denn Vraz

Ar sellerion a zo, ur hwéh hoah, deit a vostad (60 000 émant bet nivéret), de wéled ar Gelted a beb bro é valé é ruioù An Oriant. Etré daoù garh a dud bamet, ar bagadoù, ar herlennoù (73 tolpad-3 000 a gorollerion, musisianed, ha kanerion), gwisket ged o bragoù kaeran, en des baléet épad ar sul mitin. Un arvest souézhuz kaeroh eid biskoazh !

Doziged de Terra

Kanlanted Sant Evarze

Nolwenn Korbell an des plunjet chelaouerion an Hoariva Braz (*Grand Théâtre*) én un arvest "showrock" bervidant. Kanet en des ar plah blév mekén, é brezhoneg hag é saozoneg, pennadoù-kañ ag hé devéhan pladenn « Noazh ».

Alan Stivell

Laz - Kana Penn Ar Bed

Noz Vraz BREIZH

An nozezh-man ne oé ket un nozezh èl ar rérall, én arbenn ma oé bro BREIZH én inour. Ag an dibab éma bet bagad An Oriant. Korollerion Pont-'n Abad en des gouiet kéjal an tu hengounel hag an tu modern én o dansoù. Souéhuz é bet eùé laz-kana Penn ar Bed. Hag a benn ar fin é tas Alan Stivell, gorteit ged an oïl. Laket en des de gleüed é zevéhan pladenn: *Esmérald*, heb ankouéhein ar péh en des reit berh dehon ér ré kozhan ag é bladennoù hag a hra atañ plijadur de gleüed. Deliein a hré enta noz Breizh boud heb par : éna bet !

Karen Matheson en des kañet ged hé zolpad Capercaillie

Bagad Lann Bihoué
Épad un noz burzhuduz

Divroa ged strolladhoariva Ar Vro Bagan

Breizh a zo bet, a verped, kenent un vro a zivroerezh el ur vro a vinihi (*d'asile*), med diskoeit é bet kentoh glahar an dud divroet ér pézh-hoari "Divroa", saüet, é brezhoneg, ged strollad Ar Vro Bagan. Kaset om elsé étre kornadoù Breizh ha broioù pell ha gwelet on es buhé truhéuz ar Vretoned divroet. Gelled a hram en devoud keu mar nen dé ket bet groeit muioh a vrud a-zivoud an arvest-sé, rag ne oé ket kalz a dud én téatr braz aveid gwélet ar pézh-hoari talvouduz-sé.

Kevrenn Alré én un arvest kaer, a neüé saüet : "IMOER"

Soldat Louis, ar strollad gañet én Oriant, en des hoah intafiet an "Espace Marine", aveid an devéhan arvest ag ar Festival, ged o soñennoù merchet dré ar mor ha Breizh.

Luhskudennoù/Disoh : Yves Le Guludec
(Photos/Réalisation)
Testennoù : Jobig Le Guludec

(Kendalh pajenn 12)

dehon é houlenñ ged arheskob Tours er skomunigein. Ha éan neuzé d'un gemér eüé de eskob Roazhon, ha skomunizet a oé bet hoazh ur wézh !

An eskobed en-doé kaset an afér de léz Rom, ha cherret a oé bet an oll ilizioù é Breizh, én atretan, aveid lakad an Dug de zistañein d'é hourhemennoù. Pléget en-doé Pier abenn ar fin (é 1230).

En heveleb prantad, Pier en-doé klasket eüé goannad gelloud an Aotrouné braz, é lemel geté ul lod ag o gwirioù. El-sé en-doé lakeit lez-varn meur an Dugelezh adreist de diér-barn an Aotrouniezhoù. Diskaret en-doé eüé a-gren « lézenn ar pesé » hag a leské ged Aotrouné al Léon an droed de skrapein an oll madoù deit d'an aod goudé ur pesé (*naufirage*).

Lod ag an Aotrouné en-doé enta um saüet éneb d'an Dug, betag vennein derhel penn dehon é emgann Kastel-Briant (1222). Féahet a oent bet, mez an Dug en-doé douseit ursort é hourhemen-

noù én o hevér, èl ma en-doé groeit é kevér an eskobed.

Klasket en-doé eüé kreskein é helloud ér vro é precein ged yalhad an Dugelezh droedoù an Aotrouné hag a oé én diovér, èl kontegezhioù al Léon ha Penthierù...Chom a hras eüé geton Kontegezh ar Porhoed, goudé an emgann gounidet dehon é Kastel-Briant.

Philippe-Auguste a oé marù ér blé 1223. E vab Loeiz VIIIvet en-doé keméret é léh, mez marüet en-doé, éan eüé, tri blé arlerh, ér blé 1226, én ul lezel ur mab a 12 vlé, Loeiz IXvet. Deit a oé enta Blanche de Castille, mamm ha goardéz ar Roué yaouang, de voud réneréz ar Rouantelezh.

Ne blijé ket forh anehi de bennoù braz ar Rouantelezh. Pier en-doé um lakeit a du geté, ha keméret perzh enta ér chikan éneb d'ar Réneréz. Honnen en-doé neoazh um gleüet geton aveid gratad dimeein hé eil mab Ichann de verh yaouang Pier, hag aveid

rein d'an Dug, én atretan, mélestradur ar hérioù hag a zelié boud devéhatoh lod Iehann...Eneb d'an emgleù-sé, é telié Pier um zistag grons azoh ar Rouané Plantagenet ha lezel de Barlemant Pariz an droed de eil-varnein an oll prosézioù ketan-barnet é léz-varnioù an Dugelezh.

Deusto d'an emgleù-sé (feur Vendôme) - hag a oé ker spleituz aveiton - Pier en-doé ursort keméret perzh én ur gevredaj arall kempennet hoazh éneb de vBlanche de Castille, ged harp Henri, mab Iéhann-Dirantelezh. Hennen a venné èl-sé adgounid tammi-goù ag an douaroù en-doé é dud agent é Rouantelezh Frans.

Mez Loeiz IXvet, deit én oed ha kounaret, en-doé neuzé torret mestroni Pier àr an Dugelezh, ha lammet geton é garg a zDug (1234), betag ma veché bet Iéhann (*mab Pier*) én oed de zougein éan-mem ar garg-sé. En atretan, an Dugelezh a oé rénet dré ar Rouantelezh, ha Pier deit de voud an Aotrou de Braine hebkén

(*é kosté Soissons*), ne oé ket mui nameid goard é vab !

Pier en-doé diméet diù wézh :
- ar wézh ketan, de Alis, Dugéz Breizh, hag en-doé reit dehon 2 a vugalé : ur plah, Yoland, hag ur mab, Iéhann, hanüet « **Ar Rouz** »
- an eil gwézh, de vMargeit Montaigu : honnen n'en-doé ket reit krouédur erbed dehon.

Tri blé devéhatoh, éh oé bet reit de Iéhann kouronenn an Duged (1237).

Moned a hras neuzé é dad de obér brezél, én Azia-Tostan, àr un dro ged ar Roué Loeiz IXvet, é 1239 ha 1248, ha kaved a hras du-hont ar marù àr ar mor, é toned éndro de Vreizh, ér blé 1250.

Ean é, -doh ma kredér - endes lakeit ar garell du (*an erminig*) àr siell ha banniél an Dugelezh. Mez lod ag an istoérerion a lar eùé penaoz éh oé dija al lon-sé àr gein monedoù ar vro, 200 vlé kent...Ne ouiér ket ged più éma ar wirioné !

Ataù, éh oé Pier un dén forh zesket, hag é stad de gem-

penn, é galleg, barzhonegoù nifl ha tinér, èl ré Thibaud de

Champagne. Mez alas ! kollet é bet rah ar skridoù-sé !

Iéhann-Rouz (1237 – 1286)

Kouronet é Roazhon, dirag an Eskobed hag Aotrouné an Dugelezh, Iéhann-Rouz a rénas ar vro épad tost de 50 vlé, én ur chomel berped forh sentuz d'ar Rouañé Loeiz IXvet (1226 – 1270) ha Philippe IIIvet (1270 – 1285).

Iéhann-Rouz

Lared a hrér liéz anehon éh oé bet un dén avizet ha fur, dishanval mad enta doh é

dad, hag a oé "tabutour four-douillour ha digempenn", revé komzoù Loeiz Herriéu én „Istoér Breizh“.

Um ziskoeit en-doé neoazh kri a galon é kevér an uzeüion (*ar Juifed*), é sentein grons doh gourhemenoù Philippe-Auguste. O forbañet en-doé ér méz ag an Dugelezh, ged ali ar Stadoù-Breizh, tolpet é Ploarmel ér blé 1240. Deli a hrent kuitad ar vro de virüikin, heb tennein blank erbed ged o delierion. Kalz anehé en-doé neuzé kollet o buhé, én arbenn a gazoni an oll én o hevér, an Noblans, an dud a iliz, ar vourhizion hag ar bobl.

Iéhann-Rouz a glaské eùé, èl é dad, goannad bili ar Varoned ihuélan àr ar vro, ha forset en-doé ré Léon, Klison ha Lannvaos de blégein dehon, goudé ma o-doé péet

kir braz aveid prénein o frankiz...

A-fed, prestein a hré argand d'an Aotrouné én diovér, ha chom a hré o madoù geton, pe ne oent ket é stad de zakor an argand prestet dehé. El-sé éh oé bet gounidet d'an Dug douarou an Aotrouné é Dinan, Montroulez, an Naoned, Roazhon, Gwénéed ha Brest.

Mar a wézh mem é prené, didro kaer, an Aotrouniezhioù lakeit é gwerzh du-man ha du-zé, èl Muzilleg, an Hen-Bont ha Gourin...Ha kemmet en-doé a du-rall al lézenn a-zivoud ar rantoù deliet diar madoù an Aotrouné édan oed : é léh moned, èl agent, d'an Aotrou hag en-doé bili arnehé, dégaset a oent breman de yalhad an Dug éan-mem !

Deit a oé enta Iéhann-Rouz (hag an Dugelezh) de voud pinùig braz. Ha neuzé en-doé lakeit é sonj de vrasad é gastell Susinioù, é parréz Sarzhaù, én arbenn ag ar blijadur en-doé berped é

viùein azé, hag é jiboésad é koedoù Rhuys.

Chomet a oé ér péah ged an Iliz, deusto ma en-doé klasket tennin a eskobti an Naoned ar rantoù hi-doé gounidet, tré ma oé chomet heb eskob.

Moned a hras de Rom, ér blé 1250, aveid habaskad kemenou ar Pab éneb d'ar ré hag a oé bet skomuniet é gré é dad. Sentuz a oé enta d'an Iliz, dré vraz, ha d'ar Roué a Frans, hed é vuhé. Keméret en-doé mem perzh én devéhan kroézadeg (é 1270), àr un dro ged ar Roué Loeiz IXvet..

Marùet en-doé Iéhann-Rouz ér blé 1286, én ul lezel 8 a vugalé, reit dehon dré é bried Blanche de Champagne, marù, hi eùé, 3 blé kent.

E vab Iéhann a oé diméet de vBéatrix, merh Henri IIIvet, Roué Bro-Saoz. Dakoret a oé bet neuzé dehon an Aotrouniezh en-doé é gourdadoù àr gontegezh Richmond, é Bro-Saoz.

Douaret a oé bet korv an Dug é menati Prières, é kosté Muzilleg, tost de gastell Susi-

niou. Korv é bried Béatrix a oé bet douaret é menati ar

Joé, én Hen-Bont.....

Iéhann IIIvet (1286 – 1305)

Iéhann IIIvet en-doé rantet al lidoù-goazoniezh deliet, d'ar Roué Saoz é dad kaer aveid Kontegezh Richmond, ha de Philippe-le-Bel (1285 – 1314) aveid an Dugelezh. Sonjein a hré enta boud é péah geté o-daou.

Mez adkroget en-doé neuzé ar brezél étre an daou Roué. An Dug breton en-doé um lakeit, de getan, a du ged Henri III é dad kaer, ha lesket en-doé ar Saozon de dreuzin an Dugelezh, àr o hent tréma kreisté ar Rouantelezh.

Alas ! Ar soudarded Saozon en-doé um daolet àr ar vro èl ul lu goaskerion dilézenn. Intañet o-doé ar gér a Gonk-Léon (1289), ha lazhet un nivér braz a dud é kosté Sant-Mahé. Dizalbadet o-doé mem Menati Landévenneg, ur wézh ohpenn...Iéhann en-doé enta chifet dohté, hag um lakeit a-houdevéh a-du ged ar

Fransizion. E dad-kaer en-doé neuzé lammet geton é gKon-telezh Richmond, é Bro-Saoz.

Red a oé bet neuzé d'an Dug anzaù gelleoud ha mestroni plén Philippe-le-Bel...ha reseù an inour de voud hanùet Baron-Meur ar Rouantelezh (*Pair de France, é galleg*). An inour-sé er laké àr an heveleb pazenn èl an Duged arall ér Rouantelezh (1207).

Hardéhted ar Roué én é gevér ér prantad-hont a oé kentoh divezul. Kasein a hré kemennoù de Aotrouné an Dugelezh, heb lared d'an Dug ha seùel a hré gourhemennou ér Rouantelezh abézh (é Breizh eùé), heb goulenn kousant an Dug, èl – dré skuir – é kevér an uzurerion, pé an obérerion-monedou, pé hoazh é kevér mench an Tanpl...

Iéhann a chomé mud.

Um vellet en-doé neoazh a wellad melestradur an Dugelezh, èl ma en-doé groeit Loeiz IXvet ér Rouantelezh. El-sé en-doé, é Stadoù Plouarmel (1288), klasket torrein lézennoù gozh hag a waské an dud :

- Lézenn an « **drederann** » (*tierçage, é galleg*) hag a ré d'an Aotrouné 30 % a rantoù ar gwizion édan oèd ;

Ha taos ar « **pred-eured** » (*le past-nuptial, é galleg*) hag a gousté kir braz d'ar priedoù .

Ar hemmadurioù-sé a lamé ul lodenn a rantoù an Aotrouné hag an eskobed. Kaset oé bet an afér de léz Rom.

Armerhuz a oé Iéhann - èl é dad - , ha deit a oé, éan eùé, de voud pinuig meurbet, ged ur yalhad a 166 000 livr-eur é trezol Kastell An Naoned. Ne oé largantéuz nameid é kevér ar veneh Karmed a bPlouarmel.

Chom a hré dehon neoazh un trébill a bouiz ged aférioù an Iliz, a-zivoud galv an esko

Internant Iéhann IIIvet

bed de léz-Rom. An Dug endoé enta lakeit é sonj de voned de Lyon aveid reizhein an traoù ged ar Pab Klément Vvet, hag a zelié boud kourounet azé, ér blé 1305.

Iéhann a zalhé kabestr marh ar Pab én é zaouorn épad ar préhésion...pe goézhaz arnehon ur vangoér mein, digempouizet dré un nivér braz a dud pignet arnehi.

Flastret a oé bet an Dug édan ar mein, hag èl-sé é kollas é vuhé (1305). Douaret a oé bet é gorv é menati ar gKarmed, é Plouarmel. Lezel a hré é garg a Zug d'é vab Arzhur....

Loeiz ar Mouél (*de genderhel*)

DARVOUDOU DE ZONED

11/11/2010 : Un enderùiad é iliz-veur Santéz Anna de 3 eur , é koun a ar Vretoned marù épad ar brezélioù.

Penn ar préhésion d'an 11 a viz kalan-gouiañv 2009

4/12/2010 : Santéz Anna Gwénéed a gouvi hé izili hag é mignonned d'un devezh-labour é Lokénin, Parréz Pléhéneg.

Komans a hrei de 10 eur a-veid achiù de 6 eur d'enderù. Un overenn a vo lidet de 6 eur é iliz Lokénin.....

+

24/12/2010 : Overenn Nendéleg é Lann-ar-Stér.

+

31/12/2010 : Pred-noz (réveillon) ha Fest-Noz é Kaodan, ged Tarzh-An-Deiz. Pgz : 06 83 45 34 66

+

Ha degas sonj a hram ag al lénnadenn é « Ti-Parréz » Bubri, de beb trived sadorn ag ar miz, de 5 eur d'enderù

betag 7 eur. Digor é d'ar ré a garehé deskein lénn ha komz ar gwénédeg, ged brezhonegerion ar vro.....

Kan an daraskl (ged Pier Mari Jéhanno)

Un daraskl `m'es kleüet
É hwitellad hé soñenn
Ar ar barr ihuélan
Ér blein ag an elvenn
A gresk dreist ar fetan
É gwern rouz ar strakenn.
Chomet a oen souézet
A pe m'es-hi hleüet.
Éh oem hoaz é fin meurzh.
Ar an douar é chomé erh
E meur-a-léh oé reù gwenn.
A p'em-es devalet
Ar vord ar riolenn
Ur bod haleg é bleü
Ged é gahoù gwisket
En-des reit dein de ouied
Eh a ar fall amzér de ged.

Goudé skrid :

An obérenn-man em-es skriüet ér blé 1988.
Chetu daoù ugent vlé éh on é chom én Trêzh-Kozh, é Pléhéneg, ha heb
arsaù, beb blé, éh es un daraskl é kañein a-dreist fetan ar strakenn. (Pier-
Mari).

Laredoù :

Kerzhed, èl ma ei éh ei,
Èl ur havr étré naù blei(z).

Red é labourad
Pé bihannad ar skudellad

UN TAMMIG KALON DIEZ

The musical score is written on three staves. The lyrics are written below the notes. The first line of music corresponds to the first line of lyrics: 'Un tam-mig, un tam- mig, m'em es ka- lon di- ez, Un tam-mig, un tam-'. The second line of music corresponds to the second line of lyrics: 'mig, m'em es ka- lon di- ez. Un tam-mig, un tam-mig, m'em es ka-'. The third line of music corresponds to the third line of lyrics: 'lon di- ez, kleü et e hran là- red ma di- mé- et me mes- trez.'

Un tammig, un tammig m'em-es kalon diéz :
Kleüed a hran lared ma diméet me mestréz.

Ha m'en-dé gwir kleüet, èl m'en-dé gwir laret
Kent ma vo noz heneah, é vein bet é ouied.

Kent ma vo noz heneah, é vein boud é ouied
Ha me gasei genein men gwellan kensorted.

Ha me gasei genein men gwellan kensorted
Ged an eun a voud pilet àr an hent é moned...

Fondet hwi merh youank, fondet hwi ho timé
Ha me vo fidél deoh ér rest a mem buhé »

« Ho ya, dénig youank, ho komzoù a zo mad,
Kent ma vo noz heneah, m'o ranto de me zad...

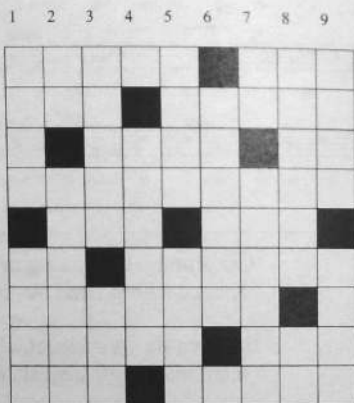
Ho tad hwi merh youang zo un tad dinatur
Zimé é vugalé éneb d'o flijadur.”

Tennet a Livr Jean-Louis Larboulette – Dastum Bro-Ereg

GIRIOÙ-KROEZ (ged Kermorvan)

A-hed

- 1-Sko a hra 72 taol peb munut.-Mike dibennet.
- 2-Na liüet braù an én !.-Yaoù an Asansion pé an...
- 3-(én ur) bourmén, pé....-Gir ur hroèdur aheurtet.
- 4-Kêr Bro Léon.
- 5-Liamm.-Departamant n° 1.
- 6-Ya amérikán.- Latenn, laret adurall.
- 7-Kêrbenn. Israël.
- 8-Canada dibennet. Rouz dilostet.
- 9-Kensonennoù én Natan. Aveid gobér bara.

A-dreuz

- 1.-Léh a zastum ar skouted.-Nato é New-York, lénnet a véz tu é Paris.
- 2.-Gir-mell.- (a)ziazéent.
- 3.-Yézh.-Karget.- 4.-Doned de voud gouieg
- 5.-Elen é krapein.-Mab dehon (diù letrenn)- 6-Lojeris ar meneh.- 7-éma é Londrez.-Nevers a zo é gêrbenn.- 8.-Soñenn.- Merch ul liestér.- 9.-Bag dehon (daoù gir)- (a) dreuz an nadoé.

Reskond : (ne sellet ket heb klask !)

A-hed : 1.-KALON.-IKE.-2.-ARA.-EMSAV.-3.-VALE.-NA.-4.-PLABENNEG.-5.-ARI.-AIN.-6.-OK.-LETENN.-7.-TELAVIV.-8.-ANADA.-ROU.-9.-NTN. BLEUD.

A-dreuz : 1.-KAMP.-OTAN.-2.-AR.-LARENT.-3.-LAVAR.-LAN.-4.-ABILAD.-5.-NELE.-EVAB.-6.-MENATI.-7.-IS.-NIEVRE.-8.-KANENN.-OU.-9.-EVAG.-NEUD

Atlantic
Breizh
Kopiadennoù

Skritelloù, mailing, kartennoù-
dégemer, pik-fax, grouiennerezh,
plastikerezh, boulhadurezh...

KOPIADENNOU EN HO UNAN

Jean-Michel MAHEVAS : 02 97 35 22 61
abcopies56@wanadoo.fr
10, avenue A. FRANCE 56100 LORIENT

Studierion
Kevredigezhoù
Entreprizioù
Ne vern più...

ENEZ GROE - Kambrou-ostiz(chambres d'hôtes) Digor a-hed ar blez

3, Ar Leurc'hae Enez Groe Pgz : 06 09 71 01 91

AMZER NEVEZ

Kentelioù ha stajoù sonerezh, dañs ha brezhoneg ;
Lévræoueg keltieg, abadennoù sonerezh, festoù noz
Dégemer evit ar c'hevredigezhioù (saliou emvod...)

Amzer Nevez-Soe 56 270 Planvour Plg:02 97 86 32 08
Fax : 02 97 86 39 77 e-mail amzernevez@wanadoo.fr

ASSOCIATION BRO-EREG La Grande Métairie 56340 CARNAC

Pour toute correspondance relative à la rédaction de la revue AN DOERE
à l'association, pour les abonnements à la revue
écrire à :

Ao Alfons Samson : 8, Av. Jules Le Guen - 56260 AN ARVOR
N° CCP de l'Association : NANTES 4 287 62 E (chèques libellés
à l'ordre de Kevredigezh Bro-Ereg)

Kenlabourerion An Doéré en niverenn-mann
Loeiz Ar Mouél - Mériadeg Herrieù - Jobig Le Guludeg
Alfons Samson - P M Jéhanno - Yves Le Guludeg

AN DOERE : Publication trimestrielle : prix du numéro : 4 €

Abonnement annuel (4 numéros) : 15 €

+ 1 € (adhésion à l'association) = 16 €

Gérant de la publication : Louis LE MOUËL

Directeur de la publication : Alfons Samson

27, rue de Ferdinand Le Dressay - 56000 GWENED

N° C.P.P.A.P. 64 359 (03 1982) N° ISSN. 0750.3326.

Dépot légal 3ème trimestre 2010

INTERNET : <http://perso.libertysurf.fr/andoere> E-MAIL : andoere@libertysurf.fr

N° : 115

an

DOËTRIE

Priz:4 €

DASTUMADENN É BREZHONEG BRO GWÉNEDE

É Chapél Sant-Fiakr Gwidel (pajenn 6.)

SKOL- UHEL AR VRO
INSTITUT CULTUREL
DE BRETAGNE

E
Kastell
An Erminig

6, stradae an Nor Bostern
(rue porte poterne)
56 000 GWENED
Pzg : (Tél) 02 97 68 31 10
Plr : (Fax) 02 97 68 31 18
lcb.suav@wanadoo.fr

www.skoluhelarvro.org

Festival
INTER CELTIQUE
Lorient
Emvod ar Gelted

DU 5 AU 14 AOÛT 2011
Année des Diasporas Celtiques
Tous les accents de la Celtitude

**Crédit Mutuel
de Bretagne**

LA banque à qui parler

BLÉAD MAD D'AN OLL

Reseùet, lénnerion ker, or gwellañ hoantoù aveid ar
blé 2011

ROLL AR PENNADOÙ

KELENN AR BREZHONEG :	P. 4
GOUDÉ NANDELEG	P. 5 - 6
ISTOÉR AN ARMORIG : An Duged	P. 7 - 11
<i>Arzhur II vet</i> 1305 - 1312	
<i>Iéhann III vet</i> 1312 - 1341	
GWISKAMANT PLEHENEG	P. 12 - 18
LIET INTERNATIONAL	P. 19 - 20
DARVOUDOÙ	P. 21
REIN DORN DE JOACHIM	P. 22
AR HAD HAG AR VAOT	P. 23
SOÑENN KARANTÉ	P. 24 - 25
GIRIOU KROEZ	P. 26

Kirieg é peb skrivagner aveid ar skridoù embannet,
édan é hanù, é pajennoù An Doéré

Kelenn ar brezhoneg

Jean-Claude Le Ruyet en-des skriüet deom ul lizhêr a-zivoud é dézenn saüet ur blé-so, édan rénérezh Fransis Favereau, diwar-benn kelenn ar brezhoneg dré ar vro ha levezon (*influence*) ar galleg war distagadur (*prononciation*) ar yézh ér skolioù diüyézheg. Peder réolenn-diazé a zeliéhé, revé Jean-Claude Le Ruyet, derhel é ijïn d'ar brezhoneg, é léh boud diarm édan pouiz ar galleg, yézh kentañ bremañ gozig an oll skolaerion.

De getañ é fallehé gobér daoù dra :

- Spisad ar mankoù ha gwellaad neuzé ar stumm de gelenn.

- Gwellaad ar benveg-skri-vein, rag èl m'éma é tigor an nor de levezon ar galleg.

Chetu ul labour a bouiz aveid an oll stummerion ha kelennerion, an oll ré hag a oui skriü é brezhoneg ...a lar Jean-Claude Le Ruyet. « Arriü é an termén, a gredan, da gas an traoù da benn da vad, diwar un diazez splann : gwel-

laad ar Peurunvan-41, ha ne vehé ket kalz a dra d'ober, é gwirioné. »

Trugaré de Jean-Claude Le Ruyet. E sonj-éan a zo on hannini. Tregont vlé-so bremañ éh oé saüet or gevredigezh ha geti « An Doéré » évid ma vehé bet dalhet biü ar yézh é Bro-Gwénéed, én ur sonjal gobér al liamm étre ar ré a oé brezhonegerion a-vihan hag ar ré a oé neüevrezhonegerion.

N'om ket deit de benn a dolpad tud, èl ma oé neuzé or soñj, én ur meni-akademi évid reizhañ pé pinüikaad ar yézh. Bremañ marsé éma arriü an termén. Mall braz é, ken diéz a vé en em zijablein ag ar fall blegoù.

Ne vank ket a dud barreg de gemér o lod én ur meni-akademi, tud gouizieg ha tré d'en em emgleü ged furnéz, brezhonegerion ha gwénéderion én o mesk évid diwenn ijïn o yézh.

Un doéré vad enta ! Ni zo a du geté penn-da-benn.....

GOUDE NANDELEG

Ged o zud, oeit é kuit ar vugalé vihan, lod kosté Agen, lod arall kosté Naoned, lod hoazh étal Gwénéed ha ré-arall é Pariz.

Elsé éh a an traoù ; pen dé achiü ar fest, peb unan én é loj.

Ar Rouañé zo deit. Achiü é gouéliü Nandeleg.

Ha chetu ni on daoù, on unan gaer én on ti. Goudé boud biüet ged kement a drouz, breman an didrouz a zo un tammig trist.

Aveid peurachiü kourz Nandeleg, red é plégein an traoù. Hwi a oui awalh, kement a vugalé lan a vuhé a lak an traoù dibenn kaer én ti. Kavet a vé ér haü traoù hag a vé renket (*rangées*) ér sulér. Mem benüegér a zo streüet ér stal (*atelier*). Petra faotent gobér ged kement a blanchennoù koad hag a dachoù ? Hoarioù bugalé ! Hoariet o-des ér jardin ged podoù douar poèh. Ar lod muian anché a zo fondet. Ne vern ! Agnès en-des golhet ar lin-

séliü. M'em-es sekouret geti d'o flégein ha d'o lakad én armenér.

Gorteit on-es hoazh ur suhun éraog plégein ar hraouig (*crèche*).

Plijadur braz on-es bet d'er saüein. Tristoh é d'é renkein (*remiser*).

El ar blé paset, ar sapin kroéz a zo bet lakeit én é vouist. Unan plastik é . Agnès a lar éma ékolojikoh gobér elsé ha gouarnein ar memes gwéenn peb blé ; elsé, emé-hi, ne vé ket trohet sapinenn e-bed ér hoedoù. Un tammig diéz é dein komprenn al lézennoù ékolojik-sé.

Goudé ar wéenn plastik, arriü é an dro d'an delwennigoù (*santons*) de voud renket.

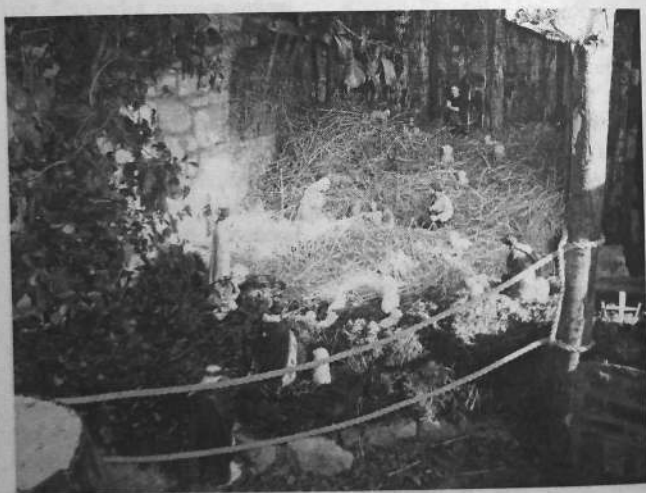
Ar mabig Jézuz n'en-des ket mui kalz a blouz én é bailhad (*mangeoire*). Sant-Joheb en-des kollet é fri èl ar peur-kèh olifant ; ré vraz a oé é hani. An tri bugul a zo bet lakeit én ur memes papér ; èlsé ind a vo kavet ar un dro, ar blé de zoned. Unan ag an deved en-

des torret é gar, èl an azenn.
Neùé-flamm é hoazh an éjon.
Laret a vé éma bet prénet ar
blé-man; neoazh, éan en-des
daoù-ugent vlé.

Ged un tammig tristé, lakeit é
bet ar pakadoù ér sulér.
Agnès, pegourz é tei éndro ar
vugalé bihan é vakans ?

Jean-Jacques Le Floch

Kraouig Chapél Sant-Fiakr é Gwidel :

El beb blé é vé kempennet ur hraouig ag an didab é Chapél Sant-Fiakr é Gwidel.
Ar blé-man éma bet diskoeit penaoz é viüé an dud én o ziér, pé én o zachennoù, chetu árdro tri ugent vlé-so.
Trugaré d'ar ré a gempenn ar hraouig hag a blij kement d'an oll viziterion.

6

ISTOER AN ARMORIG (*kendalh*)

Er prantad-hont é viüé eüé un
dén santél :

Iwan Hélori (1253 – 1303).

*Sant Iwan étré ur peur hag un dén
pinuig, é iliz-vamm Kemper.*

Béleg a oé ha barnér.
Diwenn a hré ar ré beur, heb
goulenn geté gopr erbed.
Lared a hrér mem penaoz en-
doé gwerzhet é varh d'é vre-
reg aveid prénein ed ged ar-

gand ar werzh, ha magein èl-
sé ar beurizion hag a oé én
diovér én dro dehon.

An iliz en-des en disklériet èl
Sant, hag eil-batrom an Du-
gelezh. Kevredad an dud a
lézenn en dégemér eüé èl o
fatrom, ér bed abézh.....

*E di-kañv é iliz vamm Sant Korantin é
Kemper*

ARZHUR II vet 1305 – 1312

Rénezh Arzhur IIvet, èl
Dug Breizh, a zo bet kentoh
berr – 7 vlé hebkén – mez ur
prantad péahuz, ha spleituz
aveid ar Vro.

Sentuz a oé é kevér ar Roué

Philippe-le-Bel. Ne gredas
ket enta diwenn bourhizion
Sant-Maloù hag en-doé um
saüet éneb d'o eskob (ér blé
1308); vennein a hrent boud
dégeméret édan bili an Dug.

7

Mez doujein a hré-éan kounar Philippe-le-Bel, hag a venné-éan én amzér-hont derhel Aotrouniezhoù an oll eskobed édan mestroni ar Roué.

Ne gredas ket naket temall d'ar Roué é laeronsi digalon é kevér meneh an Tampl ; lesket en-doé ofiserion ar Roué de obér o goall-labour én Dugelezh, heb lared nitra. Kemennet en-doé neoazh ma vehé reit madoù an Tampl é Breizh de vBredér an Ospital-Sant-Iéhan, kentoh eid de yalhad ar Rouantelezh.

Deit a oé de benn eùe a glozein an tabut saüet étre an eskobed hag an Dugelezh a-houdé amzér Pier-Falgoéreg. Revé an emgleù neüé, siellet goudé tolpad ar Stadoù é Plouarmel (é 1309), ar gwirioù temallet a oé bet reizhet. Lézen an « drederann » a oé bet diskennet d'un naüvet heb-kén, é léh an 30 % deliet agent, ha taos ar « pred-eured » a oé deit de voud kazimant nitra : 3 pé 4 blank, ha mem nebeutoh, pe oé madoù ar priedoù ré zisté.

E tolpad Plouarmel éh oé bet diféret eùé, aveid ar wézh

ketan, nivér ar gannaded hag a oé dibabet ged kérioù vrasan an Dugelezh. Deit a oent de voud un « Drederann-Stad » hanval-tré doh an « Tiers-Etat » ér Rouantelezh.

Arzhur II vet a oé bet diméet diù wézh. Ar wézh ketan en-doé diméet d'un intron **Biskontéz Limoges**, hag en-doé reit tri mab dehon :

-**Iéhan** : éan en-devo kouronenn é dad, arlerh é varü ; hanüet a vo Iéhan III vet.

-**Guy**, Aotrou Kont Pen-thierü ha Biskont Limoges ; marüet en-doé ér blé 1381, én ul lezel ur verh hanüet **Jann**.

-Ha **Pièr**, hag a varüas ér blé 1312, heb lezel kroédur erbed.

An eil gwézh, en-doé diméet de Ioland, merh an Aotrou Kont Dreux, ha Kontéz Montfort-L'Amaury. Reit hi-doé d'hé fried 5 merh, hag ur mab hanüet **Iéhan (Iéhan Montfort)**.

Iéhan-Montfort a oé enta un hantér-breur de Iéhan III vet, mez ne oé ket karanté erbed étrézé, rag Iéhan III vet n'en-doé ket biskoazh

kousantet de eil-euredenn é dad.

Marüet en-doé Arzhur II vet ér blé 1312, ha douaret a oé

bet é gorv, èl hanni é dad, é menati ar gKarmed, é Plouarmel.

*

Bé Duged Breizh Iéhan II ha Iéhan III

Revé é vennanté éh oé bet douaret an Dug Iéhan II é Chapél ar Garmed ér blé 1305. Etaldoñ éma bet lakeit kalon é vab Arzhur II mariü d'an 30 a viz imbrill 1312 hag é vab bihan Iéhan III mariü é 1341. Neuzé é komansas Brezél an Héritaj é Breizh.

An Dug Iéhan IV en-doé saüet ur bé, mez lammet a oé bet pe oé bet diskaret Chapél ar Garmed é 1593, ha diskaret éndro épad an Dispéah Braz. Delüennoù an Duged a zo bet reneüet é 1821 ha lakeit é iliz-parréz Plouarmel.

IÉHANN III vet – 1312 – 1341 :

Iéhann III vet a zo bet, épad é amzér rénerezh, un dén péahuz, karet ged an oll, ha lan a zoujans é kevér ar Roué a Frans.

Amisted en-doé eùé aveid rouañé Bro-Saoz. Dakoret a oé bet enta dehon, ér blé 1313, ar bieù en-doé Duged Breizh a-houdé 1066 àr Gontelezh Richmond, é Bro-Saoz. Ar bieù-sé a zégasé dehon éleih a inour hag a rantoù.

Deit a oé an Dugelezh Breizh de voud ur brinselezh émesk ar ré pinùikan, ha darempredoù hi-doé liéz ged ar Rouañé hag ar brinsed arall én dro dehi.

Melestradur ar Vro a oé bet moderneit eùé, a-houdé Pier Fallgoéreg. Ken éféduz a oé breman èl ne vern pé rouantelezh brudet :

-**Eizh sénéchal** a zalhé léh an Dug é peb unan ag an eizh « Baillaj » ;

-**Ur hansielour** a viré kemmennoù an Dug, hag o hasé

d'an oll ré hag a zelié o reseù ;

-Ur « **Maréchal** » a réné lu an Dugelezh, édan gelloud an Dug ;

-**Ar pemp reseùour** a esté an taosoù diàr douaroù an dud hag ar rantoù deliet d'an Dugelezh.

An Dug a glaské berped petra a oé ar spleitusan aveid ar Vro, ha goulenn a hré liéz aliou an Aotrouné, an eskobed, hé ré Stadoù-Breizh, kent diférein gourhemennou neùé.

El-sé éh oé bet diazéet é Pariz daoù di-skolaj aveid dégemér ar skolaerion a Vreizh : an Ti-Skolaj Landrégér, hag an Ti-Skolaj Kemeù.

Temallet a vé neoazh dehon boud chomet mud ha bouar é kevér abuzoù ofiserion ar Roué én Dugelezh. Skrapet o-doé monèdoù an Dugelezh é sigur ne oent ket stummet

agrén revé gourhemennou ar Rouantelezh.

Chomet a oé dinerzh eùé, p'en-doé ar Pab hanùet eskobed é Breizh, revé kinnig ar Roué (ér blé 1315), heb goulenn é sonj ged an Dug...

Chifet en-doé neoazh, ha dihunet en-doé, p'en-doé vennet ar Roué tennein de reseùerion ar Rouantelezh, é léh ré an Dugelezh, ar rantoù deliet d'an eskobtioù heb eskob, én atretan de zone-digezh un eskob neùé. An Dug en-doé neuzé harpet goulenn an 9 eskob a Vreizh ; gwell a oé geté péein ar rantoù de ofiserion an Dug kentoh eid koézhel édan bili lézennerion Philippe-le-Bel.

A-fed, boud a oé hoazh un dra arall lan a zanjér aveid an Dug : ul lodenn vad ag an Aotrouné a oé chifet dohton én arbenn ag an nivér a Normañé ha Saozon én é léz, hag én arbenn ag an dismantoù truhég o-doé groeit ér vro. Ha deit a oé dehé ar gustum de gemér servij é lu ar Rouantelezh...ha de sentein gwéhavé de hourhemennou ar Roué kentoh eid de ré

an Dug !

Iéhann III vet a oé bet kouviet de gemér perzh én ur brezél kempennet dré ar Roué Philippe-le-Bel éneb de Gontegézh Flandréz, hag éneb de Roantelezh Bro-Saoz. Kavet a hras ar marù é toned d'ar vro goudé ar brezél-sé, ér blé 1341.

Diméet a oé bet 3 gwézh, mez n'en-doé ket bet kroédur erbed. Laret a oé anehon éh oé bet un Dug « *kentoh mad* » mez, groeit en-doé neoazh ur pikol gaou d'an Dugelezh, é verùel heb boud lared grons più en-doé dibabet aveid boud lakeit é penn ar vro àr é lerh :

Jann, un niéz dehon, merh é vreur Guy, ha Kontéz Pen-thierù ; diméet a oé de **Karl Blois**, a gérentaj Rouañé Frans ;

Pé **Iéhann Montfort**, é hantér-vreur, mab Ioland eil bried é dad, diméet a oé éan de **Jann-Flandréz**.

Azé éh oé mammenn an Dispéah de zoned...

(De genderhel) *Loeiz Ar Mouë*

Diar Guiskamant Pléhéneg (Kendalh an niverenn 114) *Rétrospective du vêtement plouhinecois (par Madame Bernadette Malette)*

Arouézenn ar poblans é Pléhéneg, hanter labourizion douar, hanter marteloded, a spisa gwiskamant ar wazed é kontrél de hannu ar mouézed. Heb selled doh o rank sosial, oll ar mouézed a wiské gwiskamant bro an Oriant.

La caractéristique de la population plouhinecoise, mi-paysanne, mi-maritime, détermine le costume masculin contrairement au costume féminin. Quelle que soit leur appartenance sociale, toutes les femmes portaient le costume du pays lorientais.

Ar peizant a wiské ar gwiskamant mod-koh, an tok diù séienn ha blouk ardran, ar bragou-berr de getan ha goudé, ul lavreg rézennet pé ingal, hag ar jiletenn velouz ar ur roched gwenn.

Le paysan portait le costume traditionnel breton, le chapeau à guides, le brageu-berr puis le pantalon rayé ou uni et la veste de velours sur la chemise blanche.

Illustration 2: Costume de fête et du quotidien du paysan

Ar martelod a wiské ar gwiskamant mod-ker é lién diù-vréchenn, ar jiletenn un tammig gwasket, al lavreg « pont », ar roched gwenn ged ur hougen boutonet é feson « Mao » (èl ma vé laret breman) pé ur hougen klasik hag ar bounet frank-tré, hanüet ar bounet « kaoh saout ».

Le marin portait le costume de ville en drap de sergé double, la veste légèrement cintrée, le pantalon à pont, la chemise blanche à col boutonné à la « Mao » (comme l'on dit maintenant) ou à col classique et le bérêt très large appelé le bérêt « kaoh saout ».

Atao a-zivoud gwiskamant ar varteloded, goudé ar bléadoù 1920 treménet, ar rummadoù neüé en-des dilézet ar bounet aveid kemér an tok « melon » ha goudé hoazh, ar « borsalino » pé ar gasketenn ged « visière » vihan aveid an déioù gouil ha priedelezh. Gwéled a oé bet eüé én amzér-hont, ar gwiskamant ter lodenn ged ur lavreg stréh hanüet « tuyau de poêle » hag ar roched ged ur hougen penn-pléget, hag eüé ur mouchet-goug.

Toujours dans le costume masculin maritime, à partir des années 1920 environ, les nouvelles générations ont abandonné le bérêt pour le chapeau melon et plus tard, le borsalino ou encore la casquette à petite visière pour les jours de fête et de mariage. Le costume trois pièces avec le pantalon très étroit appelé « tuyau de poêle » et la chemise à col cassé et le nœud paillon est apparu.

Ar gasketenn hag ar bounet « kaoh saout » a oé impléet o daou épad ar bléioù-sé. Ar bounet a oé hoazh douget ged ar ré gohan betag ar bléioù 1955. Ar bounet-sé, ur sort bounet bro Euskadi ged ur biüenn ledan, a chervijé d'ar vorerion de virein ho chik-butun abarh. Ar gasketenn ged visière vihan a zo bet douget d'ar hetan ged marteloded an Intell ér bléioù 1920.

La casquette et le béret « kaoh saout » sont portés simultanément dans ces mêmes années. Le béret était encore de mise jusque dans les années 1955 pour les plus anciens. Ce béret, genre béret basque mais à large bord, permettait aux pêcheurs de conserver leur chique à l'intérieur. La casquette à petite visière aurait été portée pour la première fois par les pêcheurs étellois dans les années 1920.

Ën é vuhé pamdéieg, ar martelod a oé gwisket ged ur gwiskamant lién glaz, ged ur jiletenn pé ur vareuzenn, ur roched hag ur houriz flanell.

Dans le quotidien, le marin était vêtu de costume de toile bleue, la veste ou la vareuse, avec la chemise et la ceinture de flanelle.

Epad ar gouiañv, ar pull mor, glazmor ged skeudenn un éor à an diaraog.

Illustration 3. Pêcheurs portant le béret "kaoh saout".

En hiver, le pull marin, bleu-marine avec une ancre de marine sur le devant du pull.

Les sabots de bois étaient la chaussure du quotidien avec des chaussons montants ou boutonnés fabriqués au Crochet en laine noire.

Ar beizanted a wiské gozig ar memes tra, heb ar gasketenn hag ar pull heb an éor. Ind a zougé àr o fenn ar bounet bro Euskadi pé ar gasketenn « jockey ».

Les paysans portaient sensiblement le même vêtement sans la casquette et le pull sans une ancre de marine. Le béret basque ou la casquette jockey était leur coiffure.

Illustration 4. Pêcheur portant la casquette à petite visière.

A-zivoud ar gwiskamant ag ar groagé, ar habell a oé ar hapot douget étal ar mor, ag ar Vendée betag an Normandi. Ar hapot strih a oé kempennet ged ur gapuch ter lodenn, douget àr ur bounet koton àrdro d'ar penn, én un dastum ar bléu ha klommet édan àr jot. Ar hapot-sé e oé bet ledaneit braz ha bihan revé ar parréziou.

Pour ce qui est du costume féminin, la coiffure était le capot porté sur le littoral, de la Vendée à la Normandie. Le capot étroit était formé d'une capuche à 3 pans, porté sur un bonnet de coton emboitant la tête en emprisonnant la chevelure et noué sous le menton. Ce capot s'est plus ou moins élargi selon les bourgades.

Illustration 5: Capot d'hiver ou de deuil et capot d'été

Groeit a oé ged mehér gloan ha velouz aveid ar gouiañv ha termén ar begin, hag aveid an hañv, groeit e oé ged kaliko koton, skeudennou pis arnehon pé bokedoù bihan liù mourb pé glaz hag ampézed. Or mammoù-kun en-des en douget betag ar bléieu 1955. Laram eùé penaos ar hapot a oé ledan-tré é Pléhéneg, é kontrél d'an hani Gävres, ar barréz a-gosté

Ar hoéf artizant ged hir pastelloù stréh, é lién linon koton, douget betag achiù-mant ar XIXved kantvleád ha dereu ar XXved kantvleád a oé ampézed ha pléget dré dan ar hoéf ged kuhein ar bounet klommet édan ar jot. An

Il était fabriqué en tissus de laine et de velours pour l'hiver et la période de deuil et pour l'été, en calicot de coton à pois ou à petites fleurs de couleur violette ou bleue et amidonnée. Nos aïeules l'ont porté jusqu'en 1955 environ. Soulignons qu'à Plouhinec, le capot était très large contrairement à Gävres, commune voisine.

La coiffe artisanale à longs pans en linon de coton portée au XIXème siècle et au tout début du XXème siècle était amidonnée et repliée vers le fond masquant le bonnet noué sous le menton. Elle était la coiffure d'un costume très long en toile de bure marron avec un tablier à devantier.

traou-sé a oé kabell ur gwiskamant hir-tré é lién burell gell ohpenn un dantér ged devantier.

Ar gwiskamant-sé a oé douget én Oriant betag ar blé 1908 ged un nebeud a vouézed. Ar hoéf-sé en-doé berraeit goudé én ur holl ar pastelloù stréh. Ged ar simpladur-sé éma bet aozet ar hoéf a-vreman, kempenet ged ur bounet hanùet beguin hag ar hoéf gwirion.

Ce costume fut porté à Lorient jusqu'en 1908 par quelques personnes. Cette coiffe se réduit avec la disparition des pans. Cette simplification aboutit à la coiffe actuelle qui est composée d'un bonnet appelé béguin et de la coiffe proprement dite.

Illustration 6: R.Y. CRESTON, Le costume breton

Illustration 8: Coiffe actuelle de Lorient en nèle découpé

Illustration 7: Coiffe artisanale

Un derved lodenn a beurachiù an oll ged ur hougenig hanùet fichu.

Un troisième élément complète cet ensemble d'une collerette appelée fichu.

An ollad-sé, é linon fin a oé ingal pé brodet didro kaer ged neudennoù tennet hag achiüet ged un dantell fin. Arriüet é a-houdé ar brodereh tulle ged un nivér braz a skeudennoù klasked ha diglasket hag a rament a vraüité de giz an Oriant.

Cet ensemble en linon fin était uni ou brodé très sobrement à fils tirés ou terminé par une fine dentelle puis est arrivée la broderie sur tulle avec une grande variété de motifs très recherchés qui nous donnent ces coiffes magnifiques à la mode de Lorient.

Illustration 8. Evolution de la coiffure appelée unist, finis

Laram eüé penaos ar hapot hag ar hoéf a oé douget o daou ar un dro betag ar bléioù 1955.

Précisons que le capot et la coiffe se portaient simultanément jusque dans les années 1955.

Kempennet é ar gwiskamant é ter lodenn. Ar horvbroh, é cachemire gloan tinér ha velouz, a laosk de wéled ar viüenn velouz ar ar skoé eid diskoein hé zalvoudegezh.

Le costume est constitué de trois pièces. Le corps de robe en cachemire de laine fine et de velours laisse visible la lisière du velours sur l'épaule pour montrer sa qualité.

(de genderhel)

(à suivre)

LIET INTERNATIONAL

Petra é ar gevredigezh-sé ? Gozig disanaüet é genem-ni, mez éleih anaüetoh ér broioù a ziavéz. Saüet é bet é rannvro Fris (*én Holland*) ér blé 2002, aveid brudein ar yézhoù minorel, de lared é, ar yézhoù bihannañ komzet é broioù Europa. El lod muiañ anehé, an dud é karg en-des komprenet pé ken talvouduz é ar rann-yézhoù biü-sé ar dachenn ar sévenadur, nameid ér vro-ni, léh ma nen dé ket or pennoù braz kalz a du aveid an traoù-sé.

A-houdé ma dé bet saüet, Liet International a gempenn beb blé ur genstrivadeg (*concours*) : ar 7 vet ar blé-man, én ur vro bennag ag an Europa. Delé a oé dehon, de getan, boud ar wézh-man é Bro-Skos, mez abenn ar fin, éma bet dibabet Breizh ha kéré An Oriant : un inour braz aveidom ! Um zispleg a hra an arvest revé giz an "Eurovision"...

En Oriant aozet é bet é sal vraz Cosmao Dumanoir hag

heuliet é bet ged un nivér braz a sellerion, hag ar al leur ean-mem, dré ar skinweliou (**Ty Télé, Tébéo, TV Roazhon**) ha dré an Internet. Ar che-laouerion en-des eüé gellet er hleüed ar **Radio-Bro-Gwénéd**. Harpet a oé ar vanifestadeg drest-oll dré Kuzul Bro-Breizh, Kuzul Europa ha Kér An Oriant.

Unneg strollad dibabet én o rann-broioù en-des keméret perzh barzh an arvest. Deit a oent a beb korn : Bro-Skos, Karéli (*Russia*), Norvéj, ag ar Broioù keltieg, Korsika, hh...Ar hañour Dom Duff a oé divennour ar brezhoneg.

Ar hetan priz (priz ar Jury : *ar maout*) a zo bet gounidet dré ar Strollad "Orka" deit ag an inizennoù Féroë; ar ré-man a zo bet dakoret dehé o emrénerzh (*autonomie*) é Bro Danmark. Léhiet int étre Norvéj hag Island. Hoariet o-des ged benüigér muzik groeit a-dal dafar dibaréz (*dépareillés*) deit a beb tu. Priz an arvesterion (Priz ar Bobl)

a zo oeit d'ar strollad « R-esistence », deit a rann-vro Frioul (*Italia*). Kañet o-des én o rann-yézh : ar Frioulan. Siwazh aveid Breizh, Dom Duff a zo bet ranket an devézhan. Or gourhemenoù d'an aozerion ha d'an oll en-des

groeit brud d'ar yézhoù minorel ha de gevredigezh Liet International.

Luhskeudennoù (*fotoioù*) :
Matyas Le Brun - Testennoù :
Jobig hag Yves Le Guludec.

Strollad « R-esistence in Dub
(Frioul – Italia)
Priz an aevesterion

DARVOUDOU (*épad an tri miz de zoned*):

E Gwened : Yaoù an Erminig

Skol Uhel ar Vro a ginnig deom peb yaoù prezegennoù ag an dibab èl :

«*La Langue Gauloise* » ged Jean Bernard

«*Conomor entre mythe et réalité* » ged Christiane Kerboul-Vilhon, d'an 31 a viz meurzh

«*L'Etat Breton et sa monnaie* » ged Daniel Cariou, d'an 28 a viz ebrel

De 6 eur de noz é Kastell an Erminig – Gwened.

Distro Geltaz ar Fur :

Ged plijadur é adkavam boèh folk Geltaz ar Fur. Kañein a hra dreistoll é brezhoneg . Priz an DVD : 15 euro.
E Ti-ar-Bed Keltiek ha Coop-Breizh

Bro-Gozh :

Edan berr é vo lakeit é gwerzh ur film-video – 30 mn. é brezhoneg, ha 30 é galleg – a-zivoud “Gouél Bro-Gozh ma Zadoù” dalhet é Lesneven é miz even 2010. Kontein a hra istoér ar hañ hag arlerh é vé kleùet ar **Bro-Gozh** kañet a galon ged 200 kañour tolpet é iliz Lesneven.

15 euro a gousto (*mizoù-kas abarzh*) de ré er breno éraog miz meurzh. Gwerhet a vo neuzé 20 euro pe vo arriüet àr ar stallevrioù.

Chekenn de gas heb gortoz enta de :

Bro-Gozh ma Zadoù B.P. 70 815 56 108 An Oriant Cedex.
www.brogozhmazadou.com / gouelarbrogozh@aliceadsl.fr

Rein dorn de Joachim

Joachim, mab Jean-Michel ha Ghislaine Mahévas, a zo bet bebeilpennet chetu daoù vléso ged ur harr-tan. Chomet é miziadoù digousians; komanset en-des alkent bouljal é vizied, gwéled, kompren ar pezh a zo laret dehon, ha mem reskond é berr giroù. Hir a vo an hent

aveid kaved éndro ur vuhé jaojabl. Red a vo dehon duahein doh ar jestoù pamdéieg kollet; n'hello ket doned de benn heb implé mékanikou koustuz. Ur gevredigezh a zo bet saüet aveid dastum an argant rekiz. Ar chekennoù a zo de gas é hanù

Siège social: Association « Soutien à Joachim »
Joachim MAHEVAS
Kerdréan 56550 LOCOAL-MENDON
soutienajoachim@gmail.com

Ur Fest-Deiz hag ur Fest-Noz a vo aveitoñ é Lokoal (*Sal Emeraude*) d'ar sadorn 26 a viz Meurzh a-zebri 4 eur d'enderù.

Ar Vreudér Mahévas a lido an dé-sé o 32 vlé èl hoarierion bombard ha binioù. Tu a vo de gaved azé évaj ha bouéd.

Perhinded ar Vrezhonegerion é Santéz Anna :

Ar blé-man é vo lidet ar perhinded d'ar sul 10 a viz ebrél (*im-brill*) é léh d'ar sul devézhan ar miz, ged :

- Overenn-bred de 11 eur
- Chapelet ha Gospéroù de 2 eur ½

AR HAD HAG AR VAOT

De betra rédeg ker buan é léh diblas sioul, d'an eur ha d'an dé merchet ?

Ar Had hag ar Vaot hiriù a ra dem ur skwir dispar.

“Deit koustelé, a lar ar Vaot, ne veët ket é penn ar prad, é me raog mé tuchant !”

« Petra 'laret hwi azé ? a respond ar had treid hir. Un dra vad a vehé deoh kemér an dram rekiz aveid ésaad d'ho mél-penn ! Rag goannad a hra ar mél, doh ma wélan !”

“Goann pé pas, éh an mé koustelé genoh !”

Elsé éh oé bet lakeit ur prim, d'an hanni a vehé ketañ.

Aveid ar Had, n'hé-doé nameid kant paz d'obér. Amzér awalh dehi enta de vouitad un herrad é kaoleg ur peizant, d'obér un hun goudé pred, àr ar hrienn hlaz.

Ar Vaot, heb selled, nag a glei, nag a zehoù, a yê fur ged hé hent, heb près, mez heb dalé, ged ar vennanté de hounid memestra, rag éma hé inour én hoari !

Ar Had, n'hé-des nameid tri saill d'obér, nitraig aveiti, ken

akoursset de déhein a brès kaer dirag ar châs, ken a vé bamet ar ré-man ! P'en dé ar Vaot é voned sonn ha fur ged hé hent éma é selled doh bokèdoù ar hleu, doh kogus én Néañv, doh ar parkoù, doh ar légumaj a gar hi kement ! Tèr dilenn a gemér én ur dre-mén; amzér zo, amzér zo !...

Doh an taol-fin, hé lagad luemm a wél éh oé ar Vaot tost kaer de lakad hé fem de stokein doh ar pâl !...Neuzé é strimp ar Had èl un tenn ...Ya, koll amzér zo liéz koll an inour !...Ema ar Vaot ar getañ, ha hi de lared d'ar Had : “De betra a dalv ho herr ker braz ? Mé é ar getañ deusto dein boud goall sammet : petra a vehé ahanoh, pe vehé ho ti àr ho kein ? Ya, hir é ho tiùharr, mez berr berr ho spered !.....”

Diarbenn La Fontaine, ged Mériadeg

KARANTE ER FLAGENN

Sonerezh, karanté ér flagenn...

Gwéz- ha rall me mamm gozh ka- ret a la- ré dein li- éz chom ér
gér de vro-chen- nad o! ha di- wall doh an oll baotred ha pas mo-
ned ge- té d'ar fla- genn de ge- naou- ad ér
fla- gen- noù boud a zo dis- héol ha boud a zo a- vé! ar gri-
bienn ar ma- né- iou o! ér fla- genn meur a wézh an diaoul a dro de
beb eil penn ré a chom ged o son- jôù.

Gwézh arall me mamm gozh karet
A laré dein liéz chom ér gér de vrochennad o!
Ha diwall doh an oll baotred
Ha pas moned geté d'ar flagenn de genaouad

Diskan :

**Er flagennoù boud a zo dishéol
Ha boud zo avél àr grienn ar mañéioù o!
Er flagenn mar a wézh an diaoul
A dro de beb eil penn ré a chom ged o soñjoù.**

Na kouardet enta ur plahig
Ha ne oui nitra ag an traoù a garanté o!
Dihouiegién hé halonig

A drebillioù an dud a-zivoud ar fallanté.

Ha betag pemp plé àrnugent
Ha boud ur plahig koant, o fé ! n'em soursian ket o!
Neoazh an oll dud àr me hent
A zébouké àrnein taolou lagad arloupet.

O deit 'ta genein d'ar flagenn
A laras dein ur goaz, ha ni a cherro kenaoù, o!
Er flagenn éh es un dervenn
Ni chouko édanti de huanadein hunvreoù

Em unan, kensort, ne dein ket
De zivarrein kenaoù genoh é koed ar flagenn o!
Ragsé ne ouian tamm erbed
Péh ivoul beruidant a hell krogein én ho penn.

Med, ma laket ho soñj genein
N'ankoéhet ket, m'ho ped, em-es tad ha mamm ér gér o!
Un dé, mar fall deoh diméein
Gouiet, betag hiziù é hellan hoazh diover

Ya, genoh àr lein ar mañé
Me yei ged plijadur de chelaoued an avél o!
Eun em-es ag en-devoud ké
Hag a voud bet genoh ér flagenn...ér mêz ahoél.

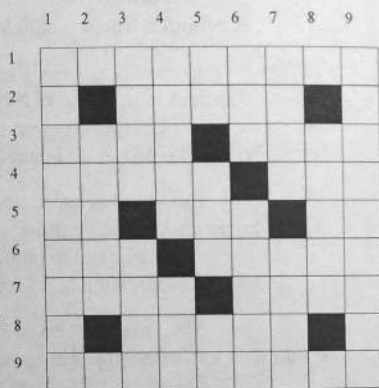
Ha breman pen don diméet
Kavein a hran bourruz mon'd de valé d'ar flagenn o!
Na douset ... boud ged ur pried
E komz ar garanté...én dishéol àr ar flourenn.

(diàr labour Gwennedal, Person Kistinid) **Pier Mari**

GIRIOÙ-KROEZ (ged Kermorvan)

A-hed

- 1-Bihannoh eid an hantér.
- 2-En arbenn de.
- 3-E kosté.-Paotr ar voéz.
- 4-Hoariour muzik.-Roué al loned dibennet, ha lakeit a zehoù de glei..
- 5-Petremant.-Tivl dilostet. Hantér tamm.-
- 6-An overenn a zo unan.-Stank.
- 7-Fallein a hra 2 anehon a veid gobér 2.-vezé. lénnet a zehoù de glei.
- 8-Desket gwézharrall é kloerdi..
- 9-Lan ar wérenn..

A-dreuz

- 1.-Getoñ é kouskér sioul.
- 2.-Lakad plouz àr an ti.
- 3.-Kontrél àr.-un herrad amzér rekiz.
- 4.-Dalhet ! ur chignan a-drechil.
- 5.-Estet a veid gobér bara.-Liammet ged Orangis é 78.-Pas mé!
- 6.-Gar keméret dré an déhoù- Vatein hab é vogalenn ketañ.
- 7.-Galon dibennet ! Azenn heb an eil vogalenn.
- 8.-Hebzon n'hellér ket moned pelloh.
- 9.-Nozech vad lared a-durall.

Reskond : (ne sellet ket heb klask !)

A-hed : 1.-TREDERANN.-2.-DEDAL.-3.-ETAL.-GOAZ.-4.-SONER.-NOI.-5.-PE.-TIV.-TA.-6.-LID.-STARD.-7.-UNAN.-EZEV.-8.-LATIN.-9.-GWERENNAD.

A-dreuz : 1.-TRESPLUEG.-2.-TOEIN.-3.-EDAN.-DALE.-4.-DELET.-NAR.-5.-ED.-RIS.-TE.-6.-RAG.-7.-VTEIN.-7.-ALON.-AZNN.-8.-AOTRE.-9.-NOZIADVAD.

Atlantic
Breizh
Kopiadennoù

Skritelloù, mailing, kartennoù-
degemer, pik-fax, grouiennerezh,
plastikerezh, bouhadurezh...

KOPIADENNOU EN HO UNAN

Jean-Michel MAHEVAS : 02 97 35 22 61
abcopies56@wanadoo.fr
10, avenue A. FRANCE 56100 LORIENT

Studierion
Kevredigezhoù
Entreprizioù
Ne vern plù...

ENEZ GROE - Kambrou-ostiz(chambres d'hôtes) Digor a-hed ar blez

3, Ar Leurc'hae Enez Groe Pgz : 06 09 71 01 91

AMZER NEVEZ

Kentelioù ha stajoù sonerezh, dañs ha brezhoneg ;
Lévraoueg keltieg, abadennoù sonerezh, festoù noz
Degemer evit ar c'hevredigezhioù (saliou emvod...)

Amzer Nevez-Soe 56 270 Planvour Plg:02 97 86 32 08
Fax : 02 97 86 39 77 e-mail amzernevez@wanadoo.fr

ASSOCIATION BRO-EREG La Grande Métairie 56340 CARNAC

Pour toute correspondance relative à la rédaction de la revue AN DOERE
à l'association, pour les abonnements à la revue
écrire à :

Ao Alfons Samson : 8, Av. Jules Le Guen - 56260 AN ARVOR

N° CCP de l'Association : NANTES 4 287 62 E (chèques libellés
à l'ordre de Kevredigeñ Bro-Ereg)

Kenlabourerion An Doéré en niverenn-mann

Loeiz Ar Mouël - Jean-Jacques Le Floch - Jobig hag Yves Le Guludeg

Alfons Samson - P M Jéhanno -

Les 32 ans des FRÈRES MAHEVAS

Fest-Deiz
Salle Emeraude
à Carnac le 26/03/2011

Concert

Fest-Noz

- Bagadou (An Gessant, Roñsed-Mor, Kevredigeñ Bro-Ereg, Moulin Vert, Kerlenn Pondi, Kemperle, Saint Malo)
- Frères Mahevas, Lothodé & Co, Moal Chaplin, Botuha Guingo Quillay, Kermabon Kermabon, Le Meut Le Blay, Jouanho Herculim, Martin Josset, Paulo Kergozlen, Kergozlen Dage
- Le Buhé Le Hunsec, Kanerlon Pleuigner, Trouzerion, Frères Morvan, Loerou Ruz
- Pascal Lamour & Co, Adlézi, Alain Pennec, Damad Gilles Servat (avec N. Guennegon, A. Le Jossec, JM Nivernee, H. Rama, A. Clapellin), Dom Duff, Dan Ar Braz, Trio Liù, Yann, Cispolino Conq, Ronan Robert, Usine à Canards...

26 mars

2011

30 & Soutier à Joachim association organisation

buvette, sandwichs, galettes saoules...

LOCOAL MENDON

Les 32 ans des FRÈRES MAHEVAS

Salle Emeraude
21h00

Concert

Les Frères MAHEVAS

LA BANDINA
(asturias)

ven 25 mars

30 & Soutier à Joachim association organisation

Billetterie
Mairie Locoal-Mendon
Breizh Ma Bro Auray
Coop-Breizh Lorient
ABCopies Lorient
06 17 74 91 84
soutiers@scm.joachim.com

LOCOAL MENDON

AN DOERE : Publication trimestrielle : prix du numéro : 4 €

Abonnement annuel (4 numéros) : 15 €

+ 1 € (adhésion à l'association) = 16 €

Gérant de la publication : Louis LE MOUËL

Directeur de la publication : Alfons Samson

N° C.P.P.A.P. 64 359 (03 1982). N° ISSN. 0750.3326.

Dépot légal 1er trimestre 2011

INTERNET : <http://perso.libertysurf.fr/andoere> E-MAIL : andoere@libertysurf.fr

AN NEÙÉ-HAÑV 2010/2011

ISSN : 0750-3326

N° : 116

an

DOÉRIÉ

Priz:4€

DASTUMADENN É BREZHONEG BRO GWÉNED

SKOL-UEHEL AR VRO
INSTITUT CULTUREL
DE BRETAGNE

E
Kastell
An Erminig

6, straed an Nor Bostern
(rue porte poterne)
56 000 GWENED
Pzg : (Tél) 02 97 68 31 10
Plr : (Fax) 02 97 68 31 18
lcb.suav@wanadoo.fr

www.skoluhelarvro.org

Festival
INTER CELTIQUE
Lorient
Emvod ar Gelted

DU 5 AU 14 AOÛT 2011
Année des Diasporas Celtiques
Tous les accents de la Celtitude

**Crédit Mutuel
de Bretagne**

LA banque à qui parler

ROLL AR PENNADOÙ

KRÉN-DOUAR ÉAHUZ :	P. 4-5
E LOKOAL	P. 6
DARVOUDOÙ DE ZONED	P. 7-8
ISTOÉR AN ARMORIG	P. 9-14

Brezél an diù Jann

GWISKAMANT PLEHENEG	P. 15-21
AR GOUKOU AR HENT SANT JAK	P. 22
AR HARÚ EN EM WÉLÉ ÉN DEUR	P. 23
AR C'HOLIBRI	P. 24
SONENN : <i>A pe gleüan bombard ha biniou</i>	P. 25-26

Kirieg é peb skrivagner aveid ar skridoù embannet,
édan é hanù, é pajennoù An Doéré

Krén-douar éahuz ar Japon

D'ar Gwénéer 11/3/2011 en-des an douar um lakeit de grénein, betag krapein de niverenn 9 àr skél Richter. Ag ar mor é té. Padet en-des àrdro 5 minutenn. Deusto mendas bet kempennet ar mella-dou-tiér (*immeubles*) hag an tiér aveid tâlein doh ar hrénou-douar éma bet diskaret pé goanneit al lod brasan anéhé. Ohpenn tra, adal neuzé, éh oé doujet ha droug-santet ur houlenn divezul tré de zoned ag ar mor, de lared é, un « **Tsunami** ». 10 minutenn goudé éh oé ar tsunami é arriù. Ur saù-mor ihuél-ihuél,

étre 10 ha 15 metr a ihuéléd, en-des skarhet beb tra (kirritan, bigi, tiér...) hag en em gavé àr é hent, é teval tréma an douar.

Ohpenn 20 000 a dud en-des kavet ar marù. Ar ré-rall a zo chomet heb ti, heb biùans, ged nitra, nameid ar sekour deit ag ar bed abézh, kentézh ma oé bet anaüet an diskar blaoahuz.

Kalz amzér a vo rekiz aveid ad-seüel an tiér, an uziniou dismantret, ha rein d'an dud an tu de viüein éndro èl ma viüent agent.....

4

Kreizennoù Nukléel goallaozet :

Mez, ur goalleur arall a oé é toned. Ar “Hreizennoù Nukléel” (*centrales nucléaires*) a oé bet goallaozet eùé hag intañet a oent bremañ.. Piloù (*réacteurs*) Fukushima ne vent ket mui yeineit. Achap a hra muioh mui anéhé èlfennoù (*éléments*) strèuet a vent ér vro dré ar hogus sammet ged an ampouézon marüel (*nuages radio-actifs*).

Hiniù-an-dé ne ouiér ket penaoz gobér aveid ad-aozein

(*réparer*) ar hreizennoù diroll. An dud hag a labour én dro dehé, pé abarzh, a laka o buhé é danjér braz ; er gouied a hrant reizh mad. Red a vo, koustet a gousto, kaved an tu de lazhein an tan milliget-sé. Ha, mar fall deom gouarn ar bed biüabl, é vo red, adal bremañ, implé a du-rall ar madoù ag an douar.

Emenn-ta éma furnéz mab-dén ?

Kreizenn Fukushima

5

E Lokoal-Mendon : an 32 Dé-ha-blé Breudér Mahévas

Retour sur scène ce week-end pour Joachim

Samedi à 15 h 00, Christophe, Joachim et Jean-Michel Mahévas occupaient la scène ensemble.

Nag a dud deit de rein inour d'ar Vreudér Mahévas :

- d'ar gwénéer de getañ, ged ur sonadeg Mahévas, ha « La Bandina » deit ag an Asturias.
- d'ar sadorn épad ar Fest-Deiz, ur sonadeg hoazh de 6 eur ½ d'enderù hag ar Fest-Noz vraz de 9 eur ½ kaset ged Kerlenn-Pondi, Kanerion Pleuignér, Bagad Sant-Maloù, Bagad Kemperlé, Trouzerion, Loerou

Ruz, Breudér Morvan, Breudér Mahévas, Gilles Servat, Paskal Lamour, ha kanerion ha muzikerion arall...

Deit a oent rah aveid dé-hablé ar Vreudér Mahévas, hag àr un dro rein sekour d'ar gevredigezh « Harp de Joachim »*. Hennen a oé disadorn d'enderù àr al leurenn étre é yondr Kristof hag é dad Jean-Michel, émesk oll é vignoned.

* Association « Soutien à Joachim » - Joachim Mahévas
Kerdréan 56550 Locoal-Mendon
Soutienajoachim@gmail.com

DARVOUDOU DE ZONED :

Gouélioù Sant-Iwan :

E Sant-Iwan Bubri, de dri-vet sul ar miz éma lidet Gouél Sant-Iwan. Un overenn-bred a zo kanet de 11 eur. Kentéh àrlerh é hellér predein àr ar bratell, ha tro-an-enderù é vé

deverransoù ged muzisianed ha kanerion Bubri ha ré par-réziou tro-ha-tro.

Un dé kaer enta é kreiz an Neué-hañv a zo doh or gortoz.

Yaou an Asansion é Bubri (2 a viz méhuen) :

Izili Bro-Ereg ha ré Santéz Anna Gwénéed, hag o mignoned, a zo kouviet an dé-sé.

De getañ é vo dalhet Tolpblé Bro-Ereg (*An Doéré*) de 9 eur ½ én « Ti-Parréz. »

De 10 eur ½ : overenn-bred

én iliz-parréz. Al lidour ha predégour a vo an Ao. Méliau Guillaume, Person Melrand.

De greisté ½ é helleem predein é « Ti-Goualleg » : Ur pred bourrabl ged kanennoù, sonerezh, laredoù, fablennoù..

KAN AR BOBL É PONDİ :

D'ar gwénér 15, d'ar sadorn 16 ha d'ar sul 17/ 4 é "Paléz ar Gouélioù" é Pondi, é vo dibabet ar ré wellañ. Un dudi é kleüed ar Vretoned, a beb oed, é kanein a galon vad sonennoù kaer ar vro, ha selled doh korollerion ampert é troein hag é tistroein heb skuizhein. Déioù ag ar ré gaerañ !

Breiz adunañet – Bretagne Réunie

a goui ar Vretoned d'ur gerzhadenn d'an 18 a viz Méhuen dré ruioù an Naoned. Ur wézh ohpenn é vo goulennet grons d'ar gouarnamant torrein al lézenn kempennet énebté d'an 30/6/1941, édan ar Marichal Pétain. Nicolas Sarkozy en-des disklériet éh oé a-du, adal ma vehé ar Vretoned a-du eùé. Diskoam enta hoazh or vennanté én un tolp braz é kér An Naoned, ha kendalham bêtag an trêh.

ISTOËR AN ARMORIG (kendalh) :

An dispéah étré hériterion Iéhann IIIvet "Brezél an diù Jann., (1341 – 1364)

Emesk kérentaj an Dug marù (Iéhann IIIvet), un hantér breur dehon, Iéhann Montfort, a oé sanset an héritour tostan. Mez Iéhann IIIvet n'en-doé karanté erbed én é gevér; sonjal a oé kentoh, merhad, rein an Dugelezh, àr é lerh, d'é niéz Jann, merh é vreur Guy (marù 10 vlé kent), ha kontéz Penthierù, diméet a-houdé 1337 de gKarl Bleiz, un ni d'ar Roué Philippe VIvet.

Al lodenn vrasan a noblans an Dugelezh a oé kentoh a-du ged Iéhann-Montfort, nameid ar pennoù braz a gKontegzhioù Penthierù ha Roazhon. Ar ré-man a harpé grons droedoù Jann, pried Karl Bleiz, èl ma hré eùé, doh o zu, al lod brasan ag an esko-bed, seizh a-ziar naù.

Diéz a oé enta dilouicin an afér, dré ma oé ad-kroget ar Brezél-kant-vlé én amzérhont goudé marù ar Roué

Charles IV, ér blé 1328, ha dré ma oé Philippe VI de Valois a-du ged Karl Bleiz, ha Edouard IIIvet, ar Roué Plantagenet a-du ged Iéhann-Montfort! Hennen a oé un douarén de Philippe-le-Bel aberzh é vamm, éan en-doé enta kement a zroed àr Rouantelezh Frans èl Philippe VI de Valois, kouronet neoazh èl Roué-Frans ér blé 1328, ged kousant pennoù braz ar Rouantelezh.

Kentéh èl marù Iéhann III vet (1341), Iéhann-Montfort a oé déit d'an Naoned, hag a oé bet anzaüet azé èl Dug-Breizh dré un nivér a aoutrouné tolpet én dro dehon. Ha ridet en-doé abenn de Limoges, ged ur pakad kensorted, aveid skrapein azé trézol an Dug marù.

Treuzet en-doé goudé an Dugelezh ag ur penn (An Naoned) d'an arall (Brest)

aveid boud dégeméret ged an oll èl an Dug neué. Harpet a oé, èl rézon, dré ar Roué Plantagenet...

Epad an amzér-sé, ar Roué Philippe VI en-doé tolpet é léz é Conflans (Gwenholon 1341), ha disklériet rein an Dugelezh de gKarl Bleiz, èl pried Jann, Kontéz Penthierù. Ha kaset en-doé ur pikol lu d'an Naoned, lakeit édan gron (seziz) aveid torrein mestroni Iéhann Montfort. Hennen ne oé ket é stad de zerhel penn dehé ; pléget en-doé enta (é miz du 1341), ha kaset a oé bet de Bariz. Iéhann a sonjé é vehé bet un emgleù ged ar Roué Philippe VI, mez, é léh chelaoù dohton, ar Roué en-doé en taolet én toull-bazh !

Fall seblant neuzé aveid kouronenn Iéhann-Montfort. Mez é bried Jann-Flandréz a oé ker kaloneg èldon, hag achapet hi-doé ged hé mabig Iéhann, gañet ar blé kent. Ha chetu-hi diredet de Roaz-

hon, ged banniél hé fried, hag um guzhet azé, én ur hortoz harp ha soudarded ar Roué Plantagenet. Hi en anzaùé, èl rézon, èl gwir Roué Frans, é léh Philippe VI vet !!

Kastell Hen-Bont

Soudarded Philippe VI a oé deit neuzé de Roazhon aveid tapein an Intron hag hé mabig (1342), mez kuiteit hi-doé ar gér-vraz, ha diskennet d'an Hen-Bont, én ur azpédein ar Roué Plantagenet de zoned fonnabl d'hé sekour. Ar Fransizion, é rédeg arlerh an Intron, en-doé keméret, heb emgann, kériou Gwénéed, Káraéz ha Kemper. Arriù a oent goudé é kosté an Hen-Bont, ha lakeit o-doé ar gron (ar séziz) àr ar gér. Al lod brasan ag an Dugelezh a oé enta koézhet étre daouorn

Karl Bleiz, ha prest a oé, pechanj, ar brezél de achiù (1343).

Mez ar Saozon a oé diskennet de Vrest, dré vor, ged un nivér braz a vrezélerion. Ha keméret o-doé porzh-mor ar Roc'h-Derrien, é kalon Kontegezh Penthierù. Epad an amzér-sé, èh oé koézhet Roazhon ha Gwennrann édan gelloud Karl Bleiz, goudé boud distrujet kartériou anehé, ha lazhet rah an dud, moézed ha bugalé, dré ar soudarded didrué.

An diù lu a oé neuzé prest d'um bilad étrézé é kosté Malastreg (miz genvér 1343), pe oé bet diféret un taù-breuzél hag a zelié padein tri blé hantér.

Mez Philippe VI vet a oé deit de benn, un herradig goudé, a zerhel (dré zreizoni) hag ha lazhein Olier-Klison ha deg aotrou braz arall a gensorted Iéhann-Montfort (é miz du 1343). Ha brezél éndro...

Karl Bleiz en-doé neuzé keméret Kemper éndro, ha diskaret ar gér penn-der-benn (1344).

Karl Bleiz

Deusto d'ar brezél spontuz én Dugelezh, ar Roué Philippe VI vet en-doé dakoret é frankiz de Iéhann-Montfort (1343), àr goust ur pikol yalhad argand, hag adal ma chomehé ér méz a Vreizh. Deit de voud digabestr, Iéhann a oé deit éndro de Vreizh, deusto d'ar pézh en-doé grateit. Um lakeit en-doé eüé édan mestroni ar Roué Plantagenet.

Keméret en-doé enta é léh é penn é gensorted. Mez, goallaonet a oé bet édan mangoériou Kemper, ha

merùel a hras édan-berr é-kosté an Hen-Bont (1345). E bried, Jann-Flandréz, en-doé neuzé kollet hé spered, ha kaset a oé bet de Vro-Saoz, ar un dro ged hé mabig Iéhann...

Er prantad-hont éh oé bet féahet ar Fransizion é emgann Crécy (1346). Kollet o-doé o nerzh-brezél, ha kilein a hrent du-man ha du-zé. Ar Saozon en-doé neuzé um daolet àrnehé ér Roc'h Derrien, é Kontegezh Penthierù, hag é klask kemér ar porzh-mor éndro, Karl Bleiz a oé bet dalhet prizonér (1347)...

Un taù-brezél neùé a oé bet diféret neuzé é Calais, koézhet a-neùé-so édan gelloud ar Saozon. Mez ar réman é Breizh en-doé um lakeit de laerad ha de billal an oll parréziou koézhet édan o gelloud; lazhein an dud hag intañein an tiér a oé o labour é peb kornad ag ar vro. Lared a hrér penaoz an Dugelezh en-doé kollet an hantér ag hé foblans a-fed ar Saozon, ér prantad-hont...

An Intron Jann-Penthierù, pri

ed Karl Bleiz, a zalhé neoazh de galonekad hé zud, ha de vagein nerzh-brezél ar Fransizion. Deit a oent mem de benn a lazhein (ér blé 1350) ar Jénéral saoz Dagworth, é kosté An Alré!

Mez neuzé éh oé marù eùé ar Roué Philippe VI vet.

Léh "Krogad an Tregont"

Prest a oé an diù lu d'um bilad étrézé én ur pikol emgann (ér blé 1351) pe oé deit d'ur pakad ofiserion ar sonj a gempenn ur grogad étré 30 a dud a beb tu, kentoh eid lezel an diù lu d'um lazhein étrézé. Efed ar grogad a vehé bet efed an emgann...

Ar grogad-sé, anaüet èl "**Krogad an Tregont**" a oé dégouézhet é "Kreiz-Hent" (*Mi-Voie, é galleg*), étré Plouarmel ha Joselin, an dé 26 a viz

meurzh 1351. Gounidet a oé bet dré ar Fransizion, èl ma ouiér; én o mesk éh oé an Aotrou "Braümanér" (Beaumanoir).

Pemp blé goudé, é miz est 1356, ar Saozon en-doé dakoret é frankiz de gKarl Bleiz (àr goust ur yalhad eur, èl rézon), ged ar sonj, me gred, a glozein afér an dispéah é Breizh, goudé kement a hoaed streüet hag a hériou losket...

Mez speredou an dud ne oé ket hoazh prest de zégemér ar péah. An dispéah a zalhas enta 5 pé 6 vlé ohpenn, betag ma vo bet féahet grons ar Roué Jean-le-Bon é Poitiers.

Neuzé éh oé deit éndro kalon d'ar Saozon a Vreizh, tolpet én dro de Vrest, édan gelloud an Dug Lancastré. Lakeit o-doé ar gron (*séziz*) àr ar gér a Roazhon. Mez n'o-doé ket gellet hé hemér, rag ma hidoé daou ziwennour drest-par:

- ar brezelour brudet, **Bertran Gwasklin**, édan gourhemennou ar Roué;

- hag an « Intron Varia ar Viktoér »: lared a hrér penaoz hi-doé durheit biz hé delüenn koed trema al léh émenn éh oé ar Saozon é toullein édan an douar...

Ur feur sinet é Brétigny, ér blé 1360, étré ar Saozon hag ar Fransizion, en-doé neuzé vennet klozein ar brezél étrézé, én ul lezel ar Vretoned de zilouein afér an Dugelezh, lakeit édan mestroni Rouantelezh Frans.

Iéhann-Montfort, mab Jann-Flandréz, a oé mem prest de rannein ar vro é diù zDugelezh distag, aveid dégas ar péah, mez Jann-Penthierù n'en-doé ket kousantet (1362).

An dispéah en-doé enta kroget éndro én Dugelezh, ha Gwasklin, ged é soudarded, en-doé hoazh um geméret doh ar hornadoù chomet édan gelloud ar Saozon, drestoll én dro de Vrest.

Un emgann vraz, an hanni devézh, a oé bet neuzé kempennet é kosté An Alré, ér blé 1364. Azé é kollas Karl Bleiz é vuhé, hag é oas dalhet

Gwasklin prizonér étre daoùorn Iéhann hag ar Saozon.

Azé éh oé bet achiüet an dispéah braz étre hériterion Iéhann III vet. Chomet a oé ar viktoér ged Iéhann mab Jann-Flandréz, goudé 23 blé a vrezél trueg hag a vizér aveid ar vro.

Ar feur a béah a oé bet sinet é Gwennrann, an dé 12 a viz Imbrill 1365. Iéhann-Montfort a oé anzaüet èl gwir Dug Breizh ged an daoù Rouantelezh, édan mestroni Roué Frans Karl Vvet (1364-1380), hag é vabed eùé, àr é lerh. Dré vank a vabed, ar guronenn Dug a zeliéhé moned de hériterion Jann, Kontéz Penthierù, ha Biskontéz Limoges.

Honenn en-doé neuzé um dennet d'ar gér a Gwengamp, é péhani é varüas ugent vlé goudé.

Jann-Flandréz, intañvez Iéhann-Montfort ha mamm an Dug neué, a oé chomet é Bro-Saoz betag hé marù (ér blé

1374).. Kollet hi-doé hé spe-red a-houdé marù hé fried, èl ma ouier.

Karl Bleiz en-doé-éan, biüet èl ur menah-brezélour. Dougein a hré ur roched-ran édan é zilhad-marhegour, ha kleüed a hré an overenn beb mitin. Lared a hré eùé ar salmoù pamdéieg, èl an dud a iliz.

Greduz braz a oé, drest-oll é kevér **Sant-Iwann-Hélori**, marù ér blé 1303. Dégaset endoé éan-mem, àr droed ha diarahén, relegoù ar Sant de ilizioù Gwengamp, Lamballe ha Roazhon.

Biüet en-doé, hed é vuhé, èl un dén santél, skuir ar vrezélerion én amzér-hont. Dégeméret é bet enta é rank ar Sent, an dé 14 a viz an Avent 1904, ha saüet zo bet én Alré un iliz-parréz neüé aveid rantein inour dehon. Douaret oé bet é gorv é Gwengamp.
(De genderhél)

Loeiz ar Mouël

(Kendalh)

Illustration 10: Capot et coiffe portés pour une fête de Plouhinec en 1952

Gwalennet é àr ar hein ha laset é àr an diaraog. Ar pig galon ken brudet aozet ged ul lasig sei a guhé gwri ar gronn al lién hag ar velouz. *Il est baleiné dans le dos et lacé sur le devant. Le fameux point galon réalisé au cordonnet de soie masquait la couture d'assemblage du tissu et du velours.*

Beg ar vanch a oé doublet ged berr-vanchigou gwen, ingal pé brodet ha ridennet, pé hoazh du hag ingal an déiou begin.

Illustration 11: Manchette en tulle du pays de Lorient

Le bas des manches étaient garni de manchettes blanches unies, brodées ou plissées ou encore noires unies pour le deuil.

Ar vroch-dindan é satin gloan, sei pé koton a oé pinuikéit ged ur velouzenn sei pé koton, hag en-doé un hirded a 20, 40, 60, 80 pé 100cm revé pinuidigezh peb unan. An hirded-sé a oé aveid ar ré-rall ur verch a binuidigezh ar vouéz, èl biùenn ru ar velouz sei ha biùenn glaz ar velouzenn koton. Revé kourz ar blé, an dantér a oé groeit ged danùe variuz : cachemire, krep, velouz, tulle, dantell Chantilly é sei pé é koton. Kempennet a oé ged un devantier ledan pé piécette dastumet én ur boentenn doh an dantér ged ridadurioù rédennet ha staget àr an diskoé ged spillennoù ged kuhein elsé lasenn ar horv-broch.

Le cotillon en satin de laine, de soie ou de coton était rehaussé de velours de soie ou de coton de hauteur variable : 20, 40, 60, 80 ou 100 cm selon les moyens de chacun.

Cette hauteur était un signe extérieur de richesse ainsi que la lisière rouge pour le velours de soie et bleue pour le velours de coton.

Le tablier selon les saisons était confectionné dans des matières variées : cachemire, crêpe, velours, tulle, dentelle de Chantilly en soie ou en coton. Il est caractérisé par un large devantier ou piécette assemblée en pointe au tablier par des fronces très serrées et épinglé sur les épaules cachant le laçage du corps de robe.

Un lien de soie ou de coton servait à le maintenir à la taille par un nœud à trois effets, une rosette et deux pans.

Le costume était entièrement noir et porté très long jusqu'aux chaussures, bottines à boutons pour les

toù, mod « bottier » ged klem-mitennoù aveid ar hoéfeu. *capots, style bottier à brides pour les coiffes.*

Aveid peurachiù stad ar gwiskamant, red é komz eùé ag ur péh-dillad arall douget épad déioù ar yeinion : ar foulinenn. Honnen a zo d'al liésan é skons (de lared é un rah a vro America) ha goudé é luhern rouz pé pas goall liéz é martr, biùennet ged ur galon sei ridennet. An traou-sé a oé, ind eùé, ur verch a binuidigezh eid ar ré rall. Ar ré binuikan en-doé al lon abèh, penn, treid ha lost. Ar foulinennoù arall a-oé groeit ged tammigou foulinenn staget é-trezé. Ar ré baoran um ziwenné doh ar fall amzér ged ur simpl chal gloan.

A l'ensemble du costume s'ajoute un autre élément en période de froidure : la fourrure. Celle-ci est le plus communément en skons, c'est-à-dire en rat d'Amérique ou plus tard en renard brun et rarement en martre, bordée d'un galon de soie plissée.

C'est encore un signe de richesse extérieure. Les plus nantis étaient dotés de l'ani-mal entier, queue et pattes.

Les autres fourrures étaient constituées de chutes assemblées. Les plus pauvres se protégeaient par un simple châle de laine.

Epad kourz an hañv, ar foulinenn e leské é léh de séiennoù koton pé sei ér gwiskamant skañueit. E kourz ar bléioù, é ta ar gwiskamant de voud berroh. Liénoù liùet e zo impléet aveid an dantérieu. Ardro ar bléioù 1950, éma

Durant les périodes d'été, la fourrure est remplacée par des étoles de cotons ou de soie pour le costume allégé.

Au fil des années, le costume se raccourcit. Les tissus de couleurs sont employés pour les tabliers.

gwélet donedigezh ar broderis : richelieu, passé plat, passé empiétant, pik klomet, skeudennoù brodet

Vers les années 1950, les broderies font leur apparition : richelieu, passé plat, passé empiétant, point noué, motifs brodés

Illustration 12: Fourrures

ha perlézet ar mehêr tulle pé et perlés sur du tulle ou de la moire.

Illustration 11: Broderis passé empiétant Illustration 12: Broderis point noué Illustration 13: Broderis Richelieu

D'al liésan, ar mouézed yaouank a zougé an dantêr velouz pé satin spillet. Én

De manière plus générale, les mariées portaient le tablier de velours noir ou de satin broché. A la fin du XIXème siècle, certaines

penn devéhan an XIXved kantvléad, un nebeud anehé a zougé un dantêr velouz mourb. Devéhatoh, àrdro ar bléieu 1940, éma bet douget dantérioù gwenn ha botoù gwenn. Mes boud a zo berped ré dishanval doh ar ré-rall, èl é parréz Locquénin, ur briedéz en-doé choéjet un dantêr glaz-kann, ér blé 1943.

mariées ont porté un tablier en velours violet. Plus tard, dans les années 1940 environ, apparaissent le port du tablier blanc et les chaussures blanches. Mais il y a toujours des exceptions et pour l'anecdote, une mariée à Locquénin a choisi un tablier bleu ciel en 1943.

Goudé 1945, an dantérioù ingal braù-tré a zo liüet ged an dorn hag ar pig kaer galonet a ia kuit aveid lezel al léh d'ur galon perlézet.

Après 1945, les magnifiques tabliers unis sont peints à la main et le beau point à galon disparaît pour laisser la place à un galon perlé.

Illustration 14: Costume de fête

Ar gwiskamant-man, ponner de zougein a oé skanùeit épad an hanv. Kompozet a oé ged ur harako, ur sort hivizenn divréh hir é danùé soupl, d'ar liésan é krep é léh ar horv-broch. Ar vroch-dindan aozet é satin koton a oé douget heb velouz. An dantér é krep pé lién fin koton liùet liez-mad ha mollet ged bokedoù pé raiadurioù a oé douget ged an dantér pé hebzon.

Ce costume lourd à porter s'allégeait en été. Il était composé d'un caraco genre de chemisier à

manches lo-gues en matières souples très souvent en crêpe qui remplaçait le corps de robe. Le cotillon confectionné en satin de coton était porté sans velours. Le tablier en crêpe ou en fine toile de coton souvent de couleur et imprimé de fleurs ou de rayures était porté avec ou sans devantier.

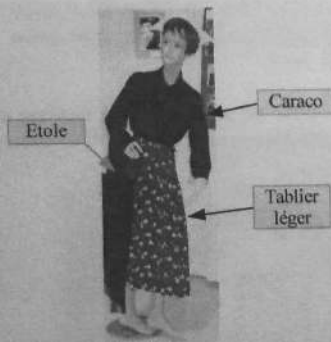

Illustration 17:
Costume d'été

Àr an déioù pamiég, or mouézed a Bléhéneg a oé gwisket ged koton du: karako, broch-dindan ha dantér heb devantier. Ur bounet koton a zastumé ar bièu hag ur

Dans le quotidien, nos Plouhinecoises étaient vêtues de coton noir: caraco, cotillon et tablier sans devantier. Un bonnet de coton rassemblait les cheveux et un foulard blanc en coton appelé

Illustration 18: Costume du quotidien

séienn-goug gwenn é koton, hanùet mouchet, klommet édan ar jot. Ar ré gohan hebkin a zougé ar mouchet-sé.

Ardro ar blé 1920, é arriù ar blouz koton hanùet « sarro » douget ged mouézed ar varteloded hag al labourirézed én uziniou. Ar bléu dastumet én ur chignon a oé kuhet dré ur béguin, ged diù askell ampézet tennet d'ar lué àr beb eil tu.

Ar botoù-koed a laosk o léh liéz-mad d'ar hlakou ged sollennoù koed ha klemmitennoù lér.

Goudé an eilved brezél braz, an gwiskamantou breizheg en-des um lakeit de vihannad goustadig aveid lezel o léh d'ar gwiskamantou mod-kér. Gwiskamantou an déioù fest a vé neoazh douget hoazh hiziù an dé, épad un nebeud a bardonioù hag épad abadennoù sevenadurel èl Goullioù Etrékeltieg an Oriant ged ar herlennoù keltieg.

Ar « sell-àrdan »-man diàr gwiskamantou Pléhéneg a zo ur feson de zerhel chonj a gizioù-dillad or gourdadeu, ha pesort tud a oent.

mouchoir noué sous le menton. Seules les plus anciennes portaient ce mouchoir.

Vers 1920, apparaît la blouse de coton appelée sarrau portée par les femmes de marins et les usinières. Les cheveux rassemblés en chignon étaient cachés par un béguin avec deux parties amoncelées relevées sur les côtés.

Les sabots de bois sont souvent remplacés par des claques à semelles de bois et à lanières de cuir.

Après la deuxième guerre mondiale, les costumes bretons ont progressivement décliné pour laisser place aux costumes de ville. Les costumes de fête se portent encore aujourd'hui lors de certains pardons ou dans le cadre de manifestations culturelles comme le Festival Interceltique de Lorient par les cercles celtiques.

Cette rétrospective du costume plouhinecois est une manière de se remémorer le mode vestimentaire et identitaire de nos aïeux.

AR GOUKOU AR HENT SANT JAK

An dé ketañ, glaù en-des groeit tro an dé, un dé de chomel mud ér hoedou. Neuzé, n'on-es ket hé hleuet.

An eilved dé a zo bet èl an dé ketañ; nameid ar glaù é kouéhel, n'on-es ket kleuet nitra e-bed. Ha neoazh, ni a oé én achimant a viz imbrill (*ebrel*).

An drived dé, ni a zé just a dreuzein ar hoèh Vilaine é Arzal, chetu an héol hag a saù eid on dégemér, ha getoñ, eid ar wézh ketañ a-houdé on diblas àr hent Sant Jak, kleuet on-es ar goukou.

An dé arlerh, étré 10 eur hag 11 eur de vitin, on-es hé hleuet éndro. Hag an trenoiz hoazh. Hag an dé arlerh. Epad ter suhun, ni a ya d'hé hleued bamdé. Laret a vehé bet éh oé ar memes é neijal àr ol lerh.

Epad ar maré-sé, n'on-es ket em gavet ged perhinderion èldom e-bed. Hé unan ar goukou souéhuz-sé a zégasé deom hé honfortans pamdieg.

Geti, treuzet on-es ar Vandé, an Aunis, ar Saintonj, ar Mé-dok hag ar Maransin.

Ha chetu, un dé, kan koukou e-bed.

« N'em-es ket kleuet ar goukou, hiziù. »

« Na mé naket. »

Arriüet a oem é Bayonn, an dé kent moned abarzh é bro Spagn.

Petra a zo arriü ged or houkou ? Kevrin !

Ur blé devéhatoh, é Pléhénég, kleuet on-es éndro or houkou.

En ur ganein : koukou ! koukou ! koukou ! laret hided deom ar pézh a oé arriü geti.

Dam ya ! Mé é a oé genoh doh ho héli épad ho perhinded. Eun em-es bet de voned pëlloh, rag ne ouian ket kanein koukou é spagnoleg.

Jean-Jacques

Ar harù en em wélé én deur

(*troeit ged Mériadeg*)

E deur sklinton ur fetan pur,
ur harù 'n em sellé ged plijadur.
Meulein a hré Doué aveid é vraùité,
eid é gern ken ihuél, ken kaer, é gwirioné !

Siwazh, n'hellé ket prizein é baùou, hir ha moén,
a wélé é taskrénein é deur-rid ar vammenn.
"Pe zichenn me sellou àr me faùou distér,
é séhan ged ar vézh ! mez, pe saùan me lagad,
àr me hernér ihuél, é kav genein,
émant hañval doh kaerren gwé ar hoèd !"

Elsé 'oé sonjoù ar harù, a pe zégouézht tost mad dehoñ
ur hi-jiboés herruz, hag a laka é baùou hir
d'en dougein buan betag ar hoèd...
Alas ! barroù stank ar gwé braz en em geij
ged é gernér, hag a barra dohtoñ a rideg
dibill kaer, èl ma vehé rekiz d'an termén !

Ha neuzé é kompren éma kalz talvadosoh
é ziù harr, lan a herr, éged é gernér, lan a vraùité !...

AR C'HOLIBRI

Kroget e oa an tan ur wezh er goadeg vraz, pell du-hont en Afrik,
ha spontet net oa ar loened a veve enni. Ha gi da achap par ma c'hellent,
ha d'en em gavoud oll war tor ur menez tost e-lec'h ma c'hellent,
dic'halloud groñs, arvestiñ douzh an distruj : flammennoù ramzel,
fulad helaezh, moged du, tommder, splannder ruz an ifern !

Hag an oll é klemm, hag an oll é hirvoudiñ, hag an oll é oueled hag é termal !

Ar leon, ar zebr, an olifant, an tigr, ar logodenn, an dourvarc'h, an acourgi,

Ar gelionenn tse-tse, ar bôa hir, ha m'oar-me...Hag an tan da lonkiñ ar goadeg,

da lonkiñ o buhez, didruhez-kàer, diehan...

En un taol, setu ar c'holibri - na munudet un evn !

E nijal a-denn-askel war-du an avon a rede kamm-digamm

Douzh troad glaz ar menez,

Hag ar labousigan da gemer un dapenn dour en e bigos

Ha da nijal en-dro, tre beteg an tantad

Ha da skopiñ e dapennig war ar flammennoù garw.

Ha distro d'an avon hag en-dro goude-se david an tantad

Da skopiñ e cil tapenn, hag ataw evel-se gant e drioù souezhuz.

Ha souezhet just a-walc'h an oll loened arall gant kement a ardoù,

Rag ardoù diefed war an tan-gwall e oa, re anad !

Hag an oll é klask henn digalonekaad, hag an oll éc'h ober goap anezhañ :

"Arrestit, paoukaezh Kolibri, n'oc'h ket evid lazhañ un tan ken braz,
c'hwi ken bitig ! Sod oc'h ! Chomit amañ ganimp, pell a-zoc'h an dañjer

Na petra oc'h é klask aze ? Ho klod ?"

Setu respont ar c'holibri, etre diw dapenn dour : "Ober a ran ma lod !"

(J.C. Le Ruyet - Kontadenn desket din géd Pierre Rhabi. 2007)

A pa gleùan bombard ha biniou

(Sonenn da zansal "an dro mod koh")

A pa gleù-an bom-bard ha bi-nieù, gé. é so-nein, é tis-
kan so-nen-neù E krog an tan én hur c'ha-lo-neù
Ni go-roll àr ar prad pa-vé fest ér c'hornad
Bou-ru-soh é ko-roll eid la-bou-rad

Eleem-Enay Bro Gwened

Dielleñ B. B. B. 6

N° 4 - 1977

Kempennet géd "Gwenedal"

1 - A pa gleùan bombard ha biniou, gé
é sonein, é tiskan sonennoù
é krog an tan én hor c'halonnoù

Diskan :

Ni goroll àr ar prad
Pa vé fest ér c'hornad ;
Bourusoh é koroll eid labourad.

2 – Ar beizanted, ar vechérouion, gé
ar dujenteil, an davarnourion,
ar c'hakoused, ar gemenerion
a goroll àr ar prad...

3 – Ar merhed vraù ged daoùlagad gwiù, gé
a zisko o zent da ne vern più
aveid en-devoud ur gaer a liù,
a goroll àr ar prad.

4 – Ha meur a wéh mem gwélet a vé, gé
an tadoù koh hag o bugalé
é rein an dorn d'an eil égilé
Eid koroll àr ar prad..

5 – Ar ré vihan kousket ér gwélé, gé
é kleùed an trouz a zihuné;
Met o mammoù a ra bronn dehé
Kent koroll àr ar prad...

6 – Yein an amzér pé rostuz an hañv, gé
henneh a zo ar c'hrollour gwellañ
a chom de fringal an devéhan,
é koroll àr ar prad...

7 – Or c'hroll a zo ur c'hroll a féson, gé
ne hra ket poén d'an Aotrou Person ;
ha mem merhed ar « Gongrégasion »
a goroll àr ar prad...

8 – Dalhamb, breudér, da groll ér mod koh, gé
Ha mar ta tud d'obér goap anoh (ahanoh)
Heb doujein dehé, reskondet : Kaoh !
Korollet àr ar prad...

Atlantic
Breizh
Kopíadennoù

Skritelloù, mailing, kartennoù-
dégemer, pik-fax, grouiennerezh,
plastikerezh, boulhadurezh...

KOPIADENNOU EN HO UNAN

Jean-Michel MAHEVAS : 02 97 35 22 61
abcopies56@wanadoo.fr
10, avenue A. FRANCE 56100 LORIENT

Studierion
Kevredigezhoù
Entreprizioù
Ne vern più...

ENEZ GROE – Kambrou-ostiz(chambres d'hôtes)
Digor a-hed ar blez

3, Ar Leurc'hae Enez Groe Pgz : 06 09 71 01 91

AMZER NEVEZ

Kentelioù ha stajoù sonerezh, dañs ha brezhoneg ;
Lévræoueg keltieg, abadennoù sonerezh, festoù noz
Degemer evit ar c'hevredigezhioù (salioù emvod...)

Amzer Nevez-Soe 56 270 Planvour Plg:02 97 86 32 08
Fax : 02 97 86 39 77 e-mail amzervez@wanadoo.fr

ASSOCIATION BRO-EREG La Grande Métairie 56340 CARNAC

Pour toute correspondance relative à la rédaction de la revue AN DOERE
à l'association, pour les abonnements à la revue
écrire à :

Ao Alfons Samson : 8, Av. Jules Le Guen - 56260 AN ARVOR

N° CCP de l'Association : NANTES 4 287 62 E (chèques libellés
à l'ordre de Kevredigezh Bro-Ereg)

Kenlabourerion An Doéré en niverenn-mann

Loeiz Ar Mouél - Jean-Jacques Le Floch - Jobig hag Yves Le Galudec
Alfons Samson - P M Jéhanno -

32 Ans des Frères Mahévas

D
U
B
O
N
H
E
U
R

AN DOERE : Publication trimestrielle : prix du numéro : 4 €

Abonnement annuel (4 numéros) : 15 €

+ 1 € (adhésion à l'association) = 16 €

Gérant de la publication : Louis LE MOUËL

Directeur de la publication : Alfons Samson

N° C.P.P.A.P. 64 359 (03 1982). N° ISSN. 0750 3326.

Dépot légal 2ème trimestre 2011

INTERNET : <http://perso.libertysurf.fr/andoere> E-MAIL : andoere@libertysurf.fr

AN HAÑV 2011

ISSN : 0750-3326

N° : 117

an

DOÉRIÉ

Priz:4 €

DASTUMADENN É BREZHONEG BRO GWÉNED

KANOL AG AN NAONED DE VREST

SKOL-CHEL AR VRO
INSTITUT CULTUREL
DE BRETAGNE

E
Kastell
An Erminig

6, straed an Nor Bostern
(rue porte poterne)
56 000 GWENED
Pzg : (Tél) 02 97 68 31 10
Plr : (Fax) 02 97 68 31 18
lcb.suav@wanadoo.fr

www.skoluhelarvro.org

Festival
INTER CELTIQUE
Lorient
Emvod ar Gelted

DU 5 AU 14 AOÛT 2011
Année des Diasporas Celtiques
Tous les accents de la Celtitude

**Crédit Mutuel
de Bretagne**

LA banque à qui parler

ROLL AR PENNADOÙ

A-ZIVOUD LIVR HERVÉ LOSSEC :	P. 4
HARP KÉR GWÉNEDE	P. 5
ISTOÉR AN ARMORIG	P. 6 - 13
<i>Iéham IV vet</i>	
<i>Iéham V vet</i>	
Joachim GUILLOM	P. 14 - 15
BALÉADENN ÉR MÉZAD	P. 16 - 17
DARVOUDOÙ : <i>é Bubri hag él léhioù arall</i>	P. 18 - 20
KANOL AG AN NAONED DE VREST	P. 21
FOÉR KORLÉ	P. 22
FRAZENNOÙ AVEID GOUIED KOMZ	P. 23
AR VRAN HAG AL LUHERN	P. 24
SONENN : <i>ar sabotér</i>	P. 25 - 26

Kirieg é peb skrivagner aveid ar skridoù embannet,
édan é hanù, é pajennoù An Doéré

A-zivoud Livr Hervé Lossec « Les Bretonnismes » :

Lushkeudenn an A.B.P. ged hé aotré

Al livr-man a zisko un niver mad a droioù-lavar impléet é galleg ha tennet ag ar brezhoneg.

E gwirioné, mar oé, ér bléioù 1950, ur bochad tud hag a impléé én o galleg ur meskaj brezhoneg/galleg, hiniù-an-dé éma ar galleg komzet genemni ken divlamm èl ér léhioù arall. Komzet a vé mem gwell mar-a-wézh.

Ur gudenn arall a zo breman. Kollet en-des an neùé-vrezhonegerion troioù-lavar or yézh hag a oé desket gwézh-arall a-vihan . En o léh é vé

dégeméret stumm frazennoù ar galleg.

El-sé enta é tégouézh mad al livr-man. Marsé é rei harp d'ar studierion de zeskein ur brezhoneg yah; hag é sekouro ged an oll de gaved éndro ijin ha braùité ar yézh hag a zo bet dilézet, goudé un hantér hant vlé-so, ged ul lod kaer a dud.

Mechal ma vo desket breman ar yézh ged ar ré en-des lénnet "Les Bretonnismes". Ya, mechal !

Goudé an embann éma bet gwerzhet ohpenn 100 000 skouérenn ag al livr. Kement-sé a zo un dra vad; diskoein a hra splann penaoz é hellér skriù én or Bro ha kaved prénerion ha lénnerion heb moned de Bariz.

Hervé Lossec a lar é vo skriù-et é livr ketañ, é brezhoneg, édan ur blé. Chans vad dehon, ha gwell arzé aveid ar brezhoneg.

An Doéré

HARP KÉR GWÉNED

Kér Gwénéed en-des kaset dem, hoazh ur wézh, ur prov a 210 euro aveid rein harp de Gevredigezh Bro Ereg hag hé dastumadenn, épad ar blé 2011. Loeiz Ar Mouel, or Penn-Rénér, en-des kaset al lizhér-man dehi. El lakad a hram aman aveid ol lénnerion.

Gwénéed, an 8 a viz Meheùen 2011

Aotrou Mér,

Reskond a hran d'ho lihér ag an 11 a viz Imbrill 2011, ha trugérékad a hran Kuzul-Kér Gwénéed aveid ar prov hag a zo bet reit d'or Gevredigezh, de sekour genem épad ar blé 2011.

An harp-sé a ra dem kalon aveid derhel ged al labour a hram aveid diwenn, ha brudein, an obéroù é yézh Gwénéed; ind a zo bet dalhmad ul lodenn prizet a sévénadur breizheg an amzér treménet.

Deli a hram eùé lared deoh, ged al lihér-man, penaoz é karehem ma vennehé Kér-Gwénéed anzaù éh es hoazh un nivér mad a Wénéderion én dro de Wénéed; ha goulenn a hran geti ma vehé impléet yézh Gwénéed àr ar panelloù-kér, kentoh eid neùé-girioù ar yézh unañet, hag a zo diéz mad de gomprenn; dégeméret a véhent ésoh neuzé ged ar vrezhonegerion a-vihan.

Diféret on-es dija or soursi-sé d'an Aotrou Mér a Wénéed, dré or lihér ag an 13 a viz Meurzh 2009, mez n'on-es ket reseùet reskond erbed, betag breman.

Reseùet, Aotrou Mér, or gourhemmennoù dibabet, ged un trugaré kaloneg aveid ho prov 2011.

*Ar penn-rénér
Loeiz Ar Mouël.*

ISTOÉR AN ARMORIG *(kendalh)*

An duged tennet a rummad Montfort : *Iéhann IVvet – Iéhann Svet – Franséz Ketañ – Pier IIvet – Arzhur IIIvet.*

Iéhann IVvet (1365 – 1399)

Iéhann IVvet a oé bet anzaüet èl Dug-Breizh édan mestroni ar Roué a Frans, dré feur Gwenn-rann, an dé 12 a viz imbrill 1365. Ean en-doé 25 vlé, heb kén.

Kalz a zrebilhiou en-doé gouzanvet épad é vuhé, dré ma oé an Dugelezh sterdet étre daou rouantelezh hag a glaské hé lonkein, ha dré ma venné-éan chom digabestr étrézé o daou.

De getan rah, éan en-doé diskoeit volanté vad é kevéer kensorted Karl Bleiz, én ur seüel ur chapél é pratell ar Champ, é kosté An Alré; dégeméret a oé bet, én heveleb léh, relégoù an oll vrezélerion kouézhet azé épad emgann An Alré, heb gobér diforh erbed étrézé. Ur groéz-kalvar a oé bet saüet eüé àr an tachad mem, é péhanni Karl Bleiz a oé bet goallaozet.

*

Mez boud a oé ré a guzulerion Saozon én dro d'an Dug, ha fallwélet a oent ged an oll, én ar-benn ag an drougoù spontuz o-doé tennet àr ar vro, épad an dis-péah étre hériterion Iéhann IIIvet.

Ul lod braz ag an Aotrouné en doé servijet é lu ar Rouantelezh, ha n'o-doé ket karanté erbed é kevéer an Dug, hag a oé bet desaüet ged bugalé ar Rouañé Plantagenet.

Um saüet o-doé enta éneb dehon, p'o-doé gouiet éh oé bet sinet ur "feur-a-gevred" (*traité d'alliance*) étre Edouard IIIvet, Roué Bro-Saoz, hag an Dug. Ha Roué Frans, Karl Vvet, en-doé kaset abenn é soudarded trema an Dugelezh, édan gourhemen-noù Bertran Gwasklin

Iéhann IVvet, digalonekeit, en-doé kuiteit ar vro, ha téhet de Vro-Saoz aveid goarantein é frankiz. Ar Saozon – chomet ar vistr é Brest, é Derval hag én Alré – en-doé um lakeit neuzé de zizalbadein ha de

6

intañein ar vro, heb modér na truhé, èl ma o-doé groeit épad an dispéah.

Ar Roué Charles Vvet, kouna-ret éh ouied an doéré-sé, en-doé lammet é garg a zDug ged Iéhann IVvet, ha lakeit an Duge-lezh édan mélestradur éeun ar Rouantelezh (1378).

*

Mez, é tiskar èl-sé emrénérezh ar vro, ar Roué en-doé unañfet an oll Aotrouné éneb dehon, én o mesk an intron Jann-Penthierù, hi eüé; vennein a hrent grons ma vehé adsaüet emrénérezh an Dugelezh, ha ma vehé dégemé-ret éndro Iéhann IV vet én é garg. Ha chetu éan enta deit éndro de Vreizh, ér blé 1379.

*

Marüet en-doé neuzé Charles Vvet, Roué Frans, ha deit a oé Charles VI én é léh (1380 – 1422). Iéhann IV vet en-doé um gleüet ged ar Roué neüé aveid dilouiein ar béh étrézé. Dakoret a oé bet enta dehon é gurunenn a zDug Breizh (*feur neüé Gwennrann, ér blé 1381*), ha rantein a hré-éan al lodgoaza-lerezh deliet d'ar Roué...heb ne ouiét neoazh, é gwirioné, mar oé bet revé ar giz plén, pé revé ar giz krenn (*diblén*). Kousantein a hré eüé

an Dug de gas kuit an oll Saozon hag a chomé én dro dehon, ha de béein d'ar Rouantelezh ur yalhad a 200 000 livr, èl « Priz ar Brezél ».

*

Arlerh an taol-sé, an Dugelezh a oé chomet é péah, dré vraz,... ged kemér perh, ursort, én un emgann éneb d'ar Saozon, é Bro-Flandréz (1383).

Ar Roué Plantagenet, kounaret, en-doé neuzé lammet éndro d'an Dug an Aotrouniezh en-doé é Kontegézh Richmond, é Bro-Saoz. Chom a hré eüé ar soudarded Plantagenet é Porzh-Mor Brest, deusto de houlennoù an Dug, ha de séziz ar porzh-mor (1386 – 1387).

*

A du-rall, Iéhann IV vet en-doé soursi eüé ged mabed Jann-Penthierù – marü ér blé 1381 – ha drest-oll ged an hanní kozhan anehé, Iéhann-Breizh. Klask a hrent boud anzaüet èl gwir hériterion an Dugelezh.

Red a oé bet d'an Dug torrein o Aotrouniezh àr Kontegezh Penthierù, aveid adzégas ar péah ér hornad-bro-sé (1384).

Epad é amzér-rénerezh, Iéhann IV vet en-doé kresket gelloud ofiserion an Dugelezh, hag hanní ar

7

maer-dioù, àr goust de hannu an Aotrouné.

Iéhann IV^{vet}

Deit a oé enta an Dugelezh de voud mélestret èl ur ménestrein Rouanteléz. Ker modern a oé èl Frans pé Bro-Saoz én heveleb prantad. Saüet en-doé mem ur gevredad – kevredad ar garell-du (pé an Erminig) – aveid inouerein ar ré, paotred ha merhed, hag en-doé sekouret geton modernad mélestradur ar vro (1381).

Un téch méhuz a chom neoazh merchet don àr inour an Dug : ar gazoni en-doé é kevér Olier Klison, Penn-lu ar Rouantelezh (*Connétable de France*) èl ma oé bet Bertran Gwasklin én é raog.

Kouvié a oé bet Oliér d'ar Hastell neüé-saüet é Gwéné, étal ar porzh-mor, ha dalhet a oé bet azé, dré dreizoni.

Klasket a oé bet neuzé er béein ér hoazh hag a ridé doh treid ar

hastell. Chomet a oé neoazh ar vuhé geton, grès de néhans- kalon ur servitour ha de ré an Dug, mez an éneberez a zalhé, ken digemm èl biskoazh.

Klasket en-doé hoazh an Dug lahein é énebour é kreiz Pariz devéhatoh (1392), dré obéroù Pièr-Kraon. A-fed, temall a hré dehon boud ré gelloudeg én Dugelezh, boud servitour fidél ar Rouantelezh, ha drest-oll marsé, boud ré eühuz doh intéresoù mabed Jann-Penthierù.

Ar roué Charles VIvet en-doé neuzé dégaset hoazh é lu betag harzoù an Dugelezh, ged ar sonj, péchans, de aloubain ar vro. Mez koll a hras é spered é treuzein Koèdoù ar Mans (*é 1392*). Chom a hras enta Iéhann àr é gadoér-veur a zDug Breizh, ha gelled a hras adkemér porzh-mor Brest, ged péein ur pikol yalhad d'ar Saozon. Adgounidet en-doé a-du-rall an droed de bieüein Kon-tegezh Richmond é Bro-Saoz.

✱

An Dug en-doé bet eüè ur chikan poéniuz ged eskob Sant-Maloù hag a rahuizé rantein de-hon al lid-goazalerezh deliet a-veid madoù an eskobti, ér-méz a draoù an Iliz.

8

Kaset oé bet ar chikan de léz Rom, ha reit a oé bet ar gaoù d'an Dug, ged lakad ar gér a Sant-Maloù abézh édan mestroni ar Roué, é léh hannu an Dug !

Kastell An Naoned

Marüet en-doé Iéhann IVvet é kastell an Naoned ér blé 1399,

Iéhann Vvet (1399 – 1442) :

Pièr, mab kozhan Iéhann IV vet, en-doé deg vlé hebken, pe oé marü é dad. Kurunet a oé bet Dug Breizh tri blé àrlerh (*é miz meurzh 1402*) hag hanüet Iéhann Vvet, goudé boud grateit diwenn gwirioù an Iliz ha frankiz an Dugelezh.

Goudé eil eured é vamm – ged Henri IV, Roué Bro-Saoz – lakeit a oé bet an Dug youang édan goardaj Dug ar Bourgogne (Philippe-le-Hardi) hag Oliér Klison, Pen-Lu (*Connétable*) ar Rouantelezh.

É bléioù ketan ar 15 vet kant-vléad, éh oé kroget éndro ar bre-

an dé kent gouil an Oll-Sent.

Diméet en-doé 3 gwézh :

- ar wézh ketan, de vMargeit, merh ar Roué Plantagenet
- an eil gwézh, de Hollande, ur Saozonéz arall,
- hag, an 3vet gwézh, de Jann, merh ar Roué Navarre.

An dervet-man en-doé reit dehon eizh a vugalé, péar mab (*Pièr, Iéhann, Arzhur ha Richard*) ha pedèr plah (*Jann, Mari, Gwenn ha Margeit*)

zél étré Frans ha Bro-Saoz (1403 – 1407). Ha dré ma oé Breizh a du ged Rouantelezh Frans, ar Vretoned a geméré perzh én emgannoù éneb d'ar Saozon, drest-oll àr ar mor. Féahet o-doé èl-sé morlu ar Saozon àr ar Mor Keltieg, ha dismantet o-doé ar porzh-mor Plymouth. Ne hellé-zant ket neoazh boud ar vistr é Sant-Maloù ; ar ré-man a venné grons chom édan gelloud ar Roué kentoh eid hannu an Dug !

✱

Boud a oé eüè ur chikan braz, én amzér-hont, étré an Dug you-

9

ang ha bugalé tiegezhoù Penthierù ha Klison, deit de voud kevredet étrézé, dré eured léhann, mab Karl Bleiz, ged Margeit merh Klison. Honenn a venné grons tennéin ar gurunenn-dug d'hé fried-hi, kentoh eid hé lezel de vabed an tiegezh Montfort..

Ar chikan a oé bet kaset de léz-varn ar Rouantelezh é Pariz, é-neb de lézennoù an Dugelezh. Chifet a oé bet enta an Dug, ha chifetoh hoazh, pe oé bet skarzhet barnerion an Dugelezh ér méz a gér Gwengamp, hag a pe oé bet diméet Oliér Penthierù, mab kozhan Margeit, d'ur verh de Zug ar Bourgogne Philippe-Hardi.

Iéhann V vet en-doé neuzé prénet Aotrouniezh Moncontour, é Kontelezh Penthierù, deusto ma oé bet grateit agent de Vargeit. Ha gourhemennet en-doé dehi tennéin hé soudarded ér méz ag ar léh.

Mez Margeit ne blégé ket. An Dug en-doé neuzé torret hé mestroni àr an oll Aotrouniezhioù hi-doé én Dugelezh.

Ha chetu hoazh enta dispéah ha brezél étre tud Margeit ha ré an

Dug. Mez soudarded an Dug - Saozon al lodenn vrasan anehé - en doé hoazh um lakeit de laerad an dud ha de intañéin ar vro, èl ma o-doé groeit a-viskoazh.

An Dugelezh abézh en-doé neuzé um saüet éneb dehé, hag éneb d'an Dug ! Red a oé bet enta dehon, ha de vugalé Margeit, sinein ur feur étrézé, ér blé 1410, aveid lakad un termén d'an afér !

✱

Mez deusto d'ar feur-sé, mabed Margeit a chomé neoazh digoutant. Un herrad goudé, kempenn a hrézant un dro kamm éneb d'an Dug, hag en derhel a hrézant prizonér én o hastell a Gastell-Saoz (*Chantoceaux, é galleg*), é kosté an Naoned (1420).

Eh ouied an doéré, an oll Aotrouné é Breizh abézh en-doé neuzé um saüet éneb de Vargeit doh goulenn pried an Dug. Stadoù Breizh tolpet é Gwénéed en-doé kouviet eüé an oll de gerzhed éneb d'an dreitouréz. Kemér a hrézant hé hastelloù é Kontegezh Penthierù, ha kerhed a hrezant de zibrizoniein an Dug é Kastell-Saoz goudé ur gron a 2 viz.

Dakoret a oé bet neuzé d'an Dug é frankiz. Ha éan de obér abenn ar pézh en-doé grateit, pe oé dalhet é toull-bazh Kastell-Saoz : é bouiz eur aveid Intron Varia-ar-Harmél én Naoned, hag é bouiz argand aveid iliz Lann-dregér, én inour de Sant-Iwan.

An tabut-sé ged mabed Penthierù en-doé hoazh kroget éndro devéhatoh :

- ged an Aotrou Laigle hag en-doé mem klasket lazhein an Dug, ér blé 1422,

- ha ged an Aotrou Alanson hag a venné grons forsein an Dug de greskein argouvrou é vamm (1431 - 1432).

mez heb tennéin an dispéah ér vro.

✱

Iéhann Vvet, hanüet ar Fur, a oé bet un dén fidél d'an Iliz. Ohpenn é bouiz én eur hag én argand, goudé boud bet tennet a doull-bazh Kastell-Saoz, éan en-doé reit pikol provoü aveid seüel, pé brasad ha braüad, ilizioù Kemper, Kemperlé, Intron-Varia ar Folgoed ha Lokronan...

E sonj sonnan a oé parrad grons an Dugelezh a gouézh édan gelloud plén an daoù rouan-

telezh hag a glaské hé lonkein. Ne zeliér ket enta temall dehon boud un ziskoeit mar-a-wézh difidél dehé, taol ha taol. Mez chom a hré ursort é galon, tostoh de rouañé Frans eid de ré Bro-Saoz, deusto ma venné grons derhel an Dugelezh é péah ged an daoù rouantelezh. Un dén fur enta hag un dén a galon !

N'ankouézhm ket eüé penaoz Breizh a oé deit de voud ur vro euruz ha pinüig, é gré rénerézh léhann Vvet, dré ma chomé, d'al liésan, ér méz a emgannoù fallan an daoù rouantelezh.

Ha mélestradur an Dugelezh a oé habask ha didrouz, édan gourhemennou ar hansieüour, hanüet dré an Dug. Eüéhein a hré an dén-man labour ar varnerion, ha rannerezh an taosou étre ar parréziou, é peb kornad-bro hag é peb baillaj.

Saüet a oé bet eüé ur « Gambrar-Hontou » é Gwénéed, aveid kempouizein dispignou an Dugelezh, ha derhel sonj anehé.

Stadoù-Breizh a oé tolpet liéz-a-wézh é gré léhann Vvet ha rein a hrent o alioù d'an Dug seul gwézh ma oé dobér anehé.

✱

Arlerh marù Charles VI vet, é 1422, éh oé saüet ér Rouantelezh un tabut braz étre kensorted Louis d'Orléans (*an Armagnaked*) ha ré Dug ar Bourgogne (*ar Vourgignoned*). Iéhann a harpé gwézhavé un tu, ha gwézhavé an tu-rall, dré ma oé kar dehé rah ! E sonj a oé chom digabestr étrézé.

E kontrél, an Aotrouné a Vreizh um laké grons doh tu ar Rouañé de Valois (hag éneb d'ar Rouañé Plantagenet) é devézhzan emgannou ar « **Brezél-Kant-Vlé** ». Heuli a hrent èl-sé Pen-Lu (*Connétable*) Charles VIIvet (1422 – 1461) é gré Jann d'Arc : ar Breton Arzhur, Aotrou Kont Richmont.

Ar Saozon en-doé neuzé, aveid kastiein ar Vretoned, dismantet hoazh Kontegezh Roazhon penn-da-benn, a-zebri ar mor betag ar gér-veur.

A-fed, ar Vretoned a oé bet, ged Jann d'Arc hag Arthur Richmont, gwellan brezélerion ar Rouantelezh, ha gwellan harperion Charles VII vet, betag ma vehé bet kurunet é Reims (1429), ha deit de voud mestr é Pariz (1435 – 1436).

✱
Epad dispéah an Iliz, é gré ar Pabed én Avignon, an Dug a oé berped chomet fidél de Iliz Rom, é kontrél de Charles VII vet hag a oé bet a-du ged Pabed Avignon. N'en-doé ket enta kousantet sinein ar « Pragmatique Sanction » (1438), hag a saüé droèdou distag an « Iliz Gallikan » éneb de Rom. An oll eskobed é Breizh, nameid ré Roazhon hag an Naoned, a harpé mennad Iéhann Vvet.

Bé Sant Uisant Ferrer é Gwened

Kent klozein istoér an Dugelezh é gré Iéhann V vet, é telian hoazh komz un herradig, é berr giriou, a vuhé daou zén brudet hag a viué én amzér-sé; unan anehé a oé ur Sant, hag an arall, un diaoul.

✱
Ar Sant a oé Uisant Ferrer, ur menah a Urzh Sant-Dominig, gañet é Valencia (é Bro-Spagn) ér blé 1357, ha deit de verüel é Gwened, ér blé 1419.

Predéget en doé, épad 20 vlé, én é vro, é Rouantelezh Frans hag é Prinslezhioù an Itali ; ha dégeméret a oé, é peb léh, èl ur Sant. Galüet ged an Dug, deit a oé de Vreizh eüé, ha chomet a oé ér vro épad daou vlé plén. An dud a zé d'er gwéled a vostadoù nivéruz, ha peb unan a gmprené é bredegoù heb dièzeman, deusto ma komzé-éan én é yézh valansianeg, ur rann-yéz forh dishanval d'ar brezhoneg, èl ma ouier.

Marüet en-doé é Gwened, d'an oed a 62 vlé. Gelled a hrér hoazh, hiniü-an-dé, gwéled é lojeris ar blasenn Valencia, ur gamprig munut, chomet betag breman èl ma oé, a pe oé marù ar Sant.

✱
Marüet en-doé an Dug Iéhann V vet é kastell an Naoned, ér blé 1442, d'an oed a 53 blé.

Diméet a oé de Jann-Navarre, merh ar Roué Charles VI vet. Hi-doé reit dehon seizh a vugalé, tri mab : (*Franséz, Pièr ha Jili*), ha pedèr plah.

✱
An Diaoul a oé Jili Laval, Baron Réz é kosté an Naoned. Héliet en-doé Jann d'Arc hag Arthur Richmont én é youankiz, mez fondet en-doé rah é zañué a-houdé, én ur vuhé diroll. Deit a oé de voud ur "skrapour merhed", ur menestrein « **Barbe Bleue** ».

Ar pézh 'zo sur, skrapein a hré eüé bugaléigoù bihan, rag ma en-doé dober grons a « hoéd fresk » aveid troein plom de eur; kredein a hré doned èl-sé de voud pinüig éndro !

Barnet a oé bet d'ar marù én arbenn ag é dorfèdou, ha losket a oé bet é gorv, goudé boud bet taget a-grén ; diskoeit a oé bet enta dehon ul lusk a drué, én évor d'an obéroù mad en-doé groeit gwézhharall, é lu ar Rouantelezh, a-kosté de Jann d'Arc ha de Arthur de Richmont...

SKRIVAGNERION BRO-GWÉNED BRUDET :

JOACHIM GUILLOM (1797 – 1857)

Joachim Guillom, gañet é Malgénéeg é 1797, a zo bet vikél é Séné (1821), é Pleùignér hag hanñet Person Kergrist é 1841. Azé en-des éan lakeit éñ é sonj de embannein é skridoù é « **Livr El Labourér** » (1849), ul livr barzhonegoù é a-ziar ar vuhé àr

ar mézoù – labour ér parkoù, de-saù al loned... - éñ ur yézh flour ha buhéuz. Kempennet en-des eùé ur yézhadur (*grammadeg*) embannet é 1836.

Chetu ur pennad tennet ag é « **Livr El Labourér** » :

Liéz é huélér hoah, éraog an taol arnan
Stired doh um zistag ha, ged ul lostad tan
E rideg éñ amzér, é koéh éñ ur loskein
Hag é lakad an noz èl an dé de splannein.

Berped ar fall amzér a zo bet seblantet
Ha doh ur merch bennag éma bet spurmantet
Kent ur goahad tefour, ar guérén a vandenn
A laosk ar bokedoù hag a za d'ar ruchenn.
Kent ar glaù, ar guignél, éñ ur grial huerùoh
A raz blein al lennoù hag a neij izéloh;
Ar ranned, heb arsaù, a gan éñ o zouloù
Hag ar brenni a goéh a vostad ér hoedoù.
Sellet an hoad éñ deur, kaer o-des um holhein,
Strimpein deur àr o hein, plunjein ha diblunjein,
Kant guéh o-des plunjet, kant guéh é plunjein hoah
Ha ne gav ket geté émant goalhet erhoalh.

Ar verh youang hi-mem, de noz ér filajoù
Mar guél èl ur vrumenn tro-ha-tro d'ar golou

An ti lan a voged ha mouistet ar vangoér
A anaùo reih mad é koého glaù emberr.
Mez mar da deoh guéled, éñ ur bouchad kogus
E splannein doh an héol ur hoarem ligernuz
Mar guélet é luéhein ha brogon ha luhed
Ha mar tarh ar gurun éñ tu doh ar gevred
Heijet kentéh ho plouz, ne gollet ket amzér,
Tolpet ha goleit mad ho yoh gran éñ ho lér.

Gellein a hrér eùé, éñ amzér ag ar glaù,
Doh merchoù guirion goud éh a de arsaù;
Rag neuzen ar stired a ligerno splannoh,
De noz, é kreiz an néan, al loér a vo spisoh;
Ne huéléet ket mui deved àr an amzér,
Nag ar hormoraned ar ur hareg ér stér
É séhein doh an héol o diùaskell digor,
Nag an hoh é tispenn ar plouz étal é zor.
Ar hogus a zeval, a chanj éñ ur vrumenn,
éñ ur razein an douar a rid hag um zispenn,
hag é hortoz kuh-héol, éñ hé hrouizenn kuhet,
Kaer en-des ar gohann krial, n'hé doujet ket.

A pe huélet al loér, béet éñ un nivlenn
E neuial ér hogus, doujet un defourenn ;
A p'hé guélet ru-poah, ne saùet ket ihuél
Ar gouilioù àr ho lestr, doujet un taol àuél ;
Mez mar dé dizolo ha spis d'ar péarvet dé
E vo kaer an amzér épad ar miz goudé.
Mar dé milén an héol pé béet a pe saù,
Nen det ket de valé, kent an noz é vo glaù,
Hag a pen da de guh éñ ur gulé kogus,
É vo glaù hag àuél hag un nozeh skontuz.
Doué reviro nen dein an noz-sen àr ar mor,
Na ma vein fol erhoalh eid seùel an éor.

BALÉADENN ÈR MÉZAD

Gouarnet em-es sonj ag ar baléadennoù a hren ged me zad, ar sul d'enderù, épad an neùé-hañv.

Poésant (*peizant*) a oé. Un dachenn vihan en-doé é borh Pléhéneg. Un eizh bennag a saout a oé ér hraoù. Ne hrent ket kalz a lêzh, mez ind a hré teil, hag an teil-sé a dalvé é argant aveid kardellad an douar. Pemp pé hwéh pé moh a horté én o héli de anaùein ar higour-moh. Prénet oent bet é marhad an Alré. Er marchao-si, Martin a oé desaùet èl ur prins. Ar jo (*jao*)-sé a oé ur blé yaouankoh aveidon. A houdé gwerso, me zad en-doé un trakteur, un Hanomag, mez, ne faoté ket eañ gwerz-hein é jo karet. Neoazh, un dé, éma oeit ged Ribler.

En é barkoù é vé kavet oll ar légumaj a greské é Pléhéneg : kaol, onion, kignén, irvin, pour, avaloù douar, hag, avel just, karot. Douar Pléhéneg a blijé d'al légumaj-sé. E pewar horn ar barréz é vezé gwélet

parkoù karot. Ur sort eur ru a oé an dra-sé é Pléhéneg.

Gouarnet em-es é me spered hanùoù sortoù karot èl Touchon ha Colmar. Ré Nantaise a oé laket é parkoù an teùenn, tost d'al lenn. Ar Mézad Braz a oé mad aveid ar Chantenay. En amzér-sé, é vezé hadet adal miz imbrill betag miz gourhelén.

Ar suhuniouù ketañ, goudé an haderezh, a oé dilikat aveid ar gultur-sé.

Ha d'ar sul d'enderù, me garé moned ged me zad de eùéhein àr é barkoù.

Eañ a geméré é goutell, rahé an douar ha eañ a laré dein :
-« Sell-ta, émant é kelidein, fru an douar, boud a zo amur. Mad an traoù. Abenn un dé pé daoù, gwélet a vo ar rannkennadoù. »

Meur a wézh, an douar a oé séh-korn ha stert.

-« Karnet an douar. Mar nen hra ket glaù éraog disul maza, kollet a vo ar park karot.

Red a vo er fondein ha hadein éndro. »

Epad ar baléadennoù-sé, eañ a sellé eùé doh parkoù é amezeged. Ha eañ a laré meur a wézh :

-« Petra en-des hoazh groeit hennen. Ré don en-des hadet. Ne grochei (*grogei*) ket jamès ar harot-sé », pé :

-« Hadet en-des hennéh ur suhuniad é me raog. Ar rézon a zo geton. »

Un dén avizet a oé ha lan a furnéz. Eañ a laré : mar dé braù ho park nameid un dé ér blé, gwelloh a vo aveidoh ma vo dé an est. *Jean-Jacques*

GALVADENN AN NAONED

Più en-do kalon ha nerzh
De ziwenn or bro hag or yézh ?
Più en-do nerzh ha kalon
De Ganein é brezhoneg èldom ?
Ne vo ket mui kalz, de me sonj.
Dihunam, ha saùam or boéh,
Aveid or bro, aveid or yézh,
Ha, dikoam spis d'ar Hallaoued
Éh om-ni berped, Bretoned.
Laeret hi-des Bro-an-Naoned;
Dehé laram : arsaù breman,
'n Naoned chomo barzh ar vro-man.
Menn éma Paléz an Dugéz ?
A oé Dugéz ar Vretoned !
Mar n'en-dé ket Kreiz an Naoned,
é Breizh-Izél aveid berped.

Pter-Mari Jéhanno (Miz mae 1998)

E BUBRI, d'ar Yaoù an Asansion (2 a viz Mehuen 2011)

Tolp-blé é Ti-Parréz :

Meur a dra a zo bet lakeit àr an daol :

- Nivér ar skrivagnerion : N'om ket mui nameid 3 pe vehé dober a 5 pé 6, d'an nebeutan.
- Nivér ar gomananterion : dichenn a hra a nebeudigoù.
- Stad ar yalh : Bruderezh neüé a zo de gaved, 2 ohpenn ahoél.

Petra a zo bet kinniget :

Peb unan en-des komprénet éh oé rekiz gobér brud aveid ma vehé anaüet gwell "An Doéré", ha kaved eüé komanterion neüé émesk ré ag or mignoné...

Mad a vehé tostad éndro d'ar skolioù diüyézhég, ha Diwan, èl m'on-es groeit ged "**Priz Herri Maheù**". Chetu an tu de gaved lénnerion, komanterion, ha drestoll skridoù, barzhoniezhoù hag a blij d'ar vugalé kempenn...

An overenn-bred é iliz-parréz :

De zeg hantér en-des komanset ar hléhiér de sonein ;

Derhel a hrei hoazh "An Doéré" ur blé ohpenn ged ar mem skipailh harpet ged Hervé le Marec a Langidig, dilennet aveid boud is-penn-rénour ar Gevredigezh.

Pedèr nivérenn "An Doéré", an tolpadou é Bubri beb trived sadorn ag ar miz, perzh é deüézhioù Sévenadur Gwéné d'an Dilost-Hañv : chetu ar roll-labour diféret ged an oll, aveid ar blé de zoned.

mall a oé kuitad « Ti-Parréz » ha kemér hent an iliz aveid an

overenn-bred hag en-doé "Santéz Anna" kempennet aveidom, a-gevred ged an Aotrou Méliou Guillaume, Person Bubri. Euruz é bet an

daoù gant a dud bennag d'en em gaved tolpet én ur bedein hag én ur gañein é yézh on tadoù.

É ti Ar Goualleg, ha Ti-Parréz éndro :

Kentézh arlerh éh oem é "Ti ar Goualleg", aveid predein, kañein a galon vad, oll-àr-undro, sonennoù kaer ar vro.

Sonennoù a zo bet hoazh épad an abadenn heuliet ged un tregontad a dud é "Ti-Parréz" éndro.

Én o mesk, "**Gwéharall me mamm gozh karet...**"hag endes disket deom Pier Jéhanno ged an akordéon. Ar sonenn-

sé a zo bet kañet a-bouiz-penn hag a galon vad. Anaüet é breman, surwalh, ged an oll. Koustelé é vo kleüet é kêr hag àr ar mêzioù Bubri !

Sonennoù arall a zo hoazh de zeskein. Aveid o deskein, n'en-des nameid un dra de obér : doned genem peb trived sadorn ag ar miz, de 3 eur d'enderù.

DARVOUDOÛ DE ZONED :

Eleih anehé, a beb sort, a vo épad an hañv. Ar brezhoneg a vo impléet, taol ha taol, drestoll d'an overennoù ha pardonioù. El-sé é vo :

- é **Santéz Anna** d'an 26 a viz gourhelén de 9 eur. Un overenn penn-derbenn é brezhoneg ged

sekour kanerion "Boéh Bro Gwéné"

- é **én Oriant** d'ar 14 a viz est de 10 eur ½ épad ar Festival Etrékeltieg.
- é **Gwéné** d'ar "Gouéliou" An Arvor (15/8)
- é **Kelven, é Karnasenn, é Gwidel...**

Plijadur de lénn é Bubri :

Peb trived sadorn ag ar miz, de lared é, aveid ar wézh ketan, d'ar sadorn 17 a viz Gwenholon, de 3 eur d'enderù (é léh 4 eur èl ma oé d'ar miziou devézhan.)

Komzet a vo muioh é brezhoneg étrézom. Seul gwézh é vo dibabet un tem, ha peb unan a hello rein é ali, komz revé é sonj...

Disul 19 a viz even(méhéven) : Anicet Le Floc'h a zo bet inouret é Bubri :

Ur skritell, én é inour, a zo bet saüet étal an Ti-Parréz.

24 Iwerzonad deit a (v)Macroom ha 20 Italian a (v)Marcello Con Casone - kêriou gévellet ged Bubri a-houdé tregont vlé - en-des en em dolpet aveid lidein an tregont

Kalonoù Derù Bro-Pondi :

Ar strollad kanerion a zo é kempenn ur bladenn; àrnehí é kavéem sonennoù kaer Bro-Gwénéed èl ma ouiant kanein a galon. Prest a vo éraog an

D'ar sadorn 15 a viz Héré (pé Gouél-Mikél) de 3 eur, é tei genem Jean-Jacques Le Floch hag a zisplego deom é véaj, ged é bried... àr droed émant oeit a Santéz Anna An Alré betag Sant Jak-Kompostell.

E brezhoneg é vo, eveljust.

vlé, én ur sonjal é Anicet ; éan é, en-doé liammet Bubri ged an diù gêr, deit de voud tostoh tost étrézé.

« An Doéré » a lakei ur luh-skeudenn (foto) én é nivérenn de zoned.

achimant ag ar blé. Ged hirêh é hortéem ar bladenn-sé hag a vo ur prézant plijuz d'an termén Nédeleg.

KANOL AG AN NAONED DE VREST : al liamm étré ar 5 départamant a Vreizh

An 360 km en-des an hent deur a zo bet kempennet chetu daoù gant vlé-so. Deit é enta ar hourz d'o lidein.

Tro an hañv, é vo groeit tri hant manifestadeg étré Kastellin ha Naoned. Ur strollad a arvesterion en em ziblaso a-hed ar hanol. E peb départamant é vo reit èl-sé an tu de anaüein gwell ha de viüein un deüezh kaer àr ribloù ar hanol.

Ohpenn tra, ur pikol pik-nik a vo kinniget d'ar 7 a viz est én un uigentad bennag a léhioù a-hed ar hanolioù trodro. Darvoudoù arall a vo hoazh, du-man ha du-zé, tro an hañv. Mar ne anaüet ket ar hanol, kerzhet-ta de bour-

mén étal-don ged ho fa-milh hag amied.

Surwalh é véet chalmet. A-fed ar rérall hag en en anaù, surwalh éh eint eüé.

étal Redon, tostig d'ar hanol

Chetu ur féson de zischuéh pe vo tomm an hañv, de gerhed àr ho koar, ha mem de basketad mar karet, pé de obér un dro-balé àr an deur.

FOER KORLE :

Gwézharrall ne zoujé ket an dud gobér hir hent aveid moned d'ar foéριοù brudet : Pondi, Noal, Logunéh, Ar Gémené, Rostren, Korlé...

Ged an tolpadoù-sé é kélidé ar sonennoù ; rag ar Vretoned n'en-dint ket termerion èl ma kred lod a dud.

Lod ag ar sonennoù a servijé de gerhed, rérall de zansal.

Honnen a zo bet dastumet é Pluniaù. A Bluniaù de Gorlé éh es hir hent, hag amzér de farsal.

- Disul vitin a pe saùen, de gaved foér an hèn. Hag é Korlé pe arriuan, de varhad saout éh an.
- Marhadourig démad deoh-hwi, pégement é talv ho hanní ?
- Mem buoh kozh-mé, mar fall deoh bet, open pemp kant hé féehet !

Me renkontras un tammig paotr, a oé geton un dornad geot : "Laret dein-mé, me zammig paotr, pégement vo ho tornad geot ?"

- Men dornad géot, mar hé po hwi, ohpenn pemp blank gousto deoh hwi.

Chetu prénet ar gozh vuoh ur sort : ar peurkêh lon a zo goall druheg hé zraoù geti; krapein motenn Ar Gerneùé, hé diuar ardran a blégé, ar ré araog eùé...

Pe oé é tremén dré ar ruioù, ar chas a vouldjé o lostoù : « Tuchant ni bo ni on mirennoù. »

Aveid achiù, chetu al lon-korn é koéh a dammoù.

Ha hed an hent, dré an daoù gosté, chetu oeit de goll mem buoh-mé.

Raf Pondi

Laredoù :

Ema berped é selled a beban é ta an aùél.

Henneh a droho géot a zan ho treid.

Henneh a zo tro én é gordenn.

AVEID KOMZ :

E peb niverenn « An Doéré » é lakéem ur bajenn « Aveid komz », aveid kemér an akustumans de gomz ha de sonjal é brezhoneg. Dilézam ar galleg, sonjam é brezhoneg.

Kerzheth de zigor an nor.

Kerzheth de wéled più a zo azé.

Kerzheth abarzh heb skoein àr an nor.

Deit abarzh !

Démad deoh Aotrou.

Na foul zo arnoh !

Chetu gwerso n'em-es ket ho kwélet.

Euruz on d'ho kwéled.

Reit ho mantell dein.

Reit ur gadoér d'an Aotrou (*pé d'an Intron*)

Penaoz éh a ged ho tud ? Yah é ho tud ?

Nag ho pugalé, penaoz éh a geté ?

Ha boud a hwes bet doéré a ho mab ? Gwell é, trugaré Doué.

Laret dehon (*dehi*) em-es dobér d'er gwéled.

Laret dehon (*dehi*), mar plij genoh, é karehen komz dohton.

(*dohti*).

Goarnet ho potoù.

Tosteit d'an tan.

Azéet (chouket) àr ar bank.

Doh taol ! Kerzheth tré de benn an daol.

Mar karet kemér ur bégad, un tamm bara amonnenn...

Mall braz (*pé goall vall*) é dein moned araog.

N'hellan ket chom hiriù; ré a labour em-es.

Reit me gourhemennoù d'ho mamm.

Kenavo ha deùézh mad deoh - nozezh vad - yéhed mad - béaj vad !

Ne zéet ket éndro ?

AR VRAN HAG AR LUHERN

Intron ar Vran àr ur barr azéet
A oé geti un tamm krampouezh lardet.
Deit an Aotrou Luhern de dremén édanti.
Ar vlaz ag ar hrampouezh a za betag é fri
Hag ar gwél anehoñ a hra hoant d' é galon ;
Mez penaoz er lemel a bigos ar pichon ?
Ar luhern, a viskoazh karget a finèsou
Ne chom ket pell amzér de gaved penn d' é draoù.

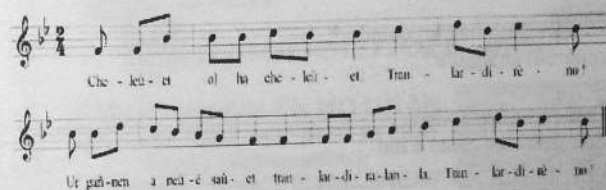
Arlerh en-doud lipet é veg,
Èl-man é komans é bredeg;
“Deùézh mad deoh, Intron ar Vran,
a lar éan ged é vouézh dousañ.
O, na braù hiziù ho kavan-mé !
Mar dé ken braù ho pouézh èl ho sê,
Ne vo kavet pell tro-ha-tro
Ur pichon sort genoh ér vro.”

Intron ar vran neuzé
Ne bad mui ged ar joé.
Eid diskoein d' ar luhern penaoz éma hé bouézh,
hi 'zigor ur bég braz...ha laosk hé zamm de gouézh.

Ar luhern er skrap buan
Hag a lar d' ar gèh vran :
“Liéz mad én ur meulour
é kavéet un treitour.
En deskein, Intron kèh,
a dalv un tamm krampouezh.”

Stevan Kerhored

AR SABOTER KOED

- 1
Chelaoùet oll ha chelaoùet
Tran-lar-di-rè-no !
Ur ganenn a neùé saùet
Tran-la-dir-ra-lan-la !
Tran-lar-di-rè-no !
- 2
Ur ganenn a neùé saùet
D'ur sabotér éma saùet
- 3
Saùet é d'ur sabotér koed
En-des é gomanant ér hoed
- 4
Hag hé di-éan zo gwérennet*
Ged mouch goloù* hag ar maged
- 5
Ged mouch goloù hag ar maged
Ha ged ar bleù kanevided
- 6
Penaoz éh ein de gas mérenn
Pe n'ouian hent na minotenn ?

7
Pignet azé ged an dostenn
Ha hwi gleùo trouz an éskenn.

8
Trouz an hach hag an daladur*
É reparein ar lijadur*

9
Ar sabotér é whitellad
É dok geton àr gosté é dal

10
Arriù é men groeg ged mérenn
Goall vall é dein mont d'hé dichenn

11
Tevé, men dous, ne chifet ket,
Disul m'yei d'an overenn bred.

12
Disul m'yei d'an overenn bred
Ni um bo gwin mad de éved.

13
Ar sabotér, a pe labour,
D'es ket afér de éved dour.

14
Meid ar gwin ru, hag ar gwin gwenn
Al landevi* leih ar wérenn.

Tennet a Livr Dastum Bro-Ereg "Chants traditionnels vannetais" (Jean-Louis Larboulette)

- * Gwérennet : garnie de vitres - ici plutôt : *peinte, vernissée*
- * mouch goloù : bouts de chandelles noirs de charbon
- * taladur : herminette
- * lijadur : clôture de la maison
- * landevi : gwin ardant

Atlantic
Breizh
Kopiadennoù

Skritelloù, mailing, kartennoù-
degemer, pik-fax, grouiennerezh,
plastikerezh, bouhadurezh...

KOPIADENNOU EN HO UNAN

Jean-Michel MAHEVAS : 02 97 35 22 61
abcopies56@wanadoo.fr
10, avenue A. FRANCE 56100 LORIENT

Studierion
Kevredigezhoù
Entreprizioù
Ne vern più...

ENEZ GROE - Kambroù-ostiz (chambres d'hôtes)
Digor a-hed ar blez

3, Ar Leurc'hae Enez Groe Pgz : 06 09 71 01 91

AMZER NEVEZ

Kentelioù ha stajoù sonerezh, dañs ha brezhoneg ;
Lévraoueg keltieg, abadennoù sonerezh, festoù noz
Degemér evit ar c'hevredigezhioù (saliou emvod...)

Amzer Nevez-Soe 56 270 Planvour Plg:02 97 86 32 08
Fax : 02 97 86 39 77 e-mail amzervevez@wanadoo.fr

ASSOCIATION BRO-EREG La Grande Métairie 56340 CARNAC

Pour toute correspondance relative à la rédaction de la revue AN DOERE
à l'association, pour les abonnements à la revue

écrire à :

Ao Alfons Samson : 8, Av. Jules Le Guen - 56260 AN ARVOR

N° CCP de l'Association : NANTES 4 287 62 E (chèques libellés
à l'ordre de Kevredigeñ Bro-Ereg)

Kenlabourerion An Doéré en niverenn-mann

Loeiz Ar Mouél - Jean-Jacques Le Floch - Jobig hag Yves Le Gahdege
Alfons Samson - P M Jehanno -

Pays Celttes

AN DOERE : Publication trimestrielle : prix du numéro : 4 €

Abonnement annuel (4 numéros) : 15 €

+ 1 € (adhésion à l'association) = 16 €

Gérant de la publication : Louis LE MOUËL

Directeur de la publication : Alfons Samson

N° C.P.P.A.P. 64 359 (03 1982). N° ISSN. 0750.3326.

Dépot légal 3ème trimestre 2011

INTERNET : <http://perso.libertysurf.fr/andoere> E-MAIL : andoere@libertysurf.fr

N° : 119

am

DOETRIE

Priz:4 €

DASTUMADENN É BREZHONEG BRO GWÉNEDE

“ Hag én or bro duhont é vo kanet ho Klod ...” *Y.B. Kalloh*

SKOL UHEL AR VRO
INSTITUT CULTUREL
DE BRETAGNE

E
Kastell
An Erminig

6, straed an Nor Bostern
(rue porte poterne)
56 000 GWENED
Pzg : (Tél) 02 97 68 31 10
Plr : (Fax) 02 97 68 31 18
lcb.suav@wanadoo.fr

www.skoluhelarvro.org

Année de l'Acadie
Festival INTER CELTIQUE
Lorient
3 au 12 août 2012
L'âme francophone du Canada Atlantique

Crédit Mutuel
de Bretagne

banque à qui parler

ROLL AR PENNADOÙ

BLÉAD MAD	P. 4
LOEIZ AR MOUËL	P. 5 - 7
<i>Penaoz em-es en anaïet</i>	P. 8
ISTOÉR AN ARMORIG	P. 9 - 15
<i>Franséz II vet</i>	: 1442 - 1488
<i>An Dugéz Anna</i>	: 1488 - 1514
DIVIZ E BUBRI	P. 16
PARDON SANT-MAUDE	P. 17
SKRIVAGNERION BRO-GWÉNED	P. 18 - 19
KOUSKERÉZED GUÉNIN	P. 20 - 21
KLOMED AN ILIZ	P. 22
AVEID KOMZ	P. 23
LAREDOÙ	P. 24
SOÑENN	P. 25 - 26

Kirieg e peb skrivagner a veid ar skridoù embannet,
édan e hanù, e pajennoù An Doëré.

Bléad mad 2 012

Ur blé neùé a zo èl ur bajenn displéget, heb skritur na kousiadur...

Doned a hrei de voud èl ma faoto deom.

Surwalh é rei 2 012 leùiné deom tré ma vo kavet àr un dro yéhed, finborté ha karanté.

« An Doéré » a garehé ma vehé fréhuz eùé. Fréhuz aveid ar brezhoneg.

Neoazh, kerkoulz el lared abenn-kaer, é vo stréh an hent aveid An Doéré. Arlerh Mériadeg oeit d'an énan ur blé-so, éma bet tro Loeiz ar

Mouël de guitaad eùé ar bed-man.

D'an tolp-blé ketan, d'ar Yaoù an Asansion é Bubri, é vo gwélet ma vo kendalhet an dastumadenn èl m'éma, pé diféret ur féson arall de ziwenn ar brezhoneg é Bro Gwénéed. Tu a vo de genderhel mar kavam skrivagnérion neùé ha tud arall de rein un taol skoéh deom. El-sé orbo muioh a galon aveid moned ged an hent.

Bléad mad 2 012 d'an oll enta, én ur hortoz ar hetan gwéled.

An Doéré

Ged ar blé neùé é ta ar hourz de reneùécin ho koumanant. Ar priz a zo 16 euro. Ho chekenn a zo de gas de :
An Doéré 8, Avenue Jules Le Guen 56 260 An Arvor.
Trugaré vraz.

LOEIZ AR MOUËL

Taol sell àr é vuhé :

Eañ-mem en-des skriüet ur bajenn verr aveid merchein ar hourzoù vrasan ag é vuhé. D'ar 7 a viz du 2009 en-des hi skriüet. Merhad en em wélé-ean moned ar goannad hag é sonjé é vehé bet ar marù d'er hlask édan berr amzér.

Loeiz Ar Mouël a zo ganet d'ar 4 a viz even 1925 é Plodren én ur familh peazant. En

Kuiteit en-des ar bed-man de sul devézhan a viz Gouél-Mikél hag é overenn-intermant a zo bet lidet é iliz Sant Patern é Gwénéed d'an 2 a viz kalan-gouiañv.

An iliz a oé lan ag é dud kar hag é vignoned, ur ré aneché deit a bell. Na kaer an overenn ! Revé vennanté Loeiz kanet é bet penn-der-benn é grégorian ged kantikoù eùé é brezhoneg.

An iliziad abézh en-des keméret perzh énni ged ur garanté berüidant.

é bennad-krid « Amzér me youankiz » (hwi o havo é pajennoù 10/19 « An Doéré » én é niverenn 102) é tiskoa deom penaoz éma bet é vuhé betag an oed a bemzeg vlé. De getan é Plodren, neuzé é kloerdi bihan Keranna betag an dé 18 a viz méhuenn 1940. « Komprenet em-boé neuzé... éh oé achiù amzér me youankiz ! »

Ur skrid arall édan titl « Katorze » a gomz hoazh ag amzér é youankiz. Hwi er havo é niverenn 91 « An Doéré ».

Grès d'ar skridoù-mañ éh anañam lod kaer a dra en-des eañ biuet épad an amzér-sé.

É miz gwenholon 1942 é arriù é kloerdi braz a Wened. Er huitad a hra é achimant ar blé 1943, rag m'en-dé bet kavet getoñ livriou predérouriez (filozofi) heb aotré (autorisation).

D'an neùé-amzér 1944 éma Loeiz ged ar "Rézistanted"; en em gav a hra mem é "Kamp Sant Marsel". Kentézh achiù-et ar brezél éh a de Armé al listri-neij (*Armée de l'Air*) betag miz meurzh 1947.

Moned a hra neuzé de Bariz de studial én « Institut d'Etudes Politiques ». Reseù a hra é destoni (*diplôme*) é 1950; elsé éma digoret frank dehoñ dorioù an ti « Banque de France ».

Diméet é é Roazhon, d'ar 16 a viz Gouél-Mikél 1950, de Jacqueline Proust; diù

blah o-devo: Isabelle ha Catherine.

E 1965 é arriù é Meksik aberzh an Ti-Banque de France. E labour, én ur « Huzul ar monei », a zo kas de benn studiadennoù, a-zivoud tachad an argant hag an ékonomiezh dré Amérika ar hreisteiz. Darempredein a hra elsé ar F.M.I. hag ar Bank-Ollvedel (*Banque Mondiale*).

Neuzé éh a kuit de vMadagaskar èl Rénour ar Hrédit (*Institut d'Emission Malgache*), ha goudé èl Kuzuliér Ministr an Argant. Klinkeit é (*Décéré*) é Urzh Broadel a vMadagaskar.

Doned a hra éndro de Vro-Gall é 1973 de gemér ur hag neùé èl prizour (*expert*) an I.D.I. (*Institut de Développement Industriel*) épad daou vlé.

Arriù a hra Loeiz én Oriant é 1975 èl Rénour an Ti-Banque de France. De Chartres éma bet kaset goudé, hag àrlerh d'Ar Mans éraog achiù é vuhé a labour ha gounid é retred é miz gourhelén 1987.

N'arsaùo ket neoazh a labourad. Ged kalon ha nerzh é lakei eañ é velbéhenn de rein

lusk d'ar gwénédeg ha d'or sévenadur é Bro Gwéné.

Kevredigezh Bro-Ereg hag "An Doéré":

Hwi a lénno, é pajenn eizh, "Penaos em-es eañ en anaù-et" ha penaos éma bet lakeit én or sonj de seùel ur gevredigezh neùé hanùet Bro-Ereg hag àr un dro an dastumadenn "An Doéré". Heb Loeiz ne vehé ket bet an tu de grog èl labour-sé, chetu tregont vlé-so bremañ.

Eleih ag é skridoù é hellér kaved é oll niverennoù « An Doéré ». Pennadoù a beb sord a zo. Dalbéh émant a bouiz, plijuz, hag èz de lénn. Marawézh é vé red ursort kemér ar gériadur pe vé giriou neùé, giriou arneùé (*pe modern*) eùé, pé hoazh neùé-giriou (*néologismes*) hag a impléé eañ ged ézemant. Laram amañ éh oé un dén a sévenadur. Eañ a gomzé ar spagnoleg, èl ur Spagnad, rusianeg kerkoulz èl ar galleg, saozneg ha dreistoll brezhoneg desket àr barlenn é vamm. E gwirioné, klasket en-doé, pe oé é Pariz, doñaad

é ouiegezh én ur studial orin ha grouiennoù ar yézh ged harp un dén sévenet ha brudet: Joseph Vandries. Keméret en-des perzh ér « Polymathique du Morbihan »; é brezégou a oé istimet braz ged an oll.

Loeiz ar Mouél a zo bet ag ar ré getan hag en-des sekouret ged « Santéz Anna Gwéné » de seùel ha de greskad. Ne vanké ket an overennoù é brezhoneg, nag é Santéz Anna nag èl léchioù arall.

A-fed An Doéré, lesket en-des un nebeud skridoù genem. Ni o lakei én é niverennoù ketañ de zoned.

De Jacqueline hag hé familh or gourhemmennoù a gengañv hag a garanté.

An Doéré

Loeiz ar Mouël : *Penaoz em-es en anaüet :*

Un dé, é 1977, pe oen rénou
én un ti-bank én Oriant, é ta
ar sekretouréz de lared dein
én ur rein ar pellgomzér :

« Rénou a Di-Banque de
France ho koulenn. »

Me ouïé é hanù, ursort, mez
biskoazh n'em-boé eañ gwé-
let.

Ha eañ de lared dein : « Dé-
mad deoh aotrou. Reseüet
em-es ur chekenn ag ho ti-
bank, skriüet é brezhoneg. »

Mé : « A ! Neuzé ? »

Eañ : « Neuzé, hwi a oui a-
walh éma red skriü ar che-
kennoù é galleg. »

Mé : « Ur chekenn skriüet é
chineg a vehé dégeméret
genoh heb kudenn erbed, me
gred ? »

Eañ : « Ya, mez ar chineg a
zo ur yézh ofisiel, èl ar
galleg, pas ar brezhoneg. »

Mé : « Ar wirioné a zo genoh,
Neoazh, betag bremañ, n'em-
es ket kleüet lared éh oé nahet
ar chekennoù é brezhoneg én
ho Ti-Bank. »

Eañ : « 'Ma, nann. »

Ha eañ de houlenn genein
ma ouien komz ha skriü ar

brezhoneg. El em-boé reskon-
det ya hag é ten a Sant-Yann-
Brevelé, kentézh é lar eañ éh
oé a Blaodren, desaüet é brez-
honeg. Kinnig a hra dein d'en
em gaved én é di-bank, ha
chetu penaoz, daoù pé tri dé
àrlerh, éh oen én é burev.

Goudé an dé-sé éh om deit
mignoned fidél, ged ar sonj a
obér un dra bennag aveid ar
yézh.

Ne oé ket mui kalz a dra
skriüet é gwnédeg, nameid
skridoù Job Jaffré ha ré Raf
Pondi é Ouest-France. Petra
gobér ? De getañ, moned ha
gwéled ar vrezhonegerion a-
naüet ha goulenn geté o ali a-
veid ma vehé groeit un em-
gleù étrézom ha gwélet
penaoz kaved un disoh.

Elsé éma bet groeit ha saüet
ar Gevredigezh Bro-Ereg hag
àr un dro ijinet un dastu-
madenn hag a zeliéhé diwenn
ar yézh hag embann skridoù
aveid ar Wénédez.

Chetu ohpenn tregont vlé
éma An Doéré kaset, ur wézh
beb tri miz, d'é lénnerion.

ISTOÉR AN ARMORIG (*kendalh*)

Franséz II vet (1442 – 1450)

É wéled an darempredoù é
fallad èl-sé ged ar Roué,
Franséz II vet en-doé neuzé
um gleüet ged Charles, Dug
Bourgogne, ha ged Edouard
IV vet, Roué Bro-Saoz, aveid
kempenn ur feur étrézé, éneb
d'ar Roué Loeiz XI vet, ged
kousant ar Stadoù Breizh.

Ar feur-sé a zo anaüet èl
“Kevredad aveid mad an oll”
(*Ligue du Bien Public*). E
penn ar gevredigezh éh oé an
Dug de Berry, breur Loeiz XI
vet, hag un nivér mad a
Aoutrouné arall a rank ihué.

Féahet a oé bet soudarded
Loeiz XI vet dré ré an Dug
Charles, é emgann Montléry.
Red a oé bet d'ar Roué plé-
gein de houlennou ar gensor-
ted, é feurioù Conflans, ha
Sant-Maur (1467). Franséz II
vet en-doé èl-sé reseüet ur
yalhad a 120 000 skoued-
eur hag ar post a « Léténant Jéné-
ral » ar Rouantelezh. An Dug
de Berry a oé éan hanüet Dug
Normandi...ged an droed de

reseü al lid-goalerezh a-
berzh Dugelezh Breizh !

Ha chetu chikan étre an
daoù zDug. Franséz II vet,
kounaret, en-doé neuzé um
daolet àr ar Normandi (1467),
mez red a oé bet dehon – ha
de Charles, breur ar Roué –
plégein de Loeiz XI vet
abenn ar fin, ha sinein ur feur
a béah, é Anseniz (1468).

Ar Roué a glaské neoazh
gounid amisted Franséz IIvet,
daoù vlé arlerh é kinnig de-
hon **Gougad an Urzh Sant-
Mikél**. Mez an Dug nen doé
ket vennet reseü an inour-sé,
én arbenn a réolennou an
Urzh : oll dougerion ar gou-
gad um laké grons édan mes-
troni plén ar Roué.

Un herrad goudé, ér blé
1472, éh oé bet kempennet
hoazh un emgleù arall étre
Duged Breizh, Bourgogne ha
Guyenne (breur ar Roué), ha
Roué Bro-Saoz Edouard IV
vet.

Loeiz XI vet en-doé neuzé taolet é soudarded ar kornadoù Breizh, doh tu ar Retér, ha keméret kêrioù Anseniz, Machecoul ha La Guerche. Ne oé ket deit sekour ar Saozon nameid daoù vlé arlerh é Calais (1474), ged 25 000 a vrezelerion, mez n'odoé ket kavet azé na Bretoned, na Bourguignoned aveid sekour geté. Um gleuet en-doé enta an daoù Roué aveid sinein un arsaù-brezél étrézé, ér blé 1475 (Feur Picquigny).

Ur feur arall, sinet é Senlis étre Franséz II vet hag ar Roué – ér blé 1475 eùé – a zakouré d'an Dug ar hêrioù hag a oé bet keméret é retér an Dugelezh. An Dug en-doé grateit, d'é du, é Arras (1476), harpein a-dal neuzé ar Rouantelezh éneb d'an oll éneberion estrén, ne vern più a vehent.

Ar blé arlerh, é 1477, éh arriué Anna ér bed-man. Franséz en-doé enta neuzé un héritouréz !

Un héritouréz ha ne hellé ket neoazh héritein kurunenn

an Duged Breizh revé diféradennoù ar feur sinet é Gwennrann ér blé 1365.

Ar Roué Loeiz XI vet en-doé mem prénet – ged 50 000 skouid – droedoù Nicole de Blois, merh Iehann-Penthierù, de voud anaüet èl Dugéz Breizh, pe zehé Franséz II vet a verüel heb mab erbed.

Lazhet a oé bet Charles, Dug ar Bourgogne, ér prantad-hont (é miz genvér 1477), ha staget a oé bet an Dugelezh Bourgogne doh an Austria (Autriche), rénet dré an Arh-Dug Maximilian. Ar Roué en-doé neuzé um geméret dohton (é 1478), mez Franséz II vet en-doé chomet ér méz ag an tabut.

An Dug en-doé neuzé kempennet un emgleù neüé ged ar Roué Saoz (é 1481). Prest a oé de gevredein an Dugelezh ged ar Rouantelezh Plantagenet, ha gratad a hré mem diméin é verh Anna de bPrins-Kembré, mab Edouard IV vet, pe vehent bet én oed de voud euredet.

A-fed, marüet en-doé Edouard IV vet daoù vlé goudé (é 1483), hag é vab a

zelié ean boud lazhet, devé hatoh, dré é yondr Richard III vet !

Alas ! Papérioù an emgleüsé – dré drézoni ur segrétour – a oé bet lakeit édan daoùlagad Loeiz XI vet. **Chauvin**, kensiellour an Dugelezh, deit de Bariz aveid lorbein ar Roué, a oé bet neuzé toulbahet ha dalhet prizonér...kent boud kaset éndro de Vreizh aveid dizolein ar wirioné d'an Dug.

Franséz II vet, dizoleit grons an dro-kamm obéret dehon, en-doé neoazh disklériet penaoz éh oé chomet fidél ha sentuz d'ar Rouantelezh, én despet d'an testonioù tolpet dré ofiserion ar Roué... Parlemant Pariz en-doé neuzé en hastiet én ur lemel geton é gKontelezh Etampes !

En heveleb prantad é varüé Loeiz XI vet (é miz est 1483), én ul lezel é gurunenn d'é vab Charles VIII vet, ur hroédur a 8 vlé hebkin. Ar Rouantelezh a oé bet lakeit édan rénerezh **Anne-Beaujeu**, hoér kozhan ar Roué neüé.

Boud a oé neuzé, én Dugelezh, proséz étre Pier Landais, trézolour an Dug, ha Chauvin, ar hansiellour. Hennen a oé bet dalhet én toull-bazh é Kastell Gwéné, ha lesket a oé bet azé de verüel ged an nan (imbrill 1484) ; é vadoù a oé bet reit d'ar Baron Avaugour, mab bastard an Dug.

Pièr Landais a seblanté enta boud oll-gelloudeg én Dugelezh: E zaoù ni (Robert ha Mikèl Guibé) a oé bet èl-sé eskobet o daoù :

- . Robert, é Lanndregér, ha goudé, én Naoned.
- . Mikèl, cil-eskob é Roazhon de getan, a oé bet deit de voud eskob plén, ged lakad an arall én toull-bazh.

Noblans ihuélan an Dugelezh – én o mesk, Loeiz Rohan-Gémené, déan an Dug, hag ar Marichal Rieux – a oé digoutant é wéled kement a hardéhted. Um daolet o-doé ar gastell an Naoned, é klask tapein azé an trézolour, hag a glaskent kastiein. Mez hennen en-doé téhet kuit !

Deit éndro de gastell an Dug, Pièr Landais en-doé neuzé (7 a viz imbrill 1484) vennet barnein an Duchentil saüet éneb dehon.

Mez ar ré-man, tolpet é Anseniz, en-doé kempennet étrézé un emgleù (é miz Gouil-Mikêl 1484) hag a ansaué mestroni ar Roué àr an Dugelezh a pe varüehé Franséz II vet heb mab erbed. É wéled an traoù é fallad èl-sé én dro d'an Dugelezh, Pièr Landais en-doé klasket disko-ein ursort é nerzh é kempenn ur gensorterezh neüé éneb d'ar Regentéz...mez an aférsé en-doé kouézhet à-blad !

É éneberion ambruket dré ar Marichal de Rieux en-doé neuzé kerzhet àr gér an Naoned, a-dal de soudarded an Dugelezh. Mez – é léh um foétal étrézé – an diù lu a oé chomet é péah. An Aotrouné a zalhé enta an trézolour édan o gelloud, hag an Dug n'en doé ket kredet um ziskoein a-du geton.

Barnet a oé bet neuzé Landais d'ar marù, é miz gourhelén 1485, ha krouget kentézh arlerh, heb gouied de

Franséz II vet (é gwenholon 1485). Kollet dehon é drézolour, an Dug en-doé, ar blé arlerh, tolpet ar Stadoù Breizh é Roazhon (huavrér 1486) ha goulennet geté anzaù é verh Anna èl héritouréz é penn an Dugelezh, arlerh é varù.

Ha disentein a hras hoazh d'ar Régentéz, én heveleb prantad, é miz du 1486, é kemér perzh én ur gensorterezh neüé. Gratad a hré, ar wézh-man, diméein Anna de vMaximilian, kentézh ma vehé bet én oed !

An Aotrouné ihuélan én Dugelezh – lod anehé gopreit dré ar Rouantelezh – en-doé neuzé klasket repu én Naoned. Un tri uigentad anehé – én o mesk Fransoéz Dinan, gouarneréz Anna, hag ar Baron Avaugour, mab bastard an Dug – en-doé mem um lakeit grons édan gourhemmennoù ar Roué Charles VIII vet.

Ar Marichal de Rieux, é wéled an danjér é plommein àr dezoned an Dugelezh, en-

doé neuzé troeit kein dehé, hag um lakeit doh tu an Dug. Mez soudarded ar Rouantelezh a gerhé dija àr douarou Breizh, ha keméret o-doé Anseniz, Kastell-Briant, La Guerche, Redon ha Plouarmel.

Forset a oé bet an Dug d'um dennein de Wened, ha goudé, dré vor, d'an Naoned. Neuzé éh oé bet dalhet an devézhan emgann é Sant-Albin (*Saint-Aubin du Cormier*).

Lu an Dug, ambruket dré ar Marichal de Rieux, ha dré an Dug-Orléans, en-doé 13 000 a vrezélerion (dianvézerion al

lodenn vrasan anehé) a-dal de 16 000 soudard ar Fransizion (ha lod a Vretoned én o mesk). Chom a hras 6 000 anehé, kozig an hantér enta, àr ar bratell.

Franséz II vet a oé bet forset neuzé de sinein ar feur a béah hanüet « Feur ar Verger », an dé 19 a viz est 1488, ha de anzaù en-doé kollet ar brezél éneb d'ar Rouantelezh.

Revé ar Feur-sé, ne hellé ket diméein Anna, heb kousant ar Roué, ha deli a hré tiér-barn an Dugelezh sentein de bParlemant Pariz a-dal neuzé, édan boén a goll Sant-Maloù, Dinan ha Sant-Albin.

La célèbre rencontre de Saint-Aubin du Cormier

Merüel a hras Franséz, ged an ankén, teir suhun goudé, an dé 9 a viz gwenholon 1488.

An Dugéz Anna (1488 – 1514) :

Anna, merh kozhan Franséz II vet, n'en-doé hoazh nameid 11 vlé, pe oé marù hé zad (1488).

Lakeit a oé bet enta an Dugelezh édan gelloud ur huzul-rénerzh. Ar rénerion a oé : Philip Montauban (ar hansielour neüé), ar Marichal de Rieux (dibabet de voud goard de Anna), hag an Aotrouné Dunois hag Albret. Ar Gontéz de Laval a chomé gouarneréz ar plah vihan.

Ar Roué Charles VIII vet en-doé goulennet boud lakeit goard ar diù verh an Dug marù, revé réolennoù an Dalhiadezh, mez ar Huzul ne gousantas ket. Ar Rouantelezh a houarnas enta édan é helloud ar hastelloù kouézhet étre daouorn é soudarded : Dinan, Sant-Albin, Gwitreg ha Klison.

Ar plah Anna a oé goulennet – èl pried – deusto ag hé oed tinér, dré béar Aotrou Braz. Ar Marichal Rieux hé goulenné aveid an Aotrou d'Albret, un dén divalau a 50 vlé, hag en-doé dija 7 a

vugalé, heb komz ag é vastarded. An Aotrou Biskont Rohan hé goulenné aveid é vab léhann, ged kousant Karl VIII vet. Maximilian Arh-Dug Austria ha Charles Orléans, ur breur d'ar Roué, a oé an drivet hag ar péarvet ar an daolenn !

Anna en-doé, hi, lakeit én hé sonj diméein d'an Arh-Dug Maximilian.

Ar Marichal de Rieux – rénouer an Dugelezh – en-doé neuzé cherret dohti dorioù an Naoned, hag hi forset èl-sé, de glask repu é Redon, ha goudé, é Roazhon. Azé éh oé bet kurunet Dugéz-Breizh, an dé 10 a viz huavrér 1489.

En arbenn a stad trueg an Dugelezh, ar Huzul en-doé goulennet sekour ged ar broioù tostan : Bro-Saoz, Bro-Spagn hag Austria. Adkrogein a hras enta an dizurh un herradig betag sinein ur feur neüé, é Frankfort (é dibenn 1489). Goulennet a oé ged an oll dianvézerion kuitad an Dugelezh, aveid lezel ar Vretoned

de ziglommein an afér étrézé o unan. Kérioù Dinan ha Fougères a chomé neoazh édan gelloud ar Roué Karl VIII vet.

Neuzé éh oé bet lidet euredenn an Dugéz ged an Arh-Dug Maximilian, é kuzh d'an oll, é miz an Avent 1490. Léh ar pried a oé dalhet dré ur hannad dehon, deit ag an Austria.

Ne oé ket bet goulennet ali ar Roué. Adkrogein a hras enta ar brezél hag ar Fransizion a geméras kér an Naoned ged kousant an Aotrou d'Albret chifet rag ma oé bet dilézet é houenn. Ar Fransizion, ambruget dré La Trémoille, a oé deit de benn, heb diézemant, a vestroniein an Dugelezh abézh, nameid ar gérvour Roazhon, ged an Dugéz énni.

Ar Roué Karl VIII vet a dolpas neuzé ar Stadoù-Breizh é Gwénéed (é miz kalan-gouiañv 1491), aveid klask un disoh jaojabl d'an tabut étre Breizh ha Frans.

Kuzulerion an Dugelezh ha ré an Rouantelezh en-doé neuzé um gleüet aveid kinnig

euredenn an Dugéz ged ar Roué yaouang Karl VIII vet. Anna n'en-doé ket kousantet de getan, dré ma um gavé dija diméet d'an Arh-Dug Maximilian. Chonjet hi-doé mem achap d'an Austria de gaved azé hé fried.

Mez an Aotrouné en-doé displeget splann dehi penaoz é hellé torrein hé euredenn getan – pen-dé-gwir éh oé chomet diobéret – ha boud neuzé é stad de ziméein éndro d'ar Roué...ha, de salvein èl-sé hé Dugelezh !

Kousantein a hras Anna abenn ar fin – é kalan-gouiañv 1491 – ha lidet a oé bet euredenn an Dugéz Anna ged ar Roué, é kastell Langeais, d'an 6 a viz an Avent.

Staget a oé an Dugelezh doh ar Rouantelezh aveid mad, mez an Dugéz hag ar Roué a ré donézon – an eil d'égilé – ag oll o droedoù ar an Dugelezh. Droedoù ha gizioù ar vro a oé goarantet eüé de virükén, ha rénet a vehé Breizh, èl agent, dré an Dugéz hé unan. *(de genderhel)*

Loeiz Ar Mouël

DIVIZ é Ti-Parréz Bubri d'ar sadorn 15 a viz Gouél-Mikêl (pé héré) ged Jean-Jacques hag Agnès Le Floch.

Deit é Jean-Jacques hag Agnès de zispleg deom o ferhinded de Sant Jak Kompostell. Epad diù eur on-es heuliet geté an hent abaoé iliz-veur Santéz Anna.

Plijet en-des o diviz d'an oll. Ar brezhoneg komzet a oé pobleg, êz de gomprenn. Peb unan en-des bet an tu d'o aters a-zivoud léhiou an diskuizh, ar magadur, an emgav ged perhinderion arall...h.h....

Eleih a luhschedennoù (*fotoioù*) a zo bet diskoeit.

An taol-sé a vo reneüet. Ur féson, é gwirioné, de implé ar yézh én ur gomz a zarvoudou ged intéréz ha plijadur.

Trugaré a greiz kalon de Jean-Jacques hag Agnès.

PARDON SANT-MAUDE

D'ar sul 13 a viz du éh oé Pardon Sant-Maudé é Lovedan. Nag un deüézh kaer aveid ar vrezhonegerion ! A-houdé gwerso n'endes ket bet kement a vrezhoneg é iliz-parréz Lovedan. Ar beleg é overennein a oé neoazh a vro Kongo. Laret en-des eañ é tiskehé ar brezhoneg. Chanjemant braz enta é bro Ploué !

Paré kanerion « Kalonoù-Derv-Bro-Pondi » en-des lakeit tan é kalonoù an dud ged kantikoù èl : « Mélam oll lan a joé »...h.h. Kentéh arlerh an overenn éh é ar préhésion ged banniéloù betag fetan ar sant. Dirag un tantad braz éma bet kanet a galon « O euruz Sant Maudé – a galon ni ho ped... »

Ardro 250 a dud en-des um dolpet aveid débrein ur houskous hweg. Ne gomzé ket rah an dud é brezhoneg ; mèz ul lod anehé, ya ! ged kement a blijadur !

Ur fest-deiz kinniget àrlerh ar pred en-des padet betag an noz ged muzik ha sonennoù “Kalonou Derv Bro Pondi” ha ré « Spered Bro-Ploué ».

Trugaré vraz de gKristian ha d'é skipailh hag en-des kempennet un deüézh ken kaer èl henneh.

Préhésion tréma ar fetan

SKRIVAGNERION BRO-GWENED : An Daoù Cadic

François Cadic :

É miz ebrel (imbrill) 2010 éma bet dalhet un "Diviz étrévroadel" (Colloque International) é Pondi hag en-des dizoleit ur gwénédad ha skrivagnour ag ar ré wellan on-es bet : François Cadic. É skridoù a zo bet embannet é galleg. Talvouduz int; dizolein a hrant istoér or bro-ni én ur binüikaad or sévenadur.

Più é enta ?

E Noal-Pondi éma ganet d'an 9 a viz gourhelén 1864. Groeit en-des é studi é kloerdi Kéranna hag é kloerdi braz Gwénéd éraog boud beleget ér blé 1889.

Moned a hra neuzé de Bariz d'an « Institut Catholique », léh ma tei de voud kelennér. Azé é wél éh arriü kement ag

é genvroiz dilabour ; én ur stad diêz ha truhég émant.

Ha deit én é sonj de seüel ur barréz aveité : « *La Paroisse Bretonne de Paris* ». Betag 40 000 a dud en-des um dolpet énni. Embann a hra, aveité eüé, beb miz, ur gazetenn hanüet « *La Paroisse Bretonne de Paris*. » Enni é vo kavet sonennoù (150 anehé), hag istoérioù, kontadennoù ar vro dastumet épad tregont vlé. Ar skridoù-sé a zo bet tolpet ha mollet é lévrou talvouduz ha plijuz de lénn.

Ar marü a zo deit d'er hlah é Sant-Yann-Brevelé d'ar 27 a viz gourhelén 1929, d'an oed a 65 plé.

Jean-Mathurin Cadic :

Hennen, kenderü de François ha beleg èlton, a zo ganet é Kerforn é 1843 ha marü é 1917. Skrüet en-des al lévr « *En Est* », gwerz é pemp lodenn, én ur brezhoneg flour. Chetu aveidoh ur pennad hanüet « *En neüé-han* » :

Ahoél an amzér yein, én ur bro, zo achiü
Hag an amzér neüé hoah ur wéh zo arriü;
Nerh an héol zo kriüeit (krefüvet), ha gwerso ér parkoù
an erh a zo téet èl ar skorn él lennoù.
Oll ar heveleged en-des kuiteit ar vro,
hag ar hwignel joéiuz a zo hoah deit éndro.
Ar goukou, pad an dé, a gleüér é kanein;
é peb léh é wélér ar pradoù é hlazein.
Ar gwé, o tra bourruz ! rah dré ar verjéiöü
zo glaz-deur ged an dé, pé gwenn-kann ged ar bleu.

Ha hoazh :

O na bourruset é gwéled, àr ar mézoù,
de gourz an neüé-han, ar gwé-aval é bleu !
Hilleh émant gwennoh eid ar frim de viz meurh,
eid an douar d'ar gouiañv, p'en-dé goleit a erh;
doh térennoù an héol, ha dré nerh an toemmdér,
é saü ur frond ken hweg én évr hag én amzér !

Dalhet sonj : Goulennet on-es ged Jorj Belz hag en-des keméret perzh é Diviz Braz (pé Colloque International, é galleg), é Pondi, de gomz deom ag an daoù Cadic hag eüé a skrivagnerion Bro-Gwénéd arall épad unan ag on abadennoù é Bubri. Ean a zo a-du genem. En drugarékad a hram a greiz kalon. An dé a zo bet choéjet :
D'ar sadorn 17 a viz meurzh ketañ é « Ti-Parréz » Bubri de 3 eur betag 5 eur d'enderü.

KOUSKEREZED GUENIN

Pe oé bet digoret an hent houarn én on hornad bro, ur misi a oé aveid an dud moned de gemér an trein d'obér ur perhinded pé un dro balé.

Kalz ahanom en-des sonj ag ar jabl a vezé é ti-gar Santéz Anna, dé ar Pardon Braz, an 26 a viz gourhelén. Ne oé ket ag um dennein de du erbed deusto d'an treiniou lakeit de gas an dud. Ne oé ket hoazh na karr na tankarr é peb ti. A gement a yé d'ar pardon a bell a berhindé dré karr-a-jao, pé...dré an trein. Elsé endevoé groeit diù blah a vorh Guénin, Anna an Nein ha Mari Kerlaud, troeit én o fenn moned de Santéz Anna dré ar "jao du".

Aveid dégouézh én ti-gar abred awalh, chetu ind o diù é kuitaad ar gér abenn an enderù kent. Nosaad a hra p'en um gavant é Baod :

*Nag abarzh é borh Baod p'o-devoé arriüet
Lojeris ha koéniein o-devoé goulennet.*

*O fé, ya sur, merhed, lojet
mad a vehet*

*Ha hwi ho-po de goéniein ar
pézh a garehet.*

An ostiz en-des ur fri hir ; klask a hra penn de valé an diù verh. "Nag émenn é faot deoh hwi moned" ?

"Arhoazh éma pardon braz Keranna; n'en-dom sotoh eged ar rérall; ged an trein é fall deom balé aveid goud penaoz éma an traou ged ar "jao du".

An treno de vitin Anna ha Mari ne oent ket devézhad de strimpein ag o gulé. De bemp eur de vitin o-devoé partiet. El ma ouiér, boud a zo tost d'ur leù-hent étré borh Baod hag an ti-gar a zo àr zouar Lanngedig. Hastein a hrant o fazioù betag pont Tenuel ha de heuli flagenn an Evel, doh torr koed Kamorh lan a éned é kanein doh ar saù-héol.

Chetu ind krapet én trein. Rédeg a hra ar « jao du » dré ar mêzoù gwéhavé én ur fozell don, gwéhadoù dré ar

bratell émesk ar pradoù hag ar parkoù goleit a duézad aleuret. Chetu treménet Lannbel, Pleùignér...

Mez, petra-ta ! Dré forh bout luskenet ged ar « jao du », chetu deit hoant kousked ged an diù verh youank. Seùel ken mitin mad !...Ne oé ket hoazh kuiteit gar An Alré, ma oent chouket an eil àr hé hilé é tirohal.

Keranna ! Oll an dud a zichenenn...Nameid Anna an Nein ha Mari Kerlaud aheurtet àr o hun. Neoazh ged trouz an dud é komz hag é komans kanein, chetu Anna é tihun, just a p'en-dé an trein é parti ! Cheti hi é krial a bouiz penn :

*« Mé ho ped konduiour,
arrestet-ta ho trein !*

*Arrestet un tammig, na pemp
munut hebkén.*

Eveljut konduiour an trein ne gleù ket nitra hag a zalh de voned fonnoh pé fonn. Ne chom mui meid un dra d'obér !

*El ur plah digouion, Mari
Anna an Nein*

*A zigoras an nor, a saillas àr
an hent.*

*Ha hi a zégouézhaz de ruze-
llad ar mén !*

En ur fall stad a dra sur ; blonset d'an tu, kignet d'an tu-rall, veuzet d'ar penn ha gwéet d'an treid ! Red é dégas medesinour an Alré d'obér àr hé zro.

Mez, épad an amzér-sé, :
*Mari-Anna Kerlaud honnen
ne fié ket,*

*Honnen oé oeit d'ar penn,
betag gar Gwénéed.*

Ha red mad dehi péein ur villetenn ohpen aveid doned éndro de Géranna de gaved hé hensortéz. Trawalh oé bet an dé-sé aveid ar pardon !

An dud en-devoé hoarhet é Guénin ged an doéré, hag èl ma oé ar mod, ur goapour bennag en-devoé saüet ur werzenn.

*A pen det de valé, m'ho ped
enta merhed*

*N'ur voned ged ho hent nen
dé ket de gousked.*

Raf Pondi

KLOMED AN ILIZ

Pe oen-mé bihan, é vezé gwélet lan a vrini àr dro d'an iliz Pléhéneg. Ind a chomé én tour. Gouarnet em-es sonj anehé, é neijal àr un dro, a vagad a gant, marsé daoù gant pé tri hant mem. Koagal a hrent d'an enderù-noz én ur arriù ag ar mézoù. Ken nivéruz a oent ma kuhent an héol.

Ar bobl a wélé an éned-sé *èl éned a hoall geleù (seblant)* Ha breman, n'en-des ket mui brini ebed àr an iliz. Klomed en-des keméret o léh. Neuzé, ha gweloh é en-devoud klo-med é léh brini ? Aweid an oll dud, ar hlomed a vehé loned-ti.

Ind a chom tro an dé ha tro an noz, àr dro an iliz. Meur a wézh, éh ant kuit de glask o bouid hag emberr é tant éndro de houarnein o léh.

Petra a hrant ? Um begad an eil doh égilé, ha kahad. Dovein uiou hag o goren, ha kahad. Desañein o fichoned bihan ha diskein dehé penaoz kahad.

Peb unan en-des é léh. Lod anehé a chom àr an doenn. Lod arall a chom àr borden-

noù é teval. Kalz a vern ! O léh é. Boud a zo eùé hag a chom a-blom d'an norioù. Ur riskl braz é aweid an dud a za d'an iliz. Mar faot deoh doned abarzh, red é soublein ho penn, saillein a-drest ur bernig kaoh-éned àr an treuzoù, ha treuzein fonnabl an nor.

Ur mérit braz en-des kristénion Pléhéneg é toned d'an overenn.

Ar blé treménet em-boé lakeit plant-kaol é me jardrin. Roget em-boé an douar ged ar bal-jardrin ha lakeit diù rankennad ag ur sort plant em-boé prénet é stal Gam-Vert én Hen-Bont.

D'an trenoiz oeit on bet d'o gwéled eid o deurad.

N'em-boé ket mui nameid kolon-kaol, trojennigoù munut; oll an dél a oé bet débret. Débret ged più ? Ged ar gasted a glomed-sé.

Péré ? Ré an iliz, ché !

Ha débret aweid gobér petra ? Lénour ker, hwi a oui awalh ha soubleit ataù ho penn én ur zoned d'an iliz d'ar wézh ketan.

Jean-Jacques.

AVEID KOMZ

Amzér gaer :

Kaer é hiriù ! Ya, kroget é an amzér gaer.
N'en-des ket bet gouiañv ar blé-mañ. Nag ur séhour !
Ur braù a zeùézh a vo. Adal ma pado !
Me gav genein éma un tammig pouk. Hwi a gav genoh ?
Hwi a gred é vo glaù ? Kleùet ar gurun é strakal (é tarhal).
Luhed a zo, ha brogon dreist ar mor.
Ré doemm é; dam d'an dishéol (d'an oaskedenn).
Dobér braz a zo a hlaù.
Douseit mad en-des an amzér.

Fall amzér :

Deit é ar glaù éndro. Brumennein a hra kentoh.
Fall amzér a hra deom.
Yeinoh é hiriù eid déh. Amzér glaz a hra.
Skornein a hra bremañ.
Ur reùenn vad a oé ar mitin-mañ.
Aneouid em-es d'em zreid. Skornet on.
Oeit é an auél d'al lein. Marsé é tei erh ha grezill.
Adal ma ne ze ket skorn goudé.
Fall seblant ! izéleit en-des an auél.
Barradoù a vo a-bad an dé.
Chetu ur miz n'on-es ket gwélet an héol.

De zeskein dré vimoér :

Pe ya an éned d'ar mor
É vé an amzér gaer é tigor;
Pe zant d'ar hoed
Barradoù glaù doh o zroed. (*tennet a livr Mériadeg : Le Breton parlé*)

LAREDOU :

Etal ar forn hag ar poullou
E vé kleüet an doéréioù.

N'en-des bet mammeg vad erbed, nameid unan,
ha hoazh éh oé oeit ged an diaoul.

Ar houif hag an tok rah émant dehi.

Kerkoulz é bet dantet ged ur hi èl ged ur giéz.

Tad hag a hra stad ag é vabig
A vag liéz ur mab prodig
Ha mamm hag a hra stad ag hé merh
Liéz mad a ouilo arlerh.

An neb en-des ul lon mad én é di
N'en-dé ket é klask er gwerzhein.

Laret dein più a hantet
Me laro deoh petra vèet.

An hani a ya d'ar foér
A goll é blas.

Bannet é é Loguneh
An neb a saù a goll é léh.
Bannet é ér Gémené
An neb a glask a gav arré.

Laredoù dastumet ged Herri Maheù

An Deizioù ged Emglev Bro An Oriant :

Kroget é an Deizioù. An tu de viùein gouélioù kaer é Bro An Oriant, ged Festoù-norz, ur pézh-hoari « Toull ar Bleiz » d'an 3 a viz huavrér ged Strollad ar Vro Bagan, sinéma én Arvor, prezégennoù a beb sort, sonadegoù...ur skrivadeg (*dictée*) é brezhoneg ivez, d'ar sadorn 10 a viz meurzh, é Lannarstér...hag, aveid achiù, un deùézh aveid ar « Bro-Gozh », d'an 21 a viz meurzh.

Peb unan a zeli kaved é blijadur.

Aveid gouied muioh : www.emglevanorient.com

Pé dré bellgomz : 02 97 21 69 75

Oeit int d'ar bed arall :

An Aotrou **Joseph Mahuas**, Vikél braz Eskopti Gwénéd. Komanantet en-doé kentézh ma oé bet saüet An Doéré. Ur mignon a oé de Loeiz Ar Mouël, hag èlton ur brezhonegour ag ar ré wellan dré ar vro.

Simone Graignic a Vubri, marù d'an oed a 84 blé. Hi zo bet fidél d'an tolpadou é Ti-Parréz Bubri. Lénn An Doéré ha kancin sonennoù ar vro a oé hé flijadur. Hé overenn-intermant a zo bet lidet d'ar meurzh 17 a viz genvér é iliz Bubri.

D'o familhioù éh a or gourhemenoù a gengañv hag a garanté.

MERHED NOALIZ

- 1
Sul ketañ ag ar miz, an dé ma vé ar bê
An dé ma vé ar bê
Gwélet merhed Noaliz àr baùerioù Pondi, gé
Gwélet merhed Noaliz àr baùerioù Pondi.
- 2
Gwélet merhed Noaliz àr baùerioù Pondi
Hag ar baotred youank é pèein ar hasi.
- 3
Un tammig kent an noz, é saùant azoh taol
Hag éh ant de selled mar dé kuzhet an héol.
- 4
Ha kuzhet é an héol, ha saüet é al loér
Mall a vo d' merhed Noaliz komz a voned d'ar gér....

(tennet livr J.L. Larboulette ged Dastum Bro-Ereg)

Atlantic
Breizh
Kopiadennoù

Skritelloù, mailing, kartennoù-
degemer, pik-fax, grouiennerezh,
plastikerezh, boulhadurezh...

KOPIADENNOU EN HO UNAN

Jean-Michel MAHEVAS : 02 97 35 22 61
abcopies56@wanadoo.fr
10, avenue A. FRANCE 56100 LORIENT

Studierlon
Kevredigezhoù
Entreprizioù
Ne vem più...

ENEZ GROE - Kambrou-ostiz (chambres d'hôtes) *Digor a-hed ar blez.*

3, Ar Leurc'hae Enez Groe Pgz : 06 09 71 01 91

AMZER NEVEZ

Kentelioù ha stajoù sonerezh, dañs ha brezhoneg ;
Lévraoueg keltieg, abadennoù sonerezh, festoù noz
Degemer evit ar c'hevredigezhioù (saliou emvod...)

Amzer Nevez-Soe 56 270 Planvour Plg:02 97 86 32 08
Fax : 02 97 86 39 77 e-mail amzervez@wanadoo.fr

ASSOCIATION BRO-EREG La Grande Métairie 56340 CARNAC

Pour toute correspondance relative à la rédaction de la revue AN DOERE
à l'association, pour les abonnements à la revue

écrire à :

Ao Alfons Samson : 8, Av. Jules Le Guen - 56260 AN ARVOR

N° CCP de l'Association : NANTES 4 287 62 E (chèques libellés
à l'ordre de Kevredigezh Bro-Ereg)

Kenlabourerion An Doéré en niverenn-mann

Loeiz Ar Mouël - Jean-Jacques Le Floch- Jobig hag Yves Le Guludeg

Alfons Samson - P M Jéhanno -

AN DOERE : Publication trimestrielle : prix du numéro : 4 €

Abonnement annuel (4 numéros) : 15 €

+ 1 € (adhésion à l'association) = 16 €

Gérant de la publication : Louis LE MOUËL

Directeur de la publication : Alfons Samson

N° C.P.P.A.P. 64 359 (03 1982). N° ISSN. 0750.3326.

Dépot légal 4ème trimestre 2011

INTERNET: <http://perso.libertysurf.fr/andoere> **E-MAIL:** andoere@libertysurf.fr

Neùe - Amzèr 2012

ISSN : 0750-3326

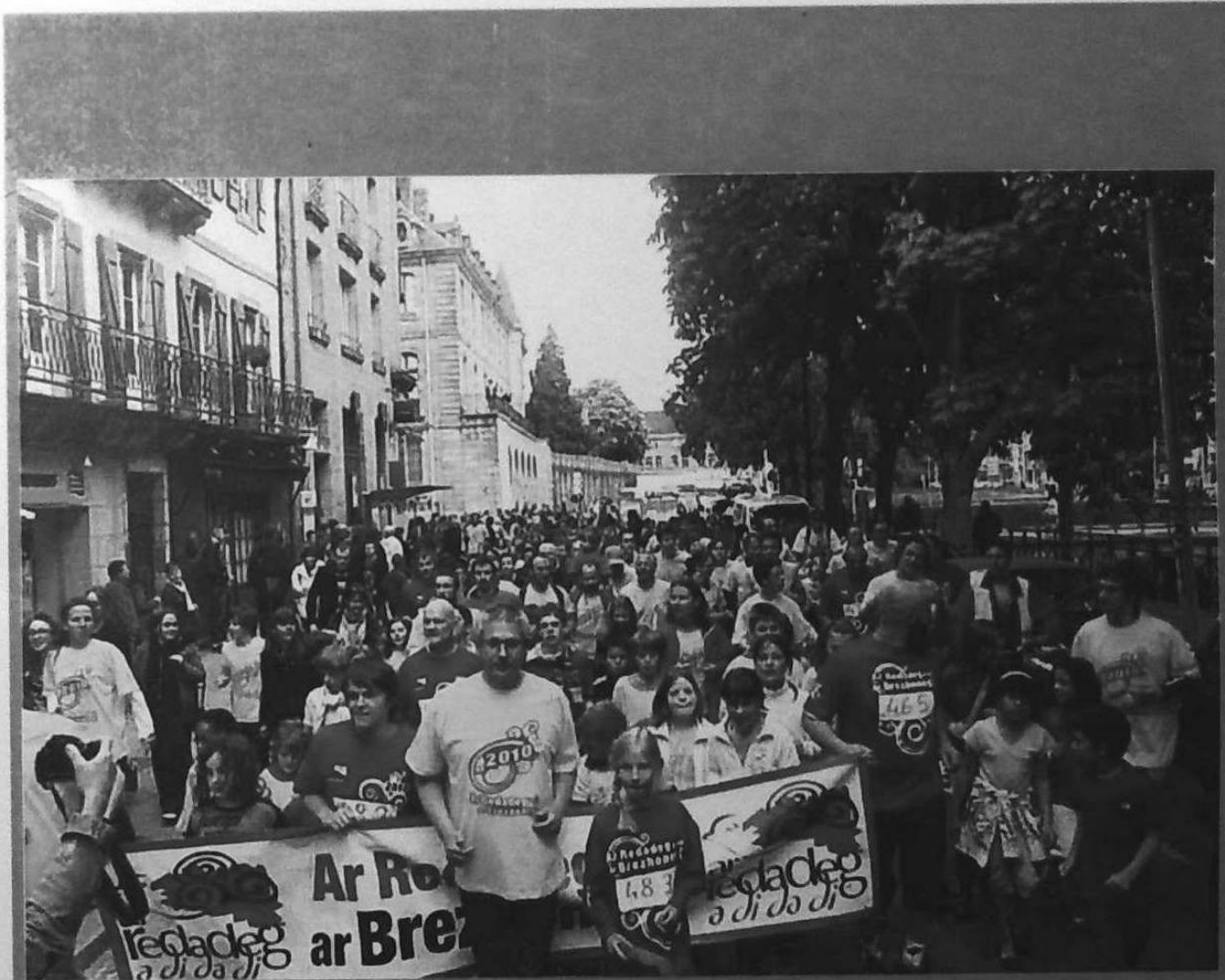
N° : 120

an

DOETRIE

Priz:4 €

DASTUMADENN É BREZHONEG BRO GWÉNEDE

Redadeg 2012

SKOL-UEHEL AR VRO
INSTITUT CULTUREL
DE BRETAGNE

E
Kastell
An Erminig

6, straed an Nor Bostern
(rue porte poterne)
56 000 GWENED
Pzg : (Tél) 02 97 68 31 10
Plr : (Fax) 02 97 68 31 18
lcb.suav@wanadoo.fr

www.skoluhelarvro.org

Année de l'Acadie
Festival INTER CELTIQUE
Lorient
3 au 12 août 2012

Crédit Mutuel
de Bretagne

banque à qui parler

ROLL AR PENNADOÙ

TREGONT VLÉ AN DOÉRÉ	P. 4 - 5
BOÈHEREZH	P. 6 - 7
ISTOËR AN ARMORIG	P. 8 - 13
<i>An Dugéz Anna : 1442 - 1488</i> <i>Aveid klozein istoër an Dugelezh</i>	
EPAD AN TRIMIZIAD TREMENET	P. 14 - 15
DARVOUDOU DE ZONED	P. 16 - 17
LENN RENORCH	P. 18 - 19
GÉRIOÙ EID GOBÉR GOAP	P. 20 - 21
PENAOZ É VEZÉ KOMZET	P. 22 - 23
AVEID KOMZ	P. 24
SONENN	P. 25 - 26

Kirieg e peb skrivagner aveid ar skridoù embannet,
ed an é hanu, e pajennoù An Doëré

Tregont vlé « An Doéré »

Ged an niverenn 120 arriüet é on dastumadenn én hé zregont vléad*, hag aveid lared ar wirioné, kavet hé-des eùé ur groéz-hent ; n'hell ket kenderhel èl m'éma.

An Doéré a zo bet saüet aveid ar wenederion desket de gomz ar yézh a-vihan ; èl-sé é hellent kaved skridoù én o lavar-ind. Ardre de bemp kant a gomananterion on-es bet épad ar bléioù ketañ. A nebeudigoù éma bet an nivér é tigreskad, ha ne chom ket mui nameid kant tregont anehé. Nitra souézhuz. Nebeud a dud a zo deit de gemér léh ar ré a zo oeit d'ar bed arall. Bremañ é vé gwélet ar vrezhonegerion neùé é teskein hag é skriü ur brezhoneg « eeun » (*unifié*).

Deit é enta ar hourz d' « An Doéré » de sonjal erhad petra ha penaoz gobér aveid arao-kaad, heb koll stummoù ar gwénédeg surwalh.

Daoù dra a zo, d'em sonj, de selled ged eùézh :

1/ ar skritur :

An Doéré en-des keméret stumm ar skritur "skolveurieg" a pe seblanté boud dégeméret ér skolioù veur kentoh eid ar skriturioù arall. Hiniü-an-dé, red é en anzaü, gounidet en-des ar « peurunvañ », lakam dré 80 % àr ar skriturioù impléet. Chanjet en-des "An Doéré" é skritur ér blé 2 000; merhad éma mall moned hoazh un tammig pelloh.

Ged tud ampert é vo rekiz studial an dra-sé, rag ne faot ket ma vehé kollet ijin ar gwénédeg

2/ skrivagnerion neùé :

Deli a hram adseüel ur skipailh tré de labourad a-gevred. Un tolpe ketañ a zo bet é Bubri ged mignoned a volanté vad. Mar kavam un douse-niad a dud é vo tu de rein lusk

de "Gevredigezh Bro-Ereg" ha d'hé dastumadenn.

Epad an tolpe-blé dalhet dé Yaoü an Asansion é Bubri é vo goulennet grons ged izili ar gevredigezh rein o ali azivoud kement-sé.

Ma vo diféret kenderhel é vo rekiz eùé gouied penaoz kempenn on dastumadenn neùé. Aveid hé haved plijusoh ha ne vehé ket deit an termén de lakad chanjementoù énni ? dré skwér, brasaad ar ment aveid ma helleem lakad énni skeudennoù braso, é liü penn-der-benn. Kement-mañ a sinifi merhad un nebeud muioh a zispignoù. Perag ne houlenneem ket un harp argant ged « Kuzul Meur » ar Morbihan ?

Dem-ni neuzé digor an dorioù d'an oll ré a labour àr ar

yézh é bro Gwénéed. El on es groeit é amzér Herri Maheü é vehé deit ar hourz de ginnig d'ar skolioù diü-yézhég lakad o skolaerion de skriü aveid An Doéré : sorbiennou berr, barzhoniezhou...

Moned a hreem difonn aveid ma vo groeit d'ar gwellan. Chetu perag ne vo ket kempennet niverenn erbed épad an hañv. Rekiz vo gortoz betag ma vo kavet tud mennet de gemér perzh ér gevredigezh. Neuzé é vo tolpet a-neùé an oll izili. Daü vo dehé hanüein rénerion neùé d'ar gevredigezh Bro-Ereg. Ar ré-mañ a hello, heb dalé, lakad àr é saü ur strollad skrivagnerion rekiz aveid rein lusk d' "An Doéré".

Mar bé vennanté é helleem doned de benn.

* é gwirioné, éma bet tennet an niverenn ketañ é miz mae 1981. Ur blé ha tregont enta. En hé fajenn unan éh oé bet skriüet : « ...nen des nétra é lavar Bro-Gwénéed, hag éleih a Vretoned a chomé souéhet dirag an toull goullé-sé. Ur véh hag un dristé... Chetu perag on-es lakeit én or penn seüel ar gazetennig-ma « An Doéré »...

ISTOÉR AN ARVORIG (kendalh)

Reizhadenn : Franséz Ilvet en-des rénet étre 1458 ha 1488 ha pas èl en-des skriüet An Doéré, é gaoù, én é niverenn 119. Goulenn a hram genoh, lémmenion ker, on digaréein ha reizhad ur fariadenn.

An Dugéz Anna

An Dugéz-ha-Rouañéz en-doé reit de gKarl VIIIvet 4 a vugalé, mèz marüet o-doé rah én un oed distér...Un ansouézh ? Un dristé ataù aveid an Dugéz hag an Dugelezh.

Merüel a hras ar Roué, éan eùé (*ér blé 1498*); n'en-doé hoazh Anna nameid 21 blé.

Ar Roué neuzé, Loeiz XII, bet gwézharrall un ami tost de Franséz Ilvet, en-doé neuzé tennet a Vreizh an oll soudarded fransizion hag a oé chomet én Dugelezh. Hag Anna en-doé keméret éndro rénerezh ar Vro, èl ma oé bet

diféret ér feur-eured sinet ged Karl VIIIvet.

Revé ar feur-sé, deli a hrehé Anna diméein éndro d'ar Roué neüé, goudé marü Karl VIIIvet, "mar plij dehé, ha mar bé gellet..."

Méz Loeiz XIIvet a oé dija diméet ged Jeanne de France, merh Loeiz XIvet. Goulennet a hras enta ged ar Pab torrein é euredenn getañ, (*é miz an Avent 1498*), ha diméein a hras goudé d'an Dugéz-ha-Rouañéz Anna, é kastell An Naoned, d'an eizh a viz gourhelén 1499. Ar rouañéz dilézet en-doé um dennet én

ur houvand, ha saüet hi doé goudé Urzh An Annonciade.

Droèdoù ha gizioù Breizh a oé hoazh goarantet, ha mem kreñveit. An Dugelezh a zelié doned d'hé eil mab (ha pas d'an hani ketañ hag a zelié boud Roué). Ha mar ne vehé ket bet nameid ur mab, an eil douarén a vehé bet héritour d'an Dugelezh...

Loeiz XIIvet en-doé bet diù verh ged ar Rouañéz Anna : Klaod gañet é 1499, ha Renée gañet é 1500.

Splann a oé enta, me gred, mennad an Dugéz-ha-Rouañéz a-zivoud dezoned an Dugelezh. Vennein a hré hé adseüel un dé, ha sonjet hi-doé mem diméein hé merh Klaod de gKarl-Luxembourg an hani hag a zelié boud devéhatoh an Empelaer Karl V vet (Charles-Quint, é galleg). D'é du, Loeiz XIIvet en-doé grateit – é feur Blois, sinet ér blé 1505 – rein de bried é verh an oll droèdoù en-doé àr Dugelezhioù Breizh ha Bourgogne, hag àr broioù Napl ha Milan.

Mèz kement-sé a zisplijé grons de lézennerion Parlemant Pariz. Vennein a hrentind diméin Klaod de Franséz-Angoulême, ar Roué Franséz ketañ de zoned !

Klaod n'en-doé hoazh neuzé nameid 6 pé 7 vlé. Ar Rouañéz Anna a oé bet forh poéniet ha kounaret ged an doéré-sé. Ker chifet a oé ma hi-doé grateit rein an Dugelezh d'ar mab hag a hellé hoazh doned dehi !

Mèz merùel a hras abred, hi eùé, an dé 13 a viz genvér

1514, d'an oed a 37 vlé, hebkén.

Douaret oé bet hé horv é iliz-veur Sant-Denis, é kosté Pariz, mèz hé halon a oé bet dégaset d'An Naoned. Hé halon a oé chomet enta staget doh hé Dugelezh.

Begin ar Roué Lociz XIIvet n'en-doé ket padet hir amzér. Naù miz àrlerh, éh oé diméet éndro, ged Marie a Vro-Saoz, un hoér d'ar Roué Plantagenet Henri VIIIvet.

Ha, tri miz àrlerh, é varùé éan eùé, an dé ketañ ag ar blé 1515.

Arlerh Lociz XIIvet, éh oé deit kurunenn Frans de Franséz Ketañ, gwézhharall Aotrou Kont Angoulême, ha Dug Valois. Diméet en-doé de gKlaod, merh kozhan an Dugéz-ha-Rouañéz Anna. Mèz klask a hré-éan stagein grons an Dugelezh doh ar Rouantelezh, heb dobér kén a liamm étré priedoù...Ha kousantein a hras Klaod de ge-

ment-sé, én ur rein d'hé fried leùé an Dugelezh :

- ar wézh ketañ, hed hé buhé (22 a viz imbrill 1515) ;
- hag an eil gwézh, aveid birùikén (28 a viz méheüenn 1515).

Kousantein a hré mem lezel an Dugelezh é bieù ar Roué,

mar n'hé-doé ket bugalé, ha d'hé mab kozhan, é léh an eil...Torret a oé a-grén vennanté hé mamm Anna !

Pe oé marù Klaod, ér blé 1524, d'an oed a 24 blé, hé mab « An Delfin » en-doé bet bieù an Dugelezh, mèz chom a hré mélestrezezh ar vro ged é dad.

Al liamm étré Breizh ha Frans a chomé un afér étré priedoù, pé étré tad ha mab, ha gelled a hrent enta boud torret, gwéhavé...

Neuzé Stadoù-Breizh, tolpet é Gwened, en-doé kinniget d'ar Roué, kemmein al liamm-sé én un unañedigezh plén ha peurbaduz (ar 4 a viz Est 1532, adal ma vehé :

- goarantet gwirioù ha gizioù an Dugelezh,
- hag an « Delfin » kurunet é Roazhon, èl gwézhharall.

Franséz Ketañ en-doé abenn, èl rézon, reit é gousant d'ar goulenn-sé, kentézh èl an 13 a viz Est, hag er bannein a

hras é Kemenn Plessis-Pacé, an 9 a viz Gwenholon 1532.

Anzaùet a oé penaoz an taosoù saùet é Breizh a zelié boud kousantet dré ar Stadoù-Breizh, èl agent. Gourhemenoù an tiér-barn a chomehé ér méz a vestroni ar Rouantelezh. Ar postoù én iliz a vehé reit de dud ag ar vro, hebkén, hag hañi ne vehé birùikén kaset de vrezélad ér méz ag ar vro...

Kemenoù Plessis-Pacé a oé ur menestrein lézenn-diazé aveid an Dugelezh, ha ne hellé boud torret na kemmet heb kousant ar Stadoù-Breizh.

An « Delfin » a oé bet hanùet Franséz IIIvet, ha kurunet a oé bet èl Dug Breizh é Roazon dré an eskob...mèz merùel a hras, éan eùé, édan berr, pear blé goudé.

E vreur, Henri IIvet, ne oé ket bet biskoazh kurunet.

Diskaret a oé bet enta « gelloud » an Dugelezh, dré gaer, hag heb en disklé-

riein...Ha diskaret a oé bet, àr un dro, vennanté an Dugéz Anna de zakor, un dé, ar vuhé

de zDugelezh hé zad, Franséz Ilvet.

Aveid klozein Istoér an Dugelezh :

An Dugelezh a oé pinùig ha gelloudeg a-houdé ur hant-vléad bennag, ha kredein a hré boud é stad de gevérein ged ar Rouantelezh.

Gellet en-doé èl-sé Franséz Ilvet, hag an Duged arall én é raog, diskoein o hardéhted, pe hellent um harpein àr gelloud ar Rouañé Plantagenet, hag àr Duged ar Bourgogne. Mèz an traoù a oé bet kemmet a-grén pe oé bet ar Saozon skarzhet ag ar Guyenne, ha pe oé marù Charles-Le-Téméraire...

Chomet a oé neuzé Dug-Breizh é unan gaer a-dal d'ar Roué, ged ur boblans hag ur yalhad deg gwézh goannoh eid ré ar Rouantelezh.

Ohpenn kement-sé, an Dugelezh en-doé kollet hé nerzh,

épad ma kreské hani ar Roué :

- Un nivér braz ag an noblans a servijé é lu ar Rouantelezh a-houdé gwerso.
- An Aotrouné ihuélan én Dugelezh en-doé di-lézet an Dug, hag a demallé dehon an harp en-doé reit de bPier Landais.
- An eskobed, sentuz de hourhemennou Arh-Eskob Tours, a oé, liéz mad eùé, a-du ged kemmennoù ar Rouantelezh.
- Ar bobl a demallé d'an Duged boud gronnet a Saozon, ha kabluz a oé ar ré-man a zismantou spontuz. An dud a hoanté enta ar péah, heb sonjal kalz é frankiz an Dugelezh.

Ar Roué Franséz Ketañ, pried Klaod, a oé bet enta dégeméret ér vro a galon vad, pe oé deit – ér blé 1518 – de obér un dro-valé én Dugelezh a-zrebi An Naoned betag Brest.

Laram, aveid klozein an istoér, penaoz Franséz Ilvet a oé bet un dén kaloneg ha soursiuz de zerhel an Dugelezh én hé saù, heb boud marsé eùéhuz awalh doh gelloud ar vro.

Mèz Prins a oé, èl an oll Brinsed arall é touézh pennoù braz an Dugelezh, ha ré sentuz merhad de vennadoù an Aotrouné, hag um sellé dija èl « Fransizion ». Pe vehé bet izéloh a galon, hag avizetoh, komprénet en-dehé

Ged ar homzoù-sé é klozan me « Istoér Breizh ».

Arlerh diskar an Dugelezh, éma bet rénet ur vro dré ar Rouañé, ged skoselloù a heb sort, betag amzér an Dispéah-Braz, é fin an XVIIIvet kantvleád. Deit é neuzé de voud ur rann-vro hebkén, ur rann-vro pell mad a-zoh soursiou ar Républik.

Boud 'zo neozh énni grouiennoù a heb sort – chomet biù – hag a hello marsé disoh, un dé, én ur vuhé neüé...

Pesord buhé ? Ne ouian ket. An amzér de zoned a zo édan grés Doué, ha

Loeiz Ar Mouél – 13/11/2009.

DARVOUDOU EPAD AN TRIMIZIAD TREMENET :

1/ Un enderüiad ged Jorj Belz é Bubri :

Abadenn miz meurzh “An Doéré” é Bubri a gouézhé d’ar sadorn 17, de 3eur d’enderü heb chanjemant. Ar wézh-mañ on-es bet ar blijadur de reseü Jorj Belz. Un tregontad a dud a oem doh er chelaoù. Komzet en-des dem a skrivagnerion brudet Bro-

Gwénéed. El ma or-boé lénnnet skridoù ur ré anché, reseüet on-es é zisplégadennoù ged eùézh, dédennet àr un dro ged ar skeudennoù luhbannet àr ur skramm (*images projetées sur un écran*).

Trugaré a greiz kalon de Jorj.

An divizour, Jorj Belz, dirag ur ré ag é chelaoerion

2/ Perhinded ar Vrezhonegerion é Santéz Anna d’ar 27 a viz ébrel (imbrill), d’ar sul devézhan ag ar miz :

Penn ar préhésion é arriü

« Intron Santéz Anna, gouarnet ho Pretoned... » Deit int a Vro-Gwénéed, deit int mem a Roazhon, ag an Naoned...d’inourein o fatronéz deusto d’ar glaù ha d’an aùél. Lan-barr a oé an iliz-veur. Ar préhésion ged é banniéloù en-des kerzhet dré an iliz betag an aotér épad ma kané ar bobl a galon. Na kaer

an overenn-bred lidet ged an Aotrou Guillaume, Person Melrand ! Goudé pred éh oé kouviet ar behinderion d’an iliz éndro aveid ar chapeled hag ar gospéroù.

Ketañ overenn é Santéz Anna, lidet penn-der-benn é brezhoneg, a vo dé Gouil Santéz Anna, d’an 26 a viz gourhelén.

DARVOUDOÙ DE ZONED :

1/ Deùezh Yaoù an Asansion é Bubri, d'ar 21 a viz mae

Lénnerion « An Doéré », izili « Santéz Anna Gwénéed » hag o mignoned a zo kouviet an de-sé revé ar roll-labour :

- de 9 eur ½ : tolp-blé Kevredigezh Bro-Ereg é Ti-Parréz.
- de 10 eur ½ : overenn-bred é iliz-parréz.
- De greisté ½ : pred é ti Ar Goualleg
- Goudé pred : oll an dud a zo kouviet d'en em gaved éndro é Ti-Parréz ; dalhet

a vo an dolpadenn mizieg é léh kani ar sadorn 23.

Aveid ar pred : kas kemenn de (*avertir*):

Maria ar Floc'h pgz : 02 97 51 70 45

Pé Ti Ar Goualleg : 02 97 51 70 72

Pé skriu d'An Doéré 8, Av. Jules Le Guen 56 260 An Arvor

Priz ar pred : 20 euro ged digor-kalon, gwin ha kafé.

2/ Gouil Sant-Iwan :

D'ar sul 27 a viz mae é Sant-Iwan-Bubri é vo lidet Gouil Sant Iwan ged :

- un overenn-bred, al lodenn vrasan anehi é brezhoneg, de 10 eur ½.
- pred ar ar bratell aveid 14 euro.
- un enderüiad a zeveirans ged konkourioù (*kenstrivadegoù*), hoarierion muzik ha hoarioù a beb sort. Ar

priz goulennet ged beb unan : 3 euro.

Gouil Sant Iwan a zo é kreskad beb blé é Sant-Iwan Bubri, èl èl léhioù arall dré ar vro. Chetu an tu d'en em gaved hoazh ur wézh étré-zom, Bretoned.

Ged jourdoul éh eem enta de Sant-Iwan. Un deùezh plijuz a vo !

16

3/ Festival étrékeltieg an Orient :

Ar blé-mañ é pado ag ar gwénéer 3 betag ar sul 12 a viz est. Emesk an darvoudoù kinniget :

- Digwénéer 3 : Nozezh Folk-Rock, Fest Noz...
- Disul 5 : Baléadenn veur ar Broioù Keltieg
- Dimeurzh 7 : Tri uigent vlé Bagad Lann-Bihoué.
- Disadorn 11 : Nozezh é Porzh-Mor ged Dan Ar Braz

Aveid ar ré hag a vennehé kaved o lod é brezhoneg é vo meur a dra plijuz :

- kentelioù aveid deskein ar yézh, Kan ar Vro-Gozh, korolloù ar vro...
- èl bep blé é vo lidet un overenn é brezhoneg é iliz Sant-Loeiz, de 10 eur ½, sul devézhan ar Festival, de lared é an 13 a viz est.

Mar karet gouied hiroh : pgz d'ar Festival 02 97 21 24 29

4/ Ar « Redadeg a di de di » 2012 :

A Vrest d'an 12 a viz mae éh ei Ar Redadeg dré ar 5 departemant hag é arriüo é Douarnenez d'an 19 a viz mae. Ar 1500 km a zo rannet é 7 lodenn. Pgz : 06 08 64 99 72.

17

LENN RENORCH

(*Tennet é ar sorbienn-man a Livr François Cadic*)

Etré Pondi ha Noal, én ur heuli flagenn ar Signan, é kavér chapél gaer Santéz Noaluenn (Nolwenn, pé Malwenn). Betag ar blé 1420 azé éh oé an iliz-parréz ag ar vorh.

An tachad a zo klouar ha bourruz; kalz a dud a za de valé én dishéolenn d'an amzér vraù. Miret é ar chapél hag an tachad ged al lézenn. Inouret a vé azé ur verh youank deit a Vreizh Veur d'ar 5 vet kantved. Nolwenn hé hanù. Goudé boud dibennet ged un tiern (*seigneur*) didruhé é Begnén, é tas de verùel de Noal. An dud hé anaüas èl ur santéz hag a saüas dehi ur chapél.

Revé ur gredenn, boud a oé én ur hoed pellikoh, a-dreist d'ar flagenn, ur hastell diska-ret a-houdé pell-zo, léh ma viüé un Aotrou, pé tiern, pailhard ha kri a galon, Renorch é hanù. Chapél ar Werhiéz ne blijé ket tamm erbed dehoñ. Chetu troeit én é

sonj hé distruj doh hé beuein ged deur ar Signan.

Lakad a hra dohtu é dud de seüel ur chaoché a dreuz d'ar flagenn izelloh aveid stankein an deur. Evel-just, oll ar pradoù a oé bet goleit hag emberr é komans ar chapél moned de guzh. A vezul ma kreské al lenn, Renorch, àr é jao, a geméré plijadur de selled penaoz é kerzhé é labour. Chetu an deur én iliz; éma doh troed an aotér; tuchant é klubo delüenn ar Santéz; marh Renorch a gerzh ér poul betag ar fourch.

*Diwall, diwall, Nolwennig
Éh a an deur é te votig !*

a huch-eañ éh obér goap. Nolwenn, hi, ne seblant ket kaved eun, deusto d'an deur berped é kreskad. Ur mitin bennag goudé, chetu eañ é wéled ar chapél hantér kuzhed :

*Diwall, diwall, Nolwennig
Éh a an deur é te votig !*

Mez an taol-mañ, hañval é getoñ kleüed a-ziärlué ur vouézh dous é respond :

*Diwallet, Aotrou Renorch
Bérein a hra ho stank
Boutet ho piz abarzh*

Renorch ne glask ket hiroh : d'ar péar zreid éma é postal de gaved ar chaoché eid goud penn mar dé gaoù pé paz an doéré. Hañval é getoñ kleüed un dra bennag é tarzhein pé é faoutein d'an tu d'an dias ag ar stank. Eañ é tiskenn de wéled : gwir é, boud a zo ur faout abarzh ! Ho ! ur faout distér, just aveid lakad ar biz. Nitra de zoujein.

Ne oé ket saüet é gein dehoñ, pé en em stréuas dré ar flagenn un trouz éahuz; ar chaoché a zo é torimellad ag ar lein betag ar söl, édan pouizaj an deur. Renorch hag é jao a zo burtellet èl bontou spoué. Ne oé ket kavet nitra anehé.

Hiriü-an-dé, àr ur wérenn é iliz Noal, é vé gwélet àr skeudenn-sé ar peurkêh Renorch é koézh ér poulad.

Laret a vezé gwézhharall penaoz Renorch a zé hoazh gwézhavé de glask afér ged an dud é kiz ur spurmant. D'an noziou du ar gouiañv é kleüer grouifadenn an dén ha postadenn (*galop*) ar marh dré an hentoù don : « Chetu hoazh an Aotrou Renorch é hoari é droiou ! » emé an dud spontet é tremén dré Pont Seniél, àr hent praz Noal.

Un dé, pé kentoh un noz bennag, chetu Renorch um gaved ged person ar barréz hag a zé a nouicin unan klañv : « Arsaù ! a hourhemennas ar beleg getoñ. Ho léh n'en-dé ket mui aman, mez kentoh émesk Kerioned Lann-Bendavad. »

Lann-Bendavad a zo un tachad diamén ha hirisuz étre Ploërdud ha Klégéreg, léh ma vezé hoari gaer gwézhharall ged ar spurmantoù, diaouled, kérioned ha sorserion.

Renorc'h, surwalh, a gavas bourruz geté, rag a-houdé pell-zo atao, ne vé ket mui kleüet penn anehoñ.

Troet diär ar galleg ged Raf Pondi.

Gérioù eid gober goap.

Mamm, kleùet em-es me seizh sort geton !
 Ped gwézh em-es kleùet ouilerezh mem bugalé vihan goapet èlsé ged o bredér.
 É ta sonj dein ar sortoù-sé é vezen mé goapet én o oéd. Ha ne oé ket red dein moned d'um glemm ged me mamm, rag ohpenn ur wezh, geti eùé, me gleùé an traoù-sé.

Amoed : ar gér-sé a vezé laret dein p'em-boé groeit un amoédaj braz pé pe n'em-boé ket komprennet un dra spis ha splann aveid oll an dud.

Pesé : pe vezé laret « pesé » dein, ne oen ket mui un amoed med unan sotoh hoazh, unan ha nen dé ket bet ganet é penn ketan ar blé.

Gourzod : é mesk an hanùoù-goann a vremen, ré yaouank a hra ged ar gér « gour » (super). Nezé, me oé ur gour, med dreist-oll ur gourzod.

Moqueries

Maman, il me traite !

Combien de fois n'ai-je pas entendu ce cri d'aide et de détresse de l'un ou l'autre de mes petits enfants parce que l'un de ses frères l'avait traité d'un qualificatif qu'il jugeait inconvenant ?

Me viennent à l'esprit ces mots dont j'étais traité, à leur âge. Et pas question d'aller me plaindre à ma mère, car c'était souvent elle qui me traitait de la sorte.

Amoed : ce qualificatif me tombait dessus lorsque j'avais fait une grosse bêtise ou que je n'avais pas compris une chose évidente pour tout le monde. Cela tenait donc de l'imbécile et du benêt.

Pesé (dire peussé) : là, je n'étais plus un imbécile, mais quelqu'un qui n'avait vraiment pas inventé l'eau chaude.

Gourzod : dans les qualificatifs actuels, les jeunes emploient volontiers le mot « super ». Alors, « gourzod » tenait du super, mais du super crétin.

Golo-pod : Ha moyand a oé boud sotoh eid un gourzod ? Dam ya ! Pe vezé laret golo-pod dein, red é anzaùein ne oén ket bet ré fin. Er peurkeh golo-sé n'en-doé ket skiant ebet, na mé muioh an déioù-sé.

Arloup : sot oen ged ar hram-poézh. N'o zèbren ket ; m'o lonké. Hag é vezé huchet "arloup" àrnon.

Melzin : me garé ar hram-poézh, med ne garen ket pil-hot ar lèh, nag ar soubenn kig moh. Ged ur "melzin" hwerw red a oé dein kemer hoazh ur loéad, hag un arall, én un ober ur beg-kamm.

Fas hardézh : meur a wezh, me gomzé heb boud pedet pé me hré heb aotré, hag ohpenn ur wezh ged ur bégad skiend vad. En ur lared "fas hardézh", éh oé goulennet genein charreh mem beg.

Kohlé Groé : krenn-baotr, me oé lan a nerh. Red a oé dein ma yé fonnabl ar labour. Me

Golo-pod : pouvait-on être plus bête que « gourzod » ? Oh, que oui ! Lorsqu'on me traitait de golo-pod (couvercle de marmite), je dois reconnaître que je n'avais pas été très malin. Ce pauvre couvercle n'est pas très intelligent et moi non plus, ces jours-là.

Arloup : j'avais un faible : les crêpes. Je les dévorais et j'étais traité d'« arloup », de goinfre.

Melzin : j'aimais les crêpes, mais je n'aimais pas la peau sur le lait, ni la soupe au lard. C'était avec un cinglant « melzin » (difficile) que je replongeais le nez dans ma soupe à la grimace.

Fas hardézh : parfois, il m'arrivait d'oser, oser répondre, oser intervenir, oser apporter mon grain de sel, et même parfois à bon escient. Alors là, j'étais taxé de « fas hardézh » (culotté, insolent)

Kolé Groé : adolescent, j'étais plein de fougue au travail, débordant d'énergie. Il fallait que ça déménage.

zad a huché arnon : « àr ho koar, kohlé Groé »

Chabistr : ér skol ketan, ur sourzien a zé d'on gwéled ur wezh ér blé. Pe oé achiù ar vizit, ni a oé ranket é tri rankadur : ré griù, ré é stad vad hag un derved rankad em-es ankoeit hé hanù. Ag ar ré-sé, ni a laré « chabistr » : ré vihan, ré dreut, ré rèuet. Peseurt karanté !
(de genderhel) Jean-Jacques

Alors mon père me rappelait à l'ordre : « àr ho koar, kolé Groé » (doucement, taureau de Groix).

Chabistr : à l'école primaire, nous avions une visite médicale annuelle. A l'issue de celle-ci, nous étions classés en 3 catégories : robuste, bon état général et un 3ème classement dont j'ai oublié l'appellation. Toujours est-il que nous qualifions de « chabistr » ceux qui étaient dans cette catégorie : les petits, les maigrichons, les rachitiques. *Quelle charité !*

(à suivre)

Penaoz é vezé komzet d'ar loned ?

Brezhoneg a gomzé me zud étrezé. Med, pe vezen àrdro al loned, é komzet dehé én ur yezh a gomprené ar ré-sé. Na loned sontil o-doé !

D'ar jao.

Martin a oé hanù jao me zad. Mem-boé ohpen ugent vlé pen dé bet gwerhet de Ribler, ar marhadour ronsed a Vendon.

Aveid ma komansehé de gerhed, éh oé red laret dehon « Hai ». Ha Martin um laké de gerhed. Aveid goulenn geton de arrest, laret a vezé « Hoa ». Ha

Martin, èl ul lon sentuz a arresté. Pe vezé goulennet getoñ de droein kosté klei, me zad a huché « huo, huo ». Hag aveid troein kosté déheù, n'em-es ket jamez komprénet aveid petra, med me zad a laré dehon « viens ici ». Ha Martin a yé a zéheù. Pe vezé goulennet geton de zoned a gul, gourhemennet a

22

vezé dehon « kul, kul ». Med red a oé laret ar gér-sé tré ma oé é kulein. Meur a wezh, Martin ne gom

D'ar yér.

Peb mitin, pe saùé me zad, éh oé ar yér d'er gortoz étal dor an ti. En ur lared "**chou pip-pip, chou**" hag én un ober eun dehé ged é zaou-orn, éh ent kuit. Elsé, eañ a hellé tostad doh ar sahad.

D'ar moh :

Na vil e oent én o heli. "**Tchah ! tchah! Tchah!**" o galùé me zad pé me mamm pe arriüent geté ged ar bailhad lan a vouid. Pe oé red

D'ar saout :

Pe yen d'o hlask ér park, hag aveid o lakad de dostad, m'o galüen **Kich, kich, kich**. Hag é tent. E mod arall, ne oé nameid ur gér eid komz d'ar saout. Pe oé diwennet dehé moned én ul léh ha ne oé ket o hani, é vezé huchet "**Bai-ku**". Pe zent de dourchal, ataù « **Baiku** ». Gouarnet

-préné ket gourhemennou me zad. Neuzé, kaset a vezé é seizh sort geton : « amoed, gourzod, fénéant brein... » ha me oui mé petra hoah.

gran eid kemer ur muzuliad gwénezh ; ar muzul a oé un tokarn german ag ar brezél devezhan. Neuzé én um dostad dehé, hé hellé o galuein, « **pip, pip, pip, pip, pip** », eid ma teint de glask o bouid.

dein moned ér geli aveid nétaad o loj, pé aveid lakad plouz geté, é laren dehé "**sutché, sutché**" aveid boud mestr arnehé.

em-es chonj ag ar saout pe zent é vrechenn. Ha mé àr o lerh ! « **Baiku** » de honnan, « **baiku** » de honnezh. Penaoz lakad ar saout de zoned trankil pen dint é vrechenn ? Gorteit ! Me gred bre-man, sel-mui é laren « **baiku** », sel-mui é vrechennent.

Jean-Jacques

23

AVEID KOMZ

Ged tud yah :

Demad òbig ! Ònaoz éh a an traoù ? *pé* Ònaoz éma genoh ?
Ag ar choéj Gell-a-zé *pé* gwell arzé aveidoh.
Nag ho tad hag ho mamm Òh int, trugaré.
Nag ho ré Biskoa zh freùoh. - Ìret men doéré dehé.
Ìret d'ho ré éh ein de dañoad o chistr ar suhun ma 'za.
Kùtant a veint d'ho kwéled.
Kùavo ha deùézh mad deoh.

Ged un dén klañv :

Nen da ket an traoù genoh, heiz N'en da ket, nann.
Ètra ho-es Ì-sé ?
A-houdé ur suhun éh on kozh fall. N'hellan ket kousked.
Emenn 'hwes-hwi droug Òleih a dud en-des ar grip ér prantad-
man.
Èpet em-es-mé ur pennad. M'en em gav goann, goann,
dinerzhét groñs...
Gell a vo deoh goulenn aviz ged ur medesinour. Merhad é vo
red dein arriù azé.
Ìomet ér gambr. Òd a vo deoh diwall ha chom én ho kwélé.
N'em gavet ket gwell ?
Ìtammig en em gavan gwell hiriù.
Hwi hello seùel un tammig bamdé, a pe vo kaer.

Girioù de zeskein : *terzhian (an derzhian)* -chifernadur
(*rhume*) -aneouidadur (*refroidissement*) -Biroù (*méningite*) -
droug-dent -droug-boelloù, *pé* droug-kov (*colique*) - gloùenn
(*ampoule*) -gor (*abcès*) -gouli (*plaie*) -gwenañenn (*verrue*) -
gwendr (*rhumatisme*) -malitouch (*cancer*) -torr (*fracture*) - tarzh-
kov (*hernie*) -tosoù (*palpitations*) -torgamm (*torticolis*)...

REIT HO MERH DEIN

Reit ho merh dein ...

The musical score is written on four staves in a 2/4 time signature. The lyrics are written below the notes. The melody is simple and repetitive, with a clear 4-beat structure per line.

Bou-lo-mig keh reit ho merh dein o
Bou-lo-mig keh reit ho merh dein Ne vo ket
ma-leu-rus ge-nein. Bou-lo-mig keh reit ho merh
dein. Ne vo ket mal-eu rus ge-nein.

1
Boulomig kêh, reit ho merh dein, o !
Boulomig kêh, reit ho merh dein
Ne vo ket maleuruz genein.
Boulomig kêh, reit ho merh dein
Ne vo ket maleuruz genein.

2
Me savo diù eur 'raog an dé
De rein dehi ur wézh kafé

3
D'alum gouloù, de hwêhein tan
De doemmein an hani bihan

4
Me yei d'ar park de labourad
Hi chomo hi de luskellad

5
De luskellad, de zariù boud
Epad ma vein-mé é hounid

6
Mem'es un ti, ur haer a liorh
Hag ur fetan é kreiz me forh

7
É kreiz me forh ur fetan sklér
Ha blankigoù ém armenér...

8
Boulomig kêh, reit hwes ho merh ;
Ha ké braz deoh kent pell àrlerh !

9
Ar homzoù kaer, nag an dañùé
Ne hrant ket berh heb karanté.

(a berh Pier Mari Jehanno)

Atlantic
Breizh
Kopiadennou

Skritelloù, mailing, kartennoù-
dégemer, pik-fax, grouiennerezh,
plastikerezh, bouhadurezh...

KOPIADENNOU EN HO UNAN

Jean-Michel MAHEVAS : 02 97 35 22 61
abcopies56@wanadoo.fr
10, avenue A. FRANCE 56100 LORIENT

Studierion
Keyredigezhou
Entreprizioù
Ne vem più...

ENEZ GROE – Kambrou-ostiz(chambres d'hôtes)
Digor a-hed ar blez

3, Ar Leurc'hae Enez Groe Pgz : 06 09 71 01 91

AMZER NEVEZ

Kentelioù ha stajoù sonerezh, dañs ha brezhoneg ;
Lévraoueg keltieg, abadennoù sonerezh, festoù noz
Degemer evit ar c'hevredigezhioù (saliou emvod...)

Amzer Nevez-Soe 56 270 Planvour Plg:02 97 86 32 08
Fax : 02 97 86 39 77 e-mail amzernevez@wanadoo.fr

**ASSOCIATION BRO-EREG La Grande Métairie
56340 CARNAC**

Pour toute correspondance relative à la rédaction de la revue AN DOERE
à l'association, pour les abonnements à la revue

écrire à :

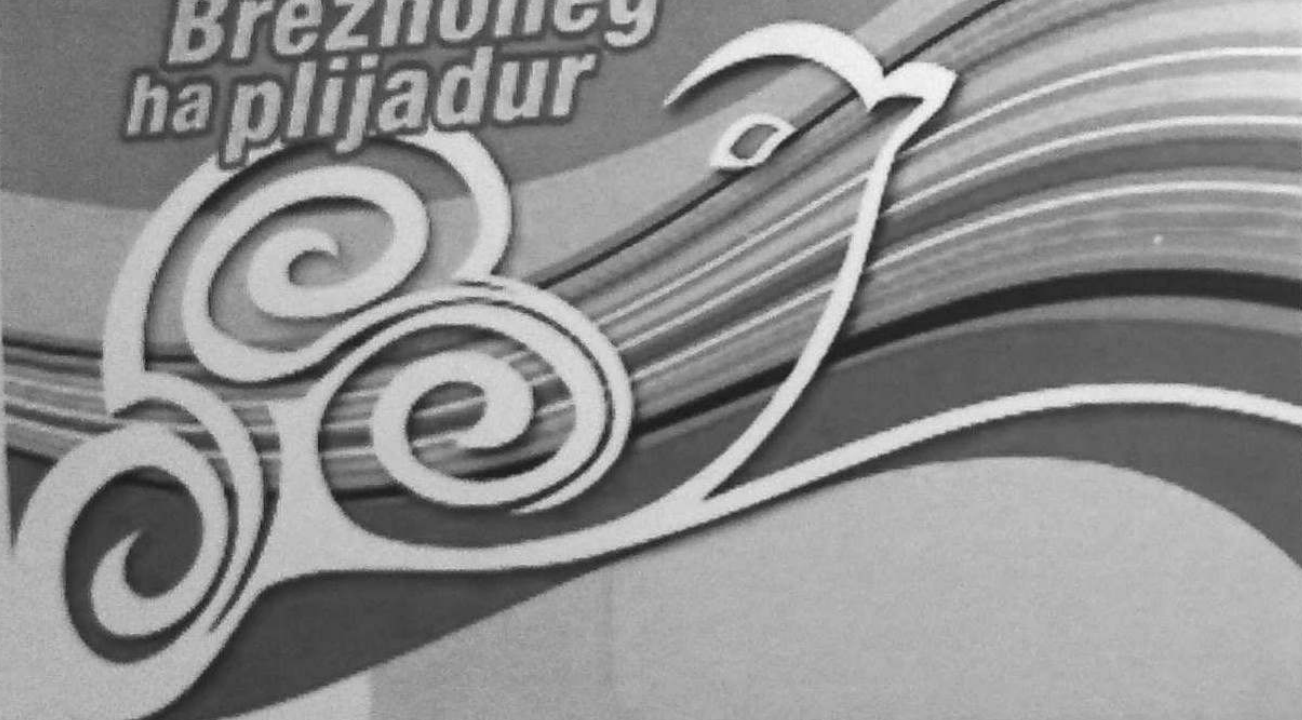
Ào Alfons Samson : 8, Av. Jules Le Guen - 56260 AN ARVOR

N° CCP de l'Association : NANTES 4 287 62 E (chèques libellés
à l'ordre de Kevredigeñ Bro-Ereg)

Kenlabourerion An Doéré en niverenn-mann

Loeiz Ar Mouél - Jean-Jacques Le Floch - Jobig hag Yves Le Guludeg
Alfons Samson - P M Jéhanno -

Redadeg 2012
Brezhoneg
ha plijadur

AN DOERE : Publication trimestrielle : prix du numéro : 4 €

Abonnement annuel (4 numéros) : 15 €

+ 1 € (adhésion à l'association) = 16 €

Directeur de la publication : Alfons Samson

N° C.P.P.A.P. 64 359 (03 1982). N° ISSN. 0750.3326.

Dépot légal 1er trimestre 2012

INTERNET: <http://perso.libertysurf.fr/andoere> E-MAIL: andoere@libertysurf.fr